

iktisat dergisi

aylık dergi

sayı: 481-482 5 YTL.

1936-2006

iktisat eğitiminde 70 yıl

şahin akkaya - erkin başer - mihri belli - korkut boratav - necip çakır
sencer divitçioğlu - nihat falay - gülten kazgan - asım kocabıyık
erol manisalı - ester ruben - izzettin önder - besim üstünel - nail
satlıgan - nedim süalp - ümit şenesen - mehmet türkay

Havaş Havalimanı Şehir Merkezi Otobüs Sefer Saatleri

ANKARA ESENBOĞA HAVALİMANI

(0312) 310 35 55 (2) / (0312) 398 03 76 (1604)

Havalimanı: Esenboğa Havalimanı'na inen tüm iç ve dış hat uçakları için servis düzenlenmektedir.

AŞTİ (Otogar): 03.00-21.00 arası her yarım saatte bir, 21.00-03.00 arası uçak kalkış saatlerine göre günlük ayarlanmaktadır.

Varış Süresi: Yaklaşık 1 saat.

19 Mayıs Stadyumu: Servis saatleri 03.30-21.30 arası her yarım saatte bir, 21.30-03.30 arası uçak kalkış saatlerine göre günlük ayarlanmaktadır.

Varış Süresi: Yaklaşık 45 dakika.

SAMSUN ÇARŞAMBA HAVALİMANI

(0362) 844 88 56

SAMSUN

05.30 08.30 10.00 19.00

Ek olarak: Salı, Cuma ve Pazar günleri 07.00'de, Pazartesi günü saat 18.00'de, Çarşamba günü 11.00'de, Cumartesi günü ise saat 11.30'da servis düzenlenmektedir.

Kalkış Noktası: Cumhuriyet Meydanı Değişim Sahnesi Yanı (Eski Nikah Salonu)

Varış Süresi: Yaklaşık 30 dakika.

Havalimanı: Havalimanına inen tüm uçaklar için hizmet verilmektedir.

İZMİR ADNAN MENDERES HAVALİMANI

(0232) 274 22 76

KARŞIYAKA (MAVİŞEHİR)

03.00 10.00 17.00

04.00 11.00 18.00

05.00 12.00 19.00

06.00 13.00 20.00

07.00 14.00 21.00

08.00 15.00 22.00

09.00 16.00 23.00

Kalkış Noktası: EGE Park Alışveriş Merkezi.

Varış Süresi: Yaklaşık 1 saat.

Havalimanı: Adnan Menderes Havalimanı'na inen bütün tarifeli iç hat uçakları için servis düzenlenmektedir.

ALSANCAK

03.30 10.30 17.30

04.30 11.30 18.30

05.30 12.30 19.30

06.30 13.30 20.30

07.30 14.30 21.30

08.30 15.30 22.30

09.30 16.30 23.30

Kalkış Noktası: Efes Otel.

Varış Süresi: Yaklaşık 30 dakika.

Not: Dış hatlardan gelen charter uçakları için Havalimanı'ndan Otogar'a da servis düzenlenmektedir.

DALAMAN HAVALİMANI

(0252) 792 50 77 / (0535) 725 96 60

Havalimanı: Dalaman Havalimanına inen bütün tarifeli iç hat uçakları için servis düzenlenmektedir.

ethiye: Servislerimiz uçak kalkış saatinden iki buçuk saat önce Fethiye Yat Limanı'ndan hareket etmektedir.

Varış Süresi: Yaklaşık 1 saat 10 dakika.

Marmaris: Servislerimiz uçak kalkış saatinden üç saat önce Marmaris Şehirlerarası Otogar'ından hareket etmektedir.

Varış Süresi: Yaklaşık 1 saat 30 dakika.

ANTALYA HAVALİMANI

(0242) 330 38 00

EHİRDEN KALKIŞ

3.30 09.00 16.00 20.00

6.00 11.00 17.00 21.00

7.00 12.00 18.00 22.30

8.00 15.00 19.00

Kalkış Noktası: Konyaaltı Cad. No: 24 Antalya Antmarın İşmerkezi THY şehir ofisi.

Varış Süresi: Yaklaşık 30 dakika.

Havalimanı: Antalya Havalimanı'na inen bütün tarifeli iç hat uçakları için servis düzenlenmektedir.

ALATYA ERHAÇ HAVALİMANI

(0422) 326 58 13 / (0533) 341 38 23

ALATYA

5.00 08.00 12.00 19.30

Ek olarak: Hafta içi saat 15.00'te, Cumartesi günü saat 12.30'da, Pazar günü ise saat 12.00'de servis düzenlenmektedir.

Kalkış Noktası: Uçbağlar Mah. Sivas Cad. Obay Apt. No: 51/B Havaş Ofisi önü Stadyumu'na 200 metre)

Varış Süresi: Yaklaşık 1 saat.

Havalimanı: Havalimanına inen tüm uçaklar için hizmet verilmektedir.

İSTANBUL SABIHA GÖKÇEN HAVALİMANI

(0216) 411 86 00

KOZYATAĞI, 4. LEVENT BOSTANCI

04.00 10.00 16.00

05.00 12.00 17.00

06.00 13.00 18.00

07.00 14.00 19.00

08.00 15.00 20.00

09.00

Havalimanı: Havalimanına inen tüm uçaklar için hizmet verilmektedir.

GERMANWINGS VE CONDOR uçuşları için: Hergün saat 01.30'da Havaş Kozyatağı Ofisi önünden servis düzenlenmektedir.

Kozyatağı Kalkış Noktası: Atatürk Cad. No: 22 Kozyatağı (Havaş Ofisi)

Varış Süresi: Yaklaşık 45 dakika.

4. Levent Kalkış Noktası: Yapı Kredi Plaza.

Varış Süresi: Yaklaşık 1 saat.

Bostancı Kalkış Noktası: Pegasus Ofisi Bostancı

Varış Süresi: Yaklaşık 1 saat.

Not: Bostancı'dan hareket eden aracımız yaklaşık 10 dakika sonra Kartal Deniz Otobüsü İskelesi'nden ve Bostancı'dan, hareket saatinden yaklaşık 20 dakika sonra Pendik Deniz Otobüsü İskelesi'nden yolcu almaktadır.

TAKSİM

Hergün 07.30 ve 17.30'da servis düzenlenmektedir.

Kalkış Noktası: Cumhuriyet Cad. No: 14 Taksim Havaş Ofisi (Taksim Sanat Galerisi Yanı)

Varış süresi: Yaklaşık 1 saat.

Havalimanı: Havalimanı'na inen tüm Kıbrıs uçakları için hizmet verilmektedir.

GERMANWINGS VE CONDOR uçuşları için: Hergün saat 01.00'de Havaş Taksim Ofisi önünden servis düzenlenmektedir.

İSTANBUL ATATÜRK HAVALİMANI

(0212) 465 47 00 (1601-1602)

TAKSİM - HAVALİMANI

Karşılıklı Sefer

05.00 09.30 13.30 17.30 21.30

06.00 10.00 14.00 18.00 22.00

06.30 10.30 14.30 18.30 22.30

07.00 11.00 15.00 19.00 23.00

08.00 12.00 16.00 20.00 00.00

08.30 12.30 16.30 20.30 00.30

09.00 13.00 17.00 21.00 01.00

Kalkış Noktası: Cumhuriyet Cad. No: 14 Taksim Havaş Ofisi (Taksim Sanat Galerisi Yanı)

Varış Süresi: Yaklaşık 40 dakika.

KOZYATAĞI - HAVALİMANI

Karşılıklı Sefer

04.00 09.00 13.00 17.00 21.00

05.00 10.00 14.00 18.00 22.00

06.00 11.00 15.00 19.00 23.00

07.00 12.00 16.00 20.00 00.00

08.00

Kalkış Noktası: Atatürk Cad. No: 22 Kozyatağı Havaş Ofisi

Varış süresi: Yaklaşık 1 saat 30 dakika.

Not: Havalimanı'ndan son servis saatinden sonra yolcu yoğunluğuna göre ek servis düzenlenmektedir.

ETİLER (AKMERKEZ)

Havalimanı Kalkış

07.00 11.00 15.00 19.00 23.00

09.00 13.00 17.00 21.00

Etiller Kalkış

05.00 08.00 12.00 16.00 20.00

06.00 10.00 14.00 18.00 22.00

BAKIRKÖY

Bostancı'dan Bakırköy'e gelen her deniz otobüsüne karşılık, Bakırköy Deniz Otobüsü İskelesi'nden servis düzenlenmektedir.

Varış Süresi: Yaklaşık 15 dakika.

Havalimanı: Bostancı'dan Bakırköy'e gelen her deniz otobüsü seferini karşılamak üzere, deniz otobüsü varış saatinden 20 dakika önce araç Havalimanı'ndan hareket etmektedir.

BODRUM MİLAS HAVALİMANI

(0252) 523 00 40 (1601-1203)

Havalimanı: Bodrum Havalimanı'na inen bütün tarifeli iç hat uçakları için servis düzenlenmektedir.

Şehir (Otogar): Servislerimiz uçak kalkış saatinden iki saat önce Bodrum Otogar'ından hareket etmektedir.

Varış süresi: Yaklaşık 45 dakika.

İçindekiler

editörden **2**

57 korkut boratav

eleştirel perspektif yok

panel **3**

duayen hocalar iktisadı tartışıyor

58 nuri erkin başer

perdeyi aralamak ya da gerçeği
arayış: iktisat eğitimi için bir
kurgu-program önerisi

şahin akkaya **17**

fakültemizin stratejik planı hazır

66 m. nedim süalp

iktisada giriş gibi dersler
olmamalıdır

yuvarlak masa **18**

iktisat fakültesi ve iktisat eğitimi

71 ester ruben

en önemli açmaz homo
economicus

asım kocabıyık **51**

maaş sistemi
değişmedikçe kalite
problemi hallolmaz

72 kitap tanıtımı

derleme

mihri belli **54**

mihri belli ile fakülte üzerine

I.O. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti'nin hakemli yayın organıdır.*
İktisat Dergisi, aylık olarak yayınlanır.

Kurucuları

Nihat Batur, Oktay Emed, Reşat Umur

Sahibi

I.O. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti adına

Yönetim Kurulu Başkanı

Vahap Adıyaman

Genel Yayın Yönetmeni

Serhat Aligil

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Hikmet Akçiçek

Yayın Kurulu

Hikmet Akçiçek, İlker Aktökün, Serhat Aligil,
Fuat Ercan, Oğuz Oyan,
Yasemin Öztürk, Metin Sarfatı,
Sermin Sarıca Marangoz,
Mehmet Türkay, İşaya Üşür, Berna Uymaz

Editör Kurulu

Özün Akgüç, Erdoğan Alkin, Mehmet Altan,
Kaya Ardic, Cengiz Arın, Taner Berksoy,
Ercan Eren, Nihat Falay, Tamer Işgüden,
Kuvvet Lordoğlu, Tükel Minibaş,
İzzettin Onder, Murat Özyüksel, Nail Satılğan,
Ümit Şenese, Gül Günver Turan

Yayın Kurulu Sekreteri

Başak Ergüder

Kapak Tasarım

Yorum Ajans

Yönetim Yeri

Cumhuriyet Cad. Ceylan Apt. No: 27/6

80090 Taksim/İSTANBUL

Tel: 0.212.250 50 34 - 235 61 55

Fax: 0.212.255 17 73

E-Posta: dergi@ifmc.org.tr

bilgi@ifmc.org.tr

Web: www.ifmc.org.tr

Ofset Hazırlık,

Sas Reklam Ltd. Şti.

Baskı

Sas Reklam Ajans San. Tic. Ltd. Şti.

0216.466 11 31

Abone Koşulları

Yıllık: 50 YTL

Öye, Öğrenci, Arş. Gör. ve Öğretim Üyesi:

(Yıllık) 40 YTL

Yurtdışı: 90\$

Abone Hesap No:

Garanti Bankası Harbiye Şubesi: 6299680

Akbank Taksim Şubesi: 41007

İş Bankası Şubesi: 709365

Dergide yayınlanan yazılar Cemiyeti bağlamaz;
görüşler yazarlara aittir.

Davet edilmiş olanların dışındaki yazılar
hakem denetiminden geçer.

Yayın Türü: Yerel Sürekli Yayındır.

* Hakemli dergi kuralları 2. sayfadadır.

İktisat

dergisi

AYLIK DERGİ

Sayı: 481-482 Ocak-Şubat 2007

Fiyatı: 5 YTL
ISSN 1302 3535

HAKEMLİ DERGİ KURALLARI

Yayın Kuralları

- İktisat Dergisi her ay yayınlanan hakemli dergidir.
- Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.
- Dergi'de yayınlanmak üzere gönderilen her tür yazı, yayın kurulu tarafından bir ön incelemeye tabi tutulduktan sonra, uygun görüldüğü takdirde hakem tespiti yapılacak ve ilgili hakemlere gönderilecektir.
- Makale konuları başta iktisat olmak üzere sosyal bilimlerin alanlarıyla sınırlıdır.

Teknik Özellikler:

- Makale Microsoft Word programıyla yazılmalıdır. Bir disket ve dört adet A4 boyutunda çıktıyla teslim edilmelidir.
- Makaleyle birlikte yazarın (yazarların) adını, ünvanını, çalıştığı kurumu, açık adresini, kolay ulaşılabilecek iş ve cep telefonlarını, e-mail adreslerini belirten bir kapak yazısı yollanmalıdır.
- Makale sonlarında yazar soyadlarına göre sıralanmış bir kaynak yer almalıdır.

editörden

İ.Ü İktisat Fakültesi, 14 Aralık 1936'da kuruldu ve 4 Şubat 1937'de eğitim ve öğretime başladı.

Bugün, Fakültemizin kuruluşunun üzerinden 71 yıl, eğitime başlamasının üzerinden 70 yıl geçmiş durumda. Yeni kurulan Cumhuriyetin özellikle iktisadi anlamda yeniden şekillenmesinde önemli katkılar yapan İktisat Fakültesi, yine İstanbul Üniversitesi'nin bir 'üniversite kimliği' kazanmasında da kilit rollerden birini oynadı. Aradan geçen bu 70 yılda Fakültemiz her alanda önemli kadroların yetişmesine büyük katkılar yaptı.

Elinizde tuttuğunuz "1936-2006: İktisat Eğitiminde 70 Yıl" konulu Dergimizi hazırlarken, birleştirecek noktaya ve güncel tartışmaya dikkat çekmek istedik. Bunlardan biri, geçen bu 70 yılın satırbaşlarına, hem akademik hem politik hem toplumsal dönemsel tartışmalara, akademik kadroların değişimine vurgu yapmaktır. Duayen olarak kabul edilen öğretim üyelerimizin katıldığı toplantılar, mezunlarla yapılan söyleşiler geçen zamanın unutulmuş yönlerini ortaya koymayı amaçladı.

Bir diğer ele almak ve tartışmak istediğimiz konu ise İktisat Fakültesi özelinde yola çıkarak Türkiye'deki iktisat eğitiminin düzeyi ve verilmiş biçimiydi. Çünkü, geçen bu uzun zaman dilimi içinde önemli çalkantılar yaşayan Türkiye'nin şartlarından en çok etkilenen kesimlerden biri üniversiteler oldu. Bu kapsamda hem Fakültemizden çıkmış öğretim üyeleri ile bir açık oturum yaptık hem Türkiye'deki iktisat çevresinin önemli temsilcilerine konuyla ilgili sorular yönelttik.

Fakültemize, düşünce dünyamıza katkılarını esirgemeyenlere bir kez daha teşekkür ederken, Dergimizin bu sayısının yeni tartışmalara kapı açmasını diliyoruz.

İktisat Dergisi
Yayın Kurulu

İktisat dergisi'nin yayın programı

Eylül 2007'den sonra çıkarmayı düşündüğümüz dergilerimizin ana temaları aşağıdaki gibidir. Bu konularda çalışma yapanların katkılarını bekliyoruz.

- * Türkiye ve dünyada sosyal demokrasi
- * servet ve sermaye
- * kapitalizm, ütopyalar, umutlar
- * medyanın ekonomi politikası
- * küreselleşen dünyada yok olan çevre

duayen hocalar iktisadı tartışıyor

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin 70. yıl etkinlikleri çerçevesinde 14 Aralık 2006 tarihinde Beyazıt Merkez Bina Doktora Salonu'nda düzenlenen panelde; Prof. Dr. Erol Manisalı, Prof. Dr. Gülten Kazgan, Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu ve Prof. Dr. Besim Üstünel iktisat ve iktisat eğitimi tartıştılar.

Oturum başkanı Prof. Dr. Erol Manisalı: Değerli konuklar, öğretim üyeleri, öğrenciler; bugün birkaç bakımdan tarihi bir gün. Sadece İktisat Fakültesi'nin 70. kuruluş yılı kutlaması değil, aynı zamanda kutlamanın beraberinde hocalarımız olarak çok eski yıllarda bu salonda bulunmuş, bu binada bulunmuş, hocalarımızla beraber iktisadı, daha doğrusu bir boyutuyla iktisadı, bir boyutuyla anılarımızı tekrar burada yaşayacağız. Üç hocamız da, -Sayın Gülten Kazgan, Sayın Sencer Divitçioğlu, Sayın Besim Üstünel- aynı zamanda benim de hocalarım, daha sonra dostlarım, arkadaşlarım, o yüzden ben bugün onlarla beraber olduğum için özel bir mutluluk duyuyorum. Onlar gözlerini dünyaya açtıkları zaman Cumhuriyet kurulmuştu, birkaç yıl geçmişti. Kapitülasyonlar kalkalı bir yıl olmuştu, çünkü herkes yanlış bilir, Cumhuriyetle kapitülasyonlar kalkmadı, birkaç yıl daha devam etti. Birinci Beş Yıllık Sanayi Programı uygulamaya konulmamıştı, onların doğumundan birkaç yıl sonra uygulamaya konuldu.

Hocalarımızın önünde duran yeni basılmış kitapta Fritz Neumark imzası var, Fritz Neumark onların da hocası. Onlar benim hocam, Fritz Neumark onların da hocası olmuş ve 1936 yılında bu Fakülte'nin kuruluşunda bulunmuş bir insan. Yanımda oturan Prof. Gülten Kazgan ben

öğrenciyken kıdemli bir doçentti, sonra ben asistan oldum, kendisi profesörüm oldu, aynı kürsüdeydik, o zaman anabilim dalı, bölüm yoktu, henüz YÖK Yasası çıkmamıştı. 1962 Anayasası yoktu, biz daha önceki anayasaya, 1961 Anayasasına bağlı mutlu azınlıktan biriyiz. Daha sonra kendisi eşi Haydar Kazgan'la birlikte benim dostum oldular, ahabım oldular. İstanbul'daki Kıbrıs'taki uluslararası konferanslarda yıllar yılı beraber olduk, anılarımızı tazeledik, konuştuk, tartıştık. Beraber kitaplarda yer aldık, aynen bu kitabın kabında olduğumuz gibi. Bu kapakta Fritz Neumark'la birlikte Gülten Kazgan, Erol Manisalı, Doğan Koytürk, Sabri Ülgener, Feridun Ergin, Mehmet Uluç, Süleyman Bar da, Tevfik Ertüzün, Fritz Neumark'ın çevresinde toplanmış akademisyenler var, bunun tarihi 1976.

Solumda oturan Sencer Divitçioğlu. Ben birinci sınıfta, büyük amfide derse başladığım zaman Sencer Divitçioğlu Doçentti, ilk dersine girdim, sınıf tıklım tıklımdı, yer yoktu. Benim satın aldığım bir taburem vardı, önde oturdum. Dersten sonra tabureyi ertesi gün gelince tekrar almak üzere vestiyerde bir yere sakladım. Yıl sonunda bir soru sordu, kendisi şimdi hatırlayacaktır, ilk defa söylüyorum kendisine, daha sonra konuşmadık bile, soru şuydu: Cumhuriyet Gazetesi'nden kesilmiş bir haberde, "Mersin'de domates fiyatları o kadar düştü ki, domatesler yerlerde, kimse pazara götürüp satmıyor. Lütfen diyagramını çiziniz" Soru buydu, hatırladınız mı?. Birinci sınıfta -şimdi final diyorlar- sınav sorusuydu, değil mi? Soru buydu. Sonra Sencer Divitçioğlu'yla yakın ahab olduk, ama benim yakınlığımı ikinci sınıftan başlar. İkinci sınıf-

Erol Manisalı

Sadece İktisat Fakültesi'nin 70.

kuruluş yılı kutlaması değil,

aynı zamanda kutlamanın

beraberinde

hocalarımız

olarak çok eski

yıllarda bu

salonda

bulunmuş, bu

binada

bulunmuş,

hocalarımızla

beraber iktisadı,

daha doğrusu

bir boyutuyla

iktisadı, bir

boyutuyla

anılarımızı

tekrar burada

yaşayacağız.

ta, 27 Mayıs'ın bir ay öncesinde, Nisan aylarında, o zaman Taksim'de şimdiki İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nin hemen yanında benzin istasyonu vardı. Benzin istasyonunun arkasında kıvılcım apartmanı vardı. Sencer Divitçi-oğlu onun çatı katında otururdu. Biz birkaç arkadaş, Ayhan, Erdi, ben oraya giderdik. Ayhan, CHP Üsküdar Gençlik Kolu Başkanıydı. Onlar benden büyüktü, son sınıf doktora öğrencileriydiler. En küçükleri bendim, ikinci sınıftaydım. Yani ikinci sınıftan beri Sencer Divitçi-oğlu'nun sadece öğrencisi olarak değil, evine girip çıkan bir insan olarak, daha sonra dostu olarak tanıdım. Onun için burada olmasından büyük mutluluk duyuyorum.

Besim Üstünel Hocayla Fakültede tanıştık. Besim hocayla yakınlığımız daha sonra oluştu. Seminerlerde, toplantılarda ilginç bir şekilde hayatımız kesişti. Hatta onun rahmetli Bülent Ecevit'le ilgili söylemek istemediği şeyleri bile ben kendisine zorla söyledim. Bülent Ecevit haksız yere suçlandığında, Bülent Ecevit'i temize çıkarmak için onları yayınlamak ihtiyacını duyduk, kaynağım Besim Üstünel'di. Besim Üstünel Bülent Ecevit'in yanındaydı. 1970'li ve 1980'li yıllarda toplantılarda, seminerlerde çok beraberliklerimiz oldu. Burada bir tarih yaşıyor. Hem İktisat Fakültesi'nin 70. yılındayız, hem de siz arkadaşları sevgili öğrenciler, 70 yıl içinde burada yer almış olan öğretim üyeleriyle yüz yüzesiniz, karşı karşıyasınız. Burada bir tarihi hem anıyoruz, hem yaşıyoruz. Şimdi hocalarımızdan iktisat bilimini, iktisat dışında dünyaya bakışlarını, yaklaşımlarını, anılarını, buradaki yaşamlarını, kentteki yaşamlarını, Türkiye'deki yaşamlarını, dünyadaki yaşamlarını onların kendi ağzlarından, özüyle, hep birlikte dinleyeceğiz. Sevgili Gülten Kazgan'la başlamak istiyorum. Sevgili, Gülten Hoca, buyurun. Söz sizin.

Prof. Dr. Gülten Kazgan- Çok teşekkür ederim. Şimdi efendim benim İktisat Fakültesi ile ilgili anılarım birinci sınıfa geldiğimde ders gördüğüm mekânla başlıyor. Bu mekân, o dönem Tıp Fakültesi'nin morgu olan, şimdi Siyasal Fakültesi Binası olan binaya bakıyordu. Çok büyük, her deliğinden soğuk giren, salaş bir barakaydı. Barakanın ortasında kocaman teneke bir soba yanıyordu. Sobanın her tarafı delik, kapıcı geliyor, içine biraz odun atıyor, biraz tahta parçası atıyor, yakıyor, dışardan alevleri seyrediyorsunuz. Barakanın durumu bu şekildedir. Hocaların ders verdiği kürsü bunun gibi bir şeydi, giriş kapısından girdiğiniz zaman kapının sağ tarafında epeyce yüksekte duruyordu. Geri tarafta öğrencilerin oturduğu yerde ilkokul gibi onlarca sıra vardı, böyle gidiyordu. Tabii kış, o zaman bu hava kirlenmesi dolayısıyla küresel ısınma yok. Kışlar soğuk, ısı düştüğü zaman sıfırın altı üç, beş, Allah ne veriyse düşüyor. Her taraf da donuyor, böyle soğuk bir ortamdı. Şimdi bu soğuk

ortamda, o dershanede ders dinlemek için, genç enerjisiyle birlikte biraz da kendisine ısınma imkânları yaratmak gerektiriyordu. Ben hatırlıyorum başımda yün bere, ellerimde eldiven, sırtımda manto, ama yalnız ben değil, geri kalan arkadaşlar da aynı şekilde, biz teneke sobaların içinde alevli tahtalar yanarken, mantolarla, -erkekler paltoyla tabii- berelerle kendimizi ısıtmaya çalışarak ders görüyorduk. Bu birinci sınıftaki yaşamımız oldu.

Herhalde tesadüf, sınıfta çok sayıda Galatasaray Lisesi'nden mezun arkadaş vardı, bu Galatasaray Lisesi mezunu arkadaşlar, tabii Fransızca'yı iyi biliyorlardı ve ondan yararlanarak, Fransızca konuşan o Alman hocalardan bir başka düzen içinde ders alabiliyorlardı. Birinci sınıftan ikinci sınıfa geçtiğimiz de bu binaya geldik. Bu binanın şimdi size söyleyemeyeceğim, arka tarafında dershanelerimiz vardı, böyle merdivenden çıkıyorduk, merdivenin arka tarafına gidiyorduk, orada dershaneler vardı. Mesela Neumark'ın dersini o dershanede yapıyorduk, ama Hukuk Fakültesi'yle olan derslerimizi Hukuk Fakültesi dershanesinde yapıyorduk. Orası koskoca bir yerdi, hukukçularla birlikte çok sayıda dersimiz oluyordu, onlar epey iktisat dersi okuyordu, biz de epey hukuk dersi okuyorduk. Böylece karma bir eğitim sistemi içerisindeydik, ama yine herkesin kendi ihtisas dersleri vardı. Bizim Neumark'ın iktisat dersleri gibi, ya da tatbiki iktisadi veriyordu. Onun dersi de büyük dershanede yapıyordu, ama orada Hukuk Fakültesi öğrencileri var mıydı hatırlamıyorum. O çok berrak değil kafamda, ama Neumark'ı biz iktisatçılar olarak tek başımıza yapıyorduk.

Diğer derslerde Almanlar şu alanlarda bulunuyordu: Bir kere birinci sınıfta, iktisadi coğrafya gibi sivrilinek sayılarını bile anlatan bir ders vardı. Yani şu kadar koyun var, bu kadar keçi var, bu kadar inek var diye, rakam yığını olan bir dersti. Bu dersi profesör Rustov veriyordu. Rustov'un birinci ismi Aleksandr'dı. Oğlu Dagmar Rustov daha sonraki yıllarda Türkiye'nin Amerika'daki baş sözcülerinden biri oldu. Dagmar Rustov'la çok kere toplantılarda karşılaştım, çok saygın bir kişiydi ve ne yazık ki kendisini genç yaşta kaybettik. Aleksandr Rustov Türkçe öğrenmemişti, bilmiyordu, konuşamıyordu. Dolayısıyla Aleksandr Rustov dersleri Almanca anlatıyordu. O dersleri Halit İlteber diye Almanya'da doktora yapmış bir zat Türkçe'ye çeviriyordu. Şimdi düşünebiliyor musunuz, buz gibi dersane, mantolar, takkeler içinde böyle oturuyorsunuz. Orada gürül gürül tahta parçalarıyla bir soba yanıyor. Derken anlamadığımız bir dille ders anlatan bir hoca, o bitirince öbür tarafta o dersi Türkçe'ye çeviren bir başka hoca var. Yani bu biraz seyirlik bir olay gibiydi.

Gülten Kazgan

Birinci sınıfta, iktisadi coğrafya gibi sivrilinek sayılarını bile anlatan bir ders vardı. Yani şu kadar koyun var, bu kadar keçi var, bu kadar inek var diye, rakam yığını olan bir dersti.

Bu dersi profesör Rustov veriyordu.

Rustov'un birinci ismi Aleksandr'dı. Oğlu Dagmar Rustov daha sonraki yıllarda Türkiye'nin Amerika'daki baş sözcülerinden biri oldu.

Gülten Kazgan - Erol Manisalı - Sencer Dıvıçioğlu

Salondan- Yani Aziz Nesin'lik bir olay.

Gülten Kazgan- Bravo, seyirlik ve Aziz Nesin'lik, ikisi bir arada bir olay gibiydi. Çünkü Rustov konuşmaya başladığı zaman herkes kendi arasında konuşuyordu, Halit İlteber'in de pek fazla dinleyeni yoktu. Herkes kendi arasında konuşuyor, ahbablık etmeye başlıyor, bir dersin egemen havası dağılmaya gidiyordu. Oysa sonradan okuyup öğrendiğime göre, Türk Hükümeti bu Almanları getirdiği zaman şart koşmuş, buraya geldiklerinden iki sene sonra Türkçe öğrenecekler ve dersleri Türkçe yapacaklar. Şimdi Rustov bu işi kıvıramamıştı, ama Isac kıvrırmıştı. Isac'ın durumu da bir başka hikayeydi. Isac işletmeyi Türkçe anlatıyordu, fakat Isac'ın Türkçe'sini kimsenin anlaması mümkün değildi. Öyle bir Türkçe'ydi ki bu, böyle dağınık, bir kelime öbür kelimenin yerine kullanılmış, dolayısıyla anlam farklılaşmış, böyle bir Türkçe'ydi. Feridun Özgür diye bir asistanı vardı, Feridun Bey çok yakın bir tarihte öldü, ismini gazetede gördüm. Yani beş-altı ay kadar oldu. Şimdi Almanca'dan Türkçe'ye çeviri olduğu gibi Türkçe'den Türkçe'ye çeviri de vardı. O Türkçe'den Türkçe'ye çeviri Isac'ın Türkçe'siyle oluyordu. Çünkü Isac anlatırken kimse anlamadığı için, kimi gazete okuyor, kimi sohbet ediyor, kimi kalemtraş yontuyor, durum böyle dağılıyordu. Ne zaman ki Isac durur, Feridun Özgür başlar, o zaman herkes dinlemeye başlıyordu. İşin ilginç Isac dersi anlatırken sınıfta dolaşıyordu, oturmuyordu, ama asistanı Feridun Özgür oturuyordu ve o sanki hocaymış gibi oturduğu yerden anlatıyordu, Isac da sanki asistanmış gibi orada, burada dolaşıp duruyordu.

Bir diğer Alman hocamız Fritz Neumark'dı. Fritz Neumark öyle bir Türkçe öğrenmişti ki Osmanlıca Türkçe'si, hatırlar mısın "indi efendim" diye başlardı. İndi'nin ne demek olduğunu da içimizde bilen yoktu. "indi efendim" diye başlar, böyle ağıdalı Osmanlı Türkçe'siyle gider, derken -Adam Smith okuyor bize, Adam Smith'i Türkçe yazmalarda simit diye yazmış-

lar- "Kim ki Adam Smith'i simit diye yazar, ben-den bir simit alır" derdi. Böyle çok renkli, nüktedan bir kişi olarak bize ders anlatıyordu. Ama anlattığı, hele birinci sınıfta anlattığı iktisat, ben-de bir bunalım yarattı. Bize detantlar diye bir şey anlatıyor. Detantın ne olduğunu bilen yok. Sınıfta Almanca bilen yok, çünkü bu savaş yıllarının son dönemlerinde biliyorsunuz, devlet Alman okullarını kapattı. Hani savaşın son yılında Almanya yenildikten sonra, hesapta Almanya'ya savaş ilan edilecekti ya, o bağlamda, Alman okulları kapanmıştı. Anlaşılan o okulları bitiren de olmamıştı. Dolayısıyla sınıfta Almanca bilen yoktu, hoca takımında Almanca bilen çoktu, çünkü çoğunlukla Almanya'ya gidip doktora yapmışlar gelmişler. Bir de artı Almanların kendileri var, ama bizim karşılaştığımız hoca takımı içinde düzenli bir Türkçe konuşan Neumark olduğu halde Neumark da anlattığı konu bağlamında kafamızı karıştırdı. Detantın ne olduğunu kimse bilmiyor, detant nedir, detant nedir diye gidiyoruz, bir sömestre detantları anlattı. O detantlara rakamlar konuldu, işte bir detant önce bilmem dokuz oluyor, derken azalıyor sekiz, derken yediye iniyor vesaire, sonra ne zaman ki neo-klasik iktisat öğrendik, bunun marjinal fayda demek olduğunu anladık. Yani bizim iktisat eğitimi biraz karman çorman bir şeydi.

Pek çok zaman üniversiteleri değerlendirirken, efendim Almanlar geldi, çok fevkalade ilim getirdiler, vesaire gibi değerlendirmeler oluyor, ama olayı yaşayan bizler açısından olay o kadar parlak değildi. Rustov gibi hocalardan yararlanamıyorduk, -mesela ben sonradan öğrendim ki meğer bu Aleksandır Rustov konjonktür teorisine katkı yapmış, Avrupa'da tanınmış bir iktisatçıymış ama ben Rustov'un iktisadi coğrafya dersinde, keçi sayısı, koyun sayısı vereyim derken hiç böyle bir vasfı olduğunu bilmedim- ya da konuşamayan, ama konuşma arzusunda olan Isac gibi hocalar -aynı zamanda keşke hiç konuşmasa Feridun Özgür anlatsa bir saatte bir konu biterdi, konular da bitemiyordu.

Gülten Kazgan

Bir diğer Alman hocamız Fritz Neumark'dı. Fritz Neumark öyle bir Türkçe öğrenmişti ki Osmanlıca Türkçe'si, hatırlar mısın "indi efendim" diye başlardı. İndi'nin ne demek olduğunu da içimizde bilen yoktu.

Dersi de alamıyorduk, konular da bitemiyordu- olduğundan dolayı doğrusu çok fazla yararlanamadık. Bu sabah konuşan Alman arkadaş Gerhard Kirsler'i anlattı. Şimdi efendim Gerhard Kirsler de tabii Türkçe bilmeyordu, aynı çeviri sorunları onda da vardı, ama Gerhard Kirsler iyi Fransızca biliyordu ve üçüncü sınıftan itibaren bizlere, sosyal bilimler üzerine, sosyal devlet üzerine, çalışma ekonomisi üzerine Fransızca seminerler yaptı. Bunlar o dönemde doktora dersleri için bir aşama sayılıyordu. Üçüncü sınıfta böyle bir seminer alıyorsunuz, dördüncü sınıfta bir seminer alıyorsunuz, sonra da doktora dersiyle devam ediyordunuz. Benim için o devam Sayın Mesut Öztüner'le oldu, kendisi benim doktora dersimde hocamdı.

Gerhard Kirsler Fransızca yaptığı derste çok iyiydi ve çok öğrenci çekti. Galatasaray taifesini, tabii hepsi iyi Fransızca bildiği için çekti ve sınıf tutarlı, hocayı izlemek isteyen, rahat izleyen bir sınıf oldu. Hoca da anlattığını derli toplu anlatan bir sosyal bilim düşünce sistemini iletebilen bir hoca olarak o doktora seminer derslerini veriyordu. O anlatılanların içinde ben şahsen en çok Gerhard Kirsler'in derslerinden yararlandım. Diğer dersler, yalnız benim için değil, sanki bana öyle gelir ki bütün o öğrenci grubu açısından çok yararlı olamıyordu, çünkü ders dağılılıyordu. Ayrıca ders kitapları yoktu. Neumark kendi kitaplarını yazmıştı, ama işte onlar da böyle detantların olduğu kitaplardı. Ders kitapları yoktu, ama ders notları vardı. Çok yazık oldu ki o ders notlarını saklamadım, gerçekten onlar müzeliğe ders notlarıydı, çünkü bir çoğunun, Türkçe ders notlarının bir çoğunun içinden çıkamıyordunuz. Ne demek istediği anlaşılmayan, kötü basılmış, kötü yazılmış, bir düzeltmeden geçirilmemiş vesaire notlardı. O itibarla bizim öğrenciliğimiz biraz heba oldu diyeceğim, yani hem öğrencilik yaşamımızı yaşayamadık hem gerçek anlamda pek bir şey öğrenemedik. İmkânlardan pek yararlanamadık, ancak Almanların o bağlılığı bir noktada bence çok önemli katkı yaptı. Hepsisi, Almanlıkları ne olursa olsun, son derece disiplinli, sorumluluk duygusu olan kişilerdi, yani tipik Alman disiplini almış kişilerdi. Dakikali olarak derse gelirler, dakikali olarak çıkarlar, hiçbir dersi aksatmazlar, o dönem İktisat Fakültesi'nin dergisi çıkıyordu, üstelik yabancı dil, Türkçe ayrı ayrı çıkıyordu, o dergi düzenli, muntazam olarak çıkıyordu. Ayrıca anladığım kadıyla uluslararası konferanslar da oluyordu, dışardan o savaş sonrasının fakirlik yıllarında dahi birileri geliyor, konferanslar veriyordu. Yani bu tür akademik yaşama ilişkin havayı tatırın tarafları da vardı. Disiplinleri, dergiyi düzenli çıkarmaları, dış dünyayla bağlantılı olarak işler yapmaları, şimdi hangi hocalardı hatırlayamayacağım, ama çok iyi hatırlıyorum ki o dönemdeki basılmış dergilerde, Paris Üniversitesi'nden yabancı hocaların da yazılının çıktığı...

Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu- François Pearlent

Prof. Dr. Gülten Kazgan- François Pearlent tabii, sonra beni Paris'te misafir etmişti, o Seyahat Kütüphanesi'nde altı ay çalıştım. Yani sonraki dönemde böyle ilişkiler kurmamızı da sağladılar. O itibarla dediğim gibi öğrenciliğimiz biraz dağınık, ne olduğu anlaşılmayan iktisat diye bir bilimin okunduğu dönem olarak geçti. Vaktim kaldıysa iktisat nedir biraz ona gireceğim.

İktisadın ne olduğuna gelince: Ben iktisadın ne olduğunu öyle kolay kolay anlayamadım. Anlayamadık, yalnız ben değil, benim sınıf arkadaşım vardı, Sabahat Karahasan, kendisi okuldan sonra uzun yıllar Çalışma Enstitüsü'nde bulundu. İkimiz de geldiğimiz okuldan çok iyi derecelerle mezun olmuştuk. İktisat Fakültesi'ni bitirdiğimiz zaman, ikimiz de birbirimize döndük, baktık, dedik ki: Yahu bizim burada dört yılımız heba oldu. Biz burada bir şey öğrenmedik. Üstelik de öğrendiğimiz bu iktisat denilen nesnenin ne olduğunu anlayamadık. Bu okulda gerçekten - Sabahat, şimdi maalesef böyle toplantılara biraz sağlık sorunları olduğundan gelemiyor, ama burada olsaydı o da aynen size söylediğimi yansıtacaktı- iktisadın ne olduğunu anlamadık. Ondan sonra ben oturdum, Amerika'dan kitaplar getirmeye başlamıştı, o kitapları okudum, arkasından Amerika'ya gittim. İki sene Chicago'da kaldım, orada okudum vesaire. Ne zamanki 60'lı yıllarda o planlama teşkilatı rakamların gelmesiyle, neyin ne olduğu, nasıl politika izleneceği, konu edildi, o zaman sonra bu iktisadın ne işe yaradığını ben anladım. Ama o zamana kadar anlamadım. Şimdi bana dersiniz ki iktisat ne işe yarıyor, nasıl bir bilimdir?

Önce iktisadın işlevsel tanımını söyleyeyim, bence eğer bilim olarak iyi öğrendinizse, insanın entelektüel kapasitesini geliştiriyor. İyi iktisat bilen bir kişinin sosyal olayları, siyasal, uluslararası ilişkiler bağlantılı olayları düşünürken, iyi iktisat bilenin düşünmesiyle, fikirler üretmesiyle, analiz yapmasıyla, bilmeyeninki çok farklıdır. Yani iktisat insanı iyi bir düşünür yapıyor. Bilimsel düşünme, çözümler üretebilme yeteneği veriyor. Bakınız, arkadaşımız Sencer burada şimdi, tarih çalışmaları yapıyor. Ben Sencer'e şimdi soruyorum, daha önce hiç sormamıştım. Sencer, eğer iktisat bilmeseydin, bu yaptığın tarih çalışmaları farklı olur muydu, olmaz mıydı?

Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu- Bilmeseydim çok sık kalırdım.

Prof. Dr. Gülten Kazgan- Bakınız, gördünüz mü, beni onaylıyor, sık kalırdı. Yani iktisat insana derin düşünmeyi ve olayların nedenleri, bağlantıları, geleceğe dönük öngörülerini için ipuçları veriyor. O itibarla bence, eğer bana Milli Eğitim Bakanlığı'ndan soracak olurlarsa tabii, bence lise müfredatında insanlara sosyoloji ye-

Gülten Kazgan

İyi iktisat bilen bir kişinin sosyal olayları, siyasal, uluslararası ilişkiler bağlantılı olayları düşünürken, iyi iktisat bilenin düşünmesiyle, fikirler üretmesiyle, analiz yapmasıyla, bilmeyeninki çok farklıdır. Yani iktisat insanı iyi bir düşünür yapıyor.

rine -şimdi lise eğitimi dört yıla da çıkıyor, önceden sosyoloji okutuyorlardı- bugünün dünyasında çok basitleştirilmiş, ama bilimsel bağlantıları iyi kurulmuş iktisat okutmak lazım. Zaten dünya o kadar fazla iktisat olmaya başladı ki o itibarla bu çocuklara lise düzeyinden başlayarak basit iktisat bilgisi vermek bana çok önemli gibi geliyor. Ayrıca da bütün sosyal, siyasal bilimlerin ilk iki yılında mutlaka, işte bu sığ kalmamak olayı nedeniyle, iktisat okutulması gerektiğini düşünüyorum.

Prof. Dr. Erol Manisalı- Şimdi Gülten Kazgan'ın söylediklerini biraz ihtiyatla izleyin, yani Fakültemiz için biraz fazla karamsar konuştu.

Prof. Dr. Gülten Kazgan- Yok, Sencer'e sordum işte, beraber okuduk.

Prof. Dr. Erol Manisalı- Tabii tabii, takılıyor- rum sadece. Şahsi olarak, öğrenci gözüyle bir dünya var. Öbür taraftan dışarıdan baktığımız zaman Alman profesörlerin kaçıp geldiği bir Türkiye var ortada. Alman profesörler, Avrupa'dan kaçan profesörler Türkiye'ye geliyorlar, şimdi bu çok önemli bir şey. Her şeyi nispi düşünmek lazım. Alman profesörler Türkiye'ye geliyorlar. Yani başka yere gitmemişler, Mısır'a gitmemişler.

Prof. Dr. Gülten Kazgan- Gidenler var.

Prof. Dr. Erol Manisalı- Yani hiç mi olumlu tarafı yok.

Prof. Dr. Gülten Kazgan- Şimdi bakın söyledim, akademik disiplin, çıkan derginin ciddiyeti, dış dünyayla kurdukları bağlantılar, hocaların kendilerinin vazifeshinaslık, sorumluluk, dakiklik, vesaire gibi vasıflar itibarıyla üstünlükleri ki ondan sonra o tarafın fakülteleri doğrusu çok iyi olmadı. Bu itibarla, o noktalarda tamam, ama eğitim itibarıyla bir kere efendim olay suydı: Fakülte yeni olduğu için, dersler birbiriyle itizam etmiyordu. Yani böyle birbirine girmiyordu, bir yerde bir şey anlatılıyor, niye anlatılıyor bilmiyoruz. Mesela biz niye idare hukuku okuduk. Bu kadar bir idare hukuku kitabı çalışmamız gerekiyordu. Niye okuduk? Zaman kaybı.

Prof. Dr. Erol Manisalı- Şimdi tabii, Fritz Neumark'ın gözünden okuduğumuz zaman kendi anılarında durum farklıdır. Gülten Kazgan kendi gözünden, öğrenci gözüyle bir şey anlattı. Fritz Neumark'ın anılarını umarım dışarıda birileri basar da kitapçılara girer bu kitap, üniversite çok az sayıda basmış onun için piyasadan bulunabileceğini zannetmiyorum. Geliyor Fritz Neumark, 1933'den 1953'e kadar burada kalıyor. İki üç yıl diye geliyor, anılarında yazmış, ben diyor bir iki sene sonra geri döneceğim hesabıyla geldim diyor. Kendi ağızyla yazıyor ve yirmi sene burada kalıyor. Yani o koşullar içindeki Türkiye'de yirmi sene kalıyor. Bütün boyutlarıyla bakmamız lazım, tabii o günün dünya koşullarına da bakmamız lazım. Harp sonrası, Fritz

Gülten Kazgan

Neumark'ın harp öncesi yaşadığı, sizin harp sonrası yaşadığınız İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadığınız toplumsal kaos, hepsi birlikte bakmamız lazım. Sağımda Sencer Divitçioğlu var. Sencer Divitçioğlu yalnız iktisat yapmadı, şimdi tarih yapıyor. Ben kendisine yemek yerken takıldım, günah çıkartıyorsun dedim.

Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu- İnşallah fizik de yaparım.

Prof. Dr. Erol Manisalı- Günah çıkartıyorsun dedim, mikro teoriyle, firma teorisiyle başlayıp şimdi firma teorisinin sınırlarından tarihe geçti. O zaman anlatamadığı bir hapishane içinde sıkışıp kaldığı dünyadan, tarihin boyutlarına 2 bin yıl öncesine gitme ihtiyacını duymuş. Daha önce konuşan Gülten Kazgan da düşünce tarihi anlatırdı. Niye? İktisat felsefesi okutulmadığı için düşünce tarihi anlatmak zorundaydı, çünkü Batı kapitalizmi tercüme kitaplarda iktisat felsefesi yapılmasına izin vermiyordu. Öyle mi, doğru mu? İktisat felsefesi yapılmasına izin verilmediği için, o da mecburen düşünce tarihi diye okutmak zorunda kaldı. Söz Sencer Divitçioğlu'nun.

Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu- Teşekkür ederim. Şimdi 1950'lerde, Gülten'in anlattığı gibi ben bu Fakülteye, hele birinci sınıfa hiç ısınmadım. Onun için de pek derslere giremedim, ama şuradan buradan ve bazen girdiğim derslerden öğrendiğim şeylerden, hocalara da ir, -Türk olsun, Alman Olsun fark etmez benim için- bazı şeyler kalmış aklımda, bunları size söyleyecektim, ama bunları ufak nükteler olarak alın, ciddi bir şey değildir. İsa Bey bize şunu öğretti: Alacak hesap borçlu, borçlu hesap alacaklı; böyle abuk sabuk bir şey. Ondan sonra, Gülten de söyledi, Neumark'ın anlattığı suydı: Bedarf fayda arasında fark nedir, onu hiç anlamadık. Hâlâ bilmiyorum. Ben bunun ne demek olduğunu çözemedim. Ömer Celal'den ne öğrendiğimi sorarsanız, cebinde unuttuğu bir kâğıdın üzerinde bazı çizikler vardı. Çünkü gel-

Gülten Kazgan

Lise düzeyinden başlayarak basit iktisat bilgisi vermek bana çok önemli gibi geliyor. Ayrıca da bütün sosyal, siyasal bilimlerin ilk iki yılında mutlaka, işte bu sığ kalmamak olayı nedeniyle, iktisat okutulması gerektiğini düşünüyorum.

miyor, hiçbir zaman da gelmedi. Ömer Celal böyleydi.

Ömer Nasir Bey, doğrusu o sevimliydi, bize: Geneviz'de pazarlar, böyle bir şey. Orta Çağ'da Geneviz'de pazarlar, fena değil. Benim Sabri Ülgener'de tek öğrendiğim, son sınıf için söylüyorum: DC/DY. Öğrendim, fakat ne olduğunu çözemedim, onu da söyleyeyim. Şimdi bunlar işin alayı tabii, ben diyorum ki bütün İktisat Fakültesi'nden bahsetmeyeyim. Bahsetmeyelim çünkü, geçirdiğim tatsız olayları anlatırım, anlatırsam ayıp olur, hepsi öldü. Onun için ben sadece kendi kürsümüzün nasıl olduğunu, geliştiğini anlatabayım. Neleri okuturduk, ne yaptık, asli meselelerimiz neydi, onları anlatabayım. Nasıl ilim yapıldı, derdim buydu, tabii herkesin öyledir, ama biz ayrıca öğrencilerimize metodoloji öğre-tirdik; öğrenmeye mecburlardı.

Şimdi ben baştan başlayayım, 1951 mezunuyum. Doğrusunu isterseniz o sırada mezun olup hemen Türkiye'den kaçmaya niyetim vardı. Fransa'ya gittim, Fransa'da o zamanki iktisat fakültesine doktora öğrencisi olarak yazıldım. Bir buçuk yılda doktora dersleri bitti, demin konuşulan François Perroux ki o vakit Fransa'nın en iyi hocalarından birisiydi, onun yanına doktora öğrencisi olarak girdim. Üzerinde doktora yaptığım tez oligopol teorisi oldu. Benim mikro iktisat derdim oradan başlar sonra bir yıl Pavlis araştırma enstitüsünde asistan olarak çalıştım. İşte orada, çünkü doğrusu, Fransızların çoğu Marksist, yani başka bir şey bilemezdim. Ama sevimli oldu, üzerinde çalıştık, onun için benim hep birbirine zıt iki konum olmuştur. Birisi fiyatlarla çalışan mikro iktisat, diğeri değerlerle çalışan Marksist iktisat. Ama bundan hoşlandığımı da söyleyeyim. Başka bir şeydi, iyiydi, bir yandan mikro iktisadi iyi biliyorsunuz, okutuyorsunuz, öte yandan Marksist iktisadi tutuyorsunuz. Devrimci değil, hayır, değer teorisi. İşçiden bakış, halktan bakış, vesaire, böyle şeyler. O vakit sizin biraz sosyolojiye girmeniz lazım. Devlete girmeniz lazım, bir sürü yere gidersiniz. Oligopol teorileri, nasıl da öğledim, bana matematik öğrenmeyi emretti. Rica filan etmedi. Onun için bu arada, oligopol teorilerini yaparken, altı aylığına Indiana Üniversitesi'ne gittim, orada matematik öğrendim. Fakültede kendi kendime çalışıyordum zaten oradan geldikten sonra 1955'te doktoramı verdikten sonra Türkiye'ye döndüm. Burada beni çok sevimli iki insan karşıladı. Bir taneşi Şükrü Sula, diğeri Şükrü Baban. İki tane ciddi adam, iki tane temiz adam, onlar benim Marksist eğilimim olduğunu biliyorlardı. Hiç ses etmediler, bir gün bile ima etmediler, serzenişte bulunmadılar, Refi Bey beni aldı, Şükrü Bey zaten İdris'le çalışıyordu. Bu arada şimdi soruyorum, Besim Bey'i tanıyor muydum? Fakültede konuşuyor muydum, siz burada Şükrü Baban'la çalışmıyor muydunuz?

Prof. Dr. Besim Üstünel- Evet.

Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu- Aklıma bir şey geldi. Hakikaten ben sizi hep planlamadan hatırlıyorum. Değil mi? Biz ne kadar yan yana çalıştık.

Prof. Dr. Gülten Kazgan- Biz öğrenciyken, o fakültede asistandı.

Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu- Bu arada demin söylediğim gibi, iki konu üzerinde çalışıyordum. Birincisi Marksist üretim tarzı, ikincisi de oligopol. Bunları gittikçe geliştirmeye başladım ve o sırada İstanbul'a geldim, Refi Bey'le çalışmaya başladım. O bana karşı çok hoşgörülüydü, o sırada yazdığım bir makale vardı: "Marks'ta Büyüme" diye, daha sonra kitap olarak basıldı. Düşününce o dönemde Refi Bey'le, Şükrü Baban bu Marksist yazıları, kitabı, hatta teşvik bile ettiler. Yalnız bir gün Refi Bey gülerek bana dedi ki: Sencer senden bir ricam var, yapar mısın? Yapanım hocam dedim ve dedi ki: Şuna Marksist büyüme teorisi demesen olmaz mı? Ne diyeyim hocam dedim. Marks'ta ve Harrod'da büyüme de, dedi. Şimdi ne alakası var, böyle bir şey yok, var belki bir yerde Harrod'dan bahsetmişizdir. Harrod Domar modellerini o sıralarda çocuklar bile biliyordu. Yani evet dedim, onu değiştirdim. Tek müdahalesi budur. Burada onu sevgiyle anıyorum.

Bu arada doçentlik imtihanına giriyorum, benim doçentliğim çok kısa zamanda oldu. Çünkü ben doktoramı Fransa'da yapmıştım ve o sırada imtihana girdim. İmtihanın, daha doğrusu doçentlik tezinin konusu fayda. Fakat tabii ondan sonra da sorular soruluyordu, sorulara geçildi. Sadun Aren söylediklerimi sevmeyi, faiz teorisi hakkında bana söyledikleri doğruydum. Faizle pek ilgim yoktu, neredeyse çakacaktım, ama geçtim. Bu arada hatırlarsınız 1962'de burada, Dünya İktisatçılar Derneği'nin bir toplantısı oldu. O sırada Refi Bey'in yanında bir İngiliz gördüm. Onunla tanıştık, François Perroux'u tanıyor. Allah rahmet eylesin, toprağı bol olsun. O benim hocamı tanıyormuş. Onunla konuştuk. Tezinin konusunu sordu, bende oligopol teorisi dedim, ayrıldık. Ertesi gün Refi Bey bana dedi ki, Sencer bu adam seni çok sevmiş, bir yıllığına Cambridge Üniversitesi'ne misafir profesör olarak gider misin? Sırttım tabii, şimdi yaptığım gibi, bayıldım. Çünkü bilim açısından İngiltere'nin, Cambridge Üniversitesi'nin bana verdiği kimse vermedi. Cambridge Üniversitesi'nde bir yıl kaldım, sonra geldiğimde Koracandan daha Londra'da iken, Refi Bey ölmüştü, ben ölüm haberini Nuri'den aldım. Çok sevimliydi, efendiydi, İstanbul efendisiydi, Allah rahmet eylesin.

Ondan sonra Devlet Planlama Teşkilatı bana İlban'ı, Mahir Kaynak'ı yanıma alarak, Antalya Bölgesi girdi-çıkı analizini yapar mısın diye sordular. Girdi-çıkı kelimesi bu ülkede ilk defa Gül-

Sencer Divitçioğlu

Refi Bey gülererek bana dedi ki: Sencer senden bir ricam var, yapar mısın? Yapanım hocam dedim ve dedi ki: Şuna Marksist büyüme teorisi demesen olmaz mı?

ten tarafından kullanılmıştır. Evet efendim, sen kullandın, hatta Oktay, ben, sen, üçümüz bu adlara, input, output'a bir şey bulalım dedik, ne bulalım dedik, oradan çıktı. 1962'de üçümüz Antalya, Burdur civarlarının input, output analizini yapmaya gittik. Girdileri FOA'dan elde ediyorduk. Çıkan matriksin, on dokuza on dokuzdu, on dokuza on dokuz maddesini kimse alamaz, çok zordur. Bilgisayar yoktu, İstatistik Enstitüsü'nde vardı ama ben tersi onda da davet alamadım. Onun üzerine İlhan Hoca da çatır çatır aldı. Şükür Baban öldüğü vakit, İdris Küçükömer kürsü başkanı oldu. Ayrıca doçentlerimiz de çoğalmıştı, Necati Mumcu, Asaf Savaş Akat, doçent olmuşlardı, Asaf Savaş'ı biliyorsunuz. Asistanlarsa Nail Satılğan, ve Sungur Savran'dı. O ekip iyi bir ekiptir. Bir de bizim nelerle uğraştığımızı söyleyeyim, Necati Mumcu dış ticaretle uğraşıyordu. Asaf Savaş Akat, sermaye teorisi üzerine çalışıyordu. Aynı zamanda input-output da yapıyordu. Bunun arkasından Nail'le, Sungur da sevgili Marks'larına sarılmış, onun üzerine çalışıyorlardı. Bunların ciddi ve çok iyi çalışmalar olduğunu söyleyebilirim. Ben de bu sırada mikro iktisadi çoktan bitirmiştim ve şey "Değer, Bölüşüm, Üretim"i yazmışım. Ara sıra Ankara-lı'larla beraber çalışıyorduk, bazı yerleri bazı hafta sonları geliyordu çalışıyorduk, tabii Asaf'la beraber bayağı ciddi çalışmalar yaptık. Onların sonucunda bir sürü kitap yayınladık. Yani genel denge teorileri üzerine bu kitapları da yazdım.

İdris buralarda bir yerde ikinci salonda hanlı hanlı dış ticaret çalışıyor. Orada böyle bir masası vardı. Masanın üzerinde kitap yığılıydı, hemen hemen bütün klasikler o masanın üzerindeydi. Hobes dersiniz oradaydı, Smith dersiniz oradaydı, Yunan klasikleri dersiniz oradaydı, onların içinden birini alırdı ve okumaya koyulurdu. Bu sefer başka bir şey yapıyor. Çünkü dış ticaret üzerine çalışıyordu. Gülten, orada İdris'e profesörlüğü kim teklif etmişti?

Prof. Dr. Gülten Kazgan- Hafızamda kalmamış, ama beni teklif eden Sabri Bey değil.

Prof. Dr. Sencer Dıvıçioğlu- Sabri Bey beni teklif etmişti, ona da birazdan geleceğim. İdris'i, birisi teklif etti ya da kendisi teklif etmiş olabilir, bilmiyorum artık, çünkü profesörlüğü gelen kürsü başkanları teklifi kendileri yapabilir. Bu arada boyuna kitapları çıkıyordu, yaptıkları iktisat üzerine değildi, ama sosyal bilimlerin danişkasını yapıyordu. Bütün bu çalışmalarını şu sloganda toparlayabilirsiniz: Bu memlekette ileriler gericedir, gericiler ilericidir. Bu hikaye sonradan çok konuşuldu ve çok kötü yorumlandı, ama İdris'in de nâmi yürüdü. Şimdi hâlâ İdris'ten konuşuluyor. Tabii doğrusunu isterseniz o vakit senato ve senatörler düzenin adamlarıydılar, çünkü İdris profesörlük için İktisat Fakültesi'nden geçtiği halde, orada profesörlüğe

Sencer Dıvıçioğlu

yükseltme toplantısında, tıpçılar, kimyagerler, biyologlar bu çocuğu çıkardılar. İdris bir daha girmek istemedi, çünkü düşünün artık, profesörler kurulu tarafından geçirilen bir adamı, yükseltmeye layık görmüyorlar. Kimler? Allah bilir, kimlerdir.

İdris'den sonra sıra bana gelmişti, Sabri Bey beni çok severdi. Şimdiye kadar fena bir şey anlatmadım, şimdi fena bir hikaye anlatacağım. Sabri Bey beni çok severdi ve bana -başımızda kürsü profesörü olmadığı için- ben seni davet edeceğim dedi. Çok teşekkür ettim, çünkü kendi kendinizi takdim etmeniz başkadır, bir hocanın sizi takdim etmesi başkadır. Neyse, galiba Kasım ayındaydık, Kasım ayı içinde bizim profesörlükler veriliyordu. Yani Kasım ayında öğretim üyelerine profesörlüğe yükseltme hakkı geliyordu. Kasım ayı içinde Sabri Bey'den hiç ses çıkmadı. Kasımın bitmesine iki gün kala, yüzümü kızartıp kendisine, hocam ne vakit vereceksiniz, gün geçiyor hatta doldu diye rica ettim. Bana dedi ki, sen kendi müracaatını kendin yapabilirsin. Hadi hayırlı, uğurlu olsun dedi ve kapattı. O an yıkıldığımı söyleyebilirim. Anladım ki İdris'e olan benim başıma da gelecekti, cadı kazanları kaynamaya başlamıştı. Fakülte'den geçeceğim muhakkaktı, nitekim de geçtim. Senatoya gelince hiç kimse bana itiraz etmiyor, hayır demiyorlar, ama hepsi bana çekimser oy verdiler. Hayır demiyorsan niye çekimser oy veriyorsun, tabii ben de çıktım. Bunun üzerine Danıştay'a gittim, fakat istediğimiz bir türlü olmuyordu, çünkü rektör beyefendi, hakkımızdaki bütün raporları saklamıştı ve aşağıdaki meclise vermişti. Bunu nereden biliyoruz? Prof. Nuri Koracan'dan biliyoruz, çünkü Nuri o sırada senatördü.

Diyeceğim o ki buraya kadar geldik, burası fena bir yer, 1970'lerin başlarıydı, tatsız, tuzsuz hikayeler, ama anlatmamız gerekir, çünkü bazı tabuları yıkmamız gerekir. Yalan söylemekten vazgeçmemiz lazım, kapatmaktan vazgeçmeliyiz, her şey ortada olmalı, şeffaf olma-

Sencer Dıvıçioğlu

Asaf Savaş Akat, sermaye teorisi üzerine çalışıyordu. Aynı zamanda input-output da yapıyordu. Bunun arkasından Nail'le, Sungur da sevgili Marks'larına sarılmış, onun üzerine çalışıyorlardı.

lı, siyaset de yapmak istemiyorum, ama bunu bunun için buraya içineledim, mecburdum, bu yıllardan beri içimde kalmış bir ukdeydi. Bana karşı, İdris'e karşı yapılan kalışlıktır. Bu vesileyle bir şey söyleyeceğim, bu hikaye burada bitmedi. Tabii daha sonra profesör olduk, ama neyle olduk? Kendi fakültelerimizin değil, kendi üniversitelerimizin değil, Danıştay'ın icazetiyle profesör olduk; bu yaralayıcıdır. Yaralayıcıdır, çünkü sizi ondan önce yaralamışlardır, her fakülte toplantısında Sencer Bey, İdris Bey, lütfen çıkar mısınız dışarıya deniliyor, bu kadar iyi ders vermişsiniz, hocasınız, canınız çıkıyor, bize kimse aldırmadı. Bu burada bitmedi, bitmedi çünkü bu hal, yani şu üniversite profesörlerinin arasında yapılan ayırım, iki grup ayrışması, bundan sonra büyük bir hızla gelişti. Nasıl gelişti? Herkes kendi adayının yok olacağına inandığından dolayı, blok oy kullanmaya başladılar. Karşı tarafa blok oy kullanırlardı, herkes evet derdi, 1970'ler böyle geçti. Bir doçentliği yapmış, profesörlüğü gelmiş aday için kabul mü denildiğinde kabul denirdi. Bu adam lâyık mı, ne kadar çalışmış, ne yapmış, eserleri yok, bunların hiçbirisi sorulmadı bile. Bu tersine kıyım gibi bir şeyle üniversite helâk oluyordu, görüyorduk.

Sonra 1980 geldi, oraya kadar anlatacağım şimdi, 1980'ler berbatır. 1980'ler hakkında bir hikaye anlatacağım. Bu hoş olacak, çünkü 1980'li yılların başlarında ben genel denge teorileri anlatıyordum, sorumlusu bendim, yani... Tabii o derslere çok öğrenci girmezdi, o dersler zordu. O derslere gelenler sıkımbaş kızlardı, gelirlerdi hoca ne söylerse yazarlardı, erkek çocuklarıysa sıra başlarını tutarlardı, onlar sarkık bıyıklı olurlardı, üstlerinde mont olurdu, böyle sıralanırlardı. Ben derse başlamıştım, onlar kapıya küt diye tekmeyle atıp girdiler ve oraya dizildiler, sonra birisi kalktı dedi ki: Efendim ben 16. Yüzyıldan bir iktisatçının, Marks'ın söylediklerini dinlemek istemiyorum. Ya ne istiyorsun? Türkeş'in dokuz ışığını istiyorum. İste, iste, ama istediğin bilim değil, bilim değilse senin burada ne işin var ve dedim ki: Doğrusunu isterseniz tadı, tuzu kaçtı bu işin, ben kesip de dışarıya çıkayım. Öğle dersiydi, hiç kimse yoktu, o sefil dokuz oğlan fırladılar, arkamdan gelmeye başladılar. Arkamdan geldiler, bana küfür vesaire etmediler, ama bir ikisi buralarımdan sever gibi çekıştirmeye başladılar. O arada sarışın bir oğlan fırladı geldi ve dedi ki: Çekilin, anlamıyor musunuz, hoca, Marks'ın iktisadından değil, Marks'ın matematiğinden bahsediyor. Cehaletin bu kadarını nerede görmüşsünüz. Marks'ın matematiğini okutuyor, ve matematik dediğiniz neydi, biliyor musunuz: S/V. Zavallı bunu Marksizm sanıyordu.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Erol Manisalı- Teşekkürler, Gülten Kazgan'dan ve Sencer Divitçioğlu'ndan aslında Fakültenin ve Üniversitenin üzerinden Türkiye manzaralarını gördük. Gördüğümüz Türkiye'ydı, 12 Mart 1971'in izlerini gördük, 12 Eylül 1980'nin izlerini gördük ve Türkiye'de hâlâ değişik bir biçimde devam etmekte olan örtülü faşizmi gördük. O gün üniversitelere, fakültele-re nasıl yansıyor, bugün nasıl yansıyor. Oligarşi için Sencer Divitçioğlu düzen dedi, düzen böyle yapıyordu, yani siz gençler şimdi sistem diyorsunuz. Düzenin, yani oligarşik düzenin Türkiye'deki örtülü faşizmin, üniversiteye uzanan, profesörlerin belirlenişinde, doçentlerin belirlenişinde, bazen okutulacak derslerin belirlenişinde, nelerin okutulup, nelerin okutulmayacağına, kimlerin profesör yapıp, kimlerin yapılmayacağını belirleyen bir oligarşinin şu anda da süregelen, buram buram süregelen oligarşin ve Sencer Divitçioğlu'nun anlattıklarının bir kısmı basına yansımıştır. Çok dar çevrede bilinir, pek çoğunu da kimse bilmez bile, bugün pek çok şey bile bile değişik bir biçimde düzenli ve belirli ambalajlar içerisinde sunuluyor, yani sisteme adapte edilmiş, uydurulmuş olarak yapılıyor. Aradaki fark, o zaman ilkel yöntemlerle yapılıyordu, yani sınıfa girip sınıfta baskın şeklinde, kaba kuvvet öndeydi, bugün kaba kuvvetin arkaya itildiği, daha kötüsü hissettirmeden, toplumu acıtmadan yapılıyor. Bu sıradan faşizm dediğimiz, olağan faşizm dediğimiz, hatta güldürerek sömürgeleştirme düzeni, bugün teknolojinin de gelişmesiyle cep telefonlarına, ekranlara, yazılı basına, üniversite eğitimine kadar uzanıyor. Bugün sizin hayretle izlediğiniz Sencer Divitçioğlu'nun anlattığı bazı ders konuları bugün vakıf üniversitelerinin yüzde 80'inde yasaktır, okutulmaz. Okutulamaz., hocalar o sözcükleri kullanamazlar, hani sınıflarına kimse girmez belki, ama sınıflarına kimse girmese bile başka türlü, kibar bir şekilde elimine edilirler, tasfiye edilirler. Sadece işin yöntemi değişmiştir. Şimdi sıra Besim Hocaya geldi, Burada ben yeni öğreniyorum, Besim Hoca benim hocamın da hocasıymış. Asistanlığı sırasında Gülten Kazgan'ın da hocası olmuş, bunu ben yeni öğreniyorum. Aynı yaşta olmalarına rağmen nasıl olmuş, onu anlamadım. Herhalde sistemden kaynaklanan bir şeydir.

Prof. Dr. Gülten Kazgan- Çünkü ben fakülteden mezun olduktan sonra, iki sene hiçbir şey yapmadım. Yani ben 1950, 1953 arasında Fakülteyle bağlantılı değildim.

Prof. Dr. Erol Manisalı- Tamam o zaman, sen yapmadın, o yaptı ondan dolayı oldu. Buyurun Sayın Üstünel, sizi dinliyoruz. Bir defa 24 Nisan 2001'de ben seni zorla kürsüye çıkartmıştım. Marmara Otelinin salonunda, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nin toplantısında oturma başkanıydım, sen tarihi açıklamayı yapmak

Sencer Divitçioğlu

Onlar kapıya küt diye tekmeyle atıp girdiler ve oraya dizildiler, sonra birisi kalktı dedi ki: Efendim ben 16. Yüzyıldan bir iktisatçının, Marks'ın söylediklerini dinlemek istemiyorum.

Sencer Divitçioğlu

üzere kürsüye çıkmıştın. Hatırladın mı? Hatırladın tabii, sonra ben Cumhuriyet Gazetesi'nde onu yazmıştım.

Prof. Dr. Besim Üstünel- Senin hatırlamadığın kısımlar var, onları da burada anlatayım. Değerli öğrencilerim, bana yapılan muameleyi görüyorsunuz. En soldan itibaren, en sağda oturtuyorlar ve en yaşlı olduğum için, yaşa saygıdan dolayı en sonra konuşturuyorlar. Ancak ben şunu göstereceğim ki iyi öğrenciler yetiştirmişim, ama sanırım biraz daha eğitilmeleri gerekir. Şaka bir tarafa sözlerime başlamadan önce böyle bir organizasyonu yapan İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'ne ve Sayın Hocamızın liderliğinde bu toplantının yapılmasına, hazırlanmasına neden olanları, emek verenleri yürekten kutlamak istiyorum. Gerçekten de bu gün benim için çok önemli, çünkü Fakülte'nin kuruluşunun 70. yıldönümü, ama benim mezuniyetimin de 60. yıldönümü. Bunu o zaman ki dekana -kimdi bilmiyorum- bir 60. yıldönümü yapın, kutlayalım diye söyledik, herhalde çok meşguldüler, kutlayamadık, ama bu vesileyle biz iki kutlamayı bir arada yapıyoruz. Ben sabahki toplantıya katılamadım. Bu yüzden üzgünüm. Oysa gündemde çok güzel konuşmacılar ve konular vardı, ama bir başka mutlu nedenle katılamadım. Çünkü Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin 1931'de kurulan Merkez Bankası'nın kuruluşunun 75. yıldönümü nedeniyle Swiss Hotelde uluslararası bir Merkez Bankacıları Sempozyumu yapıyordu, ana konu da çok önemliydi. "Devalüasyon ve Bunun Sonuçları Etkileri" diye bir konuydu. Profesör Fischer, yani eskiden IMF'de görevli olarak Türkiye'ye gelen, 2000 yılındaki modeli oturtan adam, sonra o modeli değiştirmedikleri için 2001 krizini Türkiye'nin yaşamak zorunda kalmasına neden olan adam, onu dinleyip onunla da bu konuları tartışmak gerekiyordu, o nedenle oraya gitmek zorunluluğunu hissettim.

Ben aşağı yukarı 60 yıldır mezun ve diplomalı iktisatçı olarak kariyerimi sürdürmeye çalışıyorum.

Bu 60 yılın önemli bir bölümünde hocalık yaptım. Öğretim üyeliği yaptım, akademisyen olarak, araştırmacı olarak bir şeyler öğrenmeye ve o öğrendiklerimi de öğrenci varsa öğrencilere, öğrenci değil plancı varsa plancılara veya ülkeye yöneten politikacılar varsa onlara anlatmaya çalıştım. Yani başka zamanlarda benim üç tane şapkam var diye söyledim, üçü de P'yle başlar. Profesyonel iktisatçı, yani profesör, plancı teknokrat ve politikacı. Ancak sonra düşündüm ki bu plancılık dönemimde de ben, hocalığa devam ettim ve planlamada öğrendiklerimi öğrencilerime aktardım. Çok daha iyi öğrenciler yetişti. Şimdiki Merkez Bankası guvarnörü hariç, ondan öncekilerin beşi, altısı siyasaldan benim yetiştirdiğim kişilerdi veya şimdiki Merkez Bankası Hazine Müsteşarı dahil, ondan önceki altı tanesini sıralayın, hepsi bu mektebi mülkiyeyi şahane makro ekonomiyi, uluslararası ekonomiyi benden öğrenerek iyi yetiştirmiş elemanlar olduğu için -Özal döneminde, rayından çıkarmaya çalıştılar, sonra tekrar raya oturtuk- iyi kötü gidiyor.

Şimdi dönemim İktisat Fakültesi'ne; ben İktisat Fakültesi'nin kuruluşunu ve kuruluşundan sonraki döneme, 1959, 1960 yılına kadar olan döneme dair size bir şeyler aktarırım. Çünkü 1959, 1960'dan sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne gitmek zorunda kalmıştım. Onun için isterseniz 1936'dan başlayalım, yani Atatürk devrimlerinin uygulandığı dönemde, üniversite reformunun yapıldığı o dönemde, Türkiye'de büyük değişimlerin olduğu, büyük planlamaların yapıldığı ve henüz İkinci Dünya Savaşı'nın hazırlandığı, ama patlak vermediği bir dönemde İstanbul'da İstanbul Üniversitesi'nin önemli bir fakültesi olarak bir İktisat Fakültesi kuruluyor. Ondan beş yıl önce Merkez Bankası kurulmuş, ondan önce eğitimde birlik sağlayan eğitim reformu yapılmış ve cumhuriyet reformları, Atatürk reformları hepsinin uygulandığı müthiş bir çağdaşlaşma, aydınlanma döneminin hızla yürütülmeye çalışıldığı bir dönemdi. Bu arada bir şeyi unutmayalım, 1933 Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanmaya başlamıştı. Dolayısıyla Atatürk o sanayi planında Türkiye'yi sanayileştirmek için, özel sektörü beklemiş. 1923'de İzmir'de İktisat Kongresi'nde, kalkınma özel sektörle olacak diyor, ama bakıyor gelen giden yok, devlete karar veriliyor. Çünkü bağımsızlık savaşı vermek zorunda olan ve Lozan'ı yürüten İnönü karşı taraftan istediği hiçbir şeyi vermediği zaman tehdidi almış, bana kendisi anlatılar. İsmet Paşa şunu söylerdi: Bu karşıdaki İngiliz delegasyonunun başı, Lort hazretleri "ne istedimse vermedin, ama bir gün bana geleceksin. Fakir yoksul bir ülkeye, sana para lazım olacak. Makine lazım olacak, silah lazım olacak, hep bana geleceksin, bunların hepsi bende var. Bunları, bana vermediklerini şimdi ce-

Besim Üstünel

Benim üç tane şapkam var diye söyledim, üçü de P'yle başlar.

Profesyonel iktisatçı, yani profesör, plancı teknokrat ve politikacı. Ancak sonra düşündüm ki bu plancılık dönemimde de ben, hocalığa devam ettim ve planlamada öğrendiklerimi öğrencilerime aktardım. Çok daha iyi öğrenciler yetişti.

bime koyuyorum, onları istemeye gelince ben sana bunları çıkaracağım ve hepsini yaptıracağım" demiş.

Bunun bilinci içerisinde Cumhuriyet'in ilk 15 yılındaki yönetiminde, yani savaş öncesi yönetiminde, 1939'a kadar olan Atatürk ve İsmet Paşa döneminde, müthiş bir mali disiplin sağlanmış. Enflasyonsuz kalkınmak için, para basmak konusunda müthiş bir disiplin sağlanmış ve planlı kalkınmayla sanayileşme yoluna girilmiş. Sanayileşmeden bağımsız ekonomi yaratmanın imkânsız olduğu görülmüş ve tabii o zaman ne lazım? Sanayileşen, kalkınan bir ülkede iyi iktisatçılara ihtiyaç var. Pekî İstanbul'da iktisat okutan yok mu? Var. Neresi var? O zaman Sultanahmet'te bir tek okul var, İktisadi Ticari İlimler Akademisi diye bir yüksek ticaret mektebi vardı. Şimdi İktisat Fakültesine dönüyorum, benim hocam Ordinaryüs Profesör Şükrü Orhan, nur içinde yatsın, Galatasaray Galatasarayken, Osmanlı döneminde liseyi pekiyi derecelerle bitirmiş, Pamanzade ailesinin müthiş zeki bir evladı, sonra Paris'te Paris Üniversitesi'ne gönderilmiş. Paris Üniversitesi'nde, iktisat ve seans politik okumuş, çok iyi yetişmiş, o zamanki Fransız iktisatçıların öğrencisiydi. Bize anlattıkları da, onun aktarma şekli özet olarak, mas etme kapasitemize bakarak, yetiştirme tarzımıza göre, öğrenciden kopmadan onu beraberinde geliştirmeye çalışın değerli bir öğretim üyesiydi. Fakat maalesef birçok hocalarımız şükranla anılırken Ordinaryüs Profesör Şükrü Orhan lâyık olduğu ilgiyi görmedi. Daha önce de söyledim, iktisatçılar haftasını bir yıl bunun anısına yapın diye, inşallah yaparlar çok gecikmeden. Onun, rahmetli Şükrü Orhan'ın bir sözü vardı, onun için burada bahsediyorum, bize öğrenciyken derdi ki: Bu Fakülte ilerinin kurmaylarını yetiştirecek. Ekonomideki kurmayları yetiştirecek. Muhasebecisini, işletmecisini yetiştirecek olan, Sultanahmet'te bir okul var, Mektebi Âli, orada iyi muhasebe öğreten mal bilgisi gibi dersler var. Onları öğretir, ama ekonominin kurmayı olmak ve ordunun kurmay heyeti gibi bir hareket planlaması yapacak, yani ülkeyi, toplumu alıp geliştirmiş toplum, sanayi toplumu yapacak bir düzeye getirebilecek olan iktisatçılardır.

Hocamızdan bahsetmişken tabii başta Neumark olmak üzere, diğer hocalar da çok değerli. Türkçe öğrendiler, Neumark bize Türkçe olarak maliye dersi verdi. Sonra bize Orhan Dikmen hocalık yaptı.

Alman hocalarımızdan benim çok etkilendiğim ve sık sık andığım sosyal politika hocası Gerhard Kesler, Kesler'i nedense hepimiz çok severdik. Saçlar, sakallar, masmavi gözler, bize öyle şeyler anlatırdı ki o zamanlar Türkiye'de daha ne sendikacılık var, ne sosyal sigortalar var, hiçbir şey yok. Anlattıkları havada bir şeyler, ama günün birinde böyle şeyler olacak di-

ye dinlerdik. Fakat bir gün adam geldi, deprem olmuş Erzurum'da, daha önce Erzincan'da olmuştu, hangisi önce bilmiyorum. Karlar altında millet titriyor, bir sürü ölü, yaralı var. Gazetelerde o zaman renkli fotoğraf yok, siyah beyaz fotoğraflarla gazeteler haberleri veriyor. Adam müthiş üzgün ve bize ders başlarken dedi ki: Bir şeyi anlamıyorum. Ülkenin bir köşesinde deprem oluyor, insanlar yaralanıyor, ölüyor, evler yıkılıyor. Bir takım insanlar da Taksim Belediye Gazinosu'nda balo yaparak, sabahlara kadar dans ederek oraya yardım için para topluyorlar. Bir yardım örgütü bunu yapıyor, para toplamak için balo yapmış. Yani toplumun bir bölümü sabaha kadar dans edip eğleniyor. Belediye Gazinosu diye bir yer var ilk defa yapılmış zaten, daha önce İstanbul'da öyle bir eğlence yeri yok. Orada eğleniyorlar sabaha kadar ve karşılığında o zamanki parayla 40 lira, 50 lira veriyorsa, o para bir yardım fonu olarak, Erzurum ya da Erzincan'daki depremden etkilenen depremzedelere yardım için gidecek. Şimdi bu olay basit düşündüğünüz zaman insana normal geliyor, zaten daha sonra da artarak devam etti, hâlâ da görüyoruz. Fakat o Alman, Avrupa insanının bunun karşısında, gözlerinden yaşlar akarak nasıl olur böyle bir şey, insanlık diye bir şey yok mu, dediğini ve bizi müthiş etkilediğini hepimizin de gözlerinin yaşardığını hiç unutamıyorum.

Yine değerli hocalarımızdan o zaman kurucu dekanlık vardı, Ömer Lütfü Balkan'dan müthiş korkardık, gayet ciddi bir adamdı, çok iyi yöneticiydi. Zaten onun o ciddiyeti ve değerli tutumu, başarısı olmasaydı herhalde bu Fakülte, İktisat Fakültesi böyle İstanbul Üniversitesi'nin en saygın fakültelerinden birisi olarak kurulup gelişmezdi. Saygılarla, şükranla yola dediğim bir başka hocamız da gene, -diğerlerine de tabii, hepsine saygımız var- Ömer Lütfü Balkan, çok iyi bir hocaydı. Bize önemli gibi gelmeyen şeyler anlatırdı, ama kendi alanında, iktisat tarihi alanında araştırmaya dayanarak, belgelere dayanarak en iyi araştırmaları yapan tek adamdı. Benim için önemi de benim nikâh şahidim olmasıdır, 1955'de hanımla nikahımızda, tünel çıkışında Evlendirme Dairesi yeni açılmıştı, orada nikâh şahidim oldu. Daha önce de yine onunla ilgili bir anım var: Bu salonda doktora sınavımı vereceğim ve korku içinde giriyorduk. Niye? Çok iyi hazırlanmışım, ama benden altı ay önce sınava giren Fethi Okyar'ın meşhur, Atatürk'ün arkadaşı, Türkiye'de başbakanlık yapmış adamın oğlu, doktora sınavına girdi, çaktırdılar. Tekrarla dediler, yetersiz. Sınavda çakıyor, tezden filan değil. Bu durumda onun arkasından doktora sınavına giriyorsunuz, neyse girdik, Cüneyt başkan bizim hocamız, rahmetli Ömer Lütfü Balkan o jüri üyesi, bir de Fritz Neumark var.

Besim Üstünel

Kesler'i nedense hepimiz çok severdik. Saçlar, sakallar, masmavi gözler, bize öyle şeyler anlatırdı ki o zamanlar Türkiye'de daha ne sendikacılık var, ne sosyal sigortalar var, hiçbir şey yok. Anlattıkları havada bir şeyler, ama günün birinde böyle şeyler olacak diye dinlerdik.

Neumark bütün verdiğim kaynakları teker teker kontrol etmiş. Dedi ki: Ya Besim, sen Fransızca bilirsin, gösterdiğin kaynakların hepsi İngilizce, onun için kontrol ettim, hakikaten oradan almış mısın diye ve doğru anlatmış mısın, hepsi tamam, onun için bravo. Onun üzerine kendisine anlattım, dedim ki, ben iki kere konu değiştirdim. Doktora konusunu iki kere değiştirdim, çünkü Fransızca olarak kaynak yok. Okuyorsun, bakıyorsun kaynaklar bitmiş, başka kaynaklar yok. Üçüncüde lisansı değiştirdim, İngilizce öğrendim. Özel dersler aldım ve bir sene gecikerek yaptım doktora, ama o arada İngilizce'yi okuduğumuzu anlayacak kadar kıvırdık, zaten Fransızca'ya benzer tarafları da var. Teknik terimler de benziyor. Tam çıkarken, o zaman daha açıktı, herkes dinlemeye geliyordu, önce istişare dediler, herkesi dışarı çıkardılar. Sonra bir şey yapmaya gerek kalmadan dediler ki konuşmaya gerek yok, pekiyi dereceyle oybirliğiyle doktora payesini veriyoruz dediler. Teşekkür ettim, kalktık, çıkarken, şu kapıda Ömer Lütfü Balkan beni yakaladı. Gel bakalım buraya, sen çok başarılısın, Fakülte olarak daha önce yönetim kurulunda seni yurtdışına göndermeye karar aldık, dedi. Sorbonne'a mı gidiyorum dedim. Yok Sorbonne değil, niye dedim, çünkü Sorbonne Fransız. Tamam dedi nereye istersen git, gittik London Schools of Economy'e, daha önce Cambridge'e gittim. Oradaki bir iki hocayla görüştüm. Dediler ki sen ne yapmak istiyorsun, dış ticaret teorisi. London Schools of Economics'e gidip Profesör Veek'le çalışacaksın. Adresi aldık, gittik, Profesör Veek bizi, supervisorluğumuzu yapmak üzere kabul etti. İki yabancı kabul edemiş, ikincisi de Amerikalı Paul Wolker, bir Amerikalıydı.

London'dan bahsetmişken isterseniz kısaca oradaki etkileşimden bahsedeyim. Ben burada parlak diploma almışım, parlak doktora yapmışım, yani mülkiyeli olsam kasılacağım, ama iktisatçılar kasılmazlar. Daha mütevazıyız, gittim oraya, ama birçok şeyi ben biliyorum diye gittim. Gittiğim sene London Schools'da birinci sınıf öğrencileriyle konuşmaya tenezzül etmedim, fakat ikinci sınıf öğrencisiyle iktisat konuşurken adamın ne söylediğinin ve kullandığı kavramların yansını anlıyorsun, yansını anlamıyorsun. Bu iş başka, ondan sonra derste, doktora dersleri ve büyük seminerler vardı. Milli gelir makinesinde başladık, meşhur makine üzerinde talim yapmaya başladık ve özetleyerek çok ayrıntıya girmeden söyleyeyim. London Schools of Economy'de Stass seminer diye bir seminer var. Her salı saat ikiden beşe, altıya kadar ve sadece hocaların, asistanların ve doktora öncesi veya doktora sonrası çalışma yapan yabancıların katıldığı bir seminer, yani sıradan öğrenciler alınmıyor. Oraya gittik, her hafta gidiyoruz, baştan bir süre hiçbir şey anlamadık. Gayet yüksek isimler geliyor, Cambridge'den

Besim Üstünel

Calborn geliyor, John Robinson geliyor, Oxford Üniversitesi'nden Dicks geliyor, Heralds geliyor, derken bir gün şu boyda bir adam geldi, onun söylediklerine karşı herkes kıyameti koparıyor. Bir cümleyi söylüyor, ikinci cümleyi söylerken kıyamet kopuyor, niye böyle dedik. Ya dediler bilmiyor musun, bu adam Milton Friedman, herkes Keynesyen orada, Milton gelmiş Keynes'e kafa tutuyor. Olmaz öyle şey diyor, Keynes'in karşıt teorisini ilk defa orada açıkladı, tartıştık. İki yıl orada tamamlayıp döndükten sonra, rahmetli Bilgin Şükrü Sulha dekanımız, bana bir mektup yazmış. Doçentlik tezimi hazırladım vaktinde gönderdim, tezgaha girdik, doçent olacağız. Orada eğitimde kullanılan milli gelir makinesi çok kullanışlı bir şey, birinci sene bir taneydi, ikinci sene iki tane oldu, birisi A ülkesi, birisi B ülkesi, Amerika, Britanya, iki ülke arasında hoca bir şey yapmış, ona da IMF diyor. Makro ekonomiyi, yani Keynesyen ekonomiyi o makineleri görüp de öğrenmemek mümkün değil, zaten bunu söylemek istiyordum. Ölmüş Keynes savaşçıları içerisinde, savaş sonrası dönemde bütün iktisat alemi özellikle Cambridgeliler ve London Schools'dakiler Keynes ekonomisini kapalı model olmaktan çıkıp, açık ekonomi modeline çevirdiği zaman bunun yaratacağı değişiklikler nelerdir? Uluslararası ekonomide, ödemeler bilançosu teorisinde vesaire yapacağı değişiklikler nelerdir? Bir süre onlar üzerinde çalışılırken, o tartışmaların olduğu yerde biz de yararlanmaya çalıştık, yani karşılıklı etkileşim olayı oldu ve ben de oradan aldıklarımı buraya getireyim de burada yeniden bir büyüme, gelişme devam etsin istedim. Yani virüsü oradan alınca buraya getirip yararlı virüs haline getirmekten bahsediyorum. Burada o virüsü çoğaltıp yaymak ve en azından bir bilimsel büyüme sağlamak imkânı vardı.

Refi Şükrü Solu'ya yazdım, o da derhal siparişi ver dedi, siparişi verdik, makineyi yapan adam dedi ki: "Valla çok kuyruk var, Chicago Üniversitesi vesaire var, bekleyeceksiniz". De-

Besim Üstünel

Orada eğitimde kullanılan milli gelir makinesi çok kullanışlı bir şey, birinci sene bir taneydi, ikinci sene iki tane oldu, birisi A ülkesi, birisi B ülkesi, Amerika, Britanya, iki ülke arasında hoca bir şey yapmış, ona da IMF diyor. Makro ekonomiyi, yani Keynesyen ekonomiyi o makineleri görüp de öğrenmemek mümkün değil,

dim ki, Chicago Üniversitesi zaten gelişmiş, zengin ülkelerin üniversiteleri, bizim İstanbul Üniversitesi olarak, gelişen bir ülke olarak derhal ihtiyacımız var, başka türlü olmaz, önce bize vermeniz lazım. Milton'a bastırdık, o da söyleyince ilk hazır makine bize postalandı. Ben geldim bir ay sonra makine geldi, yerleştirdik ve o makine üzerinde çok güzel dersler ve doktora dersleri, seminerler yaptık. Ankara Üniversitesi'nden gelen doktora öğrencileri vardı. Atilla Karaosmanoğlu onlardan biriydi. Ben de dahil, hepsi o makineden makro ekonomiyi, Keynesyen ekonomiyi öğrendiler. O makine sayesinde öğrendiklerini satarak maliye bakanı, başbakan yardımcısı, Dışişleri Bakanı olan en aşağı yarım düzine insan o tezgahıtan yetiştirdi. O bakımdan yine hemen dönelim, o makineyi burada benden sonra kullanmamışlar galiba, ama kullanmak veya tamir etmek mümkün, mümkün olduğunu da bir vesileyle öğrendik. Ann Kruger'ın Türkiye'ye bakan bir asistanı vardı, o da sonradan London School'da okumuş ve o makinenin bir geri makinesini bırakmışlar bir tarafa atmışlar, durmuş bir depoda bizimki gibi çalışmıyormuş. Onu bir gün IMF toplantıları için buraya geldiği zaman anlatınca, aman dedim bize de yardım et. Tabii, ne lazımsa yaparız dedi ve kendi tamir ettirdiği makinenin Londra'da Times and Technology Museum'da olduğunu söyledi, ben de Nisan ayında hanımla beraber gittim, hem okulumu ziyaret ettim hem de o müzeye gittim. Hanıma, bak dedim, biz bu işi bu makinenin başında öğrendik. Makine orada tıkır tıkır düğmeye basıyorsun tekrar başlıyoruz çalışmaya.

Ben döndükten ve bu makineyle bu eğitimleri yaptıktan sonra Türkiye'de ilk defa Keynesyen ekonomiyi anlatma şansımız oldu. Hem biz öğrendik hem de kolay bir şekilde öğrencilerimize ve diğer doktora öğrencilerine, asistanlarımıza öğretme şansımız oldu. O vesileyle ben bir şeye öncülük ettim. Dedim ki, London School of Economy'de haftada bir hocaların

toplandığı saf seminer yapıyordu, bizde niye yapılmaz. Söyledik arkadaşlara, yaparız dediler. Başladık blok yüklenmeye ve haftada bir değil, ama 15 günde bir yapalım dedik. Yaptık, başladık ve o sırada da daha Keynes'den sonra büyüme teorileri yeni yeni kitaplarda yazılmaya başlamış. Kalkınma kitapları vesaire diye, gelişmekte olan ülkeler kavramı, o kavramların hepsi yeni, sene 1953, 1954. O seminerlerin bir kısmında arkadaşlarla şunu kararlaştırdık: Biz kendi aramızda konuşuyoruz, ama bir de dışarıdan birini çağıralım, yani dış ülkelere birini çağıralım. Burada Packman olsun. Yani nasıl Chicago'da Milton Friedman geliyorsa yahut Oxford Üniversitesi'nde Fiks geliyorsa, buraya da birisini çağıralım.

Bir yerden bir fon bulduk ve ilk çağırdığımız sanıyorum, Brondby Üniversitesi'nden o sırada kalkınma üzerine kitap yazmış -küçük bir kitap, ama çok önemli, nirengi noktası- olan bir yazardı. Adam geldi, Litvanya asıllı, bir Amerikalıydı. İsmi Wagner Nerkser'di, sonra onun konuşmaları da basıldı, o arada biz çağırmaya devam ettik. Kapital Teorisi konusunda bizi aydınlatsın diye, Harvard'dan Danimarka asıllı bir hoca geldi, onun tecrübesini de sayın dekan, rahmetli bana verdi, çok zorlandık, o ayrı, derken birini daha çağırdık. Kalkınmakta olan ülkelerle ilgili böyle bir kitap yazmış birisi, sadece ismini biliyoruz, o kitabı biliyoruz. Ben bir mektup yazdım, bizim böyle kalkınma seminerlerimiz var, gelir misiniz diye, gelirim, şu tarihte oradayım, ona göre yaparız diye cevap geldi. Yani bizden ücret istemiyor, kendi biletini aldı, geldi. Kim olduğunu da tam bilmiyoruz, yani adamın ismini biliyoruz, kitabını da biliyoruz, ama içimizde adamın hangi işin başında olduğunu bilen yok. Cehaletin verdiği cesaretle meğer biz bir altın madenine kazma vurmuşuz.

Besim Üstünel

Ben bir mektup yazdım, bizim böyle kalkınma seminerlerimiz var, gelir misiniz diye, gelirim, şu tarihte oradayım, ona göre yaparız diye cevap geldi. Yani bizden ücret istemiyor, kendi biletini aldı, geldi. Kim olduğunu da tam bilmiyoruz, yani adamın ismini biliyoruz, kitabını da biliyoruz, ama içimizde adamın hangi işin başında olduğunu bilen yok. Cehaletin verdiği cesaretle meğer biz bir altın madenine kazma vurmuşuz.

de isterseniz şu kadar süreyle burs vereceğiz. Ben de o zaman askerdeyim, kusura bakmayın, ben şu an askeri hizmetimi yapıyorum dedim. Üzülme, askerliğin bitince de buraya çevrilir dedi, ondan sonra askerlik biterken gittik tekrar Londra'ya.

Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu- Kapitalizmin nimetlerinden yararlanmışsınız yani, Rockefeller, kolay değil.

Prof. Dr. Besim Üstünel- Dışarıdaki bir gelişmeyi, makineli veya makinesiz bir kurumu saf seminer denilen bilim üretilen, tartışmalı ortamı Türkiye'ye, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne getirdik. Onu bir süre yaşattık ve ondan dolayı birdenbire bir takım dışarı dönük kapılar açıldı. O sayede Türkiye'den, İstanbul Üniversitesi'nden ve İktisat Fakültesi'nden gelişme potansiyeli gösteren insan gücünü, bilim adamlarını dünyanın en iyi üniversitelerine gönderip yetiştirmek ve size daha iyi hocalarla, daha iyi öğrenciler yetiştirmek üzere bir kadro oluşturmak şansını böylece başlatmış olduk.

Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu- Hocamız Şükrü Baban'la benim çok yakın temasım yoktu, sadece merhabalaşırdık. Çok terbiyeli bir adamdı. Anlatacağım şey bilimsel merak, biz onu çok hafife alırdık. Doktrin dersi vardı, bir gün bana, seni de alayım, aşağı gidelim dedi. Gülten'in bahsettiği morgun karşısındaki amfiye gittik. Son sınıftaki öğrencilerine o dersi anlatırdı, inanın bana, üç saat hiç not almadan Marks'ı anlattı, Jean Baptiste Say'ı anlattı ve Ricardo anlattı. Alkışlayın bu müthiş bir şeydir, hiç not almadan, o yaşta bir adam bilmiyorum, Besim Bey bilir mi bunu?

Besim Üstünel- Şükrü Baban Karl Marks'ı en iyi bilen adamdı. Ben dışarıda kaldım, John Robinson Marks ve Keynes'i karşılaştıran bir kitap yazmıştı. Meraklıyız, her şeyi okuyoruz, Türkiye'ye geldim. Biliyoruz kendisinin çok iyi Marks bildiğini, derste çok fazla anlatamaz, ama sohbetler sırasında anekdotlarla müthiş anlatır,

ama benim doçentlik sınavım sırasında gördük tez kabul edilmiş, deneme dersinden önce kolokyum diye bir aşama vardı, şimdi var mı bilmiyorum. Yani adayın tezi kabul edilirse gelecek jürinin önünde bir tezi kolokyum konusunu, üç veya dört konu olarak jüri başkanına sunacak. O istediğini seçerdi, seçtikten 48 saat sonra da performans başlardı. Yazdık, sanırım başkan Şükrü Baban'dı. Marks ve Keynes karşılaştırması diye ben yazmışım, benim fikrim bu, başka şeyler de yazdım. Baktı Şükrü Bey sen, monolog mu yapmak istiyorsun, dedi. Estağfurullah hocam dedim, en azından siz Marks'ı o kadar iyi biliyorsunuz ki sizinle bir diyalog kurabiliriz. Onun üzerine güldü ve kabul etti. Burada Marks ve Keynes'i tartışan bir panel sunduk. Arkadan konular, konular ve sonunda, deneme dersine gittik.

Deneme dersinde 50 dakika ders olacak. Daha önceki deneme dersinde adam 45 dakikada durmuş, susmuş. Gitti tekrar girdi. 50 dakikayı doldurmak için ben arada daha önce o Danimarkalı hocadan öğrendiğim bir şey vardı, onu kullandım. Danimarkalı hoca Molbarg'dan gelmiş, kapital teorisi anlatıyor. Öyle sıkıntılı bir şey ki, kavramlar çok değişik, sağ tarafa baktı, konuyu bıraktı esprili bir hikaye anlattı. Ben gülmekten kablıyorum, fakat Türkçe'ye çevirmenin imkânı yok. Zar zor kendimi toparladım, çevirebildiğim kadarını çevirdim. Refi Şükrü Solda da ortada oturuyor, kaşı, gözü, bıyıkları oynamaya başladı, kızdı. Bitti, ben hocaya sordum, her şey güzel, siz bu hikâyeyi anlatırken -çünkü hikâyenin dersle ilgisi yoktu- niye saate bakıyordunuz, diye sordum. Baktı, insanların dikkati en dikkatli, en genç dimağ bir konuyu 18 dakikadan fazla izleyemez. Dolayısıyla dikkatlerin dağılması için en geç 18 dakika sonra bir şey anlatmanız lazım, bir hikâye anlatmanız lazım. Konuyla ilgili olursa daha iyi, ama olmazsa da olur. Ondan sonra konuya devam edersiniz, dedi. Ben bu dersi almışım Harvardlı profesörden ben de derste 45 dakika doldu, dersin sonuna

Besim Üstünel

**Marks ve
Keynes
karşılaştırması
diye ben
yazmışım,
benim fikrim bu,
başka şeyler de
yazdım. Baktı
Şükrü Bey sen,
monolog mu
yapmak
istiyorsun, dedi.
Estağfurullah
hocam dedim,
en azından siz
Marks'ı o kadar
iyi biliyorsunuz
ki sizinle bir
diyalog
kurabiliriz. Onun
üzerine güldü ve
kabul etti.**

geliyorum, bir şey anlattım, ama o ders konusuyla ilgili esprili bir şey anlattım. Çocuklar gülüp uyandılar, uyumaktan vazgeçtiler ve ders bitti, 50 dakikayı doldurduk. Dersten çıktık, jüri tamam dedi, fakat Ankara'dan gelen hoca, hocam iyi güzel de derste böyle hikayeler anlatmayın sakın, dedi.

Prof. Dr. Erol Manisalı- Değerli konuklar, gördünüz üç konuşmacımız da dışarıdan, üç ülkeden bahsettiler. Almanya'nın, İngiltere'nin, Fransa'nın Amerika'nın adı geçti, yani bizim dünyamızın, 1930'lardan 1960'lara kadar dünyamızın ne kadar dar bir dünya olduğu ve dün-

yaya ne kadarlık bir açıdan bakabildiğimizi de burada tanıklarınla birlikte görmüş olduk. Bir Rusya yoktu, bir Çin yoktu, Afrika'nın sözünü duymadık, ben de dahil olmak üzere, konuşmalarımızda söz etmedik. Dolayısıyla bu da, bizim başka bir gerçeğimiz, tek boyutlu bir yTürkiye'nin 1930'lu yıllardan 1960'lı yıllara kadar, nasıl geldiğinin bir göstergesini hep birlikte tatlı ve acı yönleriyle yaşadık. Tatlı bir toplantı oldu, İktisat Fakültesi'ni ve Türkiye'yi acı ve tatlı yönleriyle ve tarihin huzurunda anmış olduk. Başta konuklarımız olmak üzere hepinize katıldığınız için teşekkür ederim.

beciya

TEK EL'DEN HİZMET

- Uluslararası Taşımacılık
- Dağıtım ve Toplama Hizmetleri
- Antrepo ve Depoculuk Hizmetleri
- Gümrükleme Hizmetleri
- Sigorta Hizmetleri

www.rantrans.com.tr

RAN GÜMRÜKLEME

GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİNDE
HIZLI, EKONOMİK VE
GÜVENİLİR HİZMET...

- Transit ticaret
- İthalat - İhracat
- Ata Karne İşlemleri
- Gümrüklerde devir işlemleri
- İhtisas gümrüklerinde itinali hizmet
- Aktarma hizmetleri
- Antrepo gümrükleme hizmetleri

Osmangazi Mahallesi Fatih Caddesi Yıldız Sokak No: 5 Samandıra - Kartal - İSTANBUL

Tel: (0216) 311 57 01 (Pbx) Fax: (0216) 311 57 26

fakültemizin stratejik planı hazır

Fakültemiz, İstanbul Üniversitesini oluşturan fakülteler arasına, Maarif Vekilliği'nin teklifinin 14 Aralık 1936 tarihinde Bakanlar Kurulu'na görüşülüp, onanmasıyla girerek, 4 Şubat 1937 tarihinde eğitim-öğretime başlamıştır. Bu tarihte yapılan törende İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Cemil Bilsel yaptığı açık konuşmasında iktisadın önemini şu sözleriyle ifade etmiştir. "Görmekteyiz ki, milletlerin yükselişi de, düşüşü de iktisada bağlıdır. Büyük harp bir çok iktisadi meselelerden doğmuştur. İktisat, harp sonu dünyasının bütün gidiş istikametini çizen en kuvvetli faktör oldu... Devlet müesseseleri de hususi müesseseler de iktisat bilir eleman istiyorlar."

İktisat Fakültesi'nin amaç talimatnamesinde yer aldığı şekliyle; "Devletin ekonomik işletmelerinde ve genel idaresindeki mühim ödevleri hakkıyla başarabilecek bilgili ve metotlu, rasyonel düşünür genç iktisatçıları hazırlayacaktır. Şüphesiz, fakültenin ileriki mezunları yalnız Türk iktisadının devlet sektöründe değil, aynı zamanda hususi sektöründe dahi çalışabilecekler, bu sahelerde de kendileri için bir çok imkanlar bulabileceklerdir."

Gerçekten kurulduğu günden bugüne kadar, çok değerli öğretim kadrosuyla, hem kamu sektörüne, hem de günden güne gelişip güçlenen özel sektöre nitelikli iktisatçıları yetiştiren Fakültemiz, uluslararası iktisadi rekabetin giderek çetinleştiği dünyada, daha mutlu bir Türkiye için çalışacak iktisatçıları yetiştirebilmek amacıyla yetmişinci kuruluş yılında stratejik planlama çalışmalarını tamamlamıştır. Bu çalışma sonrasında Fakültemizin misyonu, köklü bir eğitim kurumu olma bilinci ile çağdaş ilke ve kuramlar çerçevesinde farklı görüşleri yansıtan evrensel nitelikli araştırmalarla ekonomik ve toplumsal analize yönelik bilgi üretmek ve bu temeller üzerine kurulu eğitim anlayışı ile eleştirel ve yaratıcı düşünceye sahip bireyler yetiştirmek olarak belirlenmiştir. "İktisat Fakültesi uluslararası düzeyde akademik kadroya sahip, nitelikli eğitim veren, araştırma ve yayınları ile saygın ve öncü bir fakülte olacaktır" vizyonu ile yetmişinci yılın da parlak bir geleceğe hazırlanmaktadır.

Yetmişinci yılında Fakültemiz, Maliye, İktisat (Türkçe) ile Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinin yanı sıra, İngilizce İktisat, zorunlu hazırlık sınıfına sahip İşletme, Turizm İşletmeciliği, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkile-

Şahin Akkaya*

ri Bölümü ve isteğe bağlı hazırlık sınıfının olduğu Ekonometri bölümleri olmak üzere sekiz bölümde eğitim-öğretim vermektedir. Bu bölümlerimizde daha nitelikli eğitim vermek amacıyla belirlenen hedeflere Fakültemiz öğrencileri, öğretim ve idari kadrosu, mezunlarımız, Mezunlar Cemiyetimiz ve İktisatlılar Vakfımızla birlikte ulaşabileceğimiz düşüncesini taşımaktayız.

Yetmişinci kuruluş yıldönümünü yaşadığımız 2006 yılında, 70. Yıl kutlamaları çerçevesinde, 14 Aralık 2006 tarihinde Merkez Bina Doktora Salonu'nda İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetimizin katkılarıyla düzenlenen etkinlikte; önce, Prof. Dr. Andreas Hanlein, Fakültemizin kuruluş yıllarında sosyoloji dalında önemli görevler üstlenen Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler'in Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişmesindeki Rolü üzerine hazırladığı bildirisini sunmuş, ardından AB ile Görüşme Sürecinde Türk ve Dünya Tarımı'nı konu alan panele geçilmiştir. Etkinliğin öğleden sonraki bölümünde ise "Dua-yen Hocalarımızdan İktisat Fakültesi ve İktisat" konulu panel gerçekleştirilmiştir. Aynı günün akşamında da İktisat Fakültesi Mezun ve Mensupları Vakfımız tarafından, yine Merkez Bina'da düzenlenen 70. Yıl Balosu ile, Fakültemizin 70. yılı yetmişinci yıl coşkusuna yaraşır şekilde kutlanmıştır.

İktisat Fakültemizi nice başarılı yıllara taşıyacak potansiyele sahip akademik ve idari kadrosuna, Mezunlar Cemiyetimize, İktisatlılar Vakfımıza ve eğitim yuvasını unutmayan mezunlarımıza gösterdiği ve ileride göstereceği çabalar için şükranlarımı sunarım.

**Fakültemiz,
uluslararası
iktisadi
rekabetin
giderek
çetinleştiği
dünyada, daha
mutlu bir
Türkiye için
çalışacak
iktisatçıları
yetiştirebilmek
amacıyla
yetmişinci
kuruluş yılında
stratejik
planlama
çalışmalarını
tamamlamıştır.**

*İ.Ü. İktisat
Fakültesi Dekanı,
Prof. Dr.

iktisat fakültesi ve iktisat eğitimi

İktisat Dergisi, İktisat Fakültesi'nin 70. yılında, Fakülteyi ve iktisat eğitimini; Prof. Dr. Nihat Falay, Prof. Dr. İzzettin Önder, Dr. Nail Satılğan, Prof. Dr. Ümit Şenesen, Prof. Dr. Necip Çakır ve İktisat Dergisi Yayın Kurulu'ndan Prof. Dr. Mehmet Türkay ile 10 Şubat 2006 tarihinde düzenlenen yuvarlak masa toplantısında değerlendirdi.

Mehmet Türkay- Merhaba, İktisat Dergisi adına hoş geldiniz diyerek başlamak istiyorum. İzzettin hocayla İktisat Fakültesi'ni ve İktisadi konuşmaya başlayalım, Nihat hoca gelince oturma başkanlığını kendisine devrederim. Buyurun hocam.

İzzettin Önder- Bu panelde genel İktisat öğretisi ve İktisat Fakültesi'ndeki öğretiyi ele alırken ikisinin birbirinden çok farklı olamayacağı kanaatini taşıyorum. Bence bunun hem teorik hem de pratik sebebi var. Önce pratik sebebini söyleyeyim, belki oradan teoriye girmemiz daha da anlamlı olabilir. Pratik sebebi şu: 1982'de YÖK çıkıp, Sayın İhsan Doğramacı bütün fakülteleri tertip ve tanzim etme işini yüklediği zaman, İktisat eğitimi için hazırlanmış olan bir program bize de geldi. Bizim Dekanımız o zaman -merhum Nusret Ekin hocamız- geldi bize, o zamanki Fakülte Kurulunda bu durumu anlattı. Bizim hocalarımızdan bu duruma karşı çok demokratik(!) bir tepki geldi. Hocalarımız, bizim Türkiye'nin ilk İktisat Fakültesi olduğumuzu ve fakültenin adının da Atatürk tarafından verildiğini söyleyerek, İktisat öğretisi programının bizim fakülte tarafından yapılması gerektiğini ileri sürdü. Böyle bu demokratik anlayış içerisinde biz program yaptık ve bu programı İhsan Doğramacı, -kendi ifadesiyle- "exportable" bir program olarak diğer fakültelelere de göndermiş. Diğer fakülteler, anladığım kadıyla, bu programı fazla değiştirmeden kabul etmiş. Tabii, bunun bir iki istisnası oldu, meselâ Boğaziçi ve ODTÜ galiba bu programın dışında kalmıştı. Ancak diğer üniversiteler bizim demokratik anlayışımıza büyük bir hürmet göstererek(!) programı olduğu gibi kabul ettiler. Böylece genel bir program ortaya çıktı. Pratik olarak ben onun için çeşitli fakülteler arasında pek fazla bir ayırma olmadığı kanaatindeyim.

İktisat öğretisinin teorik esasına baktığımızda, üretim ilişkilerinin oluşum süreçlerine bağlı olarak, eski üniversite sisteminden yeni üniversite sistemine geçerken, Batı sistemlerinin alınmış olması nedeniyle, Batı'nın üst-yapı modeli

alınmış olduğundan, bizim kendi sorunlarımıza yönelik bir üniversite kuramadığımız kanaatini taşıyorum. Tabii bunu daha ileride de tartışacağız. Bu durum ciddi bir yabancılaşmayı da gündeme getirdi. Batı'dan aktarılmış bir üniversite sistemi kurduğumuzdan, kurulmuş olan sistem ülkedeki üretim ilişkilerinden bağımsız olduğu gibi, bilgileri de komprime hap şeklinde dışarıdan aldığımızdan, farklı gelişmişlik düzeylerini yansıtan bilgileri aktarmış olduk. O zamanlar kalkınma ekonomisi denilen bir dal da vardı. Hatta bu bütün dünyada vardı. Bu durum Dünya Bankası'nın yönlendirdiği bir süreçtir, ya da bir araçtır. Bu projenin esası, uluslararası sömürüyü perdeleyerek, bize niçin geri kaldığımızı öğretmeye yönelikti. O zamanın ünlü İktisatçıları, Charles Kindleberger ya da Godfried Haberler gibi ünlü İktisatçılara geri kalmışlık sorunu inceltildi ve kitaplar yazdırıldı. Oysa, sorun bizim sorunumuzdu. Buna rağmen, bizlere bizim nasıl ve niçin geri kaldığımızı anlattılar. O dönemin eserlerine baktığımızda, geri kalmışlığımızın nedenleri arasında, bizim çok çocuk doğuruyor, sosyal olarak geri, eğitim alanında geri olmamızın yanında, kentsel ve kırsal ya da piyasa ekonomisi ve aynı ekonomi olarak ikili bir yapıya sahip olmamız vesaire gibi olgular sayılıyordu. Bu zihniyet, Sweezy ve Baran ekolü veya düşüncesi ortaya çıkıncaya kadar sürdürüldü. Bu ekole göre, ileri ülkeler, geri bıraktırlmış ülkeler aleyhine vardır. Bu açıklama ile, geri ülkeler pa-hasına ileri ülkelerin oluşum mekanizması anlaşılır oldu. Bu görüşler yaygınlaşmadan önce geri ekonomilerdeki öğretiler, Batılıların amacı doğrultusunda, kendi konumlarına yabancılaştırılmış idi.

Teorik olarak baktığımızda, organik olarak biz kendi üniversiteleşmemizi gerçekleştiremeyip, dışarıda geliştirilen kalıpları aldığımızdan dolayı, dış dünyada ve gelişmiş ekonomilerde oluşturulmuş bilgiler ülkeye -zaten ilk anlarda Türkiye'de çok az üniversite vardı, şu anda 80 civarında belki daha da fazla üniversite var- olduğu gibi aktarıldı. Dolayısıyla, çeşitli üniversitelerdeki öğretimleri içerikleri açısından ben çok farklı görmüyorum.

Bizim Fakültenin, yani İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin genel çizgisine baktığımızda, burada da birkaç çizgi var. Onları ben müsaadenizle belirteyim. Bunları ileride daha detaylı tartışırız, ancak önce çok kısa olarak genel sorunlara şöyle bir bakalım. Bir kere bütün üni-

İzzettin Önder

Teorik olarak baktığımızda, organik olarak biz kendi üniversiteleşmemizi gerçekleştiremeyip, dışarıda geliştirilen kalıpları aldığımızdan dolayı, dış dünyada ve gelişmiş ekonomilerde oluşturulmuş bilgiler ülkeye olduğu gibi aktarıldı. Dolayısıyla, çeşitli üniversitelerdeki öğretimleri içerikleri açısından ben çok farklı görmüyorum.

versitelerimiz aynı ya da benzer sorunlarla karşı karşıyadır. Bunlar arasında, kütüphane sorunu, öğretim üyelerinin özlük hakları sorunu, bundan dolayı yarım güne savrulma meseleleri vs var, ama bunları burada tartışmayacağız. Çünkü bunlar genel meseleler ve galiba şu anda da bizim konumuz olan meseleler değil. Ancak, bizim fakültenin sorununa baktığımızda, çok ilginç bir şekilde bizim fakülte, demin söylediğim teorik çarpıklığı olduğu gibi yansıtıyor. Yani biz dışarıdan bilgiler aktarmanın yanında, dış elemanlar da kullanmışız. Alman hocaların Türkiye'ye gelmesi, Türkiye'de bu sistemlerin oluşturulmasına, hatta bilimin oluşturulmalarına yol açmış. Üniversite devriminden sonra Atatürk'ün döneminde, 1936'da İktisat Fakültesi kurulunca -aslında İktisat Fakültesi yeni bir oluşum değil, Hukuk Fakültesi'nin içinden çıkan bir bölünme idi- Alman elemanların etkisi, Batı'nın çok fazla bize hâkim olması yolunu açtı. Meselâ, benim bulunduğum Maliye Bölümü'nün kurucusu ki, bir anlamda benim dedem sayılan Prof. Neumark, sonradan Avrupa Birliği'ne gitti, orada Financial Commission'da başkanlık yaptı. Neumark ünlü bir Alman hoca idi ve Türkiye'de Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanunu'nun da yapıcisıdır. Onun yaşı ve meslektaşısı Musgrave ise Amerika'ya gitmişti. O da geçen aylarda öldü.

Üniversite üzerinde Alman hocaların etkisi önemlidir, fakat yabancı hocaların etkili olduğu dönemi kapadıktan sonra ve henüz iç burjuvazinin de oluşmadığı dönemde, bence üniversite alanında çok ilginç bir yalpalanma oldu. Burjuvazinin oluşmadığı boşluktan yararlanarak üniversitede yükselen akım, biraz da o dönemde Batı'da ve Doğu'da yükselen sol fikir ve eylemleri Türkiye'ye taşıdı. Daha doğrusu, sol fikirlerin tüm üniversitelere hâkim olduğunu söyleyemeyiz, ama bu görüşler bazı üniversitelerde etkili oldu ve bayağı tomurcukların oluşmasına yol açtı. Bu gelişme, tabii, halkımız için çok yararlı oldu, ama doğrusu bu tomurcuklar çok fazla

büyüyemeden meşhur 1982 darbesi geldi. Bu tomurcuklar derken, tabii, rahmetli İdris hocamızı anmadan yapamayacağız burada. Sencer Divitçioğlu hocamız da ATÜT konularında çalışması yanında, mikro iktisadı da o zamanki Türkiye şartlarında gayet iyi olarak vermiş bir hocamızdır. Diğer yazılarıyla, eserleriyle, başka hocalarımız da vardı. İşin bir acı yanı da şu ki, şimdilerin yaşlı ve emekli olmuş hocalarını, o zamanlar gençken, bizler sol diye bilirdik. Sonradan zamansal savrulma içerisinde durum ve görüşler biraz değişti. O savrulmaları şimdi de acı bir şekilde yaşıyoruz.

1982 darbesi, tabiatıyla, rastlantısal bir darbe değildir. Yani Türkiye'nin dışa açılması ve burjuvazinin artık yumruğunu masaya vurma-sıyla, üniversitenin üç önemli operasyon sürecinden geçirilme süreci başlatıldı. Bence son dönemlerde yaşadığımız operasyonlar yaşanan sürecin tamamlanma aşamasını oluşturmaktadır. Süreçlerin birinci aşamasını, 1402 uygulaması ile gerçekleştirilen akut bir kesme-biçme operasyonu oluşturdu. Bu hüküm bütün memurlara uygulandı, tabii üniversiteye de uygulandı. İkinci aşamayı, üniversiteler üzerine uygulanan yoğun bir idari ve mali baskılama süreci oluşturdu. Bu durum üniversiteleri çokertecek ve kişilikleri yıpratacak kadar uzun sürdü. Bireysistem ilişkisinde sistem bireyi baskıladı; doğrusu hepimiz kendi içimizde birer YÖK olduk. Bunu da kabul etmemiz lazım. Meselâ, geçen gün Sayın İlhan Tekeli bir yerde yeni Üniversite Strateji Programı'nın felsefesini açıklarken çok ilginç bir şey söyledi. Sayın Tekeli bütün rektörlerden merkezi sistem mantığına tepkiler aldığını, ancak aynı çevrelerin, bunun tam tersi biçimde, YÖK niye şunu/bunu yapmıyor diye serzenişte bulunduğunu söyledi. Oysa, bu çelişki çok doğaldır, çünkü bu durum psikolojik bir olaydır; 20 küsur sene insanlar YÖK'ün baskısı altında kalınca YÖK'leşiyorlar, hepimiz de bir anlamda YÖK'leştik. Zaten YÖK'ün amacı da buydu. Buna ilâveten, Üçüncü olarak, mali baskı da tabii

İzzettin Önder

Yükseköğretim kurumları, öğretim üyesi ve öğrenci bileşenleri ile birbirine uyumlu olarak, dünya ekonomik sisteminin Türkiye'ye uyarlanmasında ya da Türkiye'nin dünya ekonomik sistemine uyarlanmasında yağlayıcı bir işlev görecektir.

üniversiteleri paraya muhtaç hale getirince durum iyice vahimleşti. Bugün bütçeden yükseköğretime ayrılan pay milli gelire oranla yaklaşık yüzde 2 civarındadır. Bu oranın bir misli artırılması dahî, sistemde epey bir rahatlatma sağlayacak iken, bunun yapılmamasını tabiatıyla kasıtlan uzak diye düşünemeyiz. Bu çok ciddi, bilinçli ve uzun vadeli bir operasyondur, bu operasyon sürecinde sistem, üniversiteleri özel sermayeye ve özel sektöre bağımlı hale getirirken, aynı anda topluma da yabancılaştırmış oluyordu. Tabii, bu durum ancak zaman içinde anlaşılabilir. Öğrencilerimiz her 6 Kasım'da YÖK'ün kuruluşunda nümayişler yaparak bunu protesto ediyordu, dolayısıyla burjuvazi açısından bu protestonun aşılması bir anlamda gerekmektedir. Çünkü, bu protestonun devamlı olarak bu şekilde sürmesi sistemde rahatsızlık yaratacaktır. Onun için, en son operasyon sistemik olarak çok akılcı bir operasyondur. Öngörülen operasyonla, üniversite yapı sistemiyle uyumlu hale getirilecek ve böylece organ reddi bir şekilde ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu operasyonun uygulama aracı da, yükseköğretimin ticarileştirilmesidir. Yükseköğretim kurumları ticarileştirilince hem talebeler gelir düzeyleri itibarıyla sisteme uyumlu gelir tabakalarından gelmiş olacak, hem de öğretim üyeleri bir yıllık sözleşmeli sistemle belki bir miktar daha yüksek para alacak, ancak güvensiz bir çalışma sistemi içerisinde sisteme sadık olacaklardır. Ben buna debriyaj hareketi diyorum. Böylece, yükseköğretim kurumları, öğretim üyesi ve öğrenci bileşenleri ile birbirine uyumlu olarak, dünya ekonomik sisteminin Türkiye'ye uyarlanması ya da Türkiye'nin dünya ekonomik sistemine uyarlanmasıyla yağlayıcı bir işlev görecektir. Böyle bir durum tabiatıyla bizi kendi sorunlarımıza yabancılaştırıcı, Türkiye sorunlarına yabancılaştırıcı, halka yabancılaştırıcı bir üniversite yapıyı ortaya çıkarır. Sanırım, burjuvazinin amacı da bundan başka bir şey değil!

Ben aslında bu olumsuzluğu sadece YÖK'ün hatası olarak görmüyorum. Daha pratik olarak, alt kademelere indiğimizde de, maalesef, şunu görüyoruz. Örneğin, ders kitaplarımıza baktığımızda, benim ders kitaplarımda ilk gördüğüm şey, kitapların Batı'da yazıldığı sistematiğe yazılmamış olmalarıdır. Belki Doğu'da da böyledir ama ben bilmiyorum, Sovyetler'dekileri, Kızıl Çin'dekileri çok fazla inceleyemedik. Batı daha çok incelediğimiz alan olduğu için Batı'ya bakalım, onlarda bilim oluşturmada ve bunları ders kitaplarına aktarmada daha bir akademik -tabiatıyla kapitalist- sadakat olduğu kanaatini taşıyorum. Batılı akademisyenlerde gördüğümüz görece sadakat iki noktadan kaynaklanıyor olabilir. Birincisi, onlar bilim üretirken ve ürettiklerini ders kitaplarına taşıırken, karşılaştıkları sorunları çözmeye çalışmışlar, hipotezler

geliştirmişler, varsayımlar kurmuşlar ve böylece oluşturulan görüş veya kavramsalallaştırmalar teorileri, teorilerin anlatıldığı öğretici belgeler de ders kitaplarını oluşturmuş. Buna karşın, biz ders kitabı yazarken üç-beş kitabı önümüze koyuyoruz, bir anlamda onları özetliyoruz. Onüç insanın kitaplarını esas alıyoruz, ama bu eserlerin hangi ortamda, nasıl ortaya çıktığını, ya da ülkenin hangi sorununa yanıt olarak hangi teorisinin üretildiğini sorgulamadan, biraz da eklektik olarak, kavramları yan yana koyarak bir ders kitabı geliştirmeye çalışıyoruz. Ben size bunun örneklerini vereyim: Türkiye'de iktisatı tuzağı diye bir şey hayatta olmaz. Ama biz iktisatı tuzağını anlatıyoruz, yazıyoruz, şekil çiziyoruz, ve insanlara ezberletiyoruz. Benzer şekilde, Türkiye'de doğal işsizlik diye bir şey olmaz, Türkiye'de yapısal işsizlik vardır. Ama biz doğal işsizliği anlatıyoruz öğrencilere.

Bunlar da olabilir, yani üniversite sadece bulunduğu ülkenin sorunlarıyla ilgilenmez, tüm evrensel sorunlarla ilgili olmalıdır. Ancak, sosyal alana geldiğimizde sosyal alan tıp gibi, mühendislik gibi bir alan değildir. Yani oradaki bilgiler veya bulgular, keşifler, icatlar oldukça üniverseldir, yani bütün dünyaya şâmindir, yeni bilgi bulununcaya kadar varolan bilgiler bütün ülkelere ve bölgelere şâmindir, ama sosyal alanda hadise böyle değildir. Dolayısıyla sosyal alanda çalışan üniversiteler -iktisat fakültesi bunun özüdür, tabiatıyla- biraz farklı hareket etmek mecburiyetindedir. Biz bunu yapamadık. En fazla nerede görürüz Türkiye'nin sorunlarını? Türkiye'nin sorunlarını en fazla ancak bazı doktora veya yüksek lisans tezlerinde görürüz. Söz konusu tezlerde, önce bir teori incelendikten sonra veya bir olay ele alındıktan sonra, son fasılda Türkiye'de bu teori nasıl çalışıyor gibi ufak bir tahlil bulunur. Dolayısıyla böyle bir sorun var; sosyal alandaki üniversitelerimizin ülke sorunlarını çözmeye yönelik çok fazla bir şey yaptığı kanaatini taşıyorum.

Bu olumsuzluğu sadece YÖK'ün bir ihaneti(!) olarak da geçiştirememekle beraber, YÖK'ü aklayabilecek durumda da değiliz. Şöyle ki, İktisat Fakültesi'ndeki darbe fakültenin bölümleştirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Şimdi fakültede iktisat bölümü, maliye bölümü, vesaire diye altı yedi bölüm var, bazı üniversitelerde üç dört bölüm var, ama bizde altı ya da yedi tane bölüm var. Bölümleştirme, iktisat öğretisini sulandırmanın çok ciddi bir aracıdır ve bu araç fakültelerimizde işletildi, biz de, maalesef, hangi akla hizmetse bu politikaya uyduk. Zaten YÖK operasyonu ile bütün meslek yüksekokulları ve akademilerin üniversiteleştirilmesi, üniversite dokuyu yozlaştırmak ve sulandırmak olayıydı. Bu süreçte, iktisat ve idari bilimler fakültelerinde öğrencilerin daha girişte bölümlere ayrılması, aslında iktisadi bir temel altyapı ve sosyal işle-

Izzettin Önder

İktisat ve idari bilimler fakültelerinde öğrencilerin daha girişte bölümlere ayrılması, aslında iktisadi bir temel altyapı ve sosyal işleyişi tahlil eden bir temel-bilim olmaktan çıkardı, bir tür teknik konuma soktu. İşletme nasıl incelenirse, iktisat da öyle incelenir gibi bir düşünce yaygınlaştı.

yişi tahlil eden bir temel-bilim olmaktan çıkardı, bir tür teknik konuma soktu. İşletme nasıl incelenirse, iktisat da öyle incelenir gibi bir düşünce yaygınlaştı. Bunun yanında, çalışma ekonomisi kendi alanında, uluslararası iktisat kendi alanında vb tüm dallar kendi alanlarında farklı ve bağımsız birer alanlar gibi incelenmeye başlandı. Meselâ, aynı bir siyasal bilgiler fakültesinin mantığı tam da budur. Uygulamalı alanları temel bilimlerden soyutlayarak kompartmantalize biçimde ele almak gibi bir saçmalık olamaz. Çünkü, eğer ABD dışişleri bakanı güçlüyse, o güç ilgili şahsın kapasitesinden çok, arkasında koskoca ABD'nin olmasından kaynaklanıyor. Nitekim Bretton Woods Anlaşmalarında da bu durum ortaya çıkmıştı. Biliyorsunuz, orada İngiltere'yi temsil eden ünlü Keynes'di, ama Amerikanın tezleri kabul edildi. Çünkü arkada koskoca ABD vardı. Zaten o 1944 anlaşmalarına giden ilk görüşmeler de 1941'de, Amerika'nın gizli yaptığı o meşhur toplantılarda, (Comission of Foreign Affairs) adlı toplantılarda yapılmış ve kapitalist dünyanın ileriye yönelik tüm projeleri ortaya koyulmuş idi. Diğer bir deyişle, hem ulusal hem de uluslararası politikalarda temel doku iktisattır. Politika, işletmecilik ya da sosyal güvenlik vb gibi tüm konular iktisat üzerinde yükselir. İktisat öğretisi tüm sosyal öğretilerin temelini oluşturduğundan, bunun üzerinde yükselen bilim alanlarının aydınlanması olumlu görülemez.

İzninizle son olarak şunu söyleyeyim. Bütün iktisat fakültelerimiz bu söylediklerimizden çok fazla müstağni değildir; hepsi az çok birbirine benzer. Bizim İktisat Fakültesi, belki hepsinin prototipini oluşturduğu ve onların genel çizgisine biraz daha fazla ışık tuttuğu için genel durumu aydınlatıcı oldu. Ancak, genelde bakarsanız özellikle iktisat eğitimi, daha genel olarak sosyal bilimler alanında uluslararası bilgi olmaz ya da böylece geliştirilen bir bilgi standart olarak her ülkenin yararına olamaz. Sosyoloji eğitimi ya da öğretisi için de aynı şeyi söylemek olasıdır. Keza hukuk eğitimi ve öğretisi için de aynı şey söylenebilir. Tabiatıyla, tüm dünya uygulama deneyimlerinden yararlanılır, ama Türkiye'nin iktisat eğitimi ve bilimi kendisine özgü olur. Yani Amerika'da üretilen bilimlerle, İngiltere'de üretilen bilimlerle Türkiye'nin sorunlarını çözemeyiz. Bu bilimler ya da bilgiler niçin bize aktarılıyor ya da dayatılıyor, diye baktığımızda, herhalde bunun yanıtını bilimsel emperyalizm veya ülkeler bilim kurumlarını ülkelerine yabancılaştırmak politikası diye yorumlayabiliriz. Diğer bir deyişle, üniversiteler, içeride burjuvazinin dışarıda da küreselleşen dünyanın sorunlarını ıdeleyip halka siyasal ve diğer konularda karar alabilecek sağlıklı zemin oluşturma işlevini yerine getirmeyip, tam tersine bu mekanizmaların tüm ülkelerde yayılabilmesi için, yani büyük sermaye çıkarları doğrultusunda sistemi

Nihat Falay

yağlayıcı bir üstyapı kurumu işlevi görsün diye şekillendirilmeye çalışılıyor.

Buradan şu soruna yönelebiliriz: Üniversite nedir? Üniversitenin ne olduğuna dair bir tanımlama yapmamız lazım. Üniversite, toplumsal alanda ortaya çıkan pratik, hatta belki de akut sorunlara anında cevap arayan bir kurum değildir. Yani üniversite, meselâ herhangi bir bankaya ya da borsaya eleman yetiştiren bir yer değildir. Üniversite, genel işlevi ile, sisteme eleman yetiştiren bir yer de değildir. Üniversite aslında bir tür çözümleyici ve halk ile başat güçler arasında kuvvetler ayrımı rolünü görücü bir kurumdur. Nedir **bu kuvvetler ayrımı** rolü? Burada sözünü ettiğim **kuvvetler ayrımı**, yasama, yargı ve icra değildir. Burada sözü edilen kuvvetler ayrımı **şudur**: Toplum günümüzde hemen her toplumda olduğu gibi sermayenin, burjuvazinin büyük baskısı altındadır. Burjuvazinin ve güçlü kesimlerin **ideolojik aygıtları** vardır, tabiatıyla medya **ideolojik aygıtların** başındadır ve topluma işinladığı fikirlerle toplumu kendi yönünde kararlara itmektedir. Üniversite toplumun sağlıklı karar alabilmesine yön sağlayabilmek açısından, -sağlayabilir, sağlayamaz o ayrı- bir karar mercii değildir, ama üniversite toplumun çözümleme yapan dokusudur. Niye meselâ "**küreselleşme**" kavramı kullanılıyor da "**küreselleştirme**" kavramı kullanılmıyor? Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde, girerse ne olur, girmez ise ne olur, konusunda karar yeri üniversite değildir. Ama, üniversite bu konularda halka bilgi verme yeridir, ki halk kararlarını medyanın ve onun arkasındaki sermayenin çıkarları doğrultusunda değil, kendi çıkarları doğrultusunda alsın. Çünkü, sermayenin çıkarları, Adam Smith'den beri biliyoruz ki, toplumun çıkarları ile örtüşmez. Sermayenin çıkarları çoğu yerde toplumun çıkarları ile çatışmalıdır. Dolayısıyla, üniversite bu çatışmaların arasında çözümleme yapıcı bir mekanizma, bir işlev görmelidir. Bunun için de üniversite toplumla yabancılaşmamalıdır; topluma özgü bilgi üretmelidir, aydın yetiştirmelidir, yani çıkarlarıyla hareket eden akademik insan değil,

Izzettin Önder

Üniversite toplumla yabancılaşmamalıdır; topluma özgü bilgi üretmelidir, aydın yetiştirmelidir, yani çıkarlarıyla hareket eden akademik insan değil, parayla hareket eden akademik insan değil, toplumun çıkarlarıyla hareket eden aydın yetiştirmek durumundadır.

parayla hareket eden akademik insan değil, toplumun çıkarlarıyla hareket eden aydın yetiştirmek durumundadır, ki topluma bütün bu bilgileri sağlıklı olarak verebilsin ve toplum da kararlarını ona göre alabilsin. Kısacası, üniversite sistemin üst-yapı kurumu değil, eleştirel kurumu olmak durumundadır. Teşekkür ediyorum.

Nihat Falay- Özür dilerim toplantıyı akşam 7'de diye düşündüğüm için oturmuş, kitapları karıştırarak çalışıyordum.

Mehmet Türkay- İzzettin Hocayla başladık, siz isterseniz tasarladığınız haliyle devam edin.

Nihat Falay- Şimdi benim kafamda şu vardı: Türkiye'de iktisat kavramları nereden, nasıl geldi? Ekonomi nedir, iktisat nedir, bunlar farklı mıdır? İktisadiyat ayrı bir şey midir? Kimler hangi kavramları kullanmıştır, arkasında neler var, belki oradan girip Türkiye'deki duruma geçebiliriz. Bildiğimden değil, şimdi bakın taşköprülüzade il tedbiri menzil idare-i mülkiye, ilmi tedbiri servet, ilmi emlakı milliye, ilmi serveti mülk. Bunların hepsi yakın ama farklı farklı şeylerdir. Dolayısıyla ben bunlardan sonra Türkiye'de iktisat eğitimi, sonra belki daha özel olarak İktisat Fakültesinde veya iktisadi nitelikteki fakültelerde eğitimi ele almak, önce sorunlarını incelemek, sonra öneriler varsa önerileri konuşmak diye kafamda bir genel plan vardı, bilmiyorum ne dersiniz? Ben isterseniz genel bir giriş yapayım, ondan sonra sırayla konuyu ele alalım.

Evet, şöyle başlamak isterdim daha doğrusu, enteresan bir şey buldum ve yanımda da onu getirdim. Bakın 1931'de Türkiye'de iktisat nasıl okutulmalı diye bir yayın var. 1931 yılında, İsmail Hüsrev Tökin yazmış. Ufacık bir risale bu, ben bazı sayfalarının fotokopisini aldım, yani burada bırakabilirim, bende orijinali var, bunu sahaflardan almıştım. Bu iktisat eğitimi tabii Türkiye'de, İstanbul bazında alırsak, Hukuk Fakültesinde başlamış. Orada bir iktisat ve İctima-iyat Enstitüsü var. Bu enstitüde o zamanın büyük hocaları, İbrahim Fazıl Pelin gibi Türk hocalar olduğu gibi bu Almanlar da, -mesela Neumark- var. Sonra burada kapatılıyor, diyorlar ki, Hukuk Fakültesi'nde öğretilen iktisat bir **yan alan** gibi ele alınıyor, yeteri kadar okutulmuyor. Türkiye iktisadiyatı da dünya iktisadiyatı gibi bir gelişme gösteriyor. Dolayısıyla farklı ve daha ağırlıklı bir iktisat eğitime ihtiyaç var, bu görev Neumark'a verilmiş. Siz iktisat fakültesi konusunda rapor hazırlayın denilmiş. Neumark uzun bir rapor yazmış, hatta fakültenin açılışında birtakım etkilerde bulunmuş. 1936'da Fakülte açılıyor. 1937'de öğrenciler alınıyor ve 70 senedir buraya geliyoruz.

Burada görülen şey şu ki, ister Ankara, ister İstanbul'da okutulan kitapların büyük çoğunluğunda Avrupa iktisadi görüşlerinin bir çevirisi hâkim. Osmanlı döneminde de yazılmış olan ik-

tisat konulu kitaplar da mesela birisi Say'ın kitabıdır, Ekonomi Politik'idir, ilk çeviri budur. Yani bu çeviriyi yapan Horasaryan diye bir bey Franklin'den "Tarihi Servet" diye bir kitap da çevirmiş. Alet ve suç'u Rossi'den Tasarrufatı Mülkiye diye bir çeviri kitabı, Sahak Ebru Bey Jean Baptiste'nin "İlmi Tedbiri Menzil" katesizim bir ekonomi politik diye kitabını aynen çevirmiş. Yani büyük oranda çeviridir.

Örneğin Mekteb-i Mülkiye öne çıkıyor. Eğitimde birtakım insanların ağırlığını görüyoruz. Bunlardan bir tanesi Ohannes Efendi ve Paşa diyorlar, bu bey liberal. Sonra Akyiğitzade Musa Bey var, bu devletçi. Bunun arkasından Gaspıralı İsmail diye bir bey var, Gaspıralı İsmail Kırım tarafından Tatar bir bey ve ilk defa iktisadi marksizan ifadelerle anlatmış. Enteresan bir şey, aslında Türkiye'de bunların kitaplarını alıp çevirmemiz lazım. İster çeviri, ister telif olsun çevirmek lazım. Hatta bunların etkilerini devlet politikasında, devlet kademelerinde görüyoruz. Mesela Musa Akyiğitzade hem Mekteb-i Mülkiye'de hem de Harbiye'de ders veriyor. Dolayısıyla derler ki, Mekteb-i Mülkiye'deki ve Harbiye'deki devletçi mantık bu etkiler neticesinde devam ediyor. Harp Okulu'ndaki etkisi de bugüne kadar devam eder diye yorumlarlar. Şerif Mardin'in iktisadi düşünceyle ilgili bir teksiri vardır, orada bunlardan bahseder.

Tabii arada Namık Kemal'ler var, başka Osmanlı düşünürleri var, bunların da iktisada ilişkin yönelimleri var. Bunların sonucunda da birtakım terimler kullanılmış. Sevgili Satılğan'ın dediği gibi, "ilm-i tedbiri menzil", çok bilinen en genel ifadedir, ama "idare-i mülkiye", yani devletin idaresi anlamında bir ara iktisat bağlamında dersler verilmiş. "İlm-i tedbiri servet", bu ekonomide mevcut olan servetin yönetim usulüdür. Sonra Mehmet Şerif "İlm-i emval-i milliye" denilen bir kavram kullanmış, bunu milli varlıkların yönetim ilmi anlamında kullanmış, yani her kavramda kapsamlar ve anlamlar değişiyor. "Fenn-i serveti", "ilm-i iktisadi", ilk defa kullanan Ahmet Mithat Efendi, daha evvel iktisat deyiimi kullanılmamış. "Defter-i muktesidi", Süleyman Sudi denilen bir yazar kullanmış ve bu yazar iktisat kavramını güçlendiren önemli bir katkıda bulunmuş. Sonra Kınalızade Âli Bey'in "Ahlak-ı Âlâyî" diye bir kitabı var. Aslında ana başlıkta ahlaktan bahsediyor gibi gözüke bile içini açınca, ev idaresi, ülke idaresi ve buralardaki göz önüne alınması gereken iktisadi kurallardan bahsediyor.

Bu kitabın ayrı bir macerası var, ben onu ayrıca anlatırım, ama bütün bunların gösterdiği gibi iktisat ilminin hem kavramsal hem de içerik açısından önemli bir sorunu var. İktisat kavramını en ciddi şekilde kullanıp bu konuda önemli, çağdaş denilebilecek bir metin yazan insan

Nihat Falay

Yabancı iktisatçıların, ve ekonomilerin ürettiği bilgileri aynen buraya aktarmışlar, hatta bu aktarmada şu görüldüğü: Herhangi bir süzmeğe de gitmemişler. Yani Türkiye açısından bunun uzantısı nedir? Türkiye açısından bu teknik ifadeyi bize aktarmak ne kadar mümkündür diye bir şey düşünmemişler.

Cavit Bey'dir. Cavit Bey'in "İktisat İlmi" diye bir kitabı var.

Atatürk döneminde iktisat vekilliği yapıyor, kendisi İttihat Terakkici ve Atatürk'e sukast iddiasıyla İstiklal Mahkemesi'nde yargılanıyor ve sonra da idam ediliyor. Mesela bu ilmi İktisat'ı ben liberal olsam, işadamlı olsam basar ve bedava dağıtırım. Prens Sabahattin'in Türkiye Nasıl Kurtarılır diye. Buradaki ana mesaj; özel girişim ve yerel yönetimdir, (Teşebbüsü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet) tamamen liberal bir kitaptır, ama Türk özel kesimi, aslında kamu kesimi de biraz öyle, bu anlamda entelektüel bir zaaf gösteriyor. Yani bunlar yine liberal ekonominin bir anlamda Osmanlı'da, Türkiye'de nasıl uygulanacağı konusunda ipuçları veren insanlardır. Taraftar olmasak bile bu eserden haberimiz olması lazım, ama bugün herhangi bir sanayiciye sorun, Prens Sabahattin'i, Cavit Bey'i bilmezler. Bilmezler, çünkü bana göre entelektüel ve düşünsel zayıflıklar içindeler. Dolayısıyla bu girişten sonra, iktisat eğitiminde biraz da İzzettin Hoca'nın son konuşmalarında da kısmen yakaladığım bir şey var, ondan bahsetmek istiyorum.

İktisat eğitiminde önder nitelikte sayılabilecek insanların, çağdaş dünyada da, yani 1945, 1950'lere kadar yaptıkları şey büyük oranda yabancı kitapların birkaç şekilde çevirisidir. Özellikle Amerikan, İngiliz ve Avrupa iktisadına ilişkin sorunların çözümünde, oradaki iktisatçıların ürettikleri bilgileri aynen Türkiye'ye aktarma gibi bir strateji gütmüşler. Ancak İzzettin'in dediği gibi likitide tuzağı var mıdır, yok mudur? Orada dengesizlik var, burada denge var mı? Talep eksikliği orada var, bizde var mı? Bunların hiçbirini sormamışlar, araştırmamışlar. Keynes talep eksikliğinden hareket eden bir insan, ama Türkiye'de talep eksikliği yok. Talep var, ama o talebi karşılayacak üretim de yok, destekleyecek gelir de yok. Dolayısıyla yabancı iktisatçıların, ve ekonomilerin ürettiği bilgileri aynen buraya aktarmışlar, hatta bu aktarmada şu görülüyor: Herhangi bir süzmeye de gitmemişler. Yani Türkiye açısından bunun uzantısı nedir? Türkiye açısından bu teknik ifadeyi bize aktarmak ne kadar mümkündür diye bir şey düşünmemişler, aynen, birebir aktarmışlar ve tutarsız, kendi içinde de dengesiz bir şey oluşmuş. Yani mikro iktisat mesela çok yaygın olarak öğretilir, ama makro iktisat konusunda çok fazla kitap ve bilgi yoktur. Dolayısıyla ben bunları bir giriş olarak vurgulamak istedim. Daha sonra belki İktisat Fakültesi'ndeki eğitime girmek gerektiği düşünce-sindeyim.

İzzettin Önder- Pardon, bitirmeden müsaa- de ederseniz bir şey söyleyebilir miyim? Bu söylediğiniz şeylerde, yani Cavit Bey ve diğerleri kendi eserlerini yazarken, Namık Kemal vesaire de var bunların içerisinde, bunlar özel teşebbüs-

Nail Satılğan

çü insanlardır. Bunlar da acaba o dönemin Tanzimattan beri gelen Batı taklitçiliğini mi yansıttılar, yoksa bunların kitapları Türkiye'ye özgü mü idi?

Nihat Falay- Teşekkürler. Bunlar içinde Türkiye sorunlarına eğilen bir Ahmet Mithat Bey var. O da esnaf ve köylü sınıfıyla biraz ilgilenmiş, ama diğerleri Batı gözüyle düşünmüşler. Cavit Bey de, Prens Sabahattin de öyle bakmışlar. Diğer iktisatçıların da çok fazla katkısı yok, Kinalızade Ali Bey'in Ahlak-ı Âlâ'yı hariç, o zaten konuyu tamamen İslam ve Osmanlı mantığıyla ele alıyor, ama kitabın sonunda Aristo'dan Eflatun'dan yararlanmış olduğunu görüyoruz. Yani Türkiye'ye özgü yeni bir şey üretilmediğini hemen söyleyebilirim veya Türkiye'nin sorunlarını lokal olarak ve kritik noktalarda ele almışlar, bakış tarzlarında yaygın bir Türkiye optiği yok.

Dediğim gibi İktisat Fakültesi'ndeki eğitime gelirken, işte Sayın Önder ve ben bu grup içinde en eski üyeleriz. Tabii iktisat eğitiminde bölünme elbette çok doğru bir şekilde İzzettin'in vurguladığı gibi, kompartımanlar mantığını çıkardı. Eskiden de yok değildi; yani maliye, siyaset ilmi, sosyal siyaset, ekonometri, iktisat, işletme gibi kürsüler vardı, fakat bunların arasında bu olumsuz anlamda bölümSEL özgürlük, yani kendi içinde istediğini yapma mantığı yoktu. Kürsüler arasında bir bağlantı vardı. Fakat bölüm olunca herkes ayrı bir eyalet gibi davranmaya başladı. Dolayısıyla diğer bölümlerle temaslar azaldı. Mesela ben 1970'e doğru üniversiteye girdim, biliyorum ki İktisat Fakültesi, Maliye Kürsüsü ile, Siyaset İlmi kürsüleri arasında daha yakın ilişkiler vardı. Şimdi tamamen koptu, özellikle son yıllarda bazıları kapatıldı, bazıları yeniden açıldı, bazıları gereksiz şekilde kuruldu, hatta bazıları gereksiz şekilde açıldı. Dolayısıyla o bağ tamamen koptu. Yayınlara bakarsanız eski hocaların bir kısmı hem iktisat, hem maliye, hem sosyal siyaset konularını birleştiren yayınlar yapmışlardı, Neumark'da da bu vardı. Neumark hem maliye yazmıştır, hem iktisadi doktrinler kitabı yazmıştır.

Nihat Falay

Yayınlara bakarsanız eski hocaların bir kısmı hem iktisat, hem maliye, hem sosyal siyaset konularını birleştiren yayınlar yapmışlardı, Neumark'da da bu vardı. Neumark hem maliye yazmıştır, hem iktisadi doktrinler kitabı yazmıştır.

trinler kitabı yazmıştır. Dolayısıyla baştan bir geçişlilik var, ama son dönemlerde özellikle 1980'den sonra, iki şey oldu. Bir kadro uçu, nereye uçu? Yan fakültelere uçu. Bir kısmı tamamen emekli olduğu için ayrıldı, bir kısım hocaları maalesef zorla ayırdılar, belki bazıları döndü, fakat bütün bunlar iktisat eğitiminde bir zemin kayması yarattı. Zemin kayması yaratınca herkes kendi dersini kendi bölümünün mantığıyla düşünmeye başladı.

Belki ileride konuşuruz, bence İktisat Fakültesi'nin geleceğe yönelik olarak şu anda kurulmuş olan akademik tarlası da çok iyi bir tarla değil. Yani liberal mantık hakim, herkes kendisini düşünüyor ve diğer bölümlerdeki arkadaşlarla beraber ortak çalışma, görüşme veya tartışma anlayışı olmayan bir kadrodur. Ben çok iyi biliyorum, 1970'lerde ve 1980'lerin başında Nail, ben, İzzettin, Şirin Tekeli, Cengiz Ann, Burhan Şenatalar vb. farklı kürsülerdeki arkadaşlar bir araya gelip iktisadi konuları tartıştık. Hatta şu andaki bazı hocalar, yani eski asistanlar bu kadroya neden alınmadıkları konusunda serzenişte bulundular. İsim vermeme gerek yok, artık tahmin edersiniz, niye biz yokuz dediler. Yoksunuz çünkü, o konularla hiç ilgilenmeyen insanlarla ne konuşacaksınız? İTÜ'den Mustafa İnan'ın çok güzel bir sözü var, diyor ki: *"Ben insanlarla tartışmam. Bildiğim şeyi zaten tartışmam. Bilmediğim şeyi karşımdaki de bilmiyorsa onunla da tartışmam. Çünkü bir şey alabilecek halim yok, dolayısıyla tartışmam."* Dolayısıyla biz de öyle yaptık ve bir anlamda tartışmadık. Belki hastalıklı bir yapıdır diyebilirsiniz, ama bana göre bu bile sonradan tamamen kalktı. Bu kadronun çoğu da zaten tamamen ayrıldı. Sungur Savran vardı, Nuri Karacan, Sencer Divitçioğlu, İdris Küçükömer hocalar vardı, beraber yapıyorduk, bazen evlerde yapardık. Onlar bizi beslerdi, hem kavramsal hem de bilimsel düşünme yönünden beslerlerdi. Onlar da ortadan kalkınca şu anda içeride bir gözü dışarda genç bir kadro var. Bir an evvel doktoramı alayım, bir an evvel dışarı gidip iyi para kazanayım diyen genç bir kadro var. Bunu küçümsemiyorum ve bu ihtiyacı yadsımiyorum, ama İktisat Fakültesi'nin zayıflamasının arkasında bu gibi nedenler var diyorum ve burada bırakıyorum.

Necip Çakır- Bir şey eklemek istiyorum. Sadece o dönemin akademisyenleri için böyle bir ilişki yoktu. O dönemde ben öğrenciydim, bizim için de böyle bir ilişki vardı. Yani 1982-1983'te ben Belçika'ya master yapmaya gittim. Belki de bir anlamda orada iktisat Fakültesi'nin geleceğini gördüm. Ondan önce benim İktisat Fakültesi'nde alışık olduğum ortamlar çok daha farklı ortamlardı. Belçika'da ise herkes çok atomize olmuş, daha sonra İktisat Fakültesi'nde olduğu gibi hiç kimse bir araya gelmiyordu. Dönem arasında da İstanbul'a geldim, Sencer ho-

camın odasına girdim. Orada yine acayip bir tartışma başladı ve bu korkunç motive edici bir şeydi. Yani ben o üç, dört aylık süreçte o motivasyonu nasıl kaybettiğimi çok iyi algıladım ve "şimdi eve gidip çalışmak istiyorum" diye düşündüğümü hatırlıyorum. Yani öğrenci olarak bizleri de çok motive eden bir ortamdı, onu unutmamak gerekiyor.

Nihat Falay- Bu noktayı vurguladığınız için gerçekten çok teşekkür ederim. Şimdi isterseniz bu grupta bizim kadar eski bir başka hoca, Nail Hocaya söz vereyim. Yaş itibarıyla benden, ve İzzettin'den sonra sen geliyorsun. İktisat Fakültesi içinde diye düşündüm. Sayın Satlıgan bu konularda siz, neler söylemek istersiniz?

Nail Satlıgan- İktisat Fakültesi 1937'de kurulmuş. Daha önce konuşan arkadaşlarımızın değindiği gibi Türkiye'de bu adı taşıyan ilk yüksek öğretim kurumudur. Daha önce Nihat Hocanın da söylediği gibi Hukuk Fakültesi bünyesinde, İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü olarak vardı. Bunu olağan kabul edebiliriz, çünkü o tarihte kıta Avrupa'sında da iktisat bağımsız bir bilimsel disiplin olarak öteki sosyal bilim disiplinlerinden ayrışma, kopma süreci içindeydi. O yüzden iktisadın Türkiye'de Hukuk Fakültesi bünyesinde akademik bir disiplin olarak ilk kez uygulanmaya başlanmış olması olağandır.

Öte yandan 1930'ların ortalarında iktisadın -mesela böyle bir enstitü Edebiyat Fakültesi içinde de yer alabilirdi- Hukuktan kopması fakülte şeklinde bağımsız olarak örgütlenmeye başlaması gene olağandır. Tabii burada o konjonktürün bazı önemli özelliklerine değinmek gerekiyor. Hem uluslararası konjonktürün hem de Türkiye'deki konjonktürün bazı önemli özelliklerine değinmek gerekiyor.

Birincisi 1937 resmi akademik iktisat müfredatını oldukça önemli bir radikal değişikliğe uğratan bir sürecin başlangıcı sayacağımız 1936 tarihinin hemen bir yıl sonrası, 1936'yı şu açıdan zikrediyorum: John Maynard Keynes'in ünlü eseri, Para İstihdam ve Faiz Genel Teorisi adlı kitabının İngilizcesinin ilk kez yayınlandığı tarihtir. İkinci olarak yine benden önce konuşan arkadaşlarımız değindiler, 1933'te Almanya'da faşizm, nazizm iktidara geliyor ve tabii ilk darbeyi vurdukları arasında solcu ve Yahudi akademisyenler de var. Bunların önemli, azımsanmayacak bir kısmı, hem solcu hem Yahudi'dir. Bu arada Türkiye'de Kemalist rejim de üniversite eğitiminin ya da yüksek öğretimin bir cerrahi müdahaleye ihtiyacı olduğu tespitini yapıyor. İşte Darülfünun kadrolarında kısmi değişiklikler, oraya yapılacak aşilar, modern çağdaş bir üniversite kurulmasına yetmeyecektir. Nihat'ın sözünü ettiği o Malche Raporu var. Üniversitenin radikal bir şekilde yeniden yapılandırılması ve bu alanda Almanya'dan gelecek nazizm kurbanı

Nail Satlıgan

İktisat Fakültesi'nin Türkiye'nin bu adı taşıyan tek fakültesi olmasının yanı sıra ve bence ondan da önemli olarak şöyle bir önemi vardı: İktisat Fakültesi Türkiye'yi, Türkiye'nin yakın tarihini, Türkiye'nin sosyal ve iktisadi tarihini anlama çabalarının önemli ve prestijli bir merkezidi. Burada daha önce de isimleri zikredilen bazı hocaların önemli bir katkısı var.

öğretim üyelerinden yararlanılması gündeme geliyor. Nitekim bu insanlar hemen 1933'den sonra değil bir iki senelik bir gecikmeyle Türkiye'ye gelmeye başlıyorlar, sözleşmeleri yapıyor. Nihat Hoca'nın da anlattığı gibi, mesela Neumark Türkiye'ye gelir gelmez böylece yeni bir iktisat fakültesinin kuruluşuna da öncülük etmiş oluyor.

1936'da Keynes'in Genel Teori'si henüz yayınlanmış, buradan bugün çok yaygın olan, mikro, makro iktisat dikotomisine, bölünmesine giden yolun taşları henüz döşenmiş değil. Dolayısıyla bizim müfredatımız, yani 1937'de yabancı hocaların, özellikle Alman hocaların önyak olmasıyla, onların büyük etkisi altında oluşturulan müfredat da sanıyorum Anglosakson ülkelerinin değil, Kıta Avrupa'sının iktisat müfredatına çok uygun bir yapı arz ediyor. Benim İktisat Fakültesi'yle ilişki kurmam 1970'li yılların birinci yarısına tesadüf eder. Doktora öğrencisi olarak o sıralarda geldim, yüksek lisans diye bir şey yoktu, yani doktora öğrencisi olarak geldim. Kısa bir süre sonra asistanlığa başladım. O sırada, yani çok yakın bir süre öncesine kadar, bu demin sözünü ettiğim Keynes'in Genel Teori'sini izleyen, mesela mikro, makro bölünmesinin izleri henüz müfredatta, en azından müfredatta yer alan ders başlıklarına yansımış değildi. Mikro fiyat teorisi başlığıyla okutulurdu, oysa biliyoruz ki mikro demek diyelim ki küçük birimlerin, deyim yerindeyse bireysel birimlerin karar süreçlerinin teorileştirilmesidir. Bunun içine fiyatın oluşmasının dışında bahisler de girer. Nitekim fiyat teorisi bahsi altında fiyat teorisi içinde, diyelim ki firma teorisi, piyasalar, piyasa türleri, biçimleri vesaire okutulurdu. Buna karşılık makro diye bir ders de yoktu. Mikronun yerine akademik Ortodoks makro iktisadın Türkiye'ye getirilmesinde önemli bir aracılık görevi üstlenmiş rahmetli Sabri Ülgener'in milli gelir ve istihdam dersi işlenirdi. O da sonuç olarak giriş düzeyinde bir makro dersi idi. Bu müfredat önemli ölçüde Kıta Avrupa'sının müfredatına göre hazırlanmıştı, ama o dersi veren hocaların özellikle ikincisi Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de yavaş yavaş artmaya başlayan akademik mübadele olanaklarından yararlanarak edindikleri bilgi ve görgüleri o eski müfredat kalıbı içinde aktarmaya başladıkları bir dönemi ifade ediyor.

Benim açımdan İktisat Fakültesi'nin benim kişisel tarihimde şöyle bir yeri var. 1960'ların sonlarında ben bir üniversite öğrencisiyken, ama İktisat Fakültesi öğrencisi değilken, İktisat Fakültesi'nin Türkiye'nin bu adı taşıyan tek fakültesi olmasının yanı sıra ve bence ondan da önemli olarak şöyle bir önemi vardı: İktisat Fakültesi Türkiye'yi, Türkiye'nin yakın tarihini, Türkiye'nin sosyal ve iktisadi tarihini anlama çabalarının önemli ve prestijli bir merkezidi. Burada daha önce de isimleri zikredilen bazı hocaların

Necip Çakır

önemli bir katkısı var. Sencer Divitçioğlu, İdris Küçükömer, bunlar gerek derslerinde, derslerinden çok lisansüstü öğretim faaliyetlerinde, yürüttükleri tartışmalarla, ama aynı zamanda Türkiye çapındaki bu sosyal bilimsel tartışmalara yaptıkları katkılarla İktisat Fakültesi'ni son derece prestijli bir eğitim merkezi haline getirmişlerdi. Yani dışarıdan bakan bir insan olarak benim izlenimim buydu, aynı yıllara ilişkin olarak İktisat Fakültesi'nin lehte olarak hanesine kaydedilmesi gereken başka bir nokta da önemsiz sayılmaz, o da şudur: Sözünü ettiğim hocaların önyak olduğu tartışma kulvarı, Marksist ya da Marksizmden esinlenmiş düşünsel bir damardı, ama İktisat Fakültesi anlamlı bir fikri çoğunluğu, sosyo-ideolojik bir çoğulculuğu da içinde barındırmaktaydı. Marksist olmayan hatta anti-Marksist olan, ama Türkiye iktisat tarihçiliğinin öncülerinden olanlar da, mesela bir Ömer Lütfü Barkan buradaydı. Buna karşılık dünya görüşü itibarıyla muhafazakâr diyebileceğimiz, savunduğu, yaydığı, öğrettiği teorik iktisat ne olursa olsun, dünya görüşü itibarıyla muhafazakar olan, Sabri Ülgener'den bahsetmek gerekirse, diyelim ki Türkiye'nin ilk modern makro metinlerinden birinin yazarı olmakla birlikte aynı zamanda Osmanlı tarihinin ideolojik ve zihniyet tarihi üzerine incelemeler yapan birisidir.

Nihat Falay- Burada bir ilavede bulunabilir miyim? Biraz önce Sencer Hocadan, İdris Hocadan bahsettiniz, Fakülte'deki canlılığın bir örneği de şuydu: Sencer Divitçioğlu'yla, Sabri Ülgener arasında Fakülte Mecmuası'na yansımış, önemli bir teorik tartışma da oldu. Bu sayın Satlıgan'ın belirttiği gibi Fakültenin canlılığının ve farklı görüşlerin bir arada oluşunun ve birbirini besleyişinin de göstergesiydi. Teşekkür ederim.

Nail Satlıgan- Yerinde bir hatırlatma, böyle şeylere uzun süredir, ne İktisat Fakültesi'nde ne de başka yerlerde rastlamıyoruz. Yani etki, tepki doğurur. Evet, o akademik bir toplulukta, camiada bir etkiye verilen, verilmesi gereken bir tepkiydi. Efendice bir tartışmaydı. İktisat Fakül-

Nail Satlıgan

Türkiye'de iktisat eğitiminin beşiği İktisat Fakültesi, işte Türkiye'nin tek iktisat Fakültesi vesaire, bu şimdi dar bir yoruma tabi tutulursa bunda bir yanlışlık yok, doğru, ama Türkiye'de teorik iktisat kültürünün oluşmasında, yaygınlaşmasında da İktisat Fakültesi'nin rolünü de mutlaklaştırmamak gereklidir.

tesi'nin böyle bir özelliği vardı. İnsanlarda kurumsal bir şövenizm olur, bunu doğal karşılamak ve insani zaafıların belki en masumlarından, en sevimlilerinden biri saymak gerekir. Türkiye'de iktisat eğitiminin beşiği İktisat Fakültesi, işte Türkiye'nin tek İktisat Fakültesi vesaire, bu şimdi dar bir yoruma tabi tutulursa bunda bir yanlışlık yok, doğru, ama Türkiye'de teorik iktisat kültürünün oluşmasında, yaygınlaşmasında İktisat Fakültesi'nin rolünü de mutlaklaştırmamak gereklidir. Yani İktisat Fakültesi adını taşımasa da bu sözünü ettiğim gelişme, yani 1936'da Keynes'in kitabının yayınlanması, İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte düşünsel ve ideolojik alanda da bir Amerikan hâkimiyetinin önem kazanması, bu arada İkinci dünya Savaşı'nın hemen sonunda Paul Samuelson'un öncülüğünde Keynes'in ortaya attığı bu yeni makro bakışın ortaya çıkmasıdır. Bu yeni bakış Keynes'in daha önceki neo-klasik iktisatla bütünleştirilmesi anlamına gelen genellikle grand neoclassical synthesis diye tabir ediliyor, büyük sentez ya da büyük neo-klasik sentez diye tabir ediliyor, ama bu senteze bir sıfat konulacaksa, o sıfatın neo-klasik olması gerekiyor. Bu da bunun daha sonraki tartışmalarda sık sık vurgulandığı gibi, Keynes'in asıl özgün özelliklerinin genel bir neoklasik çerçeve içerisinde meczedilmesi, piçleştirilmesi, bastardize edilmesi pahasına olan bir şeydir.

Orada sanıyorum, Foundations of Economic Analysis onun diyelim ki bilimsel, akademik ifadeyse, çok önemli bir metin olarak, bir ders kitabı metni olarak Samuelson'un Economics'ı, ben en son baktığımda 14. baskıydı, bilmiyorum artmış mıdır? Bu standardize edilerek aşağı yukarı elbette Doğu Bloku dışında bütün okulların ve bütün dünya üniversitelerinin müfredatlarına ya doğrudan doğruya -yani İngilizce aracılığıyla, Hindistan'ı, Pakistan'ı düşünürseniz, doğrudan doğruya- ya çeviriler aracılığıyla ya da -iktisat gibi böyle standardize bir akademik disiplin söz konusu olunca bir intihal suçlaması yapmak pek zor, sonuç olarak standardize bir müfredat var, bunu vereceksiniz- bir esin kaynağı olarak, bir model olarak bütün müfredatı belirliyor. Bu dalga altında, bu etkiler altında iktisat Fakültesi'nden farklı yerlerde de, iktisat fakültesi adını taşımasa bile Türkiye'deki iktisat eğitiminin, diyelim ki ilmi tedbiri menzil ya da ilmi servet ya da ilmi envali milliye, bunda yansımasını bulan bir Almanca deyimle "kameralist", mülkiyecî, kamu yönetimci amme idaresi anlayışının yerine, daha modern bir akademik anlayışın yerleşmesinde artık Mekteb-i Mülkiye değil Siyasal Bilgiler Fakültesi adını taşıyan okuldaki Maliye Bölümü'nün katkılarını da zikretmemiz gerekir. Geçenlerde burada Sencer Divitçioğlu'na akademik bir saygı için düzenlenen yemekte yer alan Hasan Ersel'in söylediği gibi

1960'lı yıllarda iki kurum arasında bir tatlı rekabet havası vardı.

Sonuç olarak şunu söylemiş olayım. Sencer Divitçioğlu'nun Mikro İktisat kitabı, Türkiye'de yazılmış ilk modern mikro-iktisat metni sayılabilir. Aynı Sencer Divitçioğlu enteresan bir gelişmenin ürünü olarak bu İktisat Fakültesi'ne, aynı akademik disiplin içindeki tartışmaların çok ötesinde, gerçek bir çoğulculuk anlamı kazandıran bir Marksist iktisadın da öncülüğünü yapmıştır. Bunu şu açıdan zikrediyorum. Sencer Divitçioğlu ve onun İktisat Fakültesi'ndeki faaliyetleri, ona kurumsal çerçeve sağlayan birim olarak İktisat Fakültesi, Türkiye'de Marksist iktisatçı diye bir tipolojiyi yaratmıştır. Sencer Hoca elbette Türkiye'nin ilk Marksisti değildir. Mesela Sadun Aren vardır. Sadun Aren her zaman bir Marksist hatta komünist olmuştur, ama onun bu Marksizmi iktisatçı olarak faaliyetlerine yansıttığı söylenemez. Onun ilk kitabı da ilk Keynezcî makro kitaplarından birisi sayılabilir. Ancak Sencer Divitçioğlu'nun İktisat Fakültesi içinde yaptığı, özellikle lisansüstü faaliyetlerin önemi şuradadır: Marx'ı bir iktisatçı olarak, modern iktisadın araçlarıyla yeniden yazma, çevirme, yorumlama faaliyeti, modern akademik iktisadın kendi iç çelişkilerine Marksist bir eleştirel yorum getirme gibi faaliyetlerde Sencer Hoca'nın öncülüğü olmuştur. Dolayısıyla İktisat Fakültesi'nin öncülüğü olmuştur, ama tek sayılmaz, mutlak, başkalarının katkısını hiçe indirgeyecek bir üstünlükten söz etmemiz mümkün değildir. Çünkü dünyanın her yerinde olduğu gibi müfredat standart olunca, diyelim ki bir tarihi dönemde kıta biliminin etkisi altında, bir başka tarihi dönemde Anglosakson akademik dünyasının etkisi altında, ister istemez yapılan katkılarda, kişisel, bireysellik boyutu, fırsat, olanak boyutu bütün bunlar ağır basmaktadır. Ben şimdi burada keseyim.

Nihat Falay- Buna şunu ilave edebilir miyim? Sencer Divitçioğlu belki Marksist iktisadın uzantısı olarak Türkiye iktisad camiasında yeni bir kavram çıkardı. ATÜT tartışmaları başladı, ATÜT tartışmaları çok önemli bir tartışmaydı. Doğru muydu, yanlış mıydı? Marks ne kadar incelendi, ne kadar incelenmedi, biz ne kadar ilave yaptık? O ayrı bir şey, ama bu Sencer Divitçioğlu'nun başlattığı ve o dönemdeki yansımaları da olan bir tartışma alanı diye, sayın Nail Satılğan'ın müsaadesiyle ilave etmek istiyorum.

Nail Satılğan- Estağfurullah, iyi oldu. Benim söylemek istediğim şeyin parlak bir örneğini vermiş oldun, yani kayıtlara geçmesi bakımından şunu söyleyeyim: "Asya üretim tarzı" tartışmalarının gerçekten Türk entelektüel hayatının canlı olduğu, anlamlı konular üzerinde yoğunlaşarak canlı olduğu bir dönemin yadığıdır. Bunu abartıyor bile olabilirim, yani genç arkadaşlar bu

Mehmet Türkay

**Epeydir
Türkiye'deki
akademik
dünyada
tartışma kültürü
kalmadı. Kimse
kimseye cevap
vermiyor.
Herkes yazıyor,
herkes aynı
konuda farklı
şeyler yazıyor,
ama gerçekten
herkes böyle bir
şey yokmuş gibi
yeniden kendisi
yazıyor,
neredeyse
karşılıksız bir
diyalog var
diyelim.**

ATÜT neymiş, Asya üretim tarzı neymiş diyebilirler. Muhtemelen öyle olur gençler arasında. Ben Türkiye'nin entelektüel tarihi bakımından kayda geçmesi için söylüyorum. Bu tartışmayı başlatan, daha doğrusu başlamasına vesile olan veya tetikleyen, fitilini yakan, rahmetli romancı Kemal Tahir olmuş, ama Kemal Tahir, sevgili hocam Sencer Divitçioğlu'na, Marx'ta böyle bir mesele var, bir de dünya tarihinde böyle bir mesele var, bunu inceleyin, demiş. Sencer Hoca da bir akademisyen olarak, işte Fransızca, İngilizce gibi değişik dillerdeki literatürlere göndermeler yaparak, onları aktararak, okuyarak ve tabii yorumlayarak, uzun bir aradan sonra o tarihi toplumları modelleştirme alışkanlığını şimdi kendi tarihimizin köklerini iki anlamda -hem köklerini hem de Köktürk anlamında- sürdürüyor. O anlamlı bir tarihi tartışmaya akademik katkı yaparak entelektüel dünyada yer tutmanın bir örneğidir. Yani bunda Kemal Tahir'in önyak olmasıyla, teşvikiyle, elbette Sencer Divitçioğlu, İdris Küçükömer önyak olduğu için İktisat Fakültesinin de bir yeri oldu. Ben şimdi İzzettin Hodayı görünce, İzzettin Hodaya'nın da çok genç bir akademisyenken, Türkiye'de Kemalizme geçiş, cumhuriyet, o sıradaki toprak ilişkileri vesaire gibi bu tür tarihi konulara eğilmesi, sanıyorum o tartışmaların ortamından bağımsız değildir. Bir etkilenmedir, çok daha soyut, Türkiye'yle ilişkisiz bir çalışmayla da sizin akademik hayatınız başlamış olabilirdi, ama ortam o şekildeydi.

Nihat Falay- Buna ilaveten İzzettin âşar konusunda çalışmayı yayınladı.

Nail Satlıgan- Ben onu kastettim, yani öşür, âşar dedim.

Mehmet Türkay- Sencer hocanın etrafında dönen akademi içindeki tartışma kültürü meselesi önemli. Epeydir Türkiye'deki akademik dünyada tartışma kültürü kalmadı. Kimse kimsseye cevap vermiyor. Herkes yazıyor, herkes aynı konuda farklı şeyler yazıyor, ama gerçekten herkes böyle bir şey yokmuş gibi yeniden kendisi yazıyor, neredeyse karşılıksız bir diyalog var diyelim.

Necip Çakır- Ben burada bir de öğrenci boyutuyla bu işe bakayım. Ben ikinci sınıfta Sencer Hocadan ders aldığım zamanlar, mikro iktisat dersi aldığım zamanlar, bir gün Sencer Hoca sınıfa geldi ve yabancı dil bilenler ve iktisat öğrenmek isteyenler bana gelsin, dedi. Ben ve birkaç arkadaş gittik, ama diğer arkadaşlar galiba bıraktılar, tamamlamadılar. Sonra o senenin sonuna kadar ben, Sungur Savran, Nail Satlıgan, -daha sonra Asaf Savaş da devreye girdi- ile çalıştım ve böyle bir uygulama gerçekleşti. Ben bir ödev yazdım, ondan sonra Sencer Hodaya götürdüm ödevi. Herkes topladı, işte bu istediğim ödevi yazdı dedi, dolayısıyla ben burada şeyi vurgulamak istiyorum. Yani bu her za-

Mehmet Türkay

man yapılan, sadece bana özgü olmayan bir uygulamadır. Daha önceki ve daha sonraki senelerde de yapılan bir uygulamaydı. Bu benim akademisyen olmaya karar vermemde çok belirleyici bir faktör oldu, bir de bu boyutu var, yani bu önemlidir sadece akademisyenler veya fakülte içi ilişkilerde değil bir de bu boyutu var.

Nihat Falay- Evet bu masaya bir sürü tarihi belge, konuşma, kitap ismi döktük. Sayın Ümit Şenesen siz istediğiniz bir yerden bu konuya başlar mısınız?

Ümit Şenesen- Doğrusu ben konuşmaların bugün bu kadar tarihe dönük, İktisat Fakültesi merkezli olacağını beklemiyordum. Daha genel bir şeyler konuşacağımızı zannediyordum, ama madem bu mecraaya girdik, ben de önce kişisel bir anımı söyleyeyim. İdris Hoca'yla Sencer Hoca'nın bu seminerlerine ben de birkaç kere katıldım. Doğrusu oradaki entelektüel havayı kısa bir süre de olsa, o Fakültede herhangi bir görevim olmamasına rağmen ben de soludum. O zaman Teknik Üniversite'de olmama rağmen o yıllarda birkaç defa oraya, seminerlere geldiğimi hatırlıyorum.

Madem bu kadar tarihten söz edildi, ben de elimdeki kitaptan okuyarak, İktisat Fakültesi ilk kurulduğu zaman nasıl bir ders programı varmış, onu kayıtlara geçirmek isterim. Buna hazırlıklı değildim, ama burada konuşulduğunu görünce ben de şuradan okuyayım dedim. Önce elimdeki kitabın ne olduğunu söyleyeyim: Türkiye Ekonomi Kurumu'nun 2005'te çıkardığı İktisat Eğitimi başlıklı bir kitap, editörü Ercan Uygur, kitabın içinde 14 bildirinin metinleri var. Bu bildirilerden bir tanesinden okuyacağım, bu bildiri Ercan Uygur'la Oya Erdoğan tarafından hazırlanmış.

Birinci sınıftaki dersler şöyle: Hukuk Başlangıcı ve Tarihi- Yavuz Abadan, Esasiye Teşkilat Hukuku- Ali Fuat Başgil, Medeni Hukuk - Kemallettin Birsan, İktisat - Umberto Ricci, İktisadi Coğrafya - Rustov, Türkiye İktisadının Bün-

Ümit Şenesen

Bazı yazarlar
bugünkü iktisat
öğretimini
belirleyen

kaynaklar
arasında
Cambridge ve
London School
Economics'i
anıyorlar.

Onların
yetiştirdiği
iktisatçıların
1930'ların
başlarında

iktisadi tek
başına bir
öğretim konusu,
başlı başına bir
program olarak
ele aldıklarını,
bugünkü iktisat
öğretiminin
onların arz yönlü
iteklemeyle
ortaya çıktığını
söylüyorlar.

yesi - Ömer Celal Sarç, İktisat Tarihi - Ömer Lütfü Balkan.

İkinci sınıf: Medeni Hukuk - Samim Gönen-say, İdare Hukuku - Sıdık Sami Onar, İktisat - Ricci, Mufassal (ayrıntılı) İktisat Teorisi - Şükrü Baban, Sosyoloji - Kesler, İstatistik - Ömer Celal Sarç, İşletme İktisadi - Ali Özeker.

Üçüncü sınıf: Medeni Hukuk - Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Maliye - Fazıl Pelin, İşletme - Ali Özeken, Sosyal Siyaset - Kesler, İktisadi Doktrinler Tarihi - Dobres Berger, Para Kredi Banka - Refi Şükrü Sula. Burada dönemlik diye dersler de varmış: Devletler Umumi Hukuku - Cemil Bilsel, Türkiye İktisat Tarihinin Ana Hatları - Ömer Lütfü Balkan, Konjonktür - Sabri Ülgener. Üçüncü sınıfta bir de seçimlik ders var: Yüksek Matematik - Ömer Celal Sarç.

Dördüncü sınıf: Ticaret Hukuku - Hirsch, İşletme İktisadi ve Devlet Muhasebesi - Alfred Isac, Ulusal Ekonomi Bakımından Mali Meseleler ve Amme Kredisine - Neumark, Kooperatifçilik - Fındıkoğlu, İnkılap - Ömer Lütfü Balkan. Seçimlik ders: Felsefe ve İlmî Metodoloji - Kesler.

1937 yılındaki ilk ders programı böylüymüş. 1937 yılında iktisat fakültesi kurmak için Türkiye'nin çok da geç kalmadığını gösteren bir tarihtir. Bazı yazarlar bugünkü iktisat öğretimini belirleyen kaynaklar arasında Cambridge ve London School Economics'i anıyorlar. Onların yetiştirdiği iktisatçıların 1930'ların başlarında iktisadi tek başına bir öğretim konusu, başlı başına bir program olarak ele aldıklarını, bugünkü iktisat öğretiminin onların arz yönlü iteklemesiyle ortaya çıktığını söylüyorlar. Biraz daha sonra Amerikan üniversiteleri Harvard'ın, MIT'nin ve daha da sonraları Chicago'nun etkisiyle bugünkü iktisat eğitimi büyük ölçüde belirlenmiş oluyor.

Bu iktisat öğretimine bakarken belki bunu lisans eğitimi, yüksek lisans, doktora eğitimi diye parçalara ayırarak bakmakta yarar olabilir. Ben böyle bir şey hazırlık yapmış değilim, ama bunu sadece bir hatırlatma, bu türden araştırmalar yapabilecek kimselere bir konu önerisi diye algılayabilirsiniz. Lisans eğitimi ayrı, diğerlerini ayrı irdelemek gerekir diye düşünüyorum, çünkü özellikle doktora eğitimi akademisyen yetiştirme eğitimi olduğu için onun önemi çok daha fazladır. Ötekilerin mezunlarının illa akademisyen olması gerekmiyor.

Az önce okuduğumuz ders programında hukukun büyük ağırlıkta olduğunu gördük, bu doğaldır. O dönemde hukuk fakültesinden ayrılan bir program olduğu için ister istemez hukuk fakültesinin bir damgası oluyor. Bu etkinin bugüne geldiğimizde oldukça azalmış olduğunu görüyoruz. Az önce İzzettin Hoca "YÖK geldikten sonra İktisat Fakültesi bir iktisat programı hazırladı, ODTÜ ve Boğaziçi dışındaki üniversiteler de

büyük ölçüde bunu benimsediler" dedi. O günden bugüne köprülerin altından çok sular aktı, o zamanlar vakıf üniversitesi diye bir şey pek yoktu. Vakıf üniversiteleri kuruldu, sayıları da bir hayli arttı. Onların farklı iktisat programları oldu. Hatta programlarını İktisat Fakültesi'nden büyük ölçüde kopya etmiş olan üniversiteler bile kendi programlarında önemli değişiklikler yaşamış olabilirler diye düşünüyorum.

Bugün buraya gelmeden önce, altı üniversitenin lisans öğretim programlarına şöyle bir baktım. Çok değişik programlar var. Bu altı üniversiteyi seçerken de biraz değişiklik beklentisiyle seçtim. Altı üniversiteden ikisi İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi, ilginç bir şekilde ikisinin de hem Türkçe hem de İngilizce iktisat eğitimleri var. Programları birbirine benziyor. Hem Türkçe-İngilizce programları birbirine benziyor hem de Marmara ve İstanbul üniversitesinin programları birbirine benziyor. Bir hayli işletme dersi var her ikisinde de. Yine az miktarda hukuk derslerine rastlayabiliyoruz.

Nihat Falay- Ufak bir saptama yapabilir miyim? İktisat Fakültesinin içinde işletmenin ders saatlerinin yüksek görünmesinin bir nedeni, işletme bölümünün ortadan kaldırılıp maliye bölümüne sokulması nedeniyle. Mesela malîyenin içinde işletme dersleri vardır, ama fakülte ayrılmadan evvel dahi bu kadar yoktu. Şimdi daha fazla oldu, bölüm olunca yayılmaya başladı ve çok daha fazla işletme dersi konulmaya başlandı.

Ömit Şenesen- Öbür iki üniversiteden biri Koç Üniversitesi, diğeri Sabancı Üniversitesi, bunların ikisi de biliyorsunuz, vakıf üniversitesidir. Bunların iktisat öğretimine farklı bir yaklaşım var. İkisinin de birinci sınıflarında öğrenciler neredeyse hiç iktisat okumuyor. Daha genel bir takım dersler alıyorlar. Daha sonra iktisat konularına giriyorlar. Sözgelimi Koç Üniversitesi'ne baktığınız zaman, birinci sınıfta hiç iktisat dersi yok. Sabancı Üniversitesi'nin zaten çok farklı bir yapısı var, onlar öğrenci alırken doğrudan iktisat programına almıyorlar, sosyal bilimler diye daha genel bir programa alıyorlar. Öğrenci orada bir süre okuduktan sonra bölüm seçiyor kendisine, iktisada, işletmeye ya da başka bir sosyal bilim dalına geçebiliyor. Sabancı Üniversitesi'nin derslerine baktığımız zaman, 124 kredilik dersten, iktisat dersi diyebileceğimiz, eğer istatistiği de iktisat içinde sayarsanız dört yıllık eğitim boyunca sadece 10 ders görülüyor. Çok düşük bir oranda iktisat dersi okutuyorlar.

Nihat Falay- İktisat bağlamında ne kadar mikro, ne kadar makro veya başka konularda dersler var?

Ömit Şenesen- Sabancı Üniversitesi'nde üçer saatlik ders olarak bir tane mikro, bir tane makro var. Bunun dışında Games and Strategy

Ömit Şenesen

Bu programlarda ders veren öğretim

üyelerine, yani bizlere gelince, asıl sorumluluk

galiba bu kesime düşüyor.

Burada

öğrencilerin eğitilmesinin yanı sıra yine onların

eğitilmesine yönelik olarak yazılmış ders kitapları, ayrıca bilime katkı anlamında yapılmış olan araştırmaların yayımlanması gibi konularda

öğretim üyelerinin sırtına düşen yük bence çok fazladır.

diye zorunlu bir ders var, Probability and Statistics diye bir giriş dersi var. Ekonometri dersi var, Statistical Modelling diye bir ders var. Böylece altı tane zorunlu dersleri var. Bir tane matematik dersi seçtiriyorlar, üç dersten bir tanesi matematik dersi olacak, ayrıca aşağıdaki yedi tane dersten de dördünün seçilmesini istiyorlar. Bu yedi ders de Game Theory, Public Economics, Industrial Organization, International Economics, Financial Institutions and Markets, Advanced Microeconomics, Advanced Macroeconomics. Diğer dersler büyük ölçüde o sosyal bilimlere öğrencilerinin aldığı ortak derslerden oluşuyor. Koç ve Sabancı Üniversiteleri böyle bir yapı içerisindedir.

Altı üniversitenin diğer ikisi de ODTÜ ile Boğaziçi Üniversitesi. Onlar da İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'nden sanırım biraz farklı bir yapıya sahipler. Boğaziçi biraz daha onlara benziyor. Ekonomi dersleri daha ağırlıklı olarak görülüyor. Sözgelimi ODTÜ'de ekonometri biraz daha fazla gibi görünüyor. Bunlar da öğrencilerine İktisat dışında birtakım dersler aldırıyorlar. Özellikle seçmeli dersler arasında, öğrencilerden İktisat dışında birtakım seçmeli dersleri almaları isteniyor. Gördüğüm kadarıyla Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinden İktisat dışında sekiz tane seçmeli ders almasını istiyor. Böylece daha genel bir eğitimin içinde İktisat eğitimi yapılamaya çalışılıyor. Bunların tartışmaya açılması gerekebilir. Hangisinin ne gibi yararları ya da zararları vardır diye tek tek bu programların incelenmesi, tartışılması gerekebilir diye düşünüyorum. Tabii bunu sadece bu altı üniversiteyle sınırlı tutmamak lazım, Türkiye'de bugün çok fazla sayıda İktisat öğretimi yapan program var. 2003'te saydığım Türkiye'de bir kısmı gece öğretimi, bir kısmı gündüz öğretimi olmak üzere İktisat eğitimi veren 105 değişik program vardı. Bugün bunların sayısı belki biraz daha artmıştır.

Bu programlarda ders veren öğretim üyelerine, yani bizlere gelince, asıl sorumluluk galiba bu kesime düşüyor. Burada öğrencilerin eğitilmesinin yanı sıra yine onların eğitilmesine yönelik olarak yazılmış ders kitapları, ayrıca bilime katkı anlamında yapılmış olan araştırmaların yayımlanması gibi konularda öğretim üyelerinin sırtına düşen yük bence çok fazladır. Sorumlulukları da o kadar yüksektir, bunu ne kadar iyi taşıyabildiğimiz ya da taşıyamadığımız, tartışılması gereken bir başka olgudur diye düşünüyorum. Ders kitapları özellikle, benden önce konuşan arkadaşlar da bu konuda çok yararlı şeyler söylediler. Benim ekleyeceğim bir nokta Türkçe ders kitaplarında çok temel kavramlarda çok ciddi yanlışlar var. Çok satan birkaç İktisat kitabına bakın, sözgelimi gayri safi yurt içi hasılayı, başka başka tanımlıyorlar, üstelik çoğu da yanlış. Az önce sözünü ettiğim "İktisat Eğitimi" kitabı içinde bunun gibi dört, beş kavramı incele-

İzzettin Önder

yen bir bildiri var. Oradan gördüğümüz, öğrendiğimiz kadarıyla bu temel kavramlar kitapların yazarları tarafından bile bilinmeyen kavramlar olmuş. Çok temel kavramlar bile öğrenciye o kadar yanlış sunuluyor. Sonra bu eğitimden nasıl bir şey beklediğimizi bilmiyorum. Bizim de, bizden sonrakilerin de bunu tartışması gerekiyor. Bu masadakilere baktığım zaman, artık çoğumuz ya emekli olmuş ya da emekli olmak üzere olan insanlarız.

Nihat Falay- Peki Sayın Ümit Şenesen size bir şey soracağım. Şimdi o kitaplarda verilen bilgilerde iki iddia var. Birincisi İktisat çok Amerikanlaşmıştır, ikincisi ise çok matematikselleştirilmiştir. Siz ekonometrik çalışmalar yapan bir öğretim üyesi olarak bu konuda ne düşünüyorsunuz? Yani bir matematiksel (otistik) İktisat eleştirisi ne kadar doğrudur?

Ümit Şenesen- Sorunuz için teşekkür ederim. Bir kere ben İktisatta nicel tekniklerin kullanılmasının yanlış olmadığını düşünüyorum, ama amaç bu olmamalıdır. Amaç İktisat olmalı, bu teknikler sadece birer araç olarak kullanılmalıdır. Asıl varılması gereken yer yine İktisat olmalı, yani İktisadi sorunlar anlaşılmasına çalışılırken, İktisadi sorunlara çözümler aranırken bu tür tekniklerin kullanılmasında yarar olabilir. Herkesin kullanması da şart değildir, ama kullanmayan insanlar çok güzel yol gösterici şeyler söyleyebilirler, bunların doğruluklarının belirli dönemlerde, belirli ülkelerde, belki belirli sektörlerde sınanması için bu tür tekniklere ihtiyacımız vardır diye düşünüyorum. Ancak bu işte de ne yazık ki bir uçtan öbür uca savruluyoruz, bu teknikleri kullanan arkadaşlar sanki bu işi amaç haline getiriyorlar. Sorunuz iyi oldu gerçekten, aklıma bir örnek geldi, onu söyleyeyim:

Birkaç ay önce bana, bir dergiden hakemlik yapmam için bir makale gönderilmişti, makale şöyle başlıyordu: "Bu çalışmanın amacı kanonik korelasyonla bir uygulama yapmaktır". Ben de genç olduğunu sandığım bu arkadaşta, -hâlâ

Ümit Şenesen

İstatistik anlamlılık tabii ki önemli, istatistik anlamlılık yoksa çok fazla bir şey söylenemez, ama onu bulduktan sonra bunun İktisadi anlamı var mı, yok mu diye hiç bakmıyorlar.

Nail Satılğan

kim olduğunu bilmiyorum- bir mektup yazarak öğütlerde bulundum, haddimi biraz aştım. Dedim ki: "Siz önce ne yapmak istediğinize, nereye gitmek istediğinize bir karar verin. Siz böyle yapmıyorsunuz, doğrudan doğruya, ben uçakla gideceğim diyorsunuz, ama nereye gideceğiniz belirli değil. Belki gideceğiniz yerde havaalanı yok. (Bursa'daki sanayi firmalarıyla ilgili bir inceleme yapılmış bu çalışmada.) Önce bu sanayi firmalarıyla ilgili ne öğrenmek istiyorsunuz, hangi soruna çözüm arıyorsunuz, buna bir karar verin, ondan sonra kanonik korelasyon mu, yoksa başka bir yöntem mi uygun olur onu kullanırsınız. Belki oraya trenle gitmeniz gerekir, belki bir katır sırtında, onu da bilmiyorum. Belki de uzay mekiği gerekiyordur. Önce bunu yapın, siz kanonik korelasyona uygulama yapacağım dersiniz sanki kanonik korelasyonu siz buldunuz da çeşitli alanlarda bir uygulama yapayım, bakalım burada da işliyor mu diye bakmak gibi bir şey oluyor. Uçağı ilk bulan kimse şu hava koşullarında da çalışıyor mu diye değişik uçuşlar yapabilir, uçağını deneyebilir, ama uçağı bulan siz değilsiniz. Kanonik korelasyon da binlerce kişi tarafından daha önce kullanılmış. Siz bu makaleyi geri çekin, yeniden yazın" diye gönderdim, daha sonra ne olduğunu bilmiyorum.

Türkiye'de böyle aşırı uca gidiliyor ne yazık ki! Şimdi söyleyeceğim şeyler biraz teknik olacak, ama çok önemli diye düşünüyorum. Birçok yayına baktığınız zaman birtakım istatistik ya da ekonometrik yöntemler kullanıyorlar. Bazı bulgular elde ediyorlar ama yaptıkları tek şey istatistik anlamlılık var mı, yok mu? İstatistik anlamlılık tabii ki önemli, istatistik anlamlılık yoksa çok fazla bir şey söylenemez, ama onu bulduktan sonra bunun iktisadi anlamı var mı, yok mu diye hiç bakmıyorlar. Ben derslerimde öğrencilerime birkaç tane örnek gösteriyorum. Yazar makalesinde gayet iyi istatistik anlamlılık bulmuş. Fakat açıklayıcı değişkene yaptığınız küçük bir ekleme veya çıkarma bağımlı değişkeni ne kadar etkiliyor? Bunun güven aralığı nedir, diye

baktığınızda inanılmaz geniş bir aralık çıkıyor, yani aslında hiçbir şey tahmin edemiyorsunuz. Biraz güncel bir örnekle açıklayayım. Burada yapılan şu: önümüzdeki seçimlerde ne kadar oy alacağını soran bir partiye, biz hesapladık siz ortalama yüzde 7,5 oy alacaksınız, ama bu en az % 0,5 en çok yüzde 14,5 olabilir demek gibi bir şeydir. Bu bilginin her halde o partiye hiçbir yararı olmaz. Öyle bir araştırmaya para vermek istemez, bu çalışma istatistik bakımından da çok anlamlı olabilir, ama yine de bir yararı yoktur. Aynı şeyi iktisat makalelerinde, üstelik ne yazık ki çok sayıda makalede bunu görüyoruz. Sadece istatistik anlamlılığa bakılıyor. Bu sene öğrencilerime bir tane örnek gösterdim. Bir makalede şöyle diyor: İstatistik bakımdan anlamlı bulunan bu değişkenin iktisadi anlamlılığı 2,2'yle 2,8 arasında değişmektedir. Nedir 2,2 ile 2,8? Hiçbir ipucu yok, ne olduğunu anlayamıyorsunuz. Bu bir iktisadi makale, bu türden şeyler bence tabii ki yarardan çok zarar getiriyor. Hukuktaki kuralın tersine, kötü örnekler de örnek oluşturmaya başlıyor. Genç araştırmacıların da, demek ki yayın böyle yapılmıyormuş, biz de böyle yapalım da birkaç puan alalım, atamalar, yükseltmeler yapılırken işimize yarasın, gibi bir zihniyete sürüklenmesine yol açabiliyor.

Necip Çakır- Bu biraz Boğaziçi'nde de hissediliyor. Mühendislikten, matematikten iktisat doktorasına geçen çok sayıda insanlar var. Türkiye'de bunun dışında da pek fazla kurumda yaşanmıyor galiba, ama Amerika'da çok belirgindir. Nedenlerinden bir tanesi de matematikçilerin ve fizikçilerin yıllık gelirlerinin 25.000, 30.000 \$ olması ve buna karşılık iktisatçılarınkinin 40.000, 45.000 \$ olmasıdır. Fizikten ve matematikten çok sayıda adam iktisada kaymaya başlıyor ki Amerikada bir yıl içerisinde yazılan iktisat doktora tezi sayısı da bini geçiyor. Bunların ne kadarının fizikçi, matematikçi olduğunu bilmiyorum, ama bu adamlardan birtakım iktisadi değişkenleri doğru dürüst sorgulamasını ya da birtakım anlamlı ilişkiler kurmasını beklemek imkânsız, bu adamların böyle bir bilgi birikimi yok. İktisadın matematikselleştirilmesinin, böyle bir kapıyı bu gruptaki insanlara açık bırakmak gibi bir tehlikesi var, bu da iktisadı, iktisat ol-maktan çıkartıyor.

Nihat Falay- Bu konuda benim aklıma bir atasözü geldi, bir yerde okuduğumu hatırlıyorum, galiba bir Çin atasözü: "Parmak ay'ı gösterirken aptal parmağın ucuna bakar" diyor. Bu bence ekonometriyi aşırıya kaçırarak uygulayanlara yöneltilmiş güzel bir söz.

Ümit Şenesen- Özellikle yüksek lisans eğitiminde Necip'in söylediği sakıncalar çok ciddi bir biçimde ortaya çıkıyor. Ben programlara bakıyorum, yüksek lisans programına lisansı ne olursa olsun herkes kabul ediliyor. Burada ha-

Necip Çakır

Marshall,
"Sadece iktisat
bilenden
iktisatçı olmaz"
diyor. Yani
iktisadın yanı
sıra tarih bilmek
lazım, felsefe
bilmek lazım,
sosyoloji bilmek
lazım, bu
programlar biraz
bu amaca
hizmet etmeye
yönelik
programlardır.

zırlık okutulursa belki bu sakıncalar biraz olsun ortadan kaldırılabilir. Belki tam olmaz, ama gene de faydası olur. Hiç hazırlık okutulmadan bile, bu insanlar doğrudan doğruya yüksek lisans programına alınıyorlar, matematik yetenekleri var diye, iktisat hakkında fazla bir şey öğrenmeden mezun da oluyorlar. Bu örnekler Türkiye'de bayağı var.

Nihat Falay- Bizim bölümde bir arkadaş vardı, yüksek lisans öğrencileri için iki şey söylüyordu. Matematik bilmeyen ve yabancı dili olmayan bana gelmesin diyordu. Bu doğru veya yanlış, ama böyle bir şey var.

Necip Çakır- Ben biraz Ümit Beyin kaldığı yerden başlamak istiyorum. Bu grubun arasında vakıf üniversitesinde çalışan tek ben varım. Ümit Bey demin vakıf ve devlet üniversitelerinin programlarından bahsetti. Bizimki de anılan programların bir anlamda karışımı olarak nitelendirilebilecek bir programdır. Bu da yüksek öğretimde, özellikle vakıf üniversitelerinde -tabii Boğaziçi ve ODTÜ'de de var aynı şey- bir Amerikan etkisinin ifadesi. Bu Amerikan etkisiyle beraber genel eğitim dersi denilen bir ders grubu var ve bu aynı bir program olarak yürütülüyor. Biz bu sene programımızı değiştiriyoruz, ama bu döneme kadar aşağı yukarı derslerin üçte biri bu genel eğitim dersleriydi, yani diyelim ki bir öğrenci 30 tane ders alıyor. On tanesi genel eğitim dersi oluyor, gerçi bizde sadece altı tane ders alıyorlar.

Şimdi bizde buradaki programlardan daha farklı bir şey var. Mesela birinci sınıfta iktisat okunuyor. Oldukça kapsamlı bir giriş dersi yapılıyor. Ayrıca oldukça ağır bir matematik okunuyor, bir de birinci sınıfta medeniyet tarihi diye bir ders var. Geçen sene İstanbul diye bir ders vardı, İlber Ortaylı veriyordu, fakat onun arkası gelmedi, öğrenci de çok fazla ilgi göstermedi. Bunun hem iyi bir tarafı var hem de kötü bir tarafı var. İyi tarafı iktisatçı olarak baktığınız zaman ben Marshall'ın o lafına çok inanıyorum, yani deminden beri konuşulan şeyler de onun ne kadar doğru olduğunu gösteriyor. Marshall, "Sadece iktisat bilenden iktisatçı olmaz" diyor. Yani iktisadın yanı sıra tarih bilmek lazım, felsefe bilmek lazım, sosyoloji bilmek lazım, bu programlar biraz bu amaca hizmet etmeye yönelik programlardır. Bu ne kadar başarıyor aynı mesele, ama programın böyle bir boyutu var. Yani eğer bunlar yüzünden birtakım temel iktisat derslerinden vazgeçmek zorunda kalınıyorsa bu tabii çok yararlı görülemez, ama ikisinin sağlıklı bir karışımını yapmak da yarar var gibi geliyor.

Biz istesek de istemesek de birtakım dayatmalarla karşı karşıyayız. İzzettin Bey biraz onlardan bahsetti, globalleşmenin getirdiği birtakım sonuçlar var. Programlara giren öğrencilerin

birtakım beklentileri var. Bu öğrencilerin bir kısmı piyasada çalışacak, bir kısmı kamu kuruluşlarında çalışacak, -işletmeyi kastederek söylemiyorum, ekonomi bölümüyle ilişkin olarak söylediklerim geçerlidir- bir kısmı da akademisyen olmak isteyecek. Şimdi herkesi tatmin eden bir program oluşturabilmek ya da teker teker bu grupları tatmin eden bir program oluşturabilmek imkânsız, o yüzden biraz da uluslararası rekabetin getirdiği çerçevede ister istemez bir program dizayn etmek zorunda kalıyoruz. Bizde de yani vakıf üniversitelerinde de aynı şey var, Boğaziçi ve ODTÜ'de de bu çok yaygın bir şekilde hissediliyor. Lisansüstü yapmak isteyen öğrenciler yurtdışını tercih ediyor, yani eğer Amerika'dan bir burs bulabilirlerse, özellikle Amerikaya gitmeye çalışıyorlar. Bizde çalışan asistanlar da aynı şeyi yapmaya çalışıyorlar. Dolayısıyla oradaki programlara uyacak bir yapı belirlememiz gerekiyor. Bu bizim dışımızda gelişen bir şey, bu programları ne kadar Türkçeleştiririz ya da ne kadar Türkiyelileştiririz o tabii dersi veren hocaların becerisine kalmış bir konu, ama bunda da eğer hocanın kapasitesi buna müsaitse, iyi niyetliyse bu anlamda çok fazla sorun olmayacağını düşünüyorum.

Biz çok doğru dürüst İngilizce eğitim yapmıyoruz, yani dersleri Türkçe ile karışık yapıyoruz, ama kitaplarımız İngilizce, kitaplar İngilizce olunca da bunun yerli kitaplardan çok ciddi bir farkı ortaya çıkıyor. Ben yıllardır aynı şeyi düşünüyorum, YOK bir ara ona niyetlenmişti, onu da beceremediler. Bir çeviri merkezi kuracaklardı, telif hakları ödenecekti, en iyi kitaplar çevrilecekti, Türkiye'deki üniversiteler de bunlardan yararlanacaktı. Böyle bir şey olmadı. Şimdi yerli kitaplarla yabancı kitaplar arasında, ben en azından kendi konumla ilişkin olarak söyleyeyim, inanılmaz büyük bir fark var. Yabancı kitaplar çok sık güncelleştiriliyor. Adam kendi kendine bir model kuruyor, bütün kitap boyunca o modeli geliştiriyor. Pedagojik olarak da çok uygun bu yaklaşım. Mesela makroda benim kullandığım Olivier Blanchard'ın kitabı var, o bu nitelikte bir kitap. Tabii oradaki verilerin hepsi Amerikan ekonomisiyle ilgili, öğrenci ister istemez Amerikan ekonomisinin birtakım ayrıntılarını öğreniyor. Ancak bunu Türkçeleştirmek bizim elimizde, yani orada geçen bir sürü katsayıyı hesap edebilmek ya da oradaki tabloları Türkiye'ye uygulamak, ödemeler dengesinden bahsediliyorsa Türkiye'deki verileri vermek, bu çok da zor bir şey değil. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın sayfasına giriyorsun, basıyorsun, ondan sonra öğrenciye dağıtıyorsun. Öğrenci de kendi ekonomisinde ne olup bittiğini oradan rahatlıkla görebiliyor ya da eğer millî gelir anlatılıyorsa birtakım kıyaslamalar yapmak, hem gayri safi yurtiçi hasıla hem de gayri safi millî hasıla hesaplarını farklı ülkeler için vermek, satın alma gücü

Necip Çakır

İstesek de istemesek de rekabet ediyoruz. İktisat eğitimi veren kurumlar birbirleriyle rekabet halindeler. Yüksek lisansa kaç tane öğrenci soktun, mezunların nerede çalışıyor, kamuda ne kadar mezunun var gibi rekabet konuları var. Bunlar ister istemez eğitimin en azından belirli standardı sağlamasını zorunlu kılıyor. O yüzden de zorunlu derslerde, çekirdek derslerde çok fazla bir esneklik olmuyor.

paritesi cinsinden vermek ve bu eğitimi bir anlamda Türkçeleştirmek mümkün.

Bir de ayrıca başka bir boyut daha var ki yani zaten onu yapmak zorundasınız. Türkiye iktisat eğitimi açısından belki de dünyanın en güzel laboratuvarlarından bir tanesidir. Yani dünyanın hiçbir yerinde bu kadar kriz yaşanmadı ya da bu krizlerin bulaşıcı etkileri görülmedi. Dolayısıyla Türkiye'deki örneklerle yetinmek dersi çok yok-sullaştıran bir şeydir. Bunu da aşmak öğretim üyesine düşüyor diye düşünüyorum. Tabii ki iktisat eğitimiyle ilgili olarak bir açmaz var. Ben evrensel iktisat eğitimine iki tane kitabın çok büyük kötülük yaptığını düşünüyorum. Bir tanesi Marshall'ın kitabı, 35 sene bütün Anglosakson dünyada tek kitap olarak hakimiyetini sürdürüyor. Diğeri de Samuelson'un kitabı, o da bildiğim kadarıyla 40 dile çevrilmiş ve 4.500.000 000 satılmış bir kitaptır.

Nihat Falay- "İncil'den sonra en çok satan kitap" derler.

Necip Çakır- Evet, öyle bir iddia da var, ama yine de Samuelson'un kitabının iktisat eğitimine büyük kötülük yaptığını düşünüyorum. Yani ben iktisat fakültesine girdiğimde de Samuelson'un kitabı okutuluyordu, Nuri Bey okutuyordu, o dönemde çevirisi vardı.

Nail Satılğan- Doğrudan Samuelson mu okutuyordu? Takdire şayan bir şey.

Necip Çakır- Tabii, tabii, o dönemde çevirisi vardı. Ben de tam onu söylemeye çalışıyordum zaten, yani Samuelson'un kitabının o dönemde okutulması bile yerli kitaplarla kıyaslandığı zaman öğrenciye çok daha iyi bir altyapı sağlıyor. Bu ayrım hâlâ devam ediyor, bize yerli kitaplar da geliyor, işte örneklerini basılan kitaplarda ya da herhangi bir kitapçıya gittiğiniz zaman görüyorsunuz, olacak şey değil. Arada çok büyük bir farklılık var, kaçmış artık, kopmuş, tartışılan yeni konuların hiçbirisi yok. Mesela bu e-ticaret girmeye başladı, bunların hiçbirisi yerli kitaplarda gözükmüyor ya da birtakım diferansiyel denklemler kullanıyorlar, o kullanım tarzından görüyorsunuz ki bu adam bunu içselleştirmemiş, bir yerden almış, oraya koymuş. Dolayısıyla bu havada kalıyor, İngilizce kitaplar harika mı? Hayır, yani ben mikroda Varian'ı kullanıyorum, bence içeriğine baktığınız zaman en iyi kitap, ama kurgusu çok kötü bir kere, o ayrı, ona daha sonra ikinci turda geleceğim, ama bazı yerler var ki kalkülüs bilmiyorsanız buradaki çözümlere iman edin gibi ifadeler var.

Nail Satılğan- Buna benzer bir ifade Ferguson'da var.

Necip Çakır- Yani böyle bir sorun da var ve tabii rekabet ediyoruz. İstese de istemesek de rekabet ediyoruz. İktisat eğitimi veren kurumlar

birbirleriyle rekabet halindeler. Yüksek lisansa kaç tane öğrenci soktun, mezunların nerede çalışıyor, kamuda ne kadar mezunun var gibi rekabet konuları var. Bunlar ister istemez eğitimin en azından belirli standardı sağlamasını zorunlu kılıyor. O yüzden de zorunlu derslerde, çekirdek derslerde çok fazla bir esneklik olmuyor. Bunun ötesinde, İzzettin Bey 1980 sonrası yaşananlara değindi, YÖK'ün, gelen apolitizasyon sürecinin göz önünde bulundurulması gerekiyor. Zaman zaman sınıf içinde öğrencilerle çok ilginç diyaloglar çıkıyor ortaya. Mesela bir öğrencim bana derste sendika ne demek diye sordu ve bunu da bir Mayıstan önce sordu, DISK yürüyüş yapacak diye bunlar çok yoğun olarak tartışılıyor. Ben, sen nerede yaşıyorsun, televizyon seyretmiyor musun dedim. Ben dizileri seyrediyordum dedim. Dolayısıyla ders verme-alma süreci olmuyor, karşıdaki öğrenci bir anlamda çok pasif kalıyor, merakları da oldukça sınırlı, tek yanlı bir vaaz etme sürecine dönüşebiliyor, ama bu genel bir sorun, sadece iktisat eğitimiyle ilişkilen-dirilecek bir sorun değil.

İktisat matematik ilişkisine gelince, vakfı üniversitelerinde öyle bir şey var, Boğaziçi'nde de var. Mesela bize Amerika'da doktora yapmış arkadaşlar geliyor. Bunlar iyi üniversitelerde doktora yapmışlar, ama zaman zaman öyle sorunlarla karşılaşılıyor ki bir kere çoğu ekonometriye yönelmiş vaziyette, yani kantitatif alanları tercih ediyorlar. Bu da çok yersiz bir şey değil, çünkü bizde de bazı kurumlarda var, ama özellikle Amerika'da yayın yap ya da yok ol baskısıyla karşı karşıyalar. Bizde de bu doçentlik vesaire derken bu baskı çok yoğun bir şekilde hissediliyor. Adam doğal olarak en fazla yayın yapabileceği alanı tercih ediyor. Bu alanlar da, yani gerek matematik gerek ekonometri, bu amaca çok hizmet eden alanlar. Bir iki tane şeyi değiştirerek, veri stilini değiştirerek, onun, bunun üzerinde oynayarak çok sayıda yayını çıkartmak mümkün. Ama adam oldukça sofistike teknikler kullanıp ortaya bir makale çıkartıyor, Makaleyi çıkarttıktan sonra öyle bir soru soruyor ki, birinci sınıf öğrencisi sormaz. Mesela, burada kar ne olur diye geliyor. Ciddi mi söylüyor diye bakıyorsun adamın gözünün içine, bir süre sonra ciddi söylediğini anlıyorsun.

Demin konuştum, biraz buna atıfta bulundum, yani matematikçilerden, fizikçilerden bahsettim, sadece onlarda değil, iktisat eğitimi görmüş, lisansı da iktisat olan insanlarda bile böyle bir şey var. Yani bunlar Engels'in deyişinde olduğu gibi, herkesin kendi kullandığı alet karakterini belirlemiş, bunların da karakteri matematikle, ekonometriyle belirlenmiş vaziyette. Bu yüzden de iktisadi anlamda bir düşünme derinliğine sahip olamıyorlar. Bunda belki eğitim sisteminde bir şey var, deminden beri onu düşünüyorum. Belki de biz artık iktisat dışındaki alanla-

Necip Çakır

insanlar iktisadi meselelerde derinlemesine düşünmek yerine, yüzeysel olarak birtakım çözümler üretip oradan harekette yayın yapmaya çalışıyorlar ve iktisada kafa yoran kimse neredeyse kalmıyor. Bu bence çok vahim bir gelişmedir. Yani bunun tersini başlatacak süreci yaratmak gerekir diye düşünüyorum.

Keyfinizi kaçırmayın...

Dereboyu Caddesi No. 42/2 Mecidiyeköy / İSTANBUL
Tel: (0212) 213 6610-11 Fax: (0212) 213 6612
www.fastmaildagitim.com - info@fastmaildagitim.com

İKTİSAT DERGİSİ OKUNUR

İKTİSAT DERGİSİ DAĞITIM NOKTALARI

İSTANBUL

PANDORA KİTABEVİ
MEPHİSTO KİTABEVİ
SİMURG KİTABEVİ
GENÇ MEPHİSTO
İMGE
SEYHAN
SEMERKANT
KHALKEDON
ÜSKÜDAR İSKELE BAYİ

ANKARA

DOST KİTABEVİ
TURAN KİTABEVİ

ADANA

KARAHAN KİTABEVİ

AYDIN

FOR BEST KİTABEVİ

BURSA

EKİN KİTABEVİ

ESKİŞEHİR

İNSANCIL KİTABEVİ

DENİZLİ

YAPRAK KİTABEVİ

KIRKLARELİ

DOĞUŞ KİTABEVİ

İZMİR

PAN KİTABEVİ
YAKIN KİTABEVİ
KABİLE KİTABEVİ

MANİSA

BEŞERİ KİTABEVİ

SEYHAN

KİTAPSAN

ra ilgi duyan son nesil olacağız, bundan sonraki nesiller at gözlüklerini takıp sadece kendi alanlarına yoğunlaşacaklar ve çok yayın yapmaya çalışacaklar. İktisat eğitimi lisansüstü eğitimi de dahil olmak üzere böyle bir tehlikeyle karşı karşıya ve bunun da bir şekilde çözülmesi lazım, ama bu konuda yapılabilecek ne kadar şey var, onu da doğrusu kestiremiyorum. Bu YÖK'tü, doçentlikti, vesaire gibi bütün baskılar söz konusu olduğu sürece ne yapılabilir bilmiyorum.

Şimdi biliyorsunuz aşağı yukarı bütün kurumlarda puanlama sistemleri var. Bu puanlama sistemleri de belirli yayınların yapılmasıyla zorunlu hale geliyor. Bir de belki büyük devlet üniversiteleri bu baskıyı hissetmiyorlar, ama vakıf üniversitelerinde böyle bir şey var, yayın yapanlar parasal bir ödül de alıyorlar. Bu ödülün cazibesıyla da bu süreç daha da pekişecek gibi görünüyor. Ben bunu kendi içinde açmaz yaratan bir faktör olarak görüyorum. İnsanlar iktisadi meselelerde derinlemesine düşünmek yerine, yüzeysel olarak birtakım çözümler üretip oradan hareketle yayın yapmaya çalışıyorlar ve iktisada kafa yoran kimse neredeyse kalmıyor. Bu ben- ce çok vahim bir gelişmedir. Yani bunun tersini başlatacak süreci yaratmak gerekir diye düşünüyorum.

Biraz da kendimden pay çıkartarak son bir şey daha söyleyeceğim. İktisat Fakültesi benim altlarda yer alan tercihlerimden bir tanesiydi ve İktisat Fakültesi'nde çok boykot oluyor, girerim oraya ondan sonra okula gitmem, evde müzikle uğraşırım diye yazmışım. Girdikten sonra işte sonuç ortada, işler bayağı bir değişti. Belki Türkiye'de iktisat eğitiminin liseye taşınmasını da düşünmek lazım. Batı'da bir sürü yerde var bu, Türkiye'de yok ve ben Türkiye'nin iyi liselerinden bir tanesinden zor da olsa mezun olmuşum, ama iktisat nedir konusunda hiçbir fikrim yoktu. Bu da ciddi eksiklik yaratan bir faktör, bir de lisedeki seçimler çok saçma sapan şeyleri getiriyor beraberinde, çünkü lise öğrencisi seçmek istediği alanın içeriğini bilmediği zaman, orada nereye gireceğini kestiremediği zaman çok yanlış tercihler yapabiliyor. Ne kadar doğrudur bilmiyorum, ama Boğaziçi'deki mühendislerin sadece yüzde 30'unun mühendislik yaptığı söyleniyor. Bu çocuklar işte günün modasıyla...

Nail Satlıgan- Finans sektöründeler değil mi?

Necip Çakır- Evet tabii, finans sektöründe- ler, işsizler demek istemiyorum. Mühendisliğin dışında işler yapıyorlar, demek ki bu çocuklar başından yanlış tercih yapmışlar, günün moda- sına uyarak böyle bir şeye kapılmışlar, o yüzden belki bunların lise eğitimine taşınması daha bi- linçli tercihler yapılmasını sağlayabilir ve onun sonucunda da biraz daha aşama kaydedilebilir gibi geliyor.

Nihat Falay- Çok teşekkürler Sayın Çakır. Gerçekten özellikle liseye iktisadın taşınması fik- ri bana göre çok ilginç. Gerçi, Şenesen de İkti- sat Fakültesi'nden değil, ama İktisat Fakülte- si'nden olmayan Mehmet Türkay hocamıza söz vererek dışardan bakış veya yorumları alabiliriz.

Mehmet Türkay- Teşekkür ederim. Aslında ben İktisat Dergisi adına izleyici olarak katılmış- tım. Bu durumda izininle sadece birkaç nokta- ya işaret edeyim. Şimdi ben kendi durumumu tespitle başlayayım. Ben köken olarak iktisatçı değilim, formel olarak bir iktisat eğitimi alma- dım. Kamu yönetimi eğitimi aldım, siyaset me- zunuyum. Dolayısıyla böyle bir köken bağımlı- m. Dolayısıyla böyle bir köken bağımlı ol- madığı için iktisat hakkında çok rahatlıkla ileri geri konuşabiliyorum. İktisada, siyasaldan son- ra, şu an aslında tam da neden olduğunu bilme- diğim bir şekilde geçtim. Tamer İsgüden Hoca- nın varlığı muhtemelen o zaman etkiledi, ama açıkçası diğer etkenler neydi, bilmiyorum. Belki alan kalkınma gibi geniş ve iktisadın sınırlarını zorlayan bir alan olduğu için orada daha rahat varoldum.

Aslında bahsettiğiniz şeylerde ben en son- dan Necip Beyin vurgusundan hareketle başla- yayım. Öğrenciler gerçekten, benim de şu an iz- leyebildiğim kadıyla nereye geldiklerinin far- kında değiller ya da dördüncü sınıfa geldiklerin- de bile hakikaten neyle karşı karşıya olduklarının farkında değiller. Örneğin ben çalışma ekonomisi- sinde derse gidiyorum. Çalışma ekonomisi böl- ümüne çocukların çoğu insan kaynakları sana- rak geliyor ve onun üzerinde orada bir başka şo- ka giriyorlar. Sendika nedir meselesinde bile gö- rüldüğü gibi sorun ortada, tartışılmayacak bir noktaya gelmiş. Sanıyorum çalışma ekonomisi bölümlerini de zaman içinde insan kaynakları bölümlerine dönüştürecekler.

Tabii iktisat meselesini ayrıca tartışmak önemli, kendi başına tartışmak önemli, bizim kendi üniversitemizdeki kalkınma kürsüsünde yapmaya çalıştığımız şey, kendi başına bir ikti- sadi alan tanımlamasından ziyade, çalıştığımız alanı, sosyal bilim aksında tanımlamayı tercih ediyoruz. Yani kalkınma dersleri ya da kalkınma- ya bağlı konularda dersler verirken, eleştirel bir sosyal bilim yapmaya çalıştığımızı söylüyoruz. Dolayısıyla İzzettin Hoca'nın en başta söylediği o ayrımı olabildiğince biz kendi programımızda or- tadan kaldırmaya çalışıyoruz. Yani belki de ilk haliyle, o kompartımanlar haline dönüşmemiş haliyle uğraşmaya çalışıyoruz. İktisat eğitiminin bugün geldiği noktaya dair birçok neden söyle- mek mümkün, ama sanıyorum bir tespit üzerin- den hareket edersek o da, genel olarak içinde bulunduğumuz mevcut yapı ve ilişkilerin bilgisi anlamında bir sosyal bilim ve ben de bu sosyal bilimin elbette eleştirel olan kısmında durmaya çalışıyorum. Mevcut olanı meşrulaştırmaya dö-

Necip Çakır

Samuelson'un kitabının iktisat eğitimine büyük kötülük yaptığını düşünüyorum. Ben iktisat fakültesine girdiğimde de Samuelson'un kitabı okutuluyordu.

nük bilgi üretmek anlamında, iktisadın böyle bir özelliği var, ama sadece iktisatla ilgili değil bu, siyaset ya da sosyoloji için de geçerli bir şey. Meşruiyet sağlama meselesi. Dolayısıyla mevcut olanı meşru kılmak, mevcut olana dair soru sormamak, sorgulamamak, bu anlamda iman etmek sağlanan meşruiyetin arkasından gelen şeyler. Bu gittikçe daha da belirgin ya da açık hale gelmeye başladı, dördüncü sınıf dersine giriyorum ve dördüncü sınıf dersinde gerçekten çok şaşırtıcı sorularla insan karşı karşıya kalıyor. Yani nasıl bir sistemde yaşıyoruz dediğiniz zaman, çocuk cevap veremiyor ki bu dersleri kısmen almış ya da en azından dört sene iktisat okumuş, bu eğitimin içinde nasıl bir sistemde yaşıyoruz sorusunun cevabı yok ya da öyle bir noktaya geliyor ki ben bazen kalkınma özelinde anlatırken örneğin şu soruyu soruyorum: İkinci Dünya Savaşı'nda savaşan taraflar kimlerdi diyorum. İnanın sınıftan tarafları çıkartmak benim bayağı dakikamı alıyor. Böyle farklı algısı olan bir gençlikle karşı karşıyayız.

Dolayısıyla bu durumda bizim yapmaya çalıştığımız şeyi ya da daha doğrusu ne yapılmalı sorusunu ben kendi deneyimlerimizden hareketle cevaplamaya çalışayım. Mevcut olanın bilgisini üretmek ya da mevcut olanın meşruiyetine hizmet edecek türde bir bilgi üretmek yerine mevcut olana belirli bir mesafeden eleştirel olarak nasıl bakabiliriz ve dolayısıyla bunu sadece iktisatla değil diğer alanlarla kendi iç bağlantılarını kurarak nasıl aktarabiliriz diye bir sorudan biz hareket ediyoruz, daha doğrusu etmeye çalışıyoruz. Böyle bir noktada karşımıza şu çıkıyor: Lisansta bunu yapmak çok mümkün değil, yani dört sene eğitim almış bir öğrencinin karşısına çıktığınız zaman ne diyor bu adam sorusuyla biz çok karşılaşyoruz. Çünkü bütün o bizim kullandığımız terminolojiyle, o güne kadar öğrendiği terminoloji çok farklı. Dolayısıyla bu terminoloji farkını bile bir dönemde ya da iki dönemde gidebilmemiz ya da onların kafasında bu soruyu en azından farklı terminolojilerin olabileceğine dair bir soruyu uyandırabilme bizim açımızdan dersin amacına hizmet ettiği anlamına geliyor ki bu tabii bu haliyle baktığımızda çok alt bir eşiktir.

Demin bizim kendi deneyimlerimiz dedim, onu aktararak ben sözü fazla uzatmayayım. Yüksek lisans ve doktora da tabii belirli sınırlar söz konusu, bir de demin bahsettiğimiz tartışma alışkanlığının ortadan kalktığı bir ortamda yaşıyoruz. Akademik düzeyde yapılan tartışmalarda garip bir şekilde sanki kimse kimseyi dinlemiyor gibi bir ortam var. Dolayısıyla bizim bu ortamın dışına nasıl çıkarız, insanlar birbirleriyle nasıl yeniden ilişkilendirilebilir diye bir sorumuz vardı, biz derken de Fuat Ercan'la kendimi kastediyordum. Hatta bu deneyimde Fuat'ın emeği daha fazla. Bu çerçevede biz bir denemeye girdik, aslında bu da şöyle bir şey oldu: Üniversite

içinde yapamadığımız ve ilişkilendiremediğimiz arkadaşları dışarıda beraber bir ortam içinde nasıl tutabiliriz ya da ilgilerini birbirleriyle paylaşmalarını nasıl sağlayabiliriz diye bir deneme yaptık. Toplantılar düzenledik, dördüncü toplantıyı yaptık, şu an İstanbul'daki üniversitelerden, Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki üniversitelerden doktora, yüksek lisans düzeyindeki, çoğu asistan ya da doktora yapan arkadaşlar olmak üzere yaklaşık 50 arkadaş, her sene bir yerde, bir hafta toplanıyoruz ve daha önce çıkartılan bir program dahilinde sabah, öğlen ve öğleden sonra olmak üzere sunuşlar yapıyoruz. Daha sonra bunlar değerlendiriliyor, akşam da işin biraz eğlence kısmı gerçekleşiyor.

Şimdi böyle baktığımız an, buradan ne çıktı diye baktığımız an, buradan biz şunu çıkarttık: En azından bu toplantılardan şu an üç tane kitap çıktı. Yani Türkiye ve kapitalizm ekseninde kurgulanmış üç kitap çıktı. Şimdi bunu üniversite içinde, üniversite eğitiminin ya da iktisat eğitiminin sağladığı ya da üniversitenin sağladığı olanaklarla yapmamız çok mümkün değildi. Elbette yine üniversitelerle bir bağlantı var, ama biraz bu eğitim meselesini böyle bir noktada, böyle bir eleştirel mesafeyi de yaşatabilmek ya da koruyabilmek adına üniversite dışına taşımak gerektiğini düşündük, daha doğrusu biz böyle bir şey yaşadık ve hâli hazırda demin bahsettiğim üç kitabın devamı gelecek. Sanıyorum beş kitapla o çerçeveyi tamamlanacak. Şimdi burada tabii bu şekilde biz boşluğu kendi içimizde, kendi aramızda doldurmaya çalıştık ve hâlihazırda arkadaşların bu yönde çabaları da devam ediyor, ama kritik olan şey bu meşruiyet meselesini üniversitede de tartışırabilir hale gelmemizdir. Yani İzzettin Hocanın en başta söylediği o kaybedilen bir şey aslında ve bir taraftan da anladığım kadıyla yaygın haliyle kaygı olmaktan çıktı. Yani üniversitedeki tüm bilim insanlarının sorması gereken sorular artık başka bir şekilde, başka bir niteliğe bürünmüş durumda.

Dolayısıyla ben bu sürece etki eden dinamikler diye baktığımda, örneğin kalkınma iktisadına dair yapılan 1980'lerdeki tartışmalarda, öldü, ölmedi, gerekli, gereksiz tartışmaları yapıyor. Orada gene çok ünlü bir kalkınma iktisatçısına, Lewis'e, bu konuda ne diyorsunuz diye soruyorlar. O da bir makale yazıyor. Makalesinde şunu söylüyor: "Hayır kalkınma iktisadı ölmedi, sadece Ford Vakfı tercihlerini değiştirdi." Bu nedenle doktora çalışmaları vakfın tercihleri doğrultusunda seçilen alanlara yönelecektir. Dolayısıyla zaman içinde Ford Vakfı'nın bu tercihlerine göre, o doğrultuda bir canlanma yaşanacaktır, nitekim öyle de oldu. Şimdi gerçekten o zaman bu tercih meselesini kim belirliyor sorusu sanıyorum üniversitelerdeki araştırmaları da, hatta üniversiteyi üniversite yapan, yapmasını temenni ettiğimiz değerleri de sorguya açık

Nihat Falay

Birtakım büyük iktisatçılar var Türkiye'de hiç okutulmaz. Belki kendisi iktisatçı değildir, ama iktisadi literatüre büyük katkıda bulunmuş, Marks gibi insanlar var. Hiçbir derste Marks var mı? En son benim öğrenciliğimden bildiğim Sencer Divitçioğlu'nun Marksist iktisadiydi, başka yoktu. Bir daha da karşılaşmadım.

hale getiriyor diye düşünüyorum. Güçlü vakıfların yada uluslararası kurumların fonladığı "pro-jeler" mevcut sistemin, kapitalizmin, yeniden üretimine hizmet ettiği ölçüde, üniversiteyi de "organik" kurumlar pozisyonunda tutmaktadır.

Bir soruyla bitireyim. En başta İzzettin Hocanın bir vurgusu vardı, yanlış anlamadıysam bu Türkiye'ye dair ya da Türkiyeli bir iktisat dediniz değil mi? Bu ne kadar mümkün, yani orada biraz soru var benim kafamda, daha sonra orayı belki biraz açarsanız sevinirim. Teşekkür ederim.

Nihat Falay- Müsaadenizle, şimdi Sayın Turkey'in sorusuyla ikinci tura başlamış olduk ve aranızda en kıdemli hocamız olarak İzzettin Önder'den başlayacağız. Fakat belki ikinci turdaki tartışmaları biraz daha renklendirmek için veya alan genişletmek için ben önce bir şeyler söyleyeceğim. Birtakım büyük iktisatçılar var Türkiye'de hiç okutulmaz. Belki kendisi iktisatçı değildir, ama iktisadi literatüre büyük katkıda bulunmuş, Marks gibi insanlar var. Hiçbir derste Marks var mı? En son benim öğrenciliğimden bildiğim Sencer Divitçioğlu'nun Marksist iktisadıydı, başka yoktu. Bir daha da karşılaşmadım. Bazı iktisatçılar vardır ki çok önemlidir, mesela Schumpeter hangi derste anlatılır bilmiyorum. Niye anlatılmaz? Ya da sosyal yapıyı açıklayan Veblen vardır, anlatılmaz. Polanyi vardır, bunlar büyük düşünürler, yani fikir olarak yanında olu-ruz olmayız ayrı bir şey, bunların iktisat literatü-ründe olmamasının arkasında neler var. Bence ideoloji var, yani bence anlatılan, her dersin bir anlamda arkasındaki ideolojiyi bizim iktisatçılar olarak vurgulamamız gerekir.

Bir başka nokta Osmanlı iktisadi düşüncesi hiç anlatılmaz. Benim öğrenciliğimde anlatılma-dı, bizim yayınlar arasında böyle bir şey yok. Ben anlatmaya çalışırken zorlanıyorum, çünkü bazı eski deyimleri kullanmak gerekiyor. Nail Hoca'nın dediği gibi ilmi tedbir menzil diye bahsediyorsun, ilim nedir, tedbir nedir, menzil nedir diye onlara ayrıca Türkçe dersi vereceksiniz. Yani belki bilmek de zorunda değil, ama bunla-rın ortaya konması lazım ve bence de iktisadi düşünce tarihi dersinin yeniden düşünülmesi la-zım. Ben bunu Gülten Kazgan hocadan okudum. Mekteb-i Mülkiye'den diğer büyük hocalar var veya İktisadi Ticari İlimler'in eski hocalarında var. Yani Türkiye'de iktisadın genel olarak anla-tılan konularını ve onların arkasındaki ideolojik tutumu veya öğretim üyesi tutumunu anlatabili-riz. Peki Sayın Önder sizden başlayalım. Belki Mehmet Turkey'in sorduğu soruya cevapla baş-layacaksınız buyurun.

İzzettin Önder- Teşekkür ederim. Mehmet Hocanın sorusunu da ele alarak, ama o soruya direkt girmeden, bu turda bir başka şey yapmak istiyorum. Bizim şimdiye kadar olan konuşma-

mızdan şu intibai edindim. Biraz nostalji yaptık, eskiyi andık. Doğrudur, eskiden bazı şeyleri al-mamız gerekiyor. Genellikle çok fazla altyapı üstyapı meselesine girmeden, fiili yaşamdaki oluşumları özetledik. Yani üniversite bilimsel fa-aliyet yapan bir kurum olması gerekirken, biz bu nitelikteki bir kurumla ilgili kapsayıcı tanım yap-madık ve üniversite nedir sorusuna da fazla do-yurucu bir cevap bulmadık. Oysa, öncelikle bi-zim bunu yapmamız lazım. Şimdi Nihat hocamı-zın söylediği eskiye bakmamız son derece doğ-ru, çünkü ondan ders almamız lazım, ama eğer eski de kendi altyapısını fazla irdelemeden, salt onun hizmetine girmiş bir kurum olarak gelişmiş ise, böyle bir eskiye tarafsız bir gözle bakmak bi-ze fazla bir şey göstermemenin ötesinde, kafa-mızın şekillenmesinde ciddi olumsuzluklar da oluşturur. Dolayısıyla, geçmiş irderken, geç-mişin bize ancak şunu öğretebileceğinin idrakin-de olmalıyız: Geçmiş okuyarak eski yapıları an-layabiliriz, ama eski anlatımlar bir üstyapı kuru-mu halinde gelişmişse, aynı zamanda sistemi yağlayan bir mekanizma olarak gelişmiş demektir. Bu durumda bizim böyle bir tarihsel mirasa eleştirel yaklaşım geliştirmeden sarılmamız, sa-dece tarihi öğrenmek açısından olumludur, ama eleştirel düşünce yapısının oluşumu açısından fevkalâde olumsuzdur, hatta sakıncalıdır. Çün-kü, böyle bir yaklaşımla, tarihsel olguları da küt bilgiler olarak depolamış oluruz, ama onun ana-lizine zihinsel açılım yapamayız.

Geçmiş dönem iktisadının oluşumuna bak-tığımızda ve şu andaki ana akımla ele aldığımız-da, ben bilimleri ikili tasnif etmenin yararlı ola-cağını düşünüyorum. Birinci kategoride fen bi-limleri ve biyolojik bilimler yer alır. İkinci katego-ride ise sosyal bilimler yer alır. Her bir alandaki bilimsel faaliyetlere baktığımızda, bunların ince-leme alanları ve analiz yöntemleri olarak farklı-lıklar gösterdiğini görürüz. Her alana giren doku-ların statik olarak anatomileri, olağan işleyiş tar-zı olarak da fizyolojileri vardır. Sistemlerde orta-ya çıkan bozukluklar ise, patoloji olarak nitele-nir. Bu basit ayırım çerçevesinde fen ve sağlık bilimlerinin inceleme alanlarına baktığımızda, bunların bilgi olarak fizyolojiyi incelediğini, eleştirel olarak da patolojiyi baktıklarını görürüz. Örneğin, biyoloji bilimleri biyolojik sistemlerin oluşumunu ve sağlıklı işleyişini çözümler işleyi-şi anlamaya çalışır, sistemi tehlikeye sokacak patolojileri ise reddetmeye ve bunu oluşturan koşulları ortadan kaldırmaya çalışır. Aynı durum ferî bilimleri için de geçerlidir. Doğanın dengesi ve olağan işleyiş doğa bilimlerinin inceleme alanını oluştururken, sistemde meydana gelen bozukluklar ise düzeltilmesi gereken konular olarak ele alınır. Biyolojik bilimlerde ve özellikle de doğa bilimlerinde ulaşılmış bilimsel aşama ve eldeki araçlar henüz tüm patolojileri düzelt-meye yeterli olmamakla beraber, söz konusu

İzzettin Önder

Sosyal alanda
başat güçlerin
oluşturduğu
toplumsal
rölyeli
değiştirilemez
tabu olarak
alıyoruz, doğa
bilimlerindekinin
tersine bu
rölyeli
değiştirme
gücümüz var
iken, bu gücü
kullanmıyoruz,
aşırı patolojik
gelişmeler
üzerinde ancak
kısmi
düzeltmeler
yaparak, sosyal
patolojiyi
kavramsallaş-tıran kuramları
bilgi demeti
olarak kabul
ediyoruz ve
topluma öylece
sunuyoruz.

Ümit Şenesen

alanlardaki bilimsel yaklaşımın gelişme doğrultusunda böyledir.

Sosyal bilimlere baktığımızda ise, ben hem inceleme konusu hem de buna bağlı olarak geliştirilen yöntemler açısından ters ilişkinin olduğunu düşünüyorum. Sosyal bilimlerde başat gruplar sistemi ve toplumu kendi çıkarı doğrultusunda sürüklerken, diğer bir ifade ile, sosyal bilimlerde inceleme alanı patolojik işleyişte tutulurken, biz bu durumu kabullenerek, bu alandaki bilgileri bilim olarak kabul ediyoruz, olması gereken fizyolojiye veya olması gereken makul anatomiye ise eleştirel bakıyor ve o alana çoğunlukla girmiyoruz. Bunun anlamı şu ki, sosyal alanda başat güçlerin oluşturduğu toplumsal rölöye değiştirilemez tabu olarak alıyoruz, doğa bilimlerindekinin tersine bu rölöye değiştirme gücümüz var iken, bu gücü kullanmıyoruz, aşırı patolojik gelişmeler üzerinde ancak kısmi düzeltmeler yaparak, sosyal patolojiyi kavramsallaştıran kuramları bilgi demeti olarak kabul ediyoruz ve topluma öylece sunuyoruz. Eleştirel olmadığımız için, sosyal alanda bilim üretiyoruz diyemeyiz. Sosyal alanda, ancak başat güçlerin oluşturduğu duruma ilgili bilgi sahibi oluyoruz. Eleştirel ve düzeltici atılımın olmadığı bir alanda bilimsel faaliyetten söz edilemez. Üniversite ile yüksek okulun farkı şudur ki, üniversitede eleştirel açıdan bilimsel çalışma yapılır, yüksek okulda, teslimiyetçi yöntemle, varolan bilgi aktarılır.

Yönetmelik açıdan baktığımızda Marksizm çok önemlidir. Ancak, maalesef biz o kadar neo-klâsik teoriyle hasır-neşiriz ki, tüm iktisat alanlarını, neo-klâsik niteliğini vurgulamadan, saf teori gibi aktarıyoruz. Örneğin, "makro-ekonomi teorisi", "mikro-ekonomi teorisi" ya da "maliye teorisi" gibi yanlış ve aldatıcı kavramlar kullanıyoruz. Böylesi, tarihsel süreçten arındırılmış, tek yanlı ve aletsel yaklaşım üniversite eğitim sistemine değil, yüksek okul eğitim sistemine denk düşer. Zira, salt "mikro-iktisat" ya da "makro-iktisat" veya "maliye teorisi" dediğimizde sanki organik

kimya ya da anatomi teorilerinde olduğu gibi, konuları tek ve alternatifsiz alan gibi ele alıyoruz. Oysa, Marksizm denilen ve toplumsal işleyişe hem tarihsel açıdan hem de genetik yapısı ve işleyiş itibarıyla çok daha çözümleyici açıdan bakan bir öğretici alanı var. Eğer Marksizm öğretisi, sistemi iktisat genetiği ile ele alıp, varolan düzeni ve işleyiş patoloji olarak çözümleyorsa, bu durum çıkar gruplarının aleyhine de olsa, toplumun lehine olduğundan dolayı, gerçek anlamda bilimin bu olması gerekir. Yani ayrı bir klâsik iktisat ve onun yanında bir de "Marksist iktisat" diye ikili bir şey olamaz. Fizikte böyle bir ikili yok, sadece bilimsel aşamalar var. Eğer bugün Newton fiziği başka bir fizik kuramı ile aşıldıysa, bir Newtonyen fizik var, bir de şu fizik var denmiyor, ama hız düşük olunca Newton fiziği kullanılıyor, hız yükselince de Newton fiziğinden vazgeçiliyor. Bunu belki bize Necip Çakır daha güzel anlatacak, çünkü buna benzer bir konuda güzel bir eseri var. Dolayısıyla, fizik alanında gördüğümüz bir bilimsel aşamadır. Bilimsel açıdan yaklaşım yapacak iktisat öğretisine de böyle bakmamız gerekir. Önce şuna karar vermeliyiz: Biz iktisat öğretilerinde bilim mi yapıyoruz, yoksa tanımlama mı yapıyoruz? Tanımlama yaptığımızda toplumun hâkim gruplar çerçevesinde patolojik şekillendirilmesini biz bilim diye tanımlayıp, kavramsallaştırmış oluyoruz. Eğer böyle bir sunum yapıyorsak, geçmişteki ve şu anda varolan teorisyenlerin fazla bir önemi olmasa gerek. Nitekim, Samir Amin iktisat biliminin başat eğitimle öğrenilemeyeceğini söylemektedir. Örneğin, ikisinin de isimleri tesadüfen Karl'la başlayan Karl Marks'a bakalım, ama aynı ilgi ile Karl Polony'e bakmam. Çünkü, biri bilimsel çözümleme yapıyor, diğeri ise, bir patolojiyi bilgi olarak sunuyorsa, iki Karl'ı aynı kefeye koymamak gerekir. Önceleri ışık "corpuscular" yaklaşımı ile açıklanırken, bu yaklaşım yanlışlanıp, "dalga teorisi" geliştirildikten sonra, artık ışığı açıklayan iki teori var demeyiz. Ya da sağlıkta bir hastalığı anlatırken bir şu teori var, bir de bu teori var diyemeyiz. Çünkü, o günkü bilimsel aşamada gelinmiş olan nokta önemlidir. Böyle bir süreçte, en son bilgi de eksik, hatıta yanlış olabilir, zamanla o da yanlışlanarak, daha ileri bir aşamaya geçilir.

Sosyal alanda çok farklı fikirlerin olması, aslında farklı ve çatışmalı çıkarların olduğunu gösteriyor. Bizim bunu netleştirmemiz lazım. Yoksa aynı çıkara yönelik, aynı grubun çıkarını gözetken farklı fikrin çok fazla olmaması gerektiği kanaatini taşıyorum. Böyle baktığımızda, ikinci kategoride Mehmet Hocama cevap değil, ama ileri sürdüğü fikrin beni yönlendirdiği düşünceye biraz değinmek istiyorum. Benim demin söylediğim, bilim alanında yabancılaşmamızı sadece bilgilere ABD'den alıyoruz anlamında almıyorum. Doğru bilimleri ve/veya biyoloji alanında gelişmiş ülke-

Izzettin Önder

Bir odak krizi yönetiyorsa, aynı zamanda bilgi de üretiyorsa, o odak bana krizi başka türlü gösterecektir. Halbuki, kendi çıkarım açısından, benim o krizi başka türlü inceleme zorunluluğum var. Ben bunu söylemek istiyorum.

lerde üretilen bilimleri alıyoruz, almamız da gereklidir. Bu açıdan üniversitelerin de ayrışması lâzım. Keşke yeni YÖK strateji programında üniversiteler fen bilimleri, sağlık bilimleri ve sosyal bilimler olarak farklılaştırılmış olsa idi. Fen bilimleri veya biyolojik bilimlerde elde edilen bilgiler geneldir ve her yerde geçerlidir, kısacası söz konusu alanlarda üretilen bilgiler evrenseldir. Ancak sosyal alanda aynı görüş geçerli değildir. Yani sosyal alanda Japon başka türlü düşünüyor, ekonomik sorunu farklı; Amerikalı başka türlü düşünüyor ve sorunu farklıdır. Tüm ülke ekonomilerinin tek-tipleştirildiği bir uluslararası yapı henüz oluşmadığı gibi, tam tersine, bir ulusal ekonomi kendi sorununu başka bir ulusal ekonomi üzerinden çözmeye çalışmaktadır. Küreselleş(tir)me sürecinde ekonomiler tek-tipleştirilmeye çalışılıyor olmakla beraber, sorun çözmeye "komşu kapısını çalma" politikası daha da geçerli bir hal almaktadır. Bu savın geçerli olması koşuluyla, doğa bilimleri ve biyoloji bilimlerle uğraşan üniversitelerin gelişmiş ülke üniversiteleri ile yakın ilişkiye girmesi doğal ve gerekli olduğu halde, aynı muhakeme sosyal bilimler alanında çalışan üniversiteler için söylenemez. Tabii, bu fikir kırıntıları genel hatları ifade etmektedir. Yoksa, sosyal bilimler alanındaki üniversitelerin ileri ülkelerle hiçbir teması olmamalı anlamına alınmamalıdır. Hiç değilse, dünyayı anlamak, bazı örneklerden yararlanmak için tabiatıyla tüm dünyaya açılmak ve alınabilecek değerleri içeri taşımak da üniversitenin bilimsel görevleri arasındadır.

İdris Hocamı burada rahmetle bir anmak istiyorum. İdris Hocanın odasına bir gün bir öğrenci geldi ve sinirli bir eda ile neo-klasik teoriyi eleştirdi. Hocanın öğrenciye yanıtı şu oldu, "Alet alettir, mühim olan bu aletin kimin elinde ve nasıl kullanılacağıdır." Bu ifade bana önemli bir öğreti oldu. Bu görüşün ışığı altında şunu düşünüyorum ki, biz kalkınmakta olan bir ülkeyiz ve kendi sorunlarımızı ve çözüm yollarımızı, ileri ekonomilerde kendi sorunlarına özgü üretilmiş devşirme teorilerle değil, kendi analiz ve yöntemlerimizle aşılabılır. Bunu böyle yapmadığımızda, kendi toplumuzu ve sorunlarımızı yabancılaştırır ve çözümü oluşturmamız. Hatta, böyle bir yöntem, kendi toplumuzu ve ekonomimizi başka ekonomilerin ve toplumların hizmetine de sunmuş olabiliriz. Örneğin, kriz teorilerini ele alalım. Türkiye henüz olgunlaşmadan finansal piyasasını dünyaya açarken, krizlere açık olabileceğinin bilincinde olmalı idi. Günümüz krizlerini neo-klasik dönemin anlayışı ile açıklamının olanaklı olmadığını düşünüyorum. Şöyle ki, neo-klasik dönemde rekabet yaygın, N sayıda firma ve/veya karar ajanı varken, kriz içsel dinamiklerle anonim olarak gelişirken, günümüzün rekabetten uzak ve az sayıda firma ve karar ajanının bulunduğu ortamda krizlerin başlatılma-

sından itibaren yönetildiğini düşünmek yanlış olmaz. Adam Smith'den beri ferdiyetçilik ortaya çıkmaya başladı. Tabii bu liberalizm olarak bize yansıyor. Smith, atomize ünitelerin nasıl ahenkli bir sistem oluşturduğunu, belki de astronomiden yararlanarak ortaya koymuştu. Ancak onun döneminde, hatta daha sonra Ricardo döneminde de tam rekabette atomize üniteler vardı. Şimdi karar vericiler N sayıdan, A sayıya, B sayıya gelmeye başladıkça, yani azalmaya başladıkça, artık meselâ eskiden krizler, öyle sistemin endojen, yani çok fazla kimsenin hâkim olmadığı şekilde işleyişle ortaya çıkan bir mekanizmayken, bugün belki yönetilen krizler şekline dönüşmüş oldu. Çünkü, krizlerden birtakım insanlar yarar sağlıyor olabilir Benim beş kuruşluk dövizimle ben piyasaya hâkim değilim, ama her hangi bir x bankası eğer finans dünyasına hâkimse, belki de o krizi yönetiyordu. Şimdi eğer böyle bir odak krizi yönetiyorsa, aynı zamanda bilgi de üretiyorsa, o odak bana krizi başka türlü gösterecektir. Halbuki, kendi çıkarım açısından, benim o krizi başka türlü inceleme zorunluluğum var. Ben bunu söylemek istiyorum. Dolayısıyla böyle baktığımızda, bizim biraz bu fizyoloji ve patolojiye girmemiz ve hangi tür bilim yapıyoruz ve dışardan ne kadar yararlanabiliriz, bunu belirlememiz lazım, diye düşünüyorum.

Başka bir şey daha söyleyeyim: Bir de iktisat öğretilerinde kullanılan kantitatif yöntemler ve Nihat Hocanın getirdiği, eski insanların ekonomiyi nasıl tanımladığı meselesi var. Eskileri incelemek güzel tarihsel bir bilgidir, doğrudur, tabii bunları bilmemiz gerekiyor, ama aynı zamanda bir şeyin de farkında olmamız gerekiyor. Ben size Namık Kemal'i söylerken şunu ima ediyordum. Namık Kemal hem serbest teşebbüsçü, hem de ateşli bir vatan şairi. Namık Kemal bugünkü serbest teşebbüsün marifetlerini(!) görse, herhalde kendi fikirlerinden nefret ederdi. Bu nedenle, eskiye böylesine tabu gibi bakma mantığı olamaz. Namık Kemal o zaman onu demiş, serbest teşebbüsçü doğru, çünkü o zaman N sayıda müteşebbis vardı, hatta belki de o zaman dahî Fransa ve Avrupa merkezli ekonomik sistem de bizi kullanıyordu -nitekim, kullanmıştırdı- ama pek hissedilmiyor olabilir. Namık Kemal bir iktisatçı olmadığından, iktisat mantığı ile işleyiş kavrayamazdı. Yabancılaştırma, salt dış dünyadan bilgi aktarımı ile olmaz, "tabu" gibi eskiye sanılmakla da gerçekleşir.

Son olarak şunu da söylemek isterim: Necip Hocam çok hoş bir kavram söyledi: 1980 sonrası dönem için "apolitizasyon" ya da "depolitizasyon" kavramını kullandı. Ben müsaadenizle onu şöyle değiştireyim. 1980'e kadar sağ vardı, sol vardı ve her iki grup da karşıtının olduğunun bilincinde idi. Sol baskılandıktan, ortadan kaldırıldıktan sonra, sağ bir sistem olduğu halde, toplum bunu hayatın tek yönü olarak gördü. Ya-

Izzettin Önder

Piyasa bireyleri kendi yönünde etkiler ve dönüştürmeye çalışırken, üniversite farklı görüş ve ideolojileri işlerken, çok muhtemeldir ki, toplumsal yönü ağır basan hocalar ve/veya kurumlar karşılarında talebe bulamıyor olabilir. Ancak, bu durum aydın kişinin işlevini ve topluma karşı sorumluluğunu değiştirmez.

ni bugün insan iki ayaklı bir varlık olarak biliniyor, onu başka türlü bir varlık olarak düşünebiliyor muyuz? Buna benzer biçimde, biz şimdi içinde bulunduğumuz sistemi "sağ sistem" diye değil, "ekonomi" diye niteliyoruz ve tek gerçeğin de bu olduğunu düşünüyoruz. Bu süreç aslında müthiş bir politizasyon veya polarizasyondur. Sistemi senaryolaştırarak, insanları içinde oynatarak, yaşam tiyatrosu içinde müthiş bir politizasyon ortamı yaratılmıştır. Biz şu anda böyle bir politizasyon sürecini yaşıyoruz.

Matematiğe gelince, son olarak şunu söyleyeyim, ondan sonra kapatacağım. Doğrusu başka bir sorun yoksa, ilâve edeceğim bir şey yok. Matematik bir alettir, doğru, hatta benim oğlum ODTÜ'den mezun, yan dal olarak matematik de yaptı, ben de çok teşvik ettim. Çok doğru bir şey, benim buna itirazım yok. Bilimsel faaliyetlerde kavram veya yöntem çok önemlidir. Ancak, şuna dikkat etmemiz gerekir ki, bir kavram veya yöntem geliştirdiğimizde, onun esiri olabiliyoruz. Zira, o kavram ya da yöntem bizi aynen Eflatun'un mağaraları gibi içine almaya başlıyor. Artık o kavramla düşünmeye başlıyoruz, o kavramın dışına çıkamamaya çalışıyoruz. Meselâ, gelir dağılımı meselesine baktığımız zaman, kullandığımız kavram ve yöntem bizi derhal içine alıyor ve başka alanlardan veya düşüncelerden uzak tutuyor. Bir kere gelir dağılımı dediğimiz zaman kavramsal olarak ideolojik baskılamaya altına giriyoruz. Böyle bir düşünce mağarasında, konuyu, sanki hiçbir sosyal mücadele yaşamadan, gelirin "objektif olarak" dağıldığı şeklinde, bilinç-altı olarak algılıyoruz ve konuyu karşımızdakine öylece yansıtıyoruz. Bu tanımlamada sınıfsal ilişkileri ve gelirin dağıldığı, fakat zorlu yaşam mücadelesi ile "bölüşüm"e tâbi olduğunu anlayamıyoruz. Başat iktisat öğretisinde John Bates Clark vb gibi birçok iktisatçı dinsel motifler kullanarak insanları varolan sisteme uydurmaya çalışmışlardır. Bu nedenle, kantitatif yöntemlerin kullanımında amaç aşılmasıdır, araç amaç konumuna sokulmamalıdır, sistemin işleyişi perdelenmemelidir ve bilim alanı toplumdan soyutlanmamalıdır.

Mehmet Türkay- Hocam, ben tam da bunu sınıfla nasıl ilişkilendiriyorsunuz diye soracaktım. Türkiye'li iktisat ya da Türkiye için iktisat derken öbür taraftan sizin itirazınız bu sistemin sınıf perspektifini ortadan kaldırdığıdır.

İzzettin Önder- Evet bravo, kaldırdı, ben de onu söylüyorum.

Mehmet Türkay- Dolayısıyla Türkiye'li iktisat bunu kaldırmayacak mı? Ya da onu kaldırmayacak nasıl bir formül bulunacak?

İzzettin Önder- İşte kaldırmaması gerekli, şu anda kaldırıyor. Çünkü biz şu anda Batı kriterlerini kullanıyoruz. Yani bütün ölçütümüz, tanımlamalarımız öyle, gelir dağılımında Ümit Ho-

camdan kopya çekeyim, yani gelir dağılımında artık fonksiyonel gelir bölüşümü neredeyse ortadan kalkmış durumdadır. Artık nüfusun yüzde 20'lik dilimleri itibarıyla tasnifler yapılıyor vesaire. Günümüzde çok şiddetli dayatmaların olduğu bir gerçektir. Küreselleşmenin bu tür dayatmaları güçlendirdiği de doğrudur. Ancak, üniversite eleştirel olmak durumundadır. Günümüzde yaşanan akımlar bizim dışımızda, ekzogen ve çok da güçlü olabilir. Ama bilim insanı, gücü yetmese de, daima doğru bildiğini söylemek durumundadır. Genelde kullanılan bir ifadeyle, Galileo cezalara boyun eğseydi hâlâ biz dünyayı dönmüyor olarak kabul ediyor olurduk.

Nail Satlıgan- Boyun eğdi sonunda, ama gayn resmi olarak.

İzzettin Önder- Yani bence akademik ve aydın kişinin fonksiyonu budur. Aydın kişinin fonksiyonu bilgili kişiden farklıdır. Bir insan bilgili olabilir, bir insan her şeyi bilebilir, ama bilgili kişiyle aydın kişinin farkı bir noktada ortaya çıkar. Bilgili kişi algılamalarıyla ulaştığı bilgiler arasında çözümleme ve sentez yapıp, sonuç çıkarmadan, aynen bir bilgisayar gibi bunları depolar ve aktarır. Çözümleme yapmayan bilgili kişi, örneğin, yüksek ücret aldığı anda, sistemik çözümleme yapamayacağından dolayı, bundan mutlu olur. Buna karşın, aydın kişi, maaşı yükselirken de, sistemik çözümleme yaparak, sömürü kavramına ulaşabilir. Aydın kişi çözümleme yaparken, niçin böyle yüksek maaş aldığını düşünür, yüksek maaşın aynı anda yüksek sömürü anlamına geldiği sonucuna ulaşırsa, belki de mücadele gücünü yükseltir. Aydın birey, fikrini oluşturup, bunu topluma açıklarken fikirlerinin uygulanabilirliği ve/veya güç ortamını dikkate almaz. Örneğin, özelleştirmeleri halkın karşısında görüyorsa aydın birey, buna karşı çıkar, ama belki oluşumu durdurmaya gücü yetmez. Kapitalistler topuyla tüfeyle ve en ünlü üniversiteleri ile kendi politika ve ideolojilerini dayatıyor. Aydın kişi bunun karşısında durmak ve toplumu aydınlatmak görevi ile yükümlüdür. Necip Hoca'nın sözünü ettiği dış faktörler ya da bizim dışımızda oluşan faktörler var ve çok da etkili. Ancak, aydın kişinin görevi bir bakıma bunları da çözümlemek ve aşmaya çalışmaktır. Zira, aydın kişi, bir anlamda, kamu görevi görmektedir.

Piyasa bireyleri kendi yönünde etkiler ve dönüştürmeye çalışırken, üniversite farklı görüş ve ideolojileri işlerken, çok muhtemeldir ki, toplumsal yönü ağır basan hocalar ve/veya kurumlar karşılıklı talebe bulamıyor olabilir. Ancak, bu durum aydın kişinin işlevini ve topluma karşı sorumluluğunu değiştirmez. Bu noktada piyasa için eleman yetiştiren kurumlarla akademik kurumlar arasındaki farkı net olarak görmek ve kurumların işlevlerini ona göre belirlemek gerekir.

Üniversitelerin düzeyleri, ilgi ve öğretti alan-

İzzettin Önder

Biz fen ve sağlık bilimleri alanındaki akademisyenler gibi davranamayız. O alanlardaki asistanlar gitsinler yurtdışına, yurtdışındaki kurumlardan bilgileri ve teknoloji alsınlar.

larının piyasa ile tercihli olması ile ilintili değildir. Diğer bir deyişle, üniversite piyasa eleman yetiştirme gücü ile akredite olmaz, değer kazanmaz. Üniversitenin değer kazanması, üniversiter alandaki bilimsel katkı ile ölçülür. Bu bağlamda, örneğin, dış yayın meselesine, ancak, abartılı olmadığı ve süistimal edilmediği durumda ve gerekli koşulların yaratılması şartıyla olumlu bakılabilir.

Nail Satlıgan- Bu kuralları koyanlar, bu kurallara uymuş değiller.

İzzettin Önder- Haklısın, ancak ben meseleye şöyle bakıyorum. Şimdi yaşlı olan hocaların kendi döneminde bu kurallar yok idi ise, yapacak bir şey yok. Ama eğer, aynı kurallar geçmişte de geçerli olduğu halde, bazı kişiler yeteneksizlikleri nedeniyle bu kuralları yerine getirmeden bugünkü duruma gelmiş de, şimdi onlar gençlerden bu kurallara uymayı talep ediyorsa, bunda tek yanlı bir hata var demektir. Şöyle ki, geçmişte kimlerin ne yapmış olduğunu bir tarafa bırakıp, etiksel davranmayanlar hakkında gerekli işlem yapmanın yanında, bugüne ve geleceğe bakarak, genç bilim insanları için gerekli olan koşulların saptanması ve bu koşulların yerine getirilebilmesi için de olanakların sağlanması kaçınılmazdır. Tabiatıyla, geçmiş dönemde gerekli kuralları yerine getirmeden bazı kişilerin bu makamlara nasıl geldiğini ahlâki açıdan tartışmak ve bu durumu sorgulamak da gerekir. Diğer taraftan, dış yayın meselesine de tabu olarak sanılmamak gerekir. Dış yayın yapmadan bir araştırmacı fevkalâde yetenekli olabilir, aksine dış yayın yaptığı halde bir kişi fazla yetenekli olmayabilir, analiz kabiliyetinden yoksun olabilir.

Nail Satlıgan- Öyle de gene de etik bir sorun yok mu? Mesela beş tane uluslararası yayın isteyen insanın, üniversite çapında ya da YÖK çapında amir durumuna gelmiş insanın bir tek uluslararası yayını yoksa... Tamam bu etkinliğin tek yolu olabilir, ama bu kararı sen alma bari, yani bilmiyorum etik bir sorun var, ortada bir çirkinlik var.

İzzettin Önder- Evet ortada bir çirkinlik var. Ben bu meseleyi şöyle görüyorum. Yukarıda da söz ettiğim gibi, eğer bir kişi bu kurala uyabilecek nitelikte olmakla beraber, kendi döneminde böyle bir kural yok olduğundan dış yayın yapamıyorsa, bugün söz konusu kuralı uygulayabilir. Aksi halde, sorun zaten bir ahlak sorununa dönüşür. O kişinin bu makamlara kadar yükselmemiş olması ve görevden ayrılmış olması gerekir. Dış yayın meselesine, kural koyanın etiksel davranışı açısından değil de, kuralın akademik düzeye katkısı açısından bakmanın yararlı ve gerekli olduğuna inanıyorum. Yani, iki konuyu birbirinden ayırmanın gerekli olduğunu düşünüyorum. Örneğin, dış yayın yapamayacak bir

kişi bir şekilde idareci konuma yükselmiş olduğunda, böyle bir kural getirirse, bu kurala söz konusu yöneticinin yeteneksizliği ya da etik dışı davranışı açısından bakmak yerine, böyle bir kuralın yeni nesil bilim insanları ve üniversite için olumlu olup olmadığı açısından bakmanın gerekli olduğunu düşünüyorum. Kaldı ki, dış yayın, yukarıda da ifade ettiğim gibi, hiçbir şekilde bir akademisyeni değerlendirmek için tek ölçüt olmadığı gibi, günümüz koşullarında akademisyenleri tek-tip düşünceye iten rafine bir ayıklama mekanizması işlevi de görebilir.

Nail Satlıgan- Ben de onu ima etmeye çalışıyorum.

Necip Çakır- Bir araya girebilir miyim? Birtakım örnekleri var, o örneklerin bir tanesi de burada duruyor. Üniversite içinde olan birtakım insanlar var ki bunlar titizliklerinden, mükemmeliyetçiliklerinden çok fazla yayın yapmadılar ve onlardan bilgi birikimi olarak çok daha düşük düzeyde bir sürü insan tepelere kadar çıktı. Bunun pek çok örneği var, mesela Mehmet Genç, Cengiz Anın, seni de (Nail Satlıgan) o grubun içinde sayıyorum, yani bir üniversite yapısının bu kadar yüksek bilgi birikimine sahip insanı akademik unvan açısından değerlendirememesi ve bunu sadece yapılan yayınlara indirgenmiş olması büyük eksiklik...

İzzettin Önder- Tam da onu söylemek istiyorum, yani bu sistemi kaldırabiliriz, bunu biz koyuyoruz. YÖK koyuyorsa YÖK'ü de kaldırabiliriz. Zira, bunlar doğal ve değişmez sistemler değil. Örneğin, eski rektör bir kural koymuştu, doğent olabilmek için altı ay yurtdışında kalınacak diye, yeni rektör geldi bu kuralı kaldırdı. Hangi karar iyi, hangisi olumsuz meselesi ayrı konu, ama kuralların değişebilirliğini kabule etmeliyiz.

Necip Çakır- Kaliteyi de düşürüyor.

İzzettin Önder- Tabii, dış yayın zorlaması kaliteyi de düşürüyor. Bazı veriler bir programdan geçiriliyor, zaten artık programlar da hazır, sadece sonuç yazılıyor. Böyle bir çalışmanın fazla bir bilimsel yanı da yok. İnsanlar yazıda kantitatif yöntemi görünce, çalışmanın aşırı bilimsel bir şey olduğunu zannediyor. Dış yayın veya iktisatta kantitatif yöntemler meselesinin leh ve aleyhinde söylenecek çok şey olabilir. Ama, biz bunlara sığınmayalım, ama iyi olan bir şey varsa onu yapalım. Benim kanaatim şu, bir kere alanımızı ayırmak gerekir. Biz fen ve sağlık bilimleri alanındaki akademisyenler gibi davranamayız. O alanlardaki asistanlar gitsinler yurtdışına, yurtdışındaki kurumlardan bilgileri ve tekniği alsınlar. Ama bugün ben inanıyorum ki, bir geri ülkenin sorunu hakkında o ülkenin akademisyeni ileri ülkelerin ünlü üniversite hocalarından çok daha iyi fikir ve çözüm üretebilir. Bunun kanıtları da var. Hiçbir Amerikan üniversitesinde -birkaç ayaklanma oldu, birkaç imza top-

İzzettin Önder

Üniversite,
hazır bilginin
aktarıldığı
değil, yeni
bilginin nasıl
üretildiğinin
öğretildiği
yerdir ya da en
azından öyle
olmalıdır.
Hazır bilginin
aktarıldığı ve
uygulamasının
öğretildiği yer
meslek
okullarıdır.

ladılar o kadar- ABD niçin Irak'ta diye sorgulanmıyor bile. Demek ki, biz sömürgecilik konusunda daha iyi düşünebiliyoruz. Biz, kendi sorunlarımıza daha akademik ve daha eleştirel bakabiliyoruz. Çünkü, sorun bizi yakıyor, sorunu onlar dayatıyorlar ve onların akademisyenleri de çok rahat, dolayısıyla onların çözüm arayacak sorunları da yok.

Nihat Falay- Teşekkürler, Sayın Önder. Şimdi Sayın Türkay'ın İzzettin'e yönelik sorusundan, iktisadın niteliğine döndük ve şunu hatırladım. Sayın Çakır bunu daha iyi bilir, bir ara iktisat bilim mi, değil mi diye tartışılmış. Çünkü normal bilim hastalığa çare ve ilaç bulur. İktisatta bu yok, böyle bir çare ve reçete yok, dolayısıyla bilim olmaktan çıkarmışlar, belki de değildir, bilmiyoruz, onu tartışmak bana düşmez. Şuraya gelmek istiyorum, iktisadi normal, normatif ve sıradan klasik mantıkta düşünmek yerine bir de sayın Satlıgan'ın bizim fakültede radikal iktisat diye bir dersi var. Dolayısıyla belki oraya doğru kayıp, ikinci turda sayın Satlıgan'ın konuşmasını talep edeceğim. Başlayabilir misiniz, lütfen.

Nail Satlıgan- Benim açımdan bu etkinlik tam bir fikir şöleni gibi geçiyor. Her an havada çok önemli ilham kıvılcımları uçuşuyor. İnsan çok şey söylemek istiyor. Kendimi sınırlamaya çalışarak birkaç noktaya değineyim. Birinci noktada ağabeyim, hocam, yoldaşım, İzzettin hocamla dünyaya ve insana bakışımız birbirine çok benziyor, ama bazı konularda fikir ayrılığımız var. Belki ileride, bugün değil kesinlikle, ileride başka bir tartışmaya vesile olur diye ben onu kayda geçireyim istiyorum. Şimdi iktisat eğitiminden kalkarak iktisat eğitimi nasıl olmalı ve üniversite çapında iktisat eğitimi nasıl olmalı, dolayısıyla üniversite nasıl olmalı gibi konulara doğrudan olmasa bile geçerken şöyle bir değindik. En belirgin ifadesini İzzettin hocanın sözlerinde bulan bu anlayışı, yani üniversiteyi, ben şöyle özetleyebilirim. Üniversite, hazır bilginin aktarıldığı değil, yeni bilginin nasıl üretildiğinin öğretildiği yerdir ya da en azından öyle olmalıdır. Hazır bilginin aktarıldığı ve uygulamasının öğretildiği yer meslek okullarıdır. Şimdi iktisatta tam biz bunun karşılığını görmüyoruz, ama mesela hukuk fakültesi var, hemen onun yanında fiziksel olarak da yine üniversiteye bağlı olarak, bir hukuk meslek yüksek okulu var. Meslek okulu pratik bilgiyi verir, pratisyen yetiştirir, üniversiteyse o bilginin üretilme tarzı üzerine tartışan insan yetiştirir. Bu Von Humboldt üniversitesi, denilen bir ideale tekabül ediyor. YÖK belgelerinde de geçer, Von Humboldt 19. Yüzyılın ünlü bir Alman coğrafyacısı, bu kavram onun adıyla anılıyor. Benim gördüğüm kadıyla akademik standartların, akademik kalitenin en yüksek olduğu ülkelerde de dâhil olmak üzere -mesela Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere- bu Von

Humboldt'çu üniversite anlayışı ortadan kalkmış durumdadır. Üniversiteler İngilizce "diploma mill" deniyor, birer diploma fabrikasına dönüşürmüştür.

Bizim kendi alanımızdan, iktisattan örnek vermek gerekirse, en iyi üniversitelerde, yalnız lisans değil, yüksek lisans diploması olarak mezun alan en parlak öğrencilerin çok önemli bir kısmı bir borsa şirketinde küçük bir hücre içinde, karşısında bilgisayar, müşterilerle bir telefon iletişimi içerisinde onların varlıklarını yönetme işi içindedir. Yani çok büyük çoğunluk itibarıyla bu böyledir. Benim gördüğüm kadıyla bu Von Humboldt üniversite ideali bir daha geri dönmemecisine geride kalmıştır. Üniversitelerde genellikle pratiğe yönelik bilgi veriliyor. Tıpta da böyledir, yani artık tıpta beklenen, diyelim ki insan fizyolojisiyle hayvan fizyolojisi arasında karşılaştırmalı bir analizden yola çıkarak, genel bir patoloji üretme yolları üzerinde kafa yormak değil, ameliyat yapacak, kırılmış ayağı onaracak ve bunu mümkün olduğu kadar becerikli bir şekilde, az hata yaparak yapacak, teknolojinin tıptaki ağırlığı arttıkça birtakım aletleri kullanacak insan yetiştirmek haline geldi.

Durum budur. Bu bize iktisat eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda belki bir imkân sağlıyor. Şunu demeye getiriyorum, daha önceki arkadaşlarımdan bazıları değindiler. Standart bir iktisat eğitiminde lisansın, aynı anlama gelmek üzere ilk dört yılın ağırlığı son derece azdır. Eskiden ben bu listeyi daha iyi biliyordum, ama diyelim ki Nobel iktisat ödülü sahiplerine bakalım olursanız, bunların en az yarısının, belki daha fazlasının lisansları iktisat değildir. Çok meşhur iktisatçılar içinde, mühendislik çok yaygındır, matematik giderek yaygın hale geliyor.

Nihat Falay- Psikoloji bile girdi.

Nail Satlıgan- Evet, lafı ağızımdan aldın. Bu şu demektir. Neo klasik iktisadın tekniklerini lisans düzeyindeki öğrencilere benimsetmeye çalışmaya, bizim dünya çapında, ben İktisat Fakültesi için söylemiyorum, yani dünya çapındaki trende de İktisat Fakültesi uymak ya da en azından onları izlemek zorundadır. Buna ayrılacak enerji ve zaman radikal bir biçimde kısaltılabilir. Ben kendi payıma, yani bir Marksist iktisatçı olarak, neo-klasik iktisadın bilimsel bir disiplin olmadığını, din benzeri bir dogma olduğunu düşünüyorum. Bunun bir de sosyal olarak örgütleniş var, yani onun da bir tarıkata filan benzediğini düşünüyorum. Necip muhtemelen çok daha yetkin bir neo-klasik iktisatçı, bu söylediğimi benimsemiyor olabilir diyecektim, benimseyormuş. Bu enerji hem izlemek, kavramak açısından öğrenciler tarafından, hem de kavratmak ve öğretmek bakımından öğreticiler açısından çok daha az harcanabilir. Bunun ortaya çıkacak, deyim yerindeyse ürünün, yani lisans mezunu-

Nail Satlıgan

Bazı aletler
eleştirel ve
verimli bir
toplumsal analiz
için baştan
verimli değildir,
yani tanım
gereği verimli
değildir.
Ben bunun
Neo-klasik
iktisadın
kullandığı
aletlerin çok
büyük çoğunluğu
neredeyse
tamamı
açısından
geçerli olduğunu
düşünüyorum.

nun üzerindeki olumsuz etkisi azdır, hatta olumlu etkisi çok daha ağır basar diye düşünüyorum. Çünkü seçkin birtakım iktisatçıların kendi kişisel hayat hikayeleri de şunu doğruluyor ki, bu dört senelik lisans eğitimini almadan, lisansüstünde sıkı bir hızlandırılmış ya da yoğunlaştırılmış eğitimle bunu fazlasıyla telafi etmek ve ondan sonra, ana akım iktisat dünyasının zirvelerine tırmanmak mümkündür. Ben neo klasik iktisat bilim değildir, bilimsel değildir dedim. Biraz daha ileri de gidebilirim, yani birinci sınıf öğrencisine bu neo klasik iktisadın tekniklerini, analiz araçlarını belletmeye kalkmak önemli bir aptallaştırıcı etki de yaratıyor.

Izzettin Önder- Amaç o zaten.

Nail Satlıgan- Evet, yani insanı ve toplumu anlamak bakımından, aptallaştırıcı bir etki yapıyor. Bundan ben neredeyse eminim, tabii burada eleştirel iktisatçı olan insanların, üniversite bünyesi içinde olan insanların tavrı, edası, son zamanlarda moda olan deyimle duruşu, hareketi çok önemlidir. Bir bilgiyi tartışmasız Allah kelâmı gibi, evrensel, tartışılmaz ve tartışmaya teşebbüs edildiğinde aşağılanmayı hak edeceksin tarzında, tavrında anlatmak var; bir de bu alanın teorileştirilmesinde, anlaşılmasında mümkün olan bilgilerden bir tanesi diye anlatmak var. Tabii bir insan ne kadar eleştirel olursa olsun, Marksist olsa da olmasa da eleştirel bir iktisatçıysa ve neo klasik iktisat bir fiyat teorisi dersi veriyorsa, onu tahrif etmeden, karikatürleştirmeden, mümkün olduğu kadar aslına sadık kalarak anlatmalıdır, ama tavır çok önemlidir, yani bir itiraz, bir kuşku karşısında tartışılmaz bir evrensel hakikate itiraz muamelesi yapmamak gerekir. Yani bu eleştirelliği, bir düşünsel elektrik şeklinde insanın kendi dinleyici kitlesine aktarabilmesi gerekir. Bu neo klasik iktisadın bilimsel niteliğini çoktan kaybettiğini, daha doğrusu belki de hiçbir zaman bu niteliğe sahip olmadığını söyledim, bunun belirtileri yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlıyor.

Ben Nobel'den bahsettim, onu her vesileyle söylüyorum. Mesela Nobel iktisat ödülü diye bir şey var değil mi? 1967'de verilmeye başlandı, Ragnar Frisch galiba ilk sahibi oldu. Bu mesela bir sahtekarlık, neden, çünkü bu Nobel ödülleri Alfred Nobel'in vasiyeti üzerine verilen ödüllerdir. Bu adam kendi vasiyetnamesinde hangi dallarda ödül verileceğini öngörmüş. Edebiyat var, barış var, fizik var, tıp var, vesaire, bunların içinde iktisat yok. Şimdi bunu İsveç Merkez Bankası ihdas ediyor. Alfred Nobel anısına iktisat ödülü diyor. Adında bir farklılık var, ama sonuç olarak aynı seremoniyle, bütün diğer ödüllerle birlikte ilan edilerek iktisat ödülünü alan zatın aynı törene katılmasıyla, işte kralın karşısında revans yaparak, ödüllendiriliyor ve Nobel ödülleri arasında zikrediliyor. Bunun kendisi bir sahte-

kârlık, öte yandan yavaş yavaş sizin de gayet iyi bildiğiniz gibi bu Nobel ödülünü verecek iktisatçı bulamamaya başlıyorlar. Bunun ilk adımı Nash oldu. Nash, bir matematikçiydi. Daha sonra psikologlar almaya başladılar.

Izzettin Önder- İktisat ve psikoloji ile uğraşan sadece bir kişi var.

Nail Satlıgan- Ama Hocam, iktisatçı değil.

Izzettin Önder- Borsadaki hareketleri ve oyuncuların davranışlarını inceleyen bir kişi..

Necip Çakır- Bir de şey aldılar hocam, bu deneysel iktisat denilen bu psikoloji laboratuvarlarından aldılar.

Nail Satlıgan- Hocam Nash ne peki?

Izzettin Önder- Matematikçi o kişi, psikolog değil.

Nail Satlıgan- Ama sonuç olarak iktisatçı değil.

Necip Çakır- Ama Nash İktisadın rasyonali-ni değiştiriyor.

Nail Satlıgan- Peki, ama bence daha kötü bir yere götürüyor. İktisat daha az sosyal, daha bireysel bir yöne doğru kayıyor. Bu önemli bir tartışma konusudur. Tabii neo klasik aletler konusunda sanıyorum hepimiz eleştirel, ama burada şöyle laflar da geçti. Yani özünde doğru, ama bir açıdan bakmak lazım. Alet alettir, nasıl kullanıldığına bağlı, ama bazı aletler var ki ancak belirli biçimlerde kullanılır. Bazı aletler vardır ki onunla sınıfsal bir analiz yapamazsınız, yani gündelik dilde, böyle bilinen bir örnek, bir yönetici açısından, insanın elindeki alet çekişse herkesi bir çivi olarak görmeye başlar. Dolayısıyla bazı aletler eleştirel ve verimli bir toplumsal analiz için baştan verimli değildir, yani tanım gereği verimli değildir. Ben bunun neo klasik iktisadın kullandığı aletlerin çok büyük çoğunluğu neredeyse tamamı açısından geçerli olduğunu düşünüyorum.

Şimdi bu evrensellik konusunda orada Izzettin Hocamdan, Nihat Hocamdan biraz farklı düşündüğümü söyleyeyim. Bence sorun, diyelim ki ileri ülkeler çapında doğru olan bir bilimsel disiplinin ileri olmayan, az gelişmiş olan bir ülkeye aktarılmasının sakıncası değildir. İleri ülkeler açısından da yanlış olan bir teörinin az gelişmiş ülkelerde de yanlış olmasıdır. Krizler konusunda ben biraz farklı düşünüyorum, mesela Asya bunalımı, Asya çöküşü, son krizler vesaire, konularında hocam dedi ki Amerika'da bu farklı yorumlanabilir, Türkiye'de farklı yorumlanabilir. Bence doğrusu şudur, bunu Amerika'da da insanlar farklı şekilde yorumluyorlar, Türkiye'de de farklı şekilde yorumluyorlar, ama aynı her grubun kendi içinde, yani Amerika'da da bu piyasa ilişkilerinin tahkim edilmesiyle, sağlamlaştırılmasıyla ilerideki muhtemel zarar-

Izzettin Önder

Teorileri ortaya
atıldıkları zaman
ve koşullar
içinde
değerlendirerek,
sistemin işleyiş
süreçlerini
anlamak
gereklidir.
Meselâ, neden
Marks o
dönemde ortaya
çıktı, niye
Keynes 1936'da
kitabını yazdı,
niye iktisat kıl
kaynaklarla
sonsuz ihtiyaçlar
olarak
anlatılıyor.

ları azaltılabilecek bir dış şoktur, diyenler var. Bu kapitalizmin çürüme aşamasında ortaya çıkan reel sermaye, hayali sermaye ayrışmasının kaçınılmaz olarak yarattığı bir istikrarsızlıktır diyen var. Bu iki gruba az gelişmiş ülkelerin kendi içinde de rastlıyoruz. Yani bunu söyleyen Türkiye'de de var.

Ben mesela likidite tuzağı, emek piyasasındaki arz ve talep eğrilerinin biçimi, eğimi vesaire gibi konular yanlışsa, gelişmiş ülkelerde de yanlış, az gelişmiş ülkelerde de yanlış, yani yanlışlıklar ve doğruluklar evrensel çaptadır diye düşünme eğilimindeyim, ama burada aramızda bir nüans var. Ben sadece ileride daha uzun boylu ve verimli bir tartışmaya başlangıç olabilir diye onu zikretmek istedim. Şimdi ne yapmalı konusunda benim vereceğim cevap, neo klasik iktisat aptallaştırıcıdır ifadesinin ima ettiği kadar radikal değildir. Yani yapılabilecek olanlar sınırlıdır. Çünkü iktisat iste kurumsal çerçevelerde esas olarak yapılır. En azından insanlar evinde iktisat okuyup yazabilse de sonuç olarak bu insanların çok büyük bir çoğunluğunun bir akademik kurumla bağlantı içinde olmaları gerekir ki geçinebilsinler. Bu lisans eğitiminin lise sonrası ilk dört yıllık eğitimin toplam formasyon içindeki ağırlığının ihmal edilebilir olmasından da yola çıkarak ben önerimi şöyle formüle edebilirim: Bu Nihat'ın söylediği bazı hususlarla da örtüşüyor. İktisadi düşünce tarihinin kapsamını radikal bir şekilde arttırmak ve neoklasik iktisada bu çerçeve içinde hak ettiği daha doğrusu müstahak olduğu yeri tanımak lazım. Yani neo klasik iktisat, iktisadi düşünce tarihi içinde önemli bir aşamadır. Önemli bir evredir, ama bunu iktisadi düşünce tarihi içinde vermek, öğrenciye, bunun mutlak doğru olmadığını, bunun göreceli olduğunu, tanım gereği, içinde yer aldığı çerçevenin doğal bir gereği olarak anlatma fırsatını doğurur. Yani onu tarihi olarak göreceleştirir. Eskiden siyasi iktisat vardı, sonra iktisat ortaya çıktı, sonra tabii bunu Türkiye'de anlatmak zor, eskiden political economy ve economy vardı sonra fiziğe benzesin diye economics diye bir şey çıktı.

Necip Çakır- Jevons.

Nail Salıhan- Evet. Öte yandan Nihat Hocanın çok haklı olarak değindiği gibi çok ihmale uğrayan, ama verdiği bilgiler çok önemli olan mesela Veblen. Şimdi Veblen'i anlamak modern kapitalizmi anlamak bakımından çok önemli bir şey, ama müfredatın, diyelim bir iktisadi düşünce tarihini, yerine göre bir yarı yıla, en fazla iki yarı yıla sıkıştırdığı -bazı durumlarda bizde en son bir yarı yıla sıkıştığı- bir dönemde ne Veblen anlatılabilir, ne Schumpeter anlatılabilir. Öte yandan tekniklere matematiksel, istatistiksel, genel olarak sayısal tekniklere bugünkünden de fazla bir ağırlık verilmelidir. Yalnız orada sakınca

şu, neo klasik iktisat bütün iktisat eğitiminin omurgası, temel direği gibi verildiği zaman, bu son derece yararlı ve kaçınılmaz olan teknikler de bu neo klasik iktisat çerçevesi içinde, onları destekleyen ve onların sözde bilimsellik iddiasını destekleyen bir tarzda veriliyor. Şimdi mesele doğrusal cebirin neo klasik fiyat teorisi çerçevesi içindeki örneklerle verilmesi başka bir şeydir, diyelim ki bir planlama teorisi, kesimler arası ilişkiler içinde verilmesi başka bir şeydir. Bu durumda neo klasik iktisat dediğim gibi iktisadi düşünce tarihi içindeki yerine hapsedilirse, bu nicel kantitatif, matematiksel, istatistiksel tekniklerin böyle diyelim ki bir ideolojik bir mistifikasyon aracı haline getirilmeden, daha verimli bir şekilde öğretilmesi de imkân dahilinde girer diye düşünüyorum.

İzzettin Önder- Nail Hocaya teşekkür ederim, çünkü benim bazı konuları açmama neden oldu. Ben bu krizlerden özellikle bahsederken, -hakikaten söyleyişim de öyle anlaşıldı- sanki sözü edilen başat teoriler ABD halkının çıkarına, ama bizim çıkarımıza değil gibi yansıdı. Bu görüş tabii ki doğru değil. Yani neo-klasik teori ya da piyasa ekonomisi tabiatıyla ileri ülkeler halklarının da çıkarına değil. Ben, iktisat öğretisinin patolojik olguları teori olarak topluma sunuyor derken tam da bunu kastediyordum. Ama ben şöyle düşünerek onu ileri sürdürdüm: Bir yandan bilimi üreten kurumlar ileri ülkelerde olduğundan, diğer yandan da ekonomik işleyiş süreçleri itibarıyla o ülke halkları bugünkü sorunları hissetmediklerinden dolayı henüz durumu kavrayamıyor ve anlamıyorlar, sanıyorum. Yani, ileri ülke insanları kapitalist sistemin işleyişini henüz hissetmediklerinden dolayı, dedim ya acı bizi yakıyor, biz daha fazla hissediyoruz. Mesele buydu, ama önde haklısınız, benim onu belki öyle anlatmam gerekiyordu. Bu düzeltmeyi kayda geçsin diye yaptım. Olumsuzluğu biz daha net görebiliyoruz, ama bunu bizim eğitim kurumlarına yansıtamıyoruz, önümüzde çok büyük engeller var.

İkincisi, Nihat Hocanın dediği iktisadi doktrinler tarihi meselesi de yerinde. Çünkü, teoriler de romanlar gibi dönemleri anlatıyor. Bu nedenle teorileri papağan gibi bilmenin hiçbir anlamı yoktur; teorileri ortaya atıldıkları zaman ve koşullar içinde değerlendirerek, sistemin işleyiş süreçlerini anlamak gereklidir. Meselâ, neden Marks o dönemde ortaya çıktı, niye Keynes 1936'da kitabını yazdı, niye iktisat "*kıt kaynaklarla sonsuz ihtiyaçlar olarak anlatılıyor*" diye düşünmek gerekir. Bu tanımlama Smith veya Ricardo'dan çok sonra ortaya atıldı. Dolayısıyla, teorileri işlerken ait oldukları zaman kesitlerini dikkate alırsak, sistemin işleyişini daha bir anlayabiliriz. Teşekkür ederim.

Nihat Falay- Teşekkürler. Ben hemen çok

Necip Çakır

Jevons ve
Walras'ın
iktisadi ikinci
defa
güdükleştiriyor.
İlkini Ricardo
yapıyor ve
Smith'den sonra
iktisadın
kapsamını çok
önemli ölçüde
daraltıyor.
Ricardo burada
politik iktisadi
üç toplumsal
sınıf arasında
dağılımın
yasaları ile
sınırlandırıyor.
Jevons ve
Walras ise
iktisadi sadece
matematik-
selleştirilebilir
kavramlara
indiriyorlar.

kısa söyleyeyim, mesela iktisadi düşünce tarihini Maliye Bölümü'nde ben veriyorum. İktisat bölümündeki iktisadi düşünce tarihiyle benimkisi farklı, orada gördüğüm şey klasik ekol, neo klasik ekol, sonra geliyorlar neo liberal, arz yanlı iktisat, kamusal tercihler vesaire, gibi anlatılıyor. Ben bu konulara Satlıgan'ın dediği gibi lâıyk olmadığı kadar çok geniş bir alan verildiğini düşünüyorum. Peki diğerleri nerede, merkantilizmin sorunları nedir? Fizyokrasi nerede? Ortadoğu gibi Doğu'daki düşünce ve farklı dinlerdeki düşünceler yok muydu? Yani Kuran-ı Kerim, İncil ve Tevrat içindeki iktisadi kavramlara baktığınızda birbirine çok yakın olduğunu görüyoruz. Osmanlı nerede? Türk iktisadi düşüncesi nerede? Ben bunlara girerek, bir anlamda müstahak olduğu yer vererek neo klasik iktisadi çok daralttım.

İzzettin Önder- Ama Hocam bir yarıyl bence maskaralık. Kendimizi aldatıyoruz, öğrenciyi aldatıyoruz.

Nihat Falay- Az, tamamen öyle. Şimdi tam da bu konuda Sayın Çakır tam sizin yerinize geldik.

Necip Çakır- Ben iktisadi düşünce tarihi dersi veriyorum. Bu dördüncü sınıfta iki sömestrik bir ders. Tek sömestre değil iki sömestrik bir ders. Bir de ayrıca ilk dönem mikro, ikinci dönem makro dersleri veriyorum. Mikro dersini verirken mikro dersine şöyle başlıyorum, bu biraz, demin İzzettin Hocam, Sencer Hoca'nın kitabından bahsetti, o kitaptan edindiğim bir alışkanlık. Yani kitabın başında belki mikro iktisat denmiyordu, ama kitabın önsözünde çok ağır bir neo klasik iktisat eleştirisi vardı. Ben de çocuklara bunun gökten zembille inmiş bir vahiy olmadığını anlatabilmek için Xenophon'dan başlayarak bir şemayla, bir derste, bir saatte neo klasiklere kadar nasıl gelindiğini, neo klasiklerden sonra da çok basit bir şema çerçevesinde nasıl bir gelişim gösterdiğini anlatıyorum ondan sonra mikro iktisadi anlatmaya başlıyorum ve her aşamada eleştirel giderek anlatıyorum.

İktisadi düşünce tarihindeyse daha farklı bir yol izliyorum, benim tercihim o çerçevede biraz farklı, ben biraz bilim tarihiyle ilgiliyim ve iktisadi düşünce tarihini bilim tarihinin bir parçası olarak algılamak istiyorum. O şekilde bakıldığı zaman da benim ilk sömestrin sonuna kadar yapabildiğim, ancak Smith'i bitirebilmek. Yani Eski Yunan mesela iki ay vaktimi alıyor. Ondan sonra merkantilistler, fizyokratlar, Smith diye başlıyorum, sonra Ricardo, oldukça ayrıntılı bir Marks ondan sonra...

Nail Satlıgan- Ricardo var, ama o Smith'i bence yanlış yönde geçiriyor.

Necip Çakır- Ondan sonra da Nail demin neo-klasik iktisattan bahsetti, ben hiç kendimi neo-klasik iktisatçı olarak görmedim. Benim sa-

dece hocalardan öğrendiğim bir tek şey vardı. Ne olursanız olun, bu işi öğreneceksiniz, harıçten gazel okumayacaksınız, bu işi bilerek konuşacaksınız. Ben neo klasik iktisadın kendi başına bir felaket olduğunu düşünüyorum zaten, yani burada izin verirsiniz biraz daha ayrıntıya gireyim. Bir kere neo-klasik iktisatçılardan söz ederken, 1870'lerde ortaya çıkan kuramdan bahsediyorum ve özellikle de Jevons ve Walras'ı kastediyorum, bunlar iktisatçı bile değiller. Menger'i bir kenara bırakalım, çünkü o biraz daha farklı düşünüyor, zaten kendisi de hukuk mezunudur. Hukuk mezunu olduğu için de iktisat dersi almış ve sosyal bilimlere biraz bulaşmış. Onu biraz kenara koyuyorum. Bir tanesi, Jevons, jeoloji mühendisliği okumaya kalkmış olmamış, öteki de mimarlık okumaya başlamış ve yapamayıp, bırakmış.

Nihat Falay- Sizin de orijininiz iktisat mı? İktisat dışında bir şey yok değil mi?

Necip Çakır- İktisat, sadece iktisat, başka bir şey yok. Bu ikisi de kötü eğitim almış, başka alanlara bulaşmış, o alanlarda başarısız olmuş insanlar ve hasbelkader -bir tanesinin babası zaten iktisatçı- adamlar bu işe bulaşmışlar. Walras babasından bir sürü kavram devralmış, vesaire ve bunlar hep şeyi savunmuşlar: Çok özetle, eğer iktisat matematikselleşirse fizik kadar kesin bir bilim olur diye savunmuşlar, ama bunların matematik filan bildikleri de yok. Matematikçi olarak da çok kötüler. Jevons, keşke matematik dersine zamanında daha çok önem verseydim diye şikayet ediyor. Walras'ın etrafında birtakım matematikçiler var. Onlar yardım etmeye çalışıyorlar, ama Walras'ın kafası pek almıyor. Bizim birinci sınıfta öğrettiğimiz Lagrange çarpanını dediğimiz şeyi Walras hayatı boyunca öğrenememiş.

İzzettin Önder- Meselâ, denir ki, Marshall daha iyi matematik biliyordu, fakat kitabında kullanmıyordu.

Necip Çakır- Marshall Cambridge matematik mezunu. Marshall'a geleceğim, Marks'ın da Marshall'a çok benzeyen bir tavn var. Marks ve Marshall'ın o anlamda bir paralellikleri de var. Marshall matematikçi olduğu için, Cambridge'den ikincilikle mezun olmuş, birincisi zaten Nobel ödüllü bir fizikçi, matematiksel düşünceye çok alışkın. Yani sözü matematiğe döktüğü zaman kavrayabiliyor. Marshall diyor ki "Sözü matematiğe dök, ondan sonra yeniden söze çevir. Çeviremiyorsan matematiği yak." Yak yani bu kadar basit.

Nihat Falay- Yani orada çek ediyor.

Necip Çakır- Evet. Marks'da çok bulaşmış matematiğe zamanında, O dönemdeki çalışmalarının derlendiği Matematiksel El Yazmaları Türkçe'de de yayınlandı. Yani o dönemin etkisi

Necip Çakır

Neo-klasik iktisadın benim gözümde savunulacak bir yanı yok. Bunun doğru dürüst bir iktisat eğitimi içinde de ağırlığının çok azaltılması lazım, çünkü iktisadi anlamayı değil, iktisadi bir anlamda fetişleştirerek anlamaktan mahrum kalmayı sağlıyor.

altında Marks da matematiğe bulaşmış. Asıl söylemeye çalıştığım şey, Jevons ve Walras'ın iktisadi ikinci defa güdükleştirdiği. İkinci Ricardo yapıyor ve Smith'den sonra iktisadın kapsamını çok önemli ölçüde daraltıyor. Kitabının önsözündeki ilk paragraflar da bu durumu ifade ediyor. Ricardo burada politik iktisadi üç toplumsal sınıf arasında dağılımın yasaları ile sınırlandırıyor. Jevons ve Walras ise iktisadi sadece matematikselleştirilebilir kavramlara indiriyorlar. Bunun dışındaki kavramlarla uğraşmanın hiçbir şekilde gereği olmadığına inanıyorlar. Jevons demin lafı geçti, fiziğe öykünerek, doğal felsefe tek bir sözcükle fizik olarak ifade ediliyor, biz de artık politik iktisadi bırakalım, sadece ekonomi diyelim, diye öneriyor. Ondan sonra da bunların kendi aralarında yazışmalar var ve kendi başlarına bir iktisat okulu kurduklarını sanıyorlar. Marshall sonradan devreye girdiği zaman bunlara büyük ölçüde kapıyı kapatıyor. Marshall'ın çok da büyük bir hakimiyeti var iktisat dünyasında. Bunlar da bir anlamda Marshall'ın etkisiyle o dönemde unutulmuş gitmiş kuramlar.

Nail Satlıgan- Jevons'ı sen daha iyi bilirsin, ama ben şöyle düşünüyorum. Jevons'ta fiziğe öykünme çok fazla var, çünkü mesela Fransızcada *économie* derler, Almandaca *Ökonomie* derler, var olan *economy* kelimesi akademik iktisadi anlatmaya yetebilirdi, orada kafiye olsun diye *economics*'i uydurdu.

Necip Çakır- Ama Jevons Ricardo ve Mill'den çok şikayetçi, John Stuart Mill'den çok şikayetçi.

Nail Satlıgan- Ricardo zamanında *economics* diye bir kelime yok.

Necip Çakır- Kelime var aslında, Xenophon kullanıyor ilk olarak. Milattan önce 500 yılında kullanılmış.

Nail Satlıgan- Eski Yunanca, İngilizce'de *economics* kelimesinin, gene İngilizce deyimle coin edilmesi, yarabılması, neo-klasik marjinalist devrimle birlikte olmuş ve orada fizikle ve matematikle kafiye kurma çabası çok belirleyicidir.

Necip Çakır- Jevons bunu kendi söylüyor. Biz de diyor, ilmimizi politik takısından kurtararak fizikte olduğu gibi tek bir sözcükle *economics* olarak ifade etmeliyiz diyor. Jevons'ın söylediği şey budur.

Nail Satlıgan- Demek istiyorum ki *economy* de tek sözcük aslında, eğer murat tek sözcükten ibaret olsaydı *economy* diyebilirdi. **Political**'i kaldıralım, *economy* yeterdi, ama kafiye bir şey uydurmak istemişler.

Necip Çakır- Kafiye bir şey olmasının ötesinde bir de başka bir boyutu daha var. Yani Ricardo'da bölüşüm sorunu öne çıkıyor. Bunların bölüşüm diye bir derterleri yok. Bunların arz, talep diye, sadece matematikselleştirilebilir, nicelleş-

tirilebilir değişkenlere indirmek gibi bir derterleri var.

Nail Satlıgan- Faktör fiyatlarının bir uzantısı olarak.

Necip Çakır- Faktör fiyatlarıyla bile ilgilen-dikleri yok, o bile umurlarında değil.

Nail Satlıgan- Ücret nasıl teşekkül eder.

Necip Çakır- Yok, yok zaten tek fiyat kuralı *vesaire* diye çok güdük bir yapı, yani Ricardo'yla kıyaslandığı zaman ortada iktisat adına hiçbir şey yok. Bir de Ricardo'ya sürekli çamur atıyor, yani Ricardo'yla Mill iktisat arabasını yanlış yola soktular, yok arabayı duvara vurdu-lar, halbuki Fransızlar ne yapıyor gibi, Walras'a pas atıyor. Walras'da aynı şekilde ona pas atıyor. Böyle bir durum var. Şimdi bu yapının -ta-bii daha sonra bir sürü yama var- hâkim iktisat olarak ortaya çıkması iktisadi düşünce tarihine bu gözle bakıldığı zaman açıklamak da böyle in-san zorluk çekiyor. Yani nasıl bu kadar güdük bir yapı birdenbire hâkim iktisat olarak ortaya çıkabilir, bunun altında tek bir neden var, o da ide-olojik bir boyut. Biraz da dönemin koşullarını düşünmek lazım, mesela Von Wieser'in bir lafı var, diyor ki "*Borkiewicz*'le beraber Marks'a karşı *Ortodoks iktisadi savunmak için göbeği-miz çatladı, konuşmadan, konuşmaya koşuyor-duk.*" Yani böyle bir çekişmenin olduğu, işçi si-nifının yükselmeye başladığı, 1830'lara, 1848'lere, 1871'lere öyle bir dönemde...

Nihat Falay- Öbür taraf ağır basıyordu.

Necip Çakır- Tabii, etliye sütlüye bulaşma-yan, gayet güzel bir dünya, işte Clark'ın Faktör Payları teorisini, Euler'leri *vesaire*, koyunca herkesin yaptığı katkıya göre pay aldığı yeryü-zünde cennet, yani Smith'ten bile bir anlamda öteye giden bir hikaye oldu. Bu haliyle buna ne-o klasik iktisat demek zor. Neo klasik iktisat sözcüğünü ilk kullanan Veblen'dir. Bunu ben 19. Yüzyıl sonu iktisadi olarak nitelendirmeyi tercih ediyorum. Çünkü sonra Marshall geliyor, ve Marshall 35 yıllık hakimiyetini bir anlamda Ricardo'ya geri dönerek sağlıyor. İzzettin Hoca demin söyledi, fizikteki, iktisattaki, sosyal bi-limlerdeki gelişimi karşılaştırdı, şimdi fizikte bir kuram hep önceki kuramı kapsayarak aşıyor. Yani bu anlamda bir kümülatif bilgi birikimi var. İktisatta böyle bir şey yok, biz sürekli neo ekli-yoruz. Neo klasik, neo Keynes, neo Ricardiyen gibi sürekli geri dönüşler var. Yani hiçbir kuram bir öncekini kapsayarak aşmıyor. İktisadın bi-lim olup olmaması bu nedenle tartışılan hikâye-lerden biridir. Eğer referans olarak fizik alına-caksa ya da doğal bilimler alınacaksa, iktisat bu anlamda hiçbir şekilde bir önceki şeyi aş-mıyor, belki de sosyal bilimlerin hepsinde aynı özellik var.

Bu belki Eski Yunan'a kadar gitmeli, orada

Necip Çakır

İktisadın
amacı nedir?
Dünyada
yoksulluğu
kaldırmak mı,
yoksulluğu yok
etmek mi?
Yani belki
olması
gerekten amaç
bu, ama tam
tersine
yoksulluğun
artmasına
hizmet ediyor.

Snow'un kitabı vardır ya, İki Kültür diye, belki oradan bir paralellik kurmak gerekiyor. O dönemler sosyal bilimciler bir de mühendisler var, mühendisleri kimsenin umursadığı yok. Mühendislere kız vermiyorlarmış, yani o kadar aşağılıyorlarmış. Onun sonucunda süregelen bir ayırmadır belki bu, biraz orada ayırmak lazım. Felsefe çok önemli, felsefe her şeyi kapsıyor, iktisat, politikayla beraber onun içinde, orada belki bunu aramak lazım, ama ben şunu söyleyerek bu konuyu bitireyim. Neo klasik iktisadın benim gözümde savunulacak bir yanı yok. Bunun doğru dürüst bir iktisat eğitimi içinde de ağırlığının çok azaltılması lazım, çünkü iktisadın anlamayı değil, iktisadın bir anlamda fetişleştirilerek anlamaktan mahrum kalmayı sağlıyor.

Nihal Falay- Nas haline getiriyor.

Necip Çakır- Evet, böyle kafanda bir fetiş yaratıyorsun, onun çerçevesinde iktisadın anlıyorsun. Demin siz söylediniz galiba, senin kökeninde iktisat dışında başka bir şey yok mu diye, ben bir ara matematiksel iktisada çok merak saldım. Bayağı bir uğraştım, genel dengelerle, vesaire bayağı bir uğraştım. Hatta doktora yaparken matematik derslerine de giriyordum o dönemde. Şimdi başka arkadaşlarda da aynı yanılığı görüyorum ve çok da üzülüyorum: Şöyle bir yanılığı içindeydin: Türkiye ekonomisinin büyüme oranının ne olduğunu bilmek beni ilgilendirmiyor. Bunun yapacak adam var nasılsa, onlar yapsınlar, ama onlar benim yaptığımı yapamıyorlar. Ben de bununla ilgilemeyim gibisinden kendi kafamda meşrulaştırıyordum. Bu çok yanlış bir tavrıdır. Şimdi biraz yaş ilerleyince bunu görmeye başlıyorum, ama başka bir sürü genç insanda da aynı şeyi görüyorum.

Nail ağabeyin bir lafı var, ona değinmek istiyorum, üniversite bilginin aktarıldığı değil, bilginin üretildiği yer olmalıdır dedi.

Nail Satılğan- Öyle demedim, öyle bir ideal var, dedim. Şimdi artık o modeller geride kaldı. Ben bir tercih belirtmedim.

Necip Çakır- Evet maalesef öyle, bu modeler uzağız. Bu vakıf üniversiteleri için de geçerli, devlet üniversiteleri için de geçerli, hatta belki devlet üniversiteleri için biraz daha fazla geçerlidir. Çünkü devlet üniversitelerinde öğrenciler öğrenciliklerini de yaşayamıyorlar. Yani o dört seneyi doğru düzgün değerlendiremiyorlar. Ben kendimden bir örnek vereyim, İktisat Fakültesi'nde ben üçüncü sınıfın ikinci yarısında kütüphanenin nerede olduğunu öğrendim.

Şimdi Nobel ödüllü iktisatçıları konu açıldı, onlarla ilgili de bir şeyler söyleyeyim. Ondan sonra Nash'e geçeceğim. Ben iki tane Nobel ödüllü iktisatçıdan ders aldım, ikisinden de Columbia'da ders aldım. Bir tanesi Robert Mun-

dell, bir tanesi de bu sene Nobel alan Edmond Phelps, ben Phelps kadar kötü bir hoca hayatımda görmedim. Hiçbir derse hazırlık yaparak gelmedi, her derste tahtanın başında mıy mıy diye üç saati geçirdi ve gitti. Ders anlatamamakla ilgisi yok bunun, bu hazırlık yapmamakla ilgili bir şeydir. Yani orada en çok şey öğrendiğim isim Duncan Foley'di, derse müthiş hazırlanarak gelirdi ve çok parlak bir hocaydı, çok iyi ders veriyordu, zaten dersine katılım da diğerlerinden dört kat daha fazlaydı. Ben bir süredir, yani mikro iktisadın bu kadar eleştirdikten sonra, geçen senede buna benzer bir sunuş yapmıştım, bir mikro kitabı yazmaya niyetlendim. Fakat bu mikro dersine verirken de kurguyu çok farklılaştırdım, fayda ve tüketici analiziyle başlamıyorum. Doğrudan piyasalara giriyorum, ondan sonra oyun teorisini kullanıyorum, en sonunda vakit kalırsa faydayı tanımlıyorum. Çünkü faydayı öğrenmemek de öğrencinin kaybedeceği bir şey yok, ama son derece soyut, matematiksel bir konuyla birden bire karşı karşıya kalınca öğrenci kopuyor. Bir anda ikinci derste başlıyorsun, dışbükeylik, içbükeylik vesaire deyince, öğrenciler far ışığında kalmış tavşan gibi bakmaya başlıyorlar. Ondan sonra zaten dersten ayakları kesilmeye başlıyor.

Ben bunu değiştirdim, daha gerçekleştiremedim, ama öyle bir proje kafamda var, şöyle bir şeyi yapmaya çalışıyorum: Oyun teorisinden hareketle mikroyu anlatmaya kalkışıyorum, çünkü burada sorun bana çok daha ciddi bir yerde yatıyor gibi geliyor. Yani hareket noktam şu: Bütün bilimlerin bir amacı var. Doğrusu biz iktisadın amacını tanımlayamıyoruz. Yani iktisadın amacı nedir? Böyle bir şey biliyor musunuz? Tanımlanmış bir şey duydunuz mu? Ben hiç duymadım. Yani tıbbın amacı...

Nail Satılğan- İktisat amacı olabilecek bir özne değildir, bir alandır.

Necip Çakır- Ama tıbbın bir amacı var, insan sağlığıdır. Yani mühendisliğin bir amacı var, bu anlamda iktisadın amacı nedir? Dünyada yoksulluğu kaldırmak mı, yoksulluğu yok etmek mi? Yani belki olması gereken amaç bu, ama tam tersine yoksulluğun artmasına hizmet ediyor.

Nail Satılğan- İktisadi alanı anlamak lazım.

Necip Çakır- Patolojik.

İzzettin Önder- Patolojik, çünkü başat akım iktisadın amacı, varlıklı kişilerin ortaya koydukları düzeni kavramsallaştırmak olarak algılanıyor. Ama bu durum sistemi bozuyorsa, araştırma alanı fizyoloji değil, toplum açısından patolojiktir.

Necip Çakır- Sonuç olarak da bu hikaye yoksulluğu azaltmak değil, tam tersine yoksulluğu arttırmak şeklinde geliyor.

Necip Çakır

Piyasa başarısızlığı diye bir şey söz konusu değil. Onlar var, ama onların okunmasına imkân yok. Yani asimetrik bilgi, dışsallıklar vesaire, kitapların en sonunda bunlar, zaten kitapların önsözündeki izlenmesi gereken patikada hiçbir şekilde oralara gitmeyi tavsiye etmiyorlar.

Izzettin Önder- Artırmasa da kamufle eder en azından, doğrudur.

Necip Çakır- Şimdi Smith ve Nash'i bu çerçevede kıyaslayınca, şöyle bir şey çıkıyor. Smith biliyorsunuz bireysel optimizasyondan bahsediyor, gerçi orada bile bireysel kötülüklerle kolektif erdemün uyumundan bahsediyor. Ne o klasik iktisatta böyle bir şey de yok, kolektif erdem hikayesi de yok. O da göz ardı edilmiş vaziyettir. Nash'in bu anlamda iktisadın rasyonelitesini değiştirdiğini düşünüyorum. Bireysel optimizasyon yerine grup optimizasyonunu öne çıkarttığını düşünüyorum. Bunun çok ayrıntısına girip boğulmaya gerek yoktur. Nash'in kuramının bu çerçevede başka bir şey daha getirdiğini düşünüyorum, en azından neo klasik iktisada göre daha esnekler. Şu anlamda, en azından neo klasik iktisat otomatik olarak denge üreten, denge yaratan bir sistemdir. Yani alınan değişkenlerin sınırlandırılması matematikselleştirilmesi vesaire, bunların hepsi denge amacına hizmet ediyor ve tabii tek bir denge var. Buna karşılık Nash'de birden çok denge de olabilir, denge de olmayabilir. Dolayısıyla bu ciddi bir esneklik getiriyor diye düşünüyorum.

Mesela demin Nobel ödülleri bahsedildi, Nobel ödülü alanların yaptıkları katkılar klasik mikro kitaplarına giriyorlar, ama bunlar en son konular olarak yer alıyor. Hâlâ bakınca öz olarak hiçbir şeyin değişmediğini görüyorsunuz. Mesela dengesizlik diye bir şey söz konusu değil. Piyasa başansızlığı diye bir şey söz konusu değil. Onlar var, ama onların okunmasına imkân yok. Yani asimetrik bilgi, dışsalıklar vesaire, kitapların en sonunda bunlar, zaten kitapların ön sözündeki izlenmesi gereken patikada hiçbir şekilde oralara gitmeyi tavsiye etmiyorlar. Nash dengesini kullanmanın bu avantajı da var. Bunun hakim iktisadın kendi içine soktuğu, fakat dışarıda bıraktığı şeyleri kuramın göbeğine yerleştirmek gibi bir yanı da var. Durum bu, yani hakim kuramın dışında bırakılan şeyleri, kuramın kendisine entegre edebilmek için oyun teorisinin kullanılması daha anlamlı bir mikroyu çıkartabilir. En azından bugünkünden daha anlamlı bir mikroyu çıkartabilir diye düşünüyorum. Çok uzattım, kusura bakmayın.

Nihat Falay- Çok teşekkürler Sayın Çakır. Nail'in söylediği gibi bu bir şölen olduğu için şölen nereye kadar giderse devam etsin, çünkü güzel bir şey. Evet Sayın, Şenesen, buyurun.

Ümit Şenesen- Teşekkür ederim. Ben sözünü uzatmamaya çalışayım. Önce iktisat dışındaki dersler konusundan başlayayım. Kimse tersini söylemedi, ama ben biraz yanlış anlaşılabilir olmaktan çekiniyorum, ben iktisat dışı dersleri aslında destekliyorum. O program içinde iktisat dışı derslerin varlığının çok önemli bir işlevi olduğunu da düşünüyorum. Kastettiğim şey, sadece

iktisatla ilgili sosyal bilimlerin yan dersleri değil. Daha genel olarak mesela temel bilimler, benim bildiğim kadarıyla Nail iktisat okurken lisans dersleri arasında fizik dersi almış. Öyle söylemişsin bir zamanlar değil mi?

Nail Satılğan- Evet, giriş dersi aldım.

Ümit Şenesen- Giriş dersi evet, ben bunun önemli bir şey olduğunu düşünüyorum.

Nihat Falay- Kusura bakmayın, hemen ilave edeyim. İdris Küçükömer iktisat ilkelerine Yeniden Bakış kitabında tam bu konuların, fiziğin, arkeolojinin bilinmesi gerektiğini söyler.

Ümit Şenesen- Tabii orada bilim tarihi çok önemli, Necip onu söyledi. Bilim tarihinde de sadece iktisadın değil, diğer bilimlerin tarihinin de okutulmasının çok yararlı olduğunu düşünüyorum. İktisadi düşünce tarihinin, İzzettin Hoça'nın dediği gibi, nedenini, niçinini koyarak anlatıldığı takdirde çok yararlı olacağını düşünüyorum. Ben demin sözünü ettiğim üniversitelerdeki programları, iktisadi düşünce tarihi var mı, yok mu diye biraz karıştırdım. Biri hariç bu altı üniversitenin bütün programlarında iktisadi düşünce tarihi var, Sabancı Üniversitesi'nde yok, ama çelişkiye bakın ki, orada da Webben çalışan Ahmet Öncü var.

Şu alet meselesine gelelim, birçok kişi dediği, bu aletleri ortaya atanlar, geliştirenler ve daha sonra ders kitaplarına sokanlar, bir süre sonra belki bazı aletlerden rahatsız olup bunları unutturmaya çalışıyorlar. Ben öğrenciliğimde İstatistik kitaplarının hepsinde Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı konuları vardı. Bunlar gelir bölüşümünü ölçen kavramlar, göstergeler olarak istatistikte yer alıyordu. Bugün artık yoklar. Bakın Amerikada yazılmış iktisatçılar için istatistik kitaplarına, bunların hiçbirinde böyle bir şey yok artık, tamamen kaldırdılar, hiç böyle bir konudan bahsedilmiyor. İngiltere kökenli bazı kitaplarda ucundan kenarından değiniliyor.

Nihat Falay- Hemen sorayım, arkasındaki nedeni az çok biliyorsunuz değil mi?

Ümit Şenesen- Gelir bölüşümünü unutturmamak. Bizim öğrenciliğimizde iktisat kitaplarında, giriş kitaplarında gelir bölüşümü okutulardı, şimdi o da yok, herhalde o kalkınca o aletlere de ihtiyaç yok diye düşünüyorlar, onları da kaldırıyorlar. Bir de böyle bir ikiye bölünme var bu işin. Bir de başka bir sahtekârlığı daha var bu işin. Bazıları belki bilmeden buna alet oluyor, ama eminim bunu ilk ortaya atanlar bu sahtekârlığı bile bile yapıyorlar. Öyle bazı kavramlar var ki, deyim yerindeyse, yutturmaya çalışıyorlar. Sözgeliimi Euler Teoremi hepinizin de bildiği gibi...

Nail Satılğan- Katkıların toplamı toplam ürünü götürür demeye getiriyorlar.

Ümit Şenesen- Orada şöyle bir şey söylüyorlar. Emeğin marjinal verimliliği emek mikta-

Ümit Şenesen

Bir fabrikanın
veya bir
sektörün
üretiminin
birinci
dereceden
homojen
fonksiyona uyup
uymadığını
sinayabilirsiniz.
Şimdiye kadar
uymadığını
gösteren birçok
örnek var. O
zaman da tabii
ki bütün sistem
çöküyor. Ben en
azından bu tür
şeylere
kanmamak için,
bu aletlerin
öğrenilmesi
gerektiğini
düşünüyorum.

riyla çarpılıp, sermayenin marjinal verimliliği sermayeyle çarpılıp toplanırsa toplam üretimi verir. Böylece ortada bölüşüm sorunu diye bir şey kalmaz. Sen emeğe marjinal verimliliği kadar ücret ödersin, sermayeye marjinal verimliliği kadar faizi verirsin, ne artık değer olur, ne de başka bir şey. Her şey tozpembe, gayet güzel geçirir gideriz, ama zavallı Euler'in bunlardan haberi yok, o çoktan ölmüş gitmiş. O matematikçi olarak bir teorem ortaya atmış, kanıtlamış, böyle bir eşitlik matematiksel olarak var. Euler, "iki tane bağımsız değişkenden etkilenen bir üçüncü değişken varken, bağımsız değişkenlerin kısmi türevlerini kendileriyle çarpıp toplarsınız o bağımlı değişkeni elde edersiniz demiş. Ancak bu her zaman geçerli değil, Euler şunu söylüyor. "Bu teorem sadece, ama sadece birinci dereceden homojen fonksiyonlarda geçerli" diyor. Bunun dışındaki fonksiyonlarda böyle bir eşitlik yok, o durumda pekala artık değer ortaya çıkabilir. Bizim iktisatçılar bunu öyle bir anlatıyorlar ki dünyadaki bütün üretim, her fabrikada, her sektörde birinci derecede homojen üretim fonksiyonuna uyuyormuş gibi anlatıyorlar, yalandır bu. İşte bunu teknik aletlerle sınavabilirsiniz. Bir fabrikanın veya bir sektörün üretiminin birinci dereceden homojen fonksiyona uyup uymadığını sınavabilirsiniz. Şimdiye kadar uymadığını gösteren birçok örnek var. O zaman da tabii ki bütün sistem çöküyor. Ben en azından bu tür şeylere kanmamak için, bu aletlerin öğrenilmesi gerektiğini düşünüyorum. Onun için de bu türden sayısal tekniklerin kullanılmasına önem veriyorum.

Nail Satlıgan- Bu konuda işbölümü yapılabilir, yani bunları deşifre etmek senin görevin olabilir. Yani herkesin nicel tekniklerin alet edildiği sahtekarlıkları açığa çıkaracak kadar matematik bilmesine gerek olamayabilir. Orada eleştirel akademik iktisatçılar arasında zaten her zaman var olan bu işbölümü devreye giriyor.

Ömit Şenesen- Bunları derslerimde devamlı deşifre ediyorum. Necip bu ABD kitaplarının çok sık güncellendiğinden söz etti, gerçekten doğrudur. Bunlar çok güzel, albenisi olan kitaplar, konuları ciciili bicili anlatıyorlar. Bir başka şey daha yapıyorlar, kitabın arkasındaki sorular, problemler -ben belki daha çok istatistik kitapları için bunu söyleyebilirim- bunların cevapları öğretim üyesine ayrıca veriliyor. Ayrıca başka şeyler de veriyorlar, öğretim üyesinin derste anlatacağı malzemeyi elektronik ortamda veriyorlar. Öğretim üyesi tahtaya yazıyor, gayet güzel çizilmiş, her şey düzgün, her şey hazır alınıyor, öğretim üyesi hiç uğraşmıyor. Bu tür şeyler de var. Kesinlikle böyle bir satış saldırısı da var. Bunları da vurgulamak gerekir diye düşünüyorum.

İktisat dışı derslerden söz ederken söylemeyi unuttum, öğrencilerin seçtikleri bölüme bir

süre devam etmelerinden sonra yanlış tercih yaptıklarını görüyoruz. Bu benim gördüğüm kadarıyla öğrenciler arasında çok yaygın bir şey, öğrenci tercih yaparken hiçbir şekilde alana bakmıyor, bu puanla ben en yüksek nereye girerim, ona bakıyor. O alan onu ilgilendirir, ilgilendirmez, hiçbir fikri yok. Giriyor oraya, bir süre sonra bakıyor ki yanlış bir yerde, ya değiştirmeye kalkıyor ya da bunalımlara girenler, okulu bırakanlar oluyor. Acaba bu durumda şöyle bir eğitim sistemi iyi olmaz mı? Necip, biraz bu konudan söz etti. İlk dönemde öğrenci doğrudan doğruya dar bir alana girmek yerine, Sabancı Üniversitesi'ndeki gibi daha geniş bir alanın öğrencisi yapılırsa, toplumsal bilimler, mühendislik, sağlık bilimleri vb gibi genel alanlardan birine girip orada ilk bir yıl belki iki yıl okuduktan sonra kendini yönlendirse çok daha sağlıklı seçimler yapabilir diye düşünüyorum.

Necip Çakır- Kısa bir şey eklemek istiyorum. Şimdi burada pratik bir zorluk çıkıyor ortaya, mesela bizde de birinci sınıf ortak. Ancak bir bölümden başka bir bölüme geçerken giriş puanı, vesaire gibi sorunlar ortaya çıkıyor. Çocuk diyelim ki sosyal bilimlere girdi, ama asıl yönelimi öbür tarafa, ama bu sefer puanı yetmiyor.

Ömit Şenesen- Bir de izin vererseniz son olarak burada pek değinmediğimiz bir başka noktaya değinmek istiyorum. Eğitimin dili! Eğitimin dili Türkiye'de tehlikeli boyutlarda İngilizce'ye kayıyor, bu benim görüşüm, katılan olabilir, olmayabilir. Siz Boğaziçi'nden ders verdiniz, sizin zamanınızda uygulaniyor muydu?

İzzettin Önder- Hocasına bağlıydı. Oktay Yenal uygular, Kenan Bulutoğlu uygulamazdı.

Nihat Falay- İktisat Fakültesi de öyleydi, talebi, demand olarak veya talep olarak ayrı ayrı yazan hocalar vardı.

Ömit Şenesen- Ben Boğaziçi'nde beş yıl istatistik dersine gittim.

İzzettin Önder- Bir ara bunu imkansız kılan bir yabancı öğrenci kontenjanı olurdu.

Ömit Şenesen- Aynen ben de tam ona değinecektim. O beş yıl içinde eğer sınıfta yabancı öğrenci varsa, ders İngilizce yapılıyordu. Yabancı öğrenci yoksa hemen ilk dakikalarda birisi parmak kaldırıyor, hocam dersi Türkçe yapalım diyordu. Sınıfta yabancı öğrenci yoksa biz de dersi Türkçe yapıyorduk. Şimdi ben İTÜ'de yüzde 30 İngilizce'ye geçildiği zaman İngilizce ders vermem dedim, lisans derslerinden hiçbirini İngilizce olarak vermedim. Fakat yüksek lisans derslerinden bazıları İngilizce olarak vermek zorunda kaldım. Ama hiçbirini İngilizce yapmadım. Hepsini Türkçe olarak yapıyorum, tahtaya da terimlerin İngilizce'lerini yazıyorum. Bir yanlış anlamayı önlemek için hemen söyleyeyim, İngilizce'ye veya herhangi bir yabancı dil-

Mehmet Türkay

Kalkınma kitaplarının da vahameti zaten burada. Arka arkaya bir sürü kuram var, hepsi sorunu, kalkınmayı, büyümeyi anlatıyor, ama sonuç olarak baktığımızda egemen iktisat çerçevesinde ortaya bir tablo çıkmıyor. Bunun da elbet sisteme meşruiyet sağlamaya dönük nedenleri var.

le tabii ki karşı değilim, herkesin birden çok yabancı dil öğrenmesinin çok yararlı olduğunu da düşünüyorum, ama bunun eğitimde etkinliği büyük ölçüde düşürdüğü kanısındayım.

İzzettin Önder- O da kastın bir parçası zaten.

Ömit Şenesen- Doğru, çok haklısınız. Şimdi yüzde yüz Türkçe ders vermekle İngilizce ders vermeyi karşılaştırdığımız zaman, ben, çok iyimser bir deyişle yüzde 70 oranında başarılı olabiliyim. Bu da çok iyimser bir tahmindir. Bu durumda öğrenci de yüzde 70 başarılı olsa, biz bunları karşılaştığımız zaman verimlilik yüzde 50'nin altına düşüyor. Ben bunu bir açıkturumda söylüyordum. Boğaziçi Üniversitesi'nin emektar öğretim üyesi Ömür Akyüz, ne yüzde 70'i hocam, yüzde 25, yüzde 25 diye bağırıyordu.

İzzettin Önder- Bizim işimiz iktisat öğretmek, İngilizce öğretmek değil ki.

Ömit Şenesen- Evet. Bu noktaya da değinmekte yarar var diye düşünüyorum, Türkiye'de bunun tartışılması da gerekiyor. Maalesef çok yanlış bir şekilde ben bu Anadolu Liselerinin de İngilizce eğitim yapmasına karşıyım. Veliler, aileler zannediyorlar ki İngilizce eğitim yapınca daha iyi bir eğitim yapılıyor. Tam tersi halbuki, daha kötü bir eğitim yapılıyor. Çok güzel İngilizce veya diğer yabancı dil dersleri verilebilir veya İngilizce öğretilmelidir, yabancı dil öğretilmelidir, ama dersler insanların ana dilinde yapılmalı diye düşünüyorum.

Necip Çakır- Kürtleri ne yapacağız?

Ömit Şenesen- Kürtler de anadillerinde yazabilirler. Ben burada kesiyorum, çok teşekkür ederim.

Nihat Falay- Teşekkürler, Sayın Şenesen. Şimdi zaman çok daraldı, ama belki Mehmet Hocadan başlayıp önerileri biraz daha genişletebiliriz veya sizin söyleyeceğiniz, ilave edeceğiniz bir şeyler varsa onları da lütfen söyleyin. Esasa dair de bir şeyler varsa söyleyebilirsiniz, öneri olması şart değil.

Mehmet Türkay- Teşekkür ederim. Ben çok uzatmadan, tabii bir de ev sahibi pozisyonumuz olduğu için biraz daha negatif ayrımcılık yaparak çok kısa keseyim. Anlatılanlar ve öneriler üzerinde düşündüğüm zaman ben açıkçası biraz umutsuzum. Yani şöyle bir olay vardı; zamanında bir doktora jürisi danışmandan bağımsız olarak oluşturuluyor. Danışman diyelim ki bir işletme bölümünde; danışman gelmiş ve sosyal bilimler enstitüsü müdürüne, ne yaptınız, bu nasıl bir jüri demiş. Müdür de neden diye sorunca, danışman bu çok zor bir jüri olmaz, çünkü mameul bozuk, bu jüriden geçmez, diye itiraz etmiş. O zaman nadir olan bir durum bugün çok yaygın hale gelmiş durumda maalesef. Bunu çok aşan durumlar da söz konusu. Genelde, liseden birinci sınıfa gelen öğrencilerin algısı dört yıl boyunca

değişiyor. Ben çünkü dördüncü sınıfta öğrenciyle karşılaşıyorum, dört yıl boyunca zaten iyice bloke oluyor. Özel üniversitelerdeki durumu bilmiyorum, ama bizim kamu üniversitelerindeki anlatılan derslerin anlatılma biçimiyle, bundan sonraki süreçte Veblen olsun, Schumpeter olsun bunları dahi bilen iktisatçı yok hale geliyor. Ben umutsuzum derken bundan bahsediyorum. Nerede, kim anlatacak meselesi var. Dolayısıyla gittikçe iş biraz daha vahim hale geliyor.

Ben yine kendi konumla ilgili bir tespitle hareket edeyim, yine bu kalkınma tartışmaları söz konusu olduğunda kalkınma iktisatçılarından önce kuramcılardan Hirschman, yetmişli yıllarda bir makale yazıyor. Aslında İzzettin hocanın başta yaptığı vurguya paralel bir konuda bu makale, kendisinin dengesiz büyüme modeli var. Diyor ki: *"Ben bu modelin sakıncalı siyasal sonuçları doğurduğunu ancak Kolombiya'da iç savaş çıktıktan sonra anladım"* Hirschman'ın bir diğer makalesinin başlığı da şu: *"Anlamayı Zorlayan Paradigma Arayışları"*. Orada, kalkınma alanında, kimler, nasıl, hangi motiflerle, niye bu kadar fazla kuram ya da teori üretmeye çalışıyorlar. Bir yandan yeniden yapılanan kapitalizmin dünya ölçeğinde yaygınlaşması ve meşruiyetinin sağlanması burada kritik bir öneme sahip. Özellikle *"az gelişmiş"* olarak tanımlanmaya başlayan ülkelerin sözkonusu meşruiyet çerçevesinde sisteme entegrasyonlarının gerçekleştirilmesi kritik bir öneme sahip. Diğer taraftan bu alan kendi başına bir geçimlik kaynak haline gelmeye başlıyor. Zaman içinde de Necip Beyin söylediği gibi kuramlar yan yana duruyor, hiçbirini dışlamıyor, hepsi geçerliymişçesine böyle bir yük biniyor ve bu anlatılıyor. Kalkınma kitaplarının da vahameti zaten burada. Arka arkaya bir sürü kuram var, hepsi sorunu, kalkınmayı, büyümeyi anlatıyor, ama sonuç olarak baktığımızda egemen iktisat çerçevesinde ortaya bir tablo çıkmıyor. Bunun da elbet sisteme meşruiyet sağlamaya dönük nedenleri var. Diğer taraftan biraz mesafeye baktığınızda, eleştirel bir gözle anlamaya çalıştığınızda, birbirinden farklı önermelere sahip tüm *"büyüme merkezli kalkınma önerilerinin"* *"az gelişmiş"* olarak tanımlanan ülkelere bir sermaye akışını çözüm olarak gördükleri, diğer bir ifade ile sermayenin uluslararasılaşması için gerekli ilişki ağını *"kalkınma"* önerileri olarak sunduklarını da tespit etmek gerekiyor. Ancak, bu alandaki kuramların birinin diğerinin yerine geçmeden ders kitaplarında yan yana yer almaları, gerçekten anlamayı ve aynı zamanda anlatmayı zorlaştıran bir duruma işaret ediyor.

Necip Çakır- İktisadın zorluğu da bu, bu kadar çok şeyi öğrenmek zorunda kalıyorsun.

Mehmet Türkay- Dolayısıyla öğrenciye bunu bu haliyle aktarmaya çalıştığınız zaman, za-

Mehmet Türkay

Neo-klasik
aptallaştırıcı
denildi, artık
sanıyorum
üniversite
eğitimi tümü
maalesef bu
hale gelmiş
durumda. Yani
üniversiteden
mezun olan
arkadaşlar
bence, algılama
meselesi
açısından
baktığım zaman,
geldikleri güne
göre çok daha
geride çıkıyorlar
ki nasıl bir lise
eğitiminden
geçtiklerini
hepimiz
biliyoruz.

ten o da bloke olmuş vaziyette, diğer taraftan çok da umurunda da değil zaten çoğunun, bir sonuç almak pek mümkün görünmüyor. Demin söylediğim gibi çalışma ekonomisine insan kaynakları diye gidiyorsa çocuk ya da bizim iktisat bölümlerine geldiğinde terminoloji değişikliğinde birdenbire şoke oluyorsa, dördüncü sınıftaki bir öğrenci bu haldeyse, ben biraz bu anlamda gelecekte pek fazla umutlu değilim.

Nasıl anlatılması gerekir meselesinde de ben tabii tarihselliği referans alan eleştirel, marksist bir yaklaşımı önemsiyorum, ama bu bana, demin söylediğim gibi bir kişinin ya da üniversitenin kendi bünyesinde kolektif olarak yapabileceği bir şey gibi gelmiyor. Şu anki üniversitenin kurgusu ve YÖK'le beraber yaşadığı tahribatla birlikte düşünüldüğünde ve her üniversitenin kendi içinde YÖK haline gelmiş olmasının da getirdiği bir çok nitelik sorunu var. Sonuçta ortaya "çok yüzeysel duruşların ya da önermelerin" çok önemli olduğu bir üniversite yapısı ortaya çıktı. Siz dört tane makaleyi yayınlattıktan sonra her şeyi yapılabiliyorsunuz, her şey olabiliyorsunuz. Böyle bir eğilim var ve buradan da ileriye dönük olarak, üniversitenin kendi işlevini bu anlamda yerine getiremediğini düşünüyorum. Neo klasik aptallaştırıcı denildi, artık sanıyorum üniversite eğitimi tümü maalesef bu hale gelmiş durumda. Yani üniversiteden mezun olan arkadaşlar bence, algılama meselesi açısından baktığım zaman, geldikleri güne göre çok daha geride çıkıyorlar ki nasıl bir lise eğitiminden geçtiklerini hepimiz biliyoruz. Bunu büyük bir çoğunluk için söylüyorum, tabii ki burada da istisnalar vardır. Sınav kağıtlarından durumun vahameti ortaya çıkıyor zaten. Dolayısıyla burada Nail hocanın söylediğine katılıyorum, üniversitenin o işlevi artık önem taşımıyor. Yerine getirmesi gereken mevcut sistemin meşrulaştırılmasına dönük işlevleri, sistemin gereksinimlerine uygun biçimde, zaten tarihsel olarak farklılaşarak yerine getiriyor. Burada da bir sorun yok. Burada çıkış şu olabilir mi: Demin söylediğim gibi üniversite dışında alanlar yaratarak ve en azından sorunu oraya hapsedmeden, eleştirel bakanlar açısından bu tür kolektiviteler yaratılabilir mi diye aklımda bir soru var.

Nail Satılan- Mezunlar Cemiyeti'nin ve onun dergisinin bugünkü tartışma konumuz bakımından çok önemli bir işlevi yerine getirdiğini belirtmek isterim.

Mehmet Türkay- Evet İktisat Dergisi ve bu tür yayınlar bir ihtiyaca cevap vermeye çalışıyorlar, bu tür kolektivitelere ihtiyaç var. Bu tür alanlarda gerçekleştirilecek aktivitelerden üniversiteye ya da üniversitelilere dönük sonuçlar çıkartabilir ve etkiyi buradan oraya taşıyabiliriz. Çünkü sanıyorum mevcut üniversite yapısının

içinde kalarak ya da üniversitenin kurallarıyla oynayarak bu sorunun altından kalkmak bana çok mümkün görünmüyor. "Yanlış bir hayatı doğru yaşayamazsınız" lafından hareketle "yanlış" bir sistem içinde, onu yapan kavram ve kategorilerle "doğru"ları öğretmek ya da farklı olanı göstermek mümkün değil. Bu aşamada ben keseyim, hocam, siz buyurun.

Nihat Falay- Çok teşekkürler sayın Türkay. Şimdi efendim zaman daraldı, fakat ben müsaadenizle iki konu var ki Türkay kısmen onları başlattı, ben de onlardan biraz bahsedeyim. İktisat eğitimi, iktisat fakülteleri veya İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri dışına nasıl taşıyabiliriz. Bir ara Mezunlar Cemiyetinin önderliğinde işçi üniversitesi kurulması girişimi vardı. Bu girişim 10 yıl kadar önceydi, şu anda ne oldu bilmiyorum, herhalde olmadı. İkinci konu, geçen gün İzzettin Önder Hocayla konuştuk, Nail Hoca var mıydı bilmiyorum, ama iki blok var ki ihmal ediliyor. Sosyalist Blok ve Latin Amerika Bloku, orada iktisat nasıl öğretiliyor, özellikle eski sosyalist bloktan kısmen Avrupa Birliğine girme, kapitalistleşme çabası içinde olan ülkelerde iktisatçıların iktisat hakkında neler düşünüyor, orada hangi iktisadi teoriler öne çıkıyor ve kendi eski sosyalist geçmişlerinin yansıması olan fikirler var mı? Ben bilmiyorum, ama bana göre bu önemli bir boş alan, yani en azından Türkiye'ye veya bana yansımamış bir alan. O konuda bilgilerimiz dahilinde bir şeyler var mı? O konuda istediğiniz kadar konuşabilirsiniz.

Necip Çakır- Ben çok kısa bir şey söyleyebilirim. 1985 yılında Janos Kornay' la mümkün olursa çalışabilmek için Macaristan'a gitmiştim. Kornay'ı bulamadım, fakat Kornay'ın çalışma arkadaşlarıyla o dönemde bir araya gelmiştim. Onlardan bir tanesi de Andras Simonavitz'di. Simonavitz'in bana söylediği şey şuydu: "Biz buradaki ekonomi hakkında bir şeyler yazabiliyoruz, eleştirel birtakım şeyler söyleyebiliyoruz, ama Rusya'da bu anlamda gık çıkartmak mümkün değil, oradaki herkes genel dengeli." Yani Batı'da nasıl genel denge varsa orada da varolan statüyü sürdürmek için genel denge kullanılıyor. Bu da herhalde Morishima'nın kulaklarını çınlatır, bir zamanlar matematik yansız ideoloji demişti. Yansız filan değil, yansızlık da bir ideoloji ayrıca, varolan durumun değişmemesini sağlıyor.

Nail Satılan- Benim bildiklerim Necip'in söylediğiyle uyuyor. Bir kere 1989, 1991'den sonra Sovyetler Birliği'nde sanıyorum Samuelson'un kitaplarına geçildi. Doğu Bloku ülkelerinin bir kısmı, başta Macaristan olmak üzere, muhtemelen Polonya da, onlar zaten 1989 dönüşümü öncesinde de piyasa sosyalizmi etiketi altında piyasacıydılar. Geçenlerde internette gördüğüm kadıyla Çin'de de bu aka-

Mehmet Türkay

Yerine getirmesi gereken mevcut sistemin meşrulaştırılmasına dönük işlevleri, sistemin gereksinimlerine uygun biçimde, zaten tarihsel olarak farklılaşarak yerine getiriyor. Burada da bir sorun yok.

demik Batı iktisadına dönüş, yöneliş doğrultusunda çeviri, adaptasyon gibi çalışmalar var. Latin Amerika'da, bunu siz de biliyorsunuz, Latin Amerika öteden beri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında itibaren geniş bir çeşitliliğin hüküm sürdüğü bir alan oldu. Her cinsten insan var, Friedman'ı Şili'ye davet eden, Chicago boys -Şikago oğlanları, öbür taraftan Birleşmiş Milletler Latin Amerika Komisyonunun kalkınma iktisadının sol kanadı olarak tarif edeceğimiz, yapısalci akımlar, Marksistler, vesaire, Latin Amerika sanıyorum bizim gıpta edeceğimiz bir çeşitlilik içerisinde.

Nihat Falay- Tabii bu sosyalist damardan bir şey çıkmaması ilginçtir, sistemin kökündeki fikrin yanlış olmadığını fakat uygulamada bazı sorunlar olduğunu söyleyen insanlar büyük ihtimalle vardır.

Nail Satlıgan- Şimdi ister istemez akademik eğitim, öğretim amacıyla kullanılabilir, yani giriş amacıyla kullanılabilir Marksist alternatif ders kitapları gibi teşebbüsler hep Batı'da görülen şeyler, yani çünkü Çin olsun, Sovyetler Birliği olsun orada bir rejim baskısı var. Siz de biliyorsunuzdur, birinci sınıf alternatif ders kitabı, ikinci sınıf alternatif ders kitabı, "Anti-Samuelson" diye bir şey var. Yani Samuel-

son'u bölüm bölüm izleyip eleştiren türde girişimler daha çok Batı'da görülüyor.

Ömit Şenesen- Nail demin Samuelson'dan bahsedince benim konuşmama gerek kalmadı, ben "Anti-Samuelson" kitabını söyleyecektim. O zaman bir tane daha ekleme yapayım. Bir tane de "Economics: An Anti-Titex" diye bir kitap vardı, derleme bir eserd. Böyle kitaplar vardı en azından.

İzzettin Önder- Kapitalizmle sosyalizmi aynı kaba koyamayız. Çünkü kapitalizm senelerden beri devlet kurmuş, devlet yıkmış, karşıt rejimlerle mücadele etmiş ve çok deneyimlidir. Reel sosyalizmin geçmişi şu anda ancak 70 sene var ya da yok. Benim yaşı 67, üç sene sonra demek ki ben de o kadar olacağım. Bir devlet ya da sistem için bu kadar kısa sürenin hiçbir anlamı olamaz.

Nihat Falay- Efendim, zaman epey ilerledi. Gerçekten benim için de bir şölendi. Bu toplantının burada konuşulan şeylerin, gerek iktisat camiasına, gerek iktisat eğitimi yapan kurumlara ve geleceğin iktisatçılarına ışıklar saçtığını umarım ve hepinize teşekkür ederim. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin de 70. yıl nedeniyle buna önyak olması hepimizi onurlandırmıştır; onlara da teşekkür ederiz.

Izzettin Önder

Kapitalizmle sosyalizmi aynı kaba koyamayız.

Çünkü kapitalizm senelerden beri devlet kurmuş, devlet yıkmış, karşıt rejimlerle mücadele etmiş ve çok deneyimlidir.

maaş sistemi değişmedikçe kalite problemi hallolmaz

İktisat Fakültesi'nden 1947'de mezun olan, Türkiye'deki sanayileşmenin önemli aktörlerinden Borusan Holding Kurucu Başkanı Asım Kocabıyık ile fakülte yıllarını, eğitimin kalitesini, ekonomik dönemeçleri konuştuk. Söyleşişi Yayın Kurulu Üyemiz Serhat Algilil yaptı. Kendilerine teşekkür ederiz.

İktisat Fakültesi'ni neden tercih ettiniz? Girdiğinizde nasıl bir akademik, politik ve sosyal ortamla karşılaştınız?

İktisat Fakültesi ilk mezunlarını 1941'de verdi. Ben de ne tür dersler verildiğini, Hukuk Fakültesi'nden ne farkı olduğunu merak ettim. Bu merakla fakülteye başladım. Beğenmezsem değiştirecektim. Bizim zamanımızda sınav yoktu.

Konusunun iktisat ve iktisadın ne olduğunu bilerek İktisat Fakültesi'ne girdim ama nelerle karşılaşacağımı bilmiyordum.

Fakülteyi çok enteresan buldum. Hocaların ekseriyeti Almanya'dan Hitler'in zulmünden kaçmış insanlardı. Neumark'ın dışındakiler tercüme ile ders veriyordu. Çok beğendim. Birinci sınıf 500 kişiydi çünkü hanımlar çok itibar ediyordu. Ama ikinci sınıfa geçerken 200 kişi kaldı. İkinci sınıfa 13 kişi ikmale kalmadan geçtik.

Konuştığım yıllar 1940'lar. Nüfus 20 milyonun altında. Memlekette 5-6 üniversite var. İstanbul Üniversitesi bunların başında geliyor. Bu üniversiteye talebe olmaktan çok mutlu oldum. Bir kere Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu vardı. Çok milliyetçi, filozof bir hocaydı. Ondan kültür bakımından ziyadesiyle istifade ettim. Hukuk hocalarımdan büyük istifade ettim. Hayatı ki muafakiyetimde büyük etkileri oldu.

Hukuk fakültesiyle aynı salonda aynı hocalarla ders görüyorduk. Sanki iki fakülteye devam ediyormuş gibi bir zenginlik içindeydik. Fakülte-den mezun olduğum zaman işime yarayacak her türlü hukuk bilgisi ile donanmıştım.

Dönemin hocalarından biraz daha söz eder misiniz?

1942'de Fındıkoğlu, 'İsrail devleti yakında kurulacak' diyordu. Oradaki hadiseleri bize anlatırdı. Onu büyük bir heyecanla dinlerdik. Bildiğiniz gibi İsrail 1948'de kuruldu.

Yine bizim zamanımızda üçüncü sınıfta doktora çalışmalarına başlanabiliyordu. Ben de o zaman talip olmuştum. Neumark bana bir vazife vermişti: 1932-1942 arasında bütçe kanunlarını incelememi istedi. Bunlar sadece Fakülte'de oku-

Asım Kocabıyık

duklarınızla çözülecek şeyler değildi. Bu tür araştırmalar sizi geliştiriyor. Kesler de ödev verdi.

Çok iyi insanlardı bunlar. Dünya vatandaşı sayılırlardı... Ama Kesler'in verdiği sosyal güvenlik sistemiyle ilgili ödevi beceremedim.

Sınıfımızın en çalışkanı bir gün Şükrü Baban'a, 'bir kitabınız yok. Notlarınızı temin etmek için çok sıkıntı çekiyoruz' dedi. Baban ise 'Evladım kitap yazma ihtiyacı duyarsam, yazarım ve hepinizin de elinde olur. Ama benim yeni bir şey söylemem lazım kitap yazarken. Ben şimdi o durumda değilim. İktisat kitabı piyasada bol' cevabını verdi. Böyle cüretli, cesaretli hocalarımız vardı.

Dönemin 2. Dünya Savaşı gibi zorluklarını dikkate aldığınızda, Fakülte içindeki tartışma ortamı nasıldı? Türkiye ve dünyayı nasıl tartışıyordunuz?

Hem dünyayı hem Türkiye'yi yakından takip ediyorduk. Üniversite içinde iki cereyan vardı. Birisi İngiliz-Fransız taraftarı, diğeri Almancıydı... Memlekette de önemli şahısların düşünceleri farklıydı. Mesela uzun yıllardır aldığım Cumhuriyet gazetesi Almanları tutuyordu. Rektörümüz Cemil Bilsel İngiliz-Fransız taraftarıydı. Askerlik hocamız Almancıydı. Onu Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak müdafaa ediyordu.

Böylesi farklı fikirlerin arasındaydık ama liberaldik. Hocalarımız sadece anayasa dersinde

Hem dünyayı hem Türkiye'yi yakından takip ediyorduk. Üniversite içinde iki cereyan vardı. Birisi İngiliz-Fransız taraftarı, diğeri Almancıydı...

sıkıntı çekerd. Çünkü verdikleri misaller hep çok partili memleketlerdendi. Türkiye'de tek parti olması, hele harp içinde tahditlerin olması onları sıkıntıya düşürdü ders anlatırken...

Bu hava içinde ülkenin kalkınması, gelişmesi yönündeki tartışmalarınız nasıldı? Neydi öne çıkan fikirler?

Türkiye'de o tarihlerde şehirlerde oturanların nüfusu yüzde 30-35'ti. Tanımla uğraşan nüfus büyüktü ve bu alanda büyük bir gelir yoktu. Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış ülkenin bir birikimi de yoktu. 'Memleket nasıl kalkınır?' tartışmasını derslerde ve birçok yerde yapıyorduk. Şunu münakaşa ederdik: 'Kalkınma mı eğitimi yükseltir' yoksa 'eğitim mi kalkınmayı yükseltir?' Bunu hâlâ bugün de müzakere edebilirsiniz. Ama eğitim her şeyin önünde. O zamanlar eğitim konusunda iyi durumda değildik. Nüfusun ancak yüzde 30-35'i okuma yazma biliyordu. Yetişmiş, kendi işini kuracak insanların sayısı azdı. Harbin getirdiği zorluklar vardı. Günde 150 gram ekmeğe tahsisatımız vardı.

Fakülte sonrası iş yaşamına geçerken, başlangıçtaki düşüncenizle mezun olduğunuz düşünceler, seçimler arasında fark oluştu mu?

Ben bir tüccar ailenin çocuğuyum. Babam savaşıla geçen 8.5 yıllık askerlik görevi sonrası köyüne geliyor ve bakkal açıyor. O kendini tatmin etmeyince seyyar manifaturacılaşa başlıyor. 300 bin lira para toplayıp Afyon'a iniyor. 1930'da orada bakkal açıyor ve işini ilerletiyor

kardeşiyle beraber. Değişik konularda ticaret yapıyor. Ben mezun olduğum zaman böyle bir aile içinde başka bir iş alternatifini aramak durumunda değildim. O işe devam etmek mecburiyetindeydim. Hatta o kadar ki, 1947'de mezun olmamdan bir yıl sonra babam rahatsızlandı ve işten uzaklaştı. 22-23 yaşında tek başıma kaldım iş yaşamında. 1951'de askere gittim, 1952'de geldim. Gelince lisanımın yetersiz olduğunu gördüm. İşe başlamadan önce İngiltere'ye gittim 4 ay. Öğrendiğim İngilizce döndüğümde hayatımdaki imkanları artırdı. O sayede yabancılarla daha kolay temas ettim. 1954'te evlendim. Eşim de, İngilizce ve Fransızca'yı çok iyi bilen bir hanımefendi. Bana dış ilişkilerde çok yardımcı oldu.

1954'te Türkiye ithalat bedellerini ödeyemez hale gelince sanayiye geçmek ihtiyacı duydum. İmalat konusunda geniş imkanlar vardı o zamanlar. Ancak bir tecrübeye başarılı olmadım bu alanda. 1958'te ikinci işime; boru imalatına girdim. Zaman içinde ülke ihtiyaçlarına göre hareket ederek neredeyse başarılı adam oldum...

İş yaşamınızdaki tercihlerde İktisat Fakültesi'nde aldığınız derslerin nasıl bir etkisi oldu? Bunu şunun için soruyorum: Bugün de devam eden bir tartışmadır sanayi ile üniversite eğitimi arasındaki ilişki...

İktisat Fakültesi'nden mezun olurken bir kere münevver adam olarak çıkıyorsunuz. İktisat

Hocalarımız sadece anayasa dersinde sıkıntı çekerd. Türkiye'de tek parti olması, hele harp içinde tahditlerin olması onları sıkıntıya düşürdü ders anlatırken...

85 milyar dolarlık ihracata müşteri buluyorsanız bu önemli bir şeydir

Siz Türkiye'nin sanayileşme serüveninin hem içinde hem iyi bir gözlemcisi oldunuz. Bir iktisatçı gözüyle bu süreci, tartışmaları nasıl değerlendirdiniz? Bugün size göre nasıl bir noktadayız?

20'inci asrın başında 1912 ile 1922 yılları arasında nüfusumuzun yüzde 20'sini harp cephelerinde kaybettik. 1922'de İstiklal Savaşını kazandık. 1923 Şubat ayında İktisat Kongresi İzmir'de toplandı. Tespit edilen şu idi. Memlekette yatırım yapacak sermaye yok, yabancıardan kredi isteyemiyoruz, bilakis onların sahip oldukları müesseseleri (elektrik, havagazı, tramvay, deniz taşımacılığı gibi) millileştiriyoruz, müteşebbis yok, teknoloji yok. 1930'larda ileride özel sektöre satılmak üzere devlet tarafından sanayi kurulmaya başlandı, Sümerbank gibi müesseseler kuruldu.

1939'da İkinci Dünya Savaşı başlayınca Türkiye bir teyakkuz devrine girdi. 1946'da savaş bitti ancak milletler kendi eksiklerini tamamlamak üzere çalışma içine girdiler.

Türkiye tek partili dönemden çok partili döneme başladı. Cumhuriyetin kuruluşundan beri iktidarda olan parti 1950'de muhalefete geçti. İktidardaki Demokrat Parti libe-

ral bir ekonomik politika takip ediyordu. İthalat ile ihracat arasındaki büyük farktan dolayı 1954'te yabancılara ithalat bedellerini ödeyemez hale geldik. 1958'de borçların ertelenmesi için anlaşma yapıldı. Sanayi dahilinde ithal masraflarını azaltacak ikame (ithal yerine yerli imalat) imalatına geçildi.

1960 askeri müdahalesinden 5-6 sene sonra ciddi sayılabilecek sanayi yatırımları başladı. Fakat döviz sıkıntısı devam ediyordu. 1978'de tekrar dış borçlar ödenemez hale geldi. İlerideki yıllarda Turgut Özal'ın erteleme anlaşmaları devreye girdi. 24 Ocak 1980 kararları büyük devalüasyonlar getirdi. 1970'lerde 13,50 YTL olan dolar 1970 sonunda 47 liraya, 24 Ocak 1980 kararları ile de 70 liraya çıktı. Turgut Özal 12 Eylül 1980 askeri yönetiminde başbakan yardımcısı olarak görev yaptı. Türkiye'nin 150 yıllık döviz açığı problemi ortadan kalktı. Bunun yanında ek teşviklerle birlikte ihracatta patlama meydana geldi. İhracat evvela 2.5 milyar dolara çıktı, sonraki 1-2 yılda 10 milyar doları geçti. Sanayiciler kapasitelerin artıp kaliteyi yükselttiler. İç piyasa için kurulan otomotiv tesisleri ihracata başlayınca yeni bir sektör ortaya çıktı.

ve hukuk bilginiz var. Eğer meraklıysanız memleketin durumunu biliyorsunuz. Bu imkanlar sizi cemiyette farklı bir hale getiriyor. Vasıflı bir adam olarak tanınıyorsunuz. Hata yapmazsanız bir itibarınız oluyor. İktisat Fakültesi sanayi ve iş hayatının detaylı kaidelerini öğretmez ancak ekonomi ve hukuk nosyonu verir. Olayları bu yönden daha doğru yorumlamak imkanına sahip oluyoruz. Geçmiş algılama ve geleceği tahminde isabetli kararlara varıyoruz.

Sizin şirketlerinizde her zaman İktisat Fakültesi mezunları oldu. Böylece siz Fakültenin değişik dönemlerindeki eğitim anlayışını gözleme imkanı buldunuz. Sizce Fakültemizdeki eğitim düzeyi nasıl evrildi? Bunu şunun için soruyorum: Bugün İktisat Fakültesi akademik olarak sıkıntılı bir dönemden geçiyor...

Mezun olduğum Fakültenin bugünkü durumu hakkında menfi bir şey söylemek istemem ama çok fark var. Hocalarda, eğitimde fark var. Oysa bugün geniş imkanlar var. Buna rağmen bugünkü seviyeyi çok zayıf görüyorum. Bizim zamanımızda, belki de Alman hocaların etkisiyle çok güçlüydü İktisat Fakültesi. Şimdi o gücünü biraz kaybetmiş görünüyor. Ama bunu sadece üniversite olarak görmeyelim, cemiyette de bu var. Cemiyetimiz derece kaybetti. Bunun etkisi her tarafta görülüyor. Maalesef milli eğitim camiasındaki kavgalar, mücadeleler bu konuya dikkatli bakmaya mani oldu.

Bir misal vermek istiyorum. Gemlik'e 1970'lerin başında büyük bir arazi aldık, fabrika kurduk, orayı doldurduk. Sonra dedik ki, 'biz burada yabancıyız, buraya hizmet verelim'. Gemlik Lisesi tecti. 'Anadolu Lisesi yapalım burayı dedik.' Yabancı hocalar getirelim, örnek bir lise olsun istedik. Milli Eğitim camiası içinden gelen Eğitim Müşavirimiz önce Bursa, sonra Ankara'ya gitti. Ona, 'Hocam emredersiniz, her istediğinizi yaparız ama biz bu liseleri kapatmak istiyoruz' dediler. Nedenini ise 'eşitsizlik yaratıyor' diye açıklamışlar. Ecevit'in devriydi. Böyle devirler geçirdi memleket. Azamide birleşme yerine, asgaride birleşmeyi tercih ettik.

İktisat Fakültesi'ndeki eğitim düzeyinin yükselmesi için sizin önerileriniz nelerdir?

Bu maaş sistemi değişmedikçe bu problem hallolmaz. Üniversite hocası çok düşük maaş alıyor. Özel üniversiteye gidince biraz daha fazla alıyor. Ama şu müessesede ayda 25 bin YTL ücret verdiğimiz arkadaşlar bir iki değildir. Devlette bu imkan var mı, yok... Onun için ben en iyi kişileri toplarım. Bu konuda bir reform yapmadıkça bu mesele hallolmaz.

Bir de, ABD'deki sistemi buraya getirebiliriz. Orada hocalar bir takım müesseselerde yönetim kurulu üyesi oluyor ve para alıyor. Ek gelir imkanları önemli. Bizde bu açıdan mevzuat sıkıntısı var.

İktisat Fakültesi'nden mezun olurken bir kere münevver adam olarak çıkıyorsunuz. İktisat ve hukuk bilginiz var. Eğer meraklıysanız memleketin durumunu biliyorsunuz. Bu imkanlar sizi cemiyette farklı bir hale getiriyor.

Geçmişte ekonomi politikalarında ciddi hatalar yapılmıştı. Mesela gazete kağıdı ithal ediliyor. Ona sübvansiyon vermek lazım. O zaman başka bir ithalattan daha fazla vergi alma yoluna gidiliyordu. Mesela fındık... Fındığın 100 kilosu dışarıda, piyasada 60-70 dolara inmiş ama Fiskobirlik'te 100 dolardan aşağı satılmıyor. Çünkü köylüyü tatmin etmek için yüksek fiyat verilmiş. Ama bu fiyatla malı hiçbir yere satamazsınız.

Ekonomi tahsili etsin, etmesin işin içindeki insanlar bu tür yanlış politikaları görüyordu. Ama anlatmak mümkün olmuyordu.

Yalnız ihracat arttı ama ciddi anlamda ithalat bağımlısı bir ülke olduk. Bugün geldiğimiz noktada da büyük miktarda borçlu, ithalat nedeniyle yüksek cari açığı bir ülke olduk. Bu ortamı nasıl buluyorsunuz?

Söylediğiniz doğru ama 85 milyar dolarlık bir ihracatta müşteri buluyorsanız, bu önemli bir şeydir. Bunun çözümünü sizin elinizde. İthal malzeme kullanmayın... O mallarında imalatını yapın. Yanı mamul maddeyi yurt içinde üretmek bu dengesizlik ortadan kalkacaktır ancak zama-

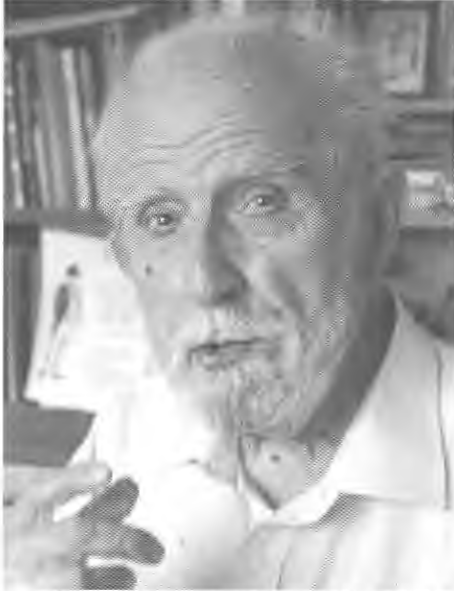
na ihtiyaç vardır. Bu Türkiye'nin yapabileceği bir iş. Mutlaka tahakkuk edecektir.

İstanbul Sanayi Odası bana "onursal üyelik" sıfatı verdi. İstedğim zaman Oda Meclisi'nde konuşabiliyorum. Orada zaman zaman 'parlayan yıldızlar' görüyorum. Onlar neticeyi yürütür. Seçilenler daima en isabetli kişiler değildir. Buna rağmen benim orada gördüğüm Türkiye bu handikabı, açığı halledecektir.

Bu sıkıntıları aşmak için sanayi kesiminin bugünkü taleplerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Gelişmeyi artırmak için istedikleri eski moda talepler mi, yoksa bugünkü dünya şartlarında hâlâ geçerli mi? Örneğin döviz kuruyla ilgili tartışmalar bugün için geçerli mi? Bir iktisatçı bunu nasıl değerlendirir?

Eski model kendi içinde eskiliğini daima muhafaza edecek değil. Şartlara göre kendi içinde yeni şekiller alıyor. Benim gördüğüm yeni bir sistem yerine eski sistemin kendi içinde gelişerek bugün devam ettiğidir. Bu tür tartışmalar bugün dünyanın her yerinde yapılıyor. Bunlar normal. Bugün kuru hem ABD hem Almanya tartışıyor.

mihri belli ile fakülte üzerine...

1940'lı yılların başında İktisat Fakültesi'nde çalışan sayın Mihri Belli'ye aşağıdaki soruları yönelttik. İçtenlikli yanıtı için kendisine İktisat Dergisi olarak teşekkür ederiz.

1) İktisat Fakültesi'ni tercih etmeniz ve daha sonraki yıllarda fakültede asistanlık yapmanızda hangi etkenler rol oynadı?

2) Fakülteye girdiğiniz yıllarda karşılaştığınız sosyal, akademik ve siyasal yapı nasıldı?

3) Fakültedeki genel durum ve atmosfer sizin sonraki seçimlerinizi nasıl etkiledi?

Mihri Belli: Sorularınızda değindiğiniz konular birbiriyle ilgili. Bu bakımdan sorularınıza sıra gözetmeden cevap vereceğim. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde asistanlık görevine baş vuruda bulunduğum zaman ben Amerikada Masters diplomasını almış, 1940'da yurda dönüp iki buçuk yıl süren askerlik görevini tamamlayarak terhis olmuş, 27 yaşında bir gençdim. Benim durumumda olan başkaları da vardı. Fakat onlar yüksek maaşlı işler peşindeydiler. Üçüncü sorunuza kısaca cevaplandırayım. Fakültedeki genel durum ve atmosfer sonraki tercihlerimi etkilemedi. Beni etkileyen Amerika'da bütün çıplaklığıyla gördüğüm emperyalizm idi. Anglo-sakson egemenliği altında yaşıyorduk. ABD dünyanın en zengin ülkesi idi. İngiliz İmparatorluğu'nun bayrağı dünya toprakları-

nın dörtte birinde dalgalanıyordu. Sen bir Türk olarak ikinci sınıf dünya vatandaşı olmayı kabul etmek durumundaydın. Ben buna isyan ettim. Beni Marksizme getiren yol budur. Bugün de şunu söylüyorum. En tutarlı yurtseverler sosyalistlerdir. Ama yurtseverlik sosyalistlerin tekelinde değildir.

Gelelim ikinci soruya: Fakültedeki sorunlar kuşkusuz Türkiye genelindeki sorunlardan ayrı düşünülemez. 1943 yılı Türkiye'si tek parti CHP diktası altındaydı. Atatürk öleli yıllar olmuştu. Başbakan Saraçoğlu idi. Muhalefet partisi kurmak yasaktı. CHP gittikçe sağa kaymış ve özellikle dünya savaşının ilk yıllarında, Nazi askeri zaferlerinin etkisi altında kemalizme düşman gerici unsurlara kapılarını açmıştı. Saraçoğlunun iktidara gelişi bir dönüm noktasıdır. Azınlık aleyhtarı varlık vergisinin yasallaşması bu dönemde. Rum, Yahudi, Ermeni azınlıklar için doğuda kamplar kuruldu. Varlık vergisini ödeyemeyenler oralara, çalışma kamplarına sürüldü. Varlık vergisinin uygulandığı yıllar Türkiye tarihinin kara sayfasıdır. Üniversite olarak bu gidişata bir muhalefet gösterilmediği açık. Oysa Üniversiteye düşen, güdülen politikanın bilim süzgecinden geçirilerek ülkenin yararına olup olmadığı konusunda tavır belirlemektir. Bazı şartlanmalardan ötürü, belki de cehaletten ötürü varlık vergisi konusunda bu yapılamadı. Yalnız şu noktayı gözden kaçırmamak lazım. O tarihlerde üniversite özerk değildi. Bununla birlikte akademik kariyerde yer edinen bazı kişiler Milli Eğitim Bakanı'nın bile söz geçiremediği bir etkinliğe sahip olabiliyorlardı.

Başımdan geçen bir olayı anlatayım: 141. maddeden hapis yatıp tahliye olduktan sonra bizim Fakülte'nin Dekanı Ömer Celal Sarç ile sokakta karşılaştım. Bana her zamankinden daha büyük bir yakınlık gösterdi. "Polis bizi etkilemez. Fakülteye geliniz" dedi. Beni davet ederken hiç kuşkusuz Rektör Tevfik Sağlam'a ters düşme-yeceği inancında idi.

Birinci sorunuza gelince: Bunu kısaca cevaplandırdım, ama biraz daha ayrıntısına girelim: 1942 yılı sonunda ben illegal TKP içinde MK üyesi olarak çalışmaya başlamıştım. Mali sorunun çözümü birinci derecede önemliydi. MK olarak bir kişiyi illegalitede yaşatmak zorundaydık. Öteki MK üyeleri zar zor geçiniyorlardı.

141. maddeden hapis yatıp tahliye olduktan sonra bizim Fakültenin Rektörü Ömer Celal Sarç ile sokakta karşılaştım. Bana her zamankinden daha büyük bir yakınlık gösterdi. "Polis bizi etkilemez. Fakülteye geliniz" dedi.

Mali problemlerin çözümünü ben yüklenmişim. Birkaç yerde birden çalışmam gerekiyordu. 1943 – 1944 yıllarında dört yerden maaş almayı başladığım zaman elime geçen toplam para o sıra 250 TL olan milletvekili maaşından yüksekti. Asistanlık için İktisat Fakültesi'ne başvurmamda birinci etken geliri artırmak mı idi yoksa başka şey mi, bunu şu anda kesin olarak söyleyemem. Çalıştığım yerlerin nereler olduğunu sırasıyla yazayım: Sümerbank Satınalma Müdürlüğü'nde memur, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde asistan, İstanbul Üniversitesi Terim Koordinasyon komisyonu sekreteri, Tan Gazetesi sekreter yardımcısı.

Sümerbank Satınalma Müdürlüğü'nün işlevi ülkedeki bütün Sümerbank fabrikalarının yedek parça ve diğer malzeme ihtiyaçlarını İstanbul piyasasından sağlamaktı. Burada ben gelene kadar yaygın olan yöntem siparişin gizli tutulması ve piyasa dolaşarak en ucuz fiyatı öneren firmadan malın satın alınmasıydı. Ben siparişi bütün piyasaya açıklama yolunu tuttum. Siparişleri bir deftere kaydediyor ve defteri bir ip ile masanın ayağına bağlıyordum. İşin gizli kapaklı yanını kalmamıştı. Ve benim masa ben yokken de çalışıyordu. Bu durumda yeni türeyenlerden farklı olan eski firmalar kararların hakça verileceğine inandılar ve en düşük fiyatları önermeye başladılar. Mali ithal edenler de bunlardı. Bankadaki çalışmalar haftada bir buçuk günümü alıyordu. Cumartesi günü erkenden geliyor. Satın alma kararlarını yazıyor, Pazartesi sabahı müdüre sunuyor ve yeni siparişleri deftere kaydediyordum. Böylelikle yıllardır bekletilmekte olan dosyalar karara bağlandı.

Önceleri müdürle aramız iyi idi. Sonraları bozuldu. Karabük'ten gelen milyonluk bir klingrit siparişini görüşmek için müdür beni çağırttı bir gün. Gittim. "Türk firmalarını korumak gerek" dedi. "Zaten mühendisler geldi numuneleri beğendiler. Kararı falan Türk firması için yazın" dedi. Tavsiye ettiği firma bir yıl önce benim masamda memur olarak çalışmış olan kişinin firması idi. Ben, "Mühendislerin beğendiği numune gümrüktedir. Mali ithal eden firma Sümerbank için en düşük fiyat teklifini yaptı. Bir Türk firmasını koruyacak isek Sümerbank'ı koruyalım" dedim ve reddettim. Müdür benimle uğraşmaya başladı. Sonunda ben bankadaki işimden müstafi addedildim. O da başka bir yere tayin edildi. Bu onun için attan inip eşeğe binmekti.

İstanbul İktisat Fakültesi'nde Ordinarius Profesör Fritz Neumark'ın asistanlığına getirilişim kestirme yoldan oldu. Başvuru için fakülteye gittiğimde rastlantı olarak ilk karşıma çıkan kişi Neumark'ın kendisi idi. Profesörler odasında yalnız ikimiz vardık. Oturduk konuştuk. Fransızca konuşuyorduk. Neumark'ın ana dili Almanca'ydı, ama derslerini Fransızca veriyordu.

O yıllarda Türkiye'de başta gelen yabancı dil Fransızca'ydı. Kısa bir görüşmeden sonra anlaştık. Aynılırken bana "Benim asistanım olacaksınız. Bürokratik sorunları ben hallederim. Sizin ayrıca başvurmanıza gerek yok" dedi. Hem ertesi gün birlikte çalışmaya başladık. Böylece yirmi-otuz dakikalık bir görüşme sonucu İstanbul Üniversitesi'nin İktisat Fakültesi'nin Yüksek İktisat ve Maliye Kürsüsü'nün asistanı olmuştum.

Atatürk'ün, faşist rejim Almanya'da egemen duruma geçtikten sonra muhalefette kalan bilim adamlarını ülkeye davet ederek onlara Üniversite kurdurması özünde bir anti-faşist girişimdi. Kemalist Türkiye'de böyle şeyler mümkün olabiliyordu. Neumark da Almanya'dan göç eden anti-faşistlerden biriydi.

Yaz tatilinde idik. Neumark evinde çalışıyordu. O günlerde gelir vergisi önerisini hazırlamakta idi. Ertesi gün Kadıköy, Mühürdar'daki evine gittim. Fransızca olarak kaleme aldığı gelir vergisi önerisini Türkçe'ye çevirmekte işim. O da makinada yazıyordu. Türkçesi hiç de fena değildi. Bazı maliye terimlerini benden iyi biliyordu. Ufak tefek gramer hataları yaptığı oluyordu, o kadar. Gene de derslerini Türkçe olarak verecek durumda değildi henüz. Birlikte olduğumuz bir yıl içinde Neumark Türkçe'sini daha da geliştirdi ve benden sonra derslerini doğrudan doğruya Türkçe verdi.

Günler geçtikçe profesör ile asistanı arasında işbirliğinin gerektirdiğinden daha yakın ilişkiler kuruldu. Politik konularda genellikle görüş birliği halinde idik. O 1943 yazında yaygın Nazi propagandasından bazı Üniversite profesörleri de etkilenmiyor değillerdi. Neumark iyi maliyeci idi. Sanırım dünya ölçüsünde en iyilerden. Bilim kurulunda her ciddi otorite gibi vergi adaletinin savunucusu idi. Yani verginin varlıklardan alınmasından, yoksulun kayınılmasından yana. Türkiye'de yoksulları ezen, zenginleri kayıran skandal niteliğindeki vergi düzeninin biraz olsun ıslahı için coşkuyla çalışmıştır Neumark. Maksist değildi. Bununla birlikte Marksizme karşı tutumu fakülte'deki diğer öğretim üyeleri gibi kötüleyici de değildi. Onun birinci sorunu mevcut düzenin sınırlarını aşmadan olabildiğince sosyal adaleti gerçekleştirmekti. O yıllarda İngiltere'de uygulanmaya konmakta olan Beveridge planını izlenebilecek iyi bir örnek sayıyordu.

Benim iyi bir asistan olduğum söylenemez. Bir kere, bu işte iğreti olduğum duygusunu taşıyordum. Akademik kariyerde kalıcı değildim. Asistanlığı ikinci bir iş sayıyordum. Bu havada bir kimsenin işine dört elle sarılamayacağı açık.

Asistanın başlıca görevlerinden biri Neumark'ın Fransızca olarak verdiği dersi öğrenci önünde paragraf paragraf Türkçe'ye çevirmektir. Ders metnini okumaya fırsat bulamadan derse

**Aralarında
öğrencilerinin
de bulunduğu 55
sanık, sanki
önceden
sözleşmiş gibi,
selamına
karşılık olarak
rap diye ayağa
kalktı. Mahkeme
heyeti
şaşırmıştı.**

gittiğim günler olurdu. O zaman çeviriyi kelimesi kelimesine yapardım. Ama metni okuyup üzerinde düşündüğüm zamanlarda çeviri çok daha serbest olurdu. Bence çeviri otomatik durumuna düşmemek gerekirdi. Önceleri Neumark bunu biraz yadırgadı. Benden önce aynı işi yapan doçent çeviriyi metne tam bağlı kalarak yapmış. Neumark'ı buna alıştırmıştı. Sonunda bu yeni durumu kabullendi.

Neumark ile "Gelir Vergisi Önerisinin Vergi Oranları Bölümünü" çeviriyorduk. Ertesi gün İstanbul Defterdarlığı'nda toplanan maliye uzmanlarından oluşan heyet önünde Neumark önerisini savunacaktı. Öneride en yüksek gelir dilimlerinden alınacak olan verginin oranı yüzde 35 olarak saptanmıştı. Çeviriyi yaparken 35'i, 60 olarak okudum. Neumark olmaz dedi. "35'i bile kabul edebilecekleri şüpheli. Sen bu adamları tanıyorsun." Ben şaka yollu "ya 60 yazarsınız ya da çevirmiyorum" diyerek Fransızca metni masaya bıraktım. İngiltere'de bu oranın yüzde 90'a kadar vardığından söz ettim. Sonunda pazarlıkta anlaştık. Galiba öneriye 45 yazıldı. Yüzde 45 i duyunca komisyondaki bürokratlar hop oturup hop kalkmışlardır.

1946 yılında biz İleri Gençlik Birliği Davası'ndan Askerî Mahkemede yargılanırken Neumark babama "Beni savunma tanığı olarak gösterisin" demiş. Duruşma günü mahkeme salonuna girdiğinde Mahkeme Başkanı Generali, ayakta dimdik, başını öne eğerek selamladı. Sonra bize dönerek aynı şekilde bizi de selamladı. Aralarında öğrencilerinin de bulunduğu 55 sanık, sanki önceden sözleşmiş gibi, selamına karşılık olarak rap diye ayağa kalktı. Mahkeme heyeti şaşırmıştı.

1946 güzünde cezaevinden çıktıktan sonra Neumark'ı Kadıköy'deki evinde ziyaret ettim. Sansaryan Hanındaki, Askerî Cezaevinin koşullarını merak ediyordu. Gerçekten ağlanacak durumlar olduğu gibi kahkahalarla gülünecek durumlar da vardı.

Aynı gün Zekeriya Sertel'lere de gidecektim. Sertel'lerin Mareşal Çakmak ile birlikte "İnsan Hakları Derneği"ni kurdukları günlerdi. Telefon ettiğimde Neumark'ı da davet ettiler. Sertel'lerin Moda'daki evlerine birlikte gittik. Cami Baykurt da misafirler arasındaydı. Sabiha Sertel de evde idi.

O günler bir iyimserlik havasının estiği günlerdi. Dünya Savaşı Mihver'in yenilgisi ile so-

nuçlanmış, "Soğuk Savaş" henüz başlamamıştı. Tek parti CHP, halktaki derin hoşnutsuzluğu pek zararlı olmayan mevralara yöneltmek amacıyla kendi içinden bir Demokrat Parti çıkarmıştı. DP bir burjuva muhalefet partisi olarak ilkten CHP'nin solunda, Soğuk Savaş başladıktan sonra da sağında yerini aldı. San Fransisco Anlaşması'nı imzalayan ülkelerden biriydi Türkiye. İktidar esen havaya uyma zorunluluğu duymuş ve Anayasa'da bazı değişiklikler yaparak sınıf esaslı üzerine örgütlenmelere yol vermişti. Şefik Hüsnü ve Esat Adil ayrı ayrı birer parti kurdular. Kırk yıllık tutucu Çakmak bile esen havadan etkilenmiş ve Sertel ve Baykurt gibi demokrat yazarlarla birlikte dernek kurma çalışmalarına katılmıştı.

Aslında Türkiye'de değişen bir şey yoktu. Tek parti düzeninin baskı mekanizması tam kadro işbaşında idi ve her zamankinden daha gayretli idiler. Neumark gibi bir Ordinarius profesörün komünistlik isnadı ile hapis yatmış bir sabıkalı yanına alıp sol muhalefetin organı sayılan bir gazetenin sahibi olarak şimşekleri üzerine çekmekte olan bir kimsenin evine gitmesi bir cesaret işiydi.

Sertel'ler ile konuşmalar daha çok günün sorunları üzerine oldu. Neumark pek lafa kaşmadı. Ama insan hakları gibi bir girişimi olumlu karşıladığı her halinden belli idi.

Neumark ile bir daha karşılaşmadık. Almanya'ya döndükten sonra kendisine iktidar partileri tarafından devlet görevi önerildiği halde o, akademik kariyerde kalmayı tercih etti.

Üçüncü işime gelince: 1943-44 ders yılı ortalarında, Dekan Ömer Celal Sarç bana bir iş önerisinde bulunmuştu. İstanbul Üniversitesi Terim Koordinasyon Heyeti Katibi Umumiliği gibi şatafatlı bir adı vardı işin. Ama ücreti hiç de adına uygun değildi: Ayda sadece 50 lira: "Umumisini kaldırım, gerisini kabul ettim" diye yanıtladım. Terim Koordinasyon Heyetinde Başkan Rektör Tevfik Sağlam'ın desteği ile yararlı olmaya çalıştım, ve yararlı oldum da. Ama gün geldi Katibi umumî ve Neumark'ın asistanı tutuklandığı için işine gelemeyi başlandı. Kurtuluş Savaşı yıllarının anti-emperyalist ruhunu savunan anti-faşist İlerici Gençlik Birliği'nin kurucularından biri olarak, Türk Ceza Kanunu'nun 141.'inci maddesini ihlalden, yani komünistlik isnadı ile tutuklanmıştı. Bizim akademik kariyer de böylece son buldu.

Kurtuluş Savaşı
yıllarının
anti-emperyalist
ruhunu savunan
anti-faşist İlerici
Gençlik
Birliği'nin
kurucularından
biri olarak, Türk
Ceza
Kanunu'nun
141.'inci
maddesini
ihlalden, yani
komünistlik
isnadı ile
tutuklanmıştı.

eleştirel perspektif yok

Korkut Boratav'a Türkiye'de İktisat Eğitiminin bugünü ve geleceğine ilişkin görüşlerini sorduk.

Türkiye'deki iktisat eğitimi hakkındaki genel düşünceleriniz neler?

Türkiye'deki iktisat eğitiminin, kanımca, iki temel sorunu var: Birincisi, Türkiye ile ilgili değil; "iktisat" diye adlandırılan disiplinin evrimi ve 21. yüzyılın başlarında ulaştığı konumla ilgili. Batılı bir grup iktisat öğrencisinin "otistik iktisat" olarak adlandırdıkları ve "istemiyoruz" sloganıyla eleştiri odağı altına aldıkları yerleşik iktisat öğretisi, sosyal bilim niteliğini giderek yitirmekte; saldırgan, neredeyse küstahlaşmış bir özgüvenle diğer sosyal bilim disiplinlerini de (adeta) "sömürgeleştirme" çabası altına girmekte; yer yer de başarılı olmaktadır. İktisat disiplininin sözünü ettiğim dönüşümünün bir değerlendirmesini burada yapmam mümkün değil. Ancak, Batı (özellikle ABD) üniversitelerinin iktisat bölümlerine egemen olan anlayış, Türkiye'deki iktisat eğitimine de, kaçınılmaz olarak damgasını vurmuştur. Doğrudan doğruya bu olguyu bir eleştiri konusu yapmıyorum. Türkiye üniversitelerinde verilen diplomaların dış dünyada değer taşıması için disiplin-içi kapsam ve içerik bakımından Batı üniversitelerindeki öğretimden kopuk bir eğitim oluşturamayız. Ancak, burada, ikinci soruna geliyorum: Türk fikir hayatındaki özgüven eksikliği, iktisat eğitimine de fazlasıyla yansımıştır. Bazı önemli ve değerli istisnalar dışında, Batı öğretisi, ders programları ve içerikleri çerçevesinde aktarılmakla yetinilmektedir. Eleştirel perspektifler söz konusu olamamaktadır.

Sizce alternatif iktisat eğitimi nasıl olmalı?

Yukarıdaki saptamadan hareketle iki doğrultuda "islah" söz konusu olmalı. Birincisi, yerleşik öğretinin kapsamını koruyarak; ancak, eleştirel perspektiflere açılmayı sağlayarak. Burada, "dersler yerleşik öğretinin eleştirisinden oluşmalı" türü bir çağrını kastetmiyorum. "Tek doğru"nın aktarıldığı iddiası, eleştiri görüntüsü altında da söz konusu olabilir. Bunun yerine, birbirini eleştirerek geliştirilen farklı bakış açılarını her konuda mümkün mertebe öğrencilere taşımak gerekir. Bu bakımdan özellikle iktisada giriş derslerinin dikkatle mercek altına alınması, belli ölçülerde yeni baştan "inşa edilmesi" önerilebilir. Ancak, bunun mümkün olabilmesi için öğre-

Korkut Boratav*

tim kadrosunun çeşitlenmesi, zenginleşmesi ve derslerin paylaşımının bu öncelik gözetilerek oluşturulması gerekiyor.

İkinci "islah" yönelişi, dünya sistemi ile bir çevre ekonomisi konumu içinde bütünleşen Türkiye'nin özelliklerini dikkate alan bir kapsam genişletmesini hedefleyebilir. Ekonominin kurumsal yapısı içerilmeli; Türkiye iktisat tarihi ve Türkiye ekonomisi birden fazla yıla yayılan zorunlu dersler olarak programa katılmalı.

Bu iki "islahat" önerisine birlikte katkı yapmak için, geleneksel programlarda yer alan, ancak Batı iktisat eğitiminin gelişimi içinde zamanla marjinalleşen bazı konu ve derslerin yeni baştan (ders saatleri genişletilerek, seçmlik konumlardan çıkarılarak) ön plana alınması yararlı ve zorunlu olacaktır. Ders örnekleri olarak *iktisadi gelişme, dünya iktisat tarihi, iktisat politikası, iktisadi düşünce tarihi*, ("uluslararası politik iktisat" perspektifiyle yeniden inşa edilerek) uluslararası iktisat gösterilebilir. Seçimlik programa, komşu sosyal bilim alanlarından, özellikle sosyoloji, uluslararası iktisat, siyaset bilimi ve tarih disiplinlerinden dersler alınmalıdır. Sadece Batı iktisat eğitimi ile özdeş bir formasyonu hedefleyen öğrenci grupları için, üçüncü yıldan başlayan bir uzmanlaşma düşünülebilir veya yüksek lisans programlarının bir kanadı, bunların eksiklerini tamamlamayı hedefleyecek biçimde oluşturulabilir. Buna karşılık, politik iktisat eksenli bir diğer yüksek lisans programı da oluşturulmalıdır.

Ancak, yukarıda değindiğim gibi, her şey, farklı iktisat okullarının, akademik iktisatçıların içinde ne kadar temsil edildiğine bağlıdır.

Batılı bir grup
iktisat
öğrencisinin
"otistik iktisat"
olarak
adlandırdıkları
ve "istemiyoruz"
sloganıyla
eleştiri odağı
altına aldıkları
yerleşik iktisat
öğretisi, sosyal
bilim niteliğini
giderek
yitiriyor.

* Prof. Dr.

perdeyi aralamak ya da gerçeği arayış: iktisat eğitimi için bir kurgu-program önerisi

giriş

Türkiye'deki iktisat eğitimi neye hizmet etmektedir? İktisat lisans programları nasıl bir anlayış ve ideolojinin yansımasıdır? Verilen/okutulan iktisadın konusu ve yöntemi, belirli bir ideolojinin egemenliği altında mıdır? Öğrenciler niçin iktisat okurlar? Mezunlar nasıl bir formasyon almış olurlar?

Türkiye'deki eğitim sisteminin, ekonominin ihtiyacı olan işgücü yetiştirme işlevi öylesine kök salmıştır ki, diğer işlevleri fazlasıyla göz ardı edilmektedir (GÖK, 1997). Hemen hemen tüm iktisat programları, orta düzey yönetici, muhasebeci, bankacı, finansmançı vb. ihtiyacını karşılamak için eğitim vermektedir ve buna uygun bir müfredatları vardır. Az bir kısmı ise, üst düzey yönetici, bürokrat, araştırmacı ve uzman adaylarını da yetiştirmeyi üstlenmiştir. Tüm programlarda eğitimin konusu, dünyada hâkim olan iktisadi ve politik paradigmanın (neo-klasik sentez ve neo-liberalizm) öğretilerinden ibarettir. Türkiye'de orta öğrenimin ezberci, buyurgan, tektipleştiren yöntemlerinin doğal bir uzantısı olarak yüksek öğrenim de alternatifleri içermeyen, öğrencilerin yeteneklerini törpüleyen, düşünmeyen, sorgulamayan, fikir üretmeyen bireyleri, politik-ekonomik sistemin ihtiyaç duyduğu vasat personeller olarak hazırlama temel işlevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Üniversiteler bu yapıyla ve bu eğitim sistemiyle sadece işsizliği öteleme ve sınırlı sayıda mezuna da meslek edindirme görevlerini yerine getirmektedir.

Oysa bilimin, özelde de iktisat bilgisinin üretildiği, öğretildiği, paylaşıldığı, sınındığı üniversitelerde sorgulayıcı, çoğulcu, karşılaştırmalı ve katılımcı süreçlerde eğitim verilmelidir. Üniversitede bilginin kendisinin değil, nerede olduğunun ve ona nasıl ulaşılacağına öğretilmesi gerekir. Üniversiter düşünce, öğrencilere bir uzmanlık dalı kazandırmanın yanı sıra, bir dünya görüşü kazandırmayı (empoze etmeyi değil, seçenekler arasından seçme becerisini), eleştirelliği ve çoğulculuğu ilke edinir. Bilimsel bilgiye tutkun, fikir üretme ve bunu ifade edebilme becerisine sahip mezunlar vermek, dünyanın her yerinde ve Türkiye'de üniversitelerin hedefi olmalıdır.

Böyle bir kurgu çerçevesinde bu çalışmada, belirli ön kabuller ve kısıtlar altında yeni bir lisans ders programı tartışmaya açılacaktır. İlk olarak, Türkiye'deki mevcut iktisat eğitiminin te-

mel nicel ve nitel özellikleri ana hatları ile değerlendirilecektir. Sonrasında, Türkiye'de farklı bir iktisat eğitimi mümkün müdür, iktisat eğitimi hangi ilkeler üzerine oturtulmalıdır, konusu, amaçları ve yöntemleri ne olmalıdır sorularına yanıtlanacaktır. Bu arayış, belirli koşullar altında oluşturulacak kurgu bir programla devam edecektir.²

1. olan: türkiye'de iktisat lisans eğitimi

a. nicel açmazları

Türkiye'de iktisat eğitimi, Mekteb-i Mülkiye (bugünkü Ankara Üniversitesi SBF) ve Hamidiye Ticaret Mektebi (bugünkü Marmara Üniversitesi İİBF) bünyesinde 19. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. Cumhuriyet döneminde ise, öncelikle büyük kentlerde olmak üzere 1980'e kadar 14 adet iktisat bölümü kurulmuştur. 12 Eylül ve YÖK darbesi ile beraber, niteliksel genlemeye karşı olarak hızla sayıları artmıştır. Bu artışın iki yönü bulunmaktadır. İlki devletin "her ile bir üniversite" açma politikasıdır. 2006 yılında açılanlarla bu sayı bugün 66'ya ulaşmıştır. Bunların 48'inde iktisat bölümleri lisans programlarına öğrenci almaktadırlar. Hatta bazı üniversitelerde, birden fazla fakültede iktisat eğitimi verilmektedir. Diğer taraftan YÖK ile beraber önu açılan özel/vakıf üniversitelerinin sayısı bugün 25'i bulmuştur. Bütçelerine devletin önemli katkılarda bulunduğu ve açılmasını kolaylaştırdığı vakıf üniversiteleri ile eğitim hizmeti özelleştirilmektedir. Bu yönelimin bir boyutu da, ÖSS'de başarılı olan öğrencilerin özel üniversiteleri özellikle tercih etmesidir. Bir taraftan (iş dünyası ile organik bağlantıları, eğitim dilinin İngilizce olması, staj ve yurt dışı eğitim olanaklarının fazlalığı ve söz konusu üniversite mezunlarının toplumda ve piyasalarda gözde olması gibi gerekçelerle) lise mezunlarının gözünde "gelecek hedeflerini kolaylaştırması" bakımından özel üniversitelerin avantajlı görülmesi; diğer taraftan yüksek puan alan öğrencilerin ve velilerinin "eğitimi kolaylaştırıcı destekler" açısından aklının çelinişi üniversite eğitiminin bugünü ve geleceğinin nasıl piyasacı bir yönelimle karşı karşıya olduğunu açıkça göstermektedir. Özel sektörde iktisat bölümü ilk olarak 1987 yılında Bilkent Üniversitesinde açılmış olup bugün 19 özel üniversite iktisat lisans programı yürütmektedir. Tablo 1'de görüldüğü gibi, bugün Türkiye'de lisans eğitimi

Nuri Erkin Başer*

Bilimin, özelde de iktisat bilgisinin üretildiği, öğretildiği, paylaşıldığı, sınındığı üniversitelerde sorgulayıcı, çoğulcu, karşılaştırmalı ve katılımcı süreçlerde eğitim verilmelidir. Üniversitede bilginin kendisinin değil, nerede olduğunun ve ona nasıl ulaşılacağına öğretilmesi gerekir.

*Araştırma Görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü.

veren 21'i özel, toplam 113 adet iktisat programı bulunmaktadır.³ 2006 yılında tüm bu programlar için açılan kontenjan sayısı ise 9801'dir.

Tablo 1: Türkiye'de iktisat programlarının sayısı ve öğrenci kontenjanlarının dağılımı (2006-2007)⁴

Program Türü		Program Sayısı	Kontenjan
		92	8276
	Örgün	48	4742
Devlet	İngilizce + Fransızca	7 + 1	629
	i.Ö.	36	2548
		21	1525
	Paralı		1202
Özel	Yarımlı Burslu		63
	Burslu		176
	Türkçe Paralı		75
	Türkçe Burslu		9
Toplam		113	9801

Kaynak: ÖSYM verilerinden tarafımdan derlenmiştir.

Türkiye'de iktisat bölümlerinde okuyan toplam öğrenci sayısı 2006 yılı verilerine göre 45.238'dir. 2005 yılında mezun olan öğrenci sayısı ise 6.803'tür (ÖSYM, 2007). Kontenjan sayısı dikkate alındığında, bir önceki yıla göre toplam öğrenci sayısının yaklaşık 3.000 kadar arttığı görülecektir. İktisat bölümlerinde aşırı sayıda öğrenci okuduğu tespiti salt bu verilerden yola çıkılarak söylenemez elbette. Üniversitelerin fiziki kapasiteleri, teknik altyapılar, maddi olanaklar ve bu sayıda mezuna ihtiyaç olup olmadığı bir yana bırakılıp sadece öğretim üyesi sayıları dikkate alınarak Türkiye'de iktisat eğitiminin nicel açmazları ortaya konulabilir. Ek'te, seçilmiş 30 iktisat bölümünde öğretim üyelerinin öğrenci yükleri gösterilmiştir. Bu hesaplama bölümün kontenjanları (örgün ve ikinci öğretim birlikte) ile öğretim üyesi sayıları göz önüne alınmıştır. Bölümlerin toplam öğrenci sayılarına ulaşılammıştır; ancak bir bölümdeki toplam öğrenci sayısının, kontenjanların 4 katından fazla olduğu rahatlıkla söylenebilir. 4 yıllık normal eğitim süresini aşan öğrenciler göz önünde bulundurulursa, "kontenjan/öğretim üyesi" hesaplamasıyla elde edilen sayıları 5 ile çarpmak bize, öğretim üyesi başına ne kadar öğrenci düştüğünü gösterebilir.

Ekteki tablodan görüleceği gibi, incelemeye konu olan 30 iktisat bölümünün öğrenci yükleri geniş bir aralıkta dağılım göstermektedir. Ankara ve İstanbul'daki, yüksek puanlarla girilen üniversitelerde, diğer illerdeki üniversitelere nazaran öğrenci yükünün az olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye'deki iktisat bölümleri kapasitelerini aşan sayıda öğrenciyi okutmaya

çalışmaktadır.⁵ Öğretim üyesi için kalabalık sınıflarda mecburi yol; anlatıp çıkmak, ders dışındaki ortamlarda görünmemek ve kolay değerlendirilebilen sınavlar yapmaktır.

Ayrıca Türkiye'de iktisat bölümlerinde toplam 1.021 akademik personel bulunduğu ve bunların sadece 61'inin iktisat tarihçisi olduğu belirtilmelidir (ÖSYM, 2007). Türkiye'de iktisat tarihçisi "sıkıntısı" olması, neo-klasik anlayışın hâkim olduğu bir sistemde hiç de şaşırtıcı değildir.

b. ideolojisi ve anlayışı

Yukarıda özetlenen sayısal göstergeler bize Türkiye'de iktisat eğitiminin nasıl algılandığını ve nasıl ele alındığını ipuçlarını vermektedir. Üniversite öğrencisi, okuduğu süre boyunca kendi işsizliğini geciktirmektedir. Genel olarak İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri (İİBF'ler) mezunları, ister iktisat ister işletme, maliye isterse kamu yönetimi, çalışma ekonomisi bölümlerini bitirsinler, benzer işlere adaydırlar. Önemli bir kısmı, okudukları alanla doğrudan ilişkili olmayan işlere girmeye çalışırlar ve ne iş olursa olsun razıdırlar. Bir kısmı bankacı, muhasebeci, satış sorumlusu, ilaç şirketi temsilcisi, pazarlamacı vb. meslekleri deneyeceklerdir. Rekabet kimilerini yüksek lisans yapmaya zorlar ve onlar böylece bir süre daha işsizliklerini ertelemiş olurlar. Az bir kısmı devlette ve özel sektörde yönetici adayı, denetleme uzmanı veya araştırmacı olabilirler.

Öyleyse Türkiye'de İİBF'ler, aynı zamanda ve öncelikle meslek yüksek okuludur. Sistemin ve piyasaların ihtiyaç duyduğu elemanların yetiştirilmesi gerekmektedir. Kaldı ki, bu işlevlerini yerine getirmekte de başarısız olmaktadır. Uygulamalı bir eğitimin veril(e)meyişi ve öğrencilere (özellikle devlet üniversitelerinde) staj olanaklarının sunul(a)mayışı ile de bağlantılı olarak, mezun olunduğunda unutuluveren bilgi kümesi, "aday personeli" meslek formasyonlara sahip kılammamaktadır.

Öğrencilerin liseden aldığı gibi, ezberci ve tektipleştirici bir eğitim benimser. Sorgulayıcılık, şüphecilik, eleştirelilik öğretilmez. Çünkü sistemin sorgulanmasından korkulur. Aynı zamanda öğrencilerin apolitik ve anti-sosyal olmaları beklenir. Üniversitelerde siyasetin işi yoktur. İdeolojilerden uzak durulması herkese tavsiye edilir.

İktisat sosyal bir bilimse -ki öyledir-, iktisatçının toplumsal gerçekleri görebilmesi, kavrayabilmesi ve yorumlaması beklenmektedir. Oysa Türkiye'de iktisat eğitimi, sosyal bilim özelliğini yitirmiştir, diyebiliriz. Ders programları ve derslerin içerikleri bu yönelimi yansıtmaktadır. İktisat öğrencilerinin tarih, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi gibi sosyal bilim disiplinleri ile ilgilenmesi, onlara merak duyması istenmemektedir. Disiplinler arası çalışmalar teşvik edilmez. Öğrencile-

**Türkiye'de
İİBF'ler, aynı
zamanda ve
öncelikle meslek
yüksek okuludur.
Sistemin ve
piyasaların
ihtiyaç duyduğu
elemanların
yetiştirilmesi
gerekmektedir.
Kaldı ki, bu
işlevlerini
yerine
getirmekte de
başarısız
olmaktadırlar.**

rin öncelikle ve neredeyse yalnızca sayısal teknikleri kullanma becerileri geliştirilmek istenir. İktisatçının görevi, niteliksel özelliklerinden koparmış değişkenlerin ve onların parametrelerinin önceden ihtiyatla belirlenmiş kalıplar içindeki karşılıklı ilişkilerini analiz etmekle sınırlandırılır. Bireylerin iktisadî davranışları için değişkenler atanırken öğrencinin; söz konusu bireylerin yaşadıkları coğrafyayı, tarihsel geçmişlerini, etnik kimliklerini, siyasî görüşlerini, dinlerini, değer yargılarını, cinsiyetlerini, yaşlarını, hatta ne zaman yaşadıklarını ve özellikle ait oldukları sınıfları ihmal etmeleri istenir. İktisat, sosyal bilim özelliğini tam da bu noktada tamamen yitirir.

Dünyada ve özelde de Türkiye’de, iktisat bölümlerinde egemen olan iktisadî anlayış, neo-klasik olarak adlandırılabilir. Sadece 19. yüzyıldaki ilk haliyle değil, aynı zamanda Keynesyen ve sonrasında post-Keynesyen, parasalcı, yeni-klasik tüm tezleri emen bir sentez biçiminde ve 1980’lerle birlikte neo-liberal dünya görüşünün bir yansıması olarak neo-klasik iktisat, egemen anlayış olarak iktisat eğitime damgasını vurmuştur. Neo-klasik anlayış, iktisadî mühendisliğe benzetmeye çalışarak ve onun bir sosyal bilim disiplini olduğunu unutturarak öğrencilerin toplumsal gerçekliği kavramalarını engellemektedir. Sungur Savran’ın da dediği gibi, neo-klasik iktisat, insanlar arası ilişkileri, faktörler (ve şeyler) arası ilişkilere indirir (IFMC, 2005). Hatta neo-klasik iktisat cüretkârca bir adım daha atarak, ideolojilerden arınmış, yansız, evrensel bilimsel ilkelere dayandığını iddia eder. Böylece öğrencilerin ideoloji yüklü bilgileri, “yansız bilim” olarak algılamaları sağlanmaya çalışılır. Bunun en kestirme yolu da rakamların ahraz diline sığınmaktır.

Neo-klasik anlayışın iktisat eğitimi, bilginin içeriği ile olduğu kadar, onun elde ediliş ve aktarım biçimleri ile de tektipleştirici bir çaba içindedir. Gerçeği yansıtmaya gücünün ne olduğu önemsenmeden oluşturulan modelleme yöntemi ile öğrencilerin düşünme ve eleştirme yetenekleri tahrip edilir. Hiç bir itiraza yer vermeyecek şekilde ve amaca yönelik olarak seçilmiş değişkenler ve katsayılar saptandıktan sonra, önceden tanımlanmış ve sınırları çizilmiş bir model kurulur ve modelin geçerliliği bir dizi sayısal yöntemle test edilir. Böylece eleştirilerin

sisteme ve sistemin işleyişine değil, modele ve modelin işleyişine yöneltilmesi beklenir (Önder, 1998). İktisat, giderek toplumsal gerçeklerden ve iktisadî yaşamın dinamiklerinden uzaklaşmaktadır. İktisatçılar ve yürüttükleri eğitim, tarih ve toplum dışı bir soyutlamayı bilimsel üretim olarak gördükçe; iktisatçıların kendilerine, ürettikleri bilgilere ve topluma yabancılaşmaları kaçınılmaz olacaktır (Yeldan, 2002-3).

c. mevcut lisans programları

Türkiye’de uygulanan mevcut lisans ders programları, egemen neo-klasik anlayışın bir yansımasıdır. Programlarda diğer sosyal bilim derslerine çok az yer verilmekte ve matematiksel iktisat dersleri giderek ağırlık kazanmaktadır. Diğer taraftan fakültelerin meslek yüksek okulu işlevlerini yerine getirmesi için programlar, işletme, maliye, hukuk, yabancı dil ve bilgisayar dersleri ile doldurulmuştur. Aşağıdaki tablolarda (çalışmanın asıl amacından sapmamak için sınırlı sayıda üniversite için) dersler belirli kategorilere ayrılarak programlardaki ağırlıkları irdelenmeye çalışılmıştır.⁵

Tablo 2: Ders Programlarında Temel Alanların Yüzdesel Ağırlıkları

	Yabancı Dil Bilgisayar	Matematik	Hukuk	İşletme	Maliye	Diğer Sosyal Bilimler	Yöntem	İKTİSAT
Ankara SBF	13,1	6,5	13,4	7,8	7,8	2,4	0	49,0
DEÜ İİBF	10,5	5,3	6,6	11,8	6,6	1,3	1,3	56,6
İstanbul İkt. Fak.	4,3	11,9	4,3	13,5	5,4	5,4	2,2	53,0
Gazi İİBF	6,6	6,6	8,2	8,2	4,9	4,9	1,6	59,0
Marmara İİBF	2,1	6,5	5,9	8,1	7,5	0	0	69,9
Galatasaray İİBF	3,1	6,2	2,9	20,7	2,9	5,0	3,8	55,4
Bilkent İİSBF	8,1	15,1	1,7	3,5	3,5	7,0	0	61,1
ODTÜ İİBF	4,4	13,3	1,0	1,0	1,9	6,6	1,9	69,9
Pamukkale İİBF	6,5	7,0	6,0	9,0	4,5	1,5	1,5	64,0
KTO İİBF	8,1	6,8	9,7	13,1	3,8	5,1	1,3	52,1
Uludağ İİBF	4,2	10,1	7,6	16,4	6,3	6,3	1,2	47,9
İzmir Ekon. İİBF	16,8	6,7	3,4	1,7	1,7	3,4	5,6	60,7

Kaynak: Üniversitelerin internet sayfalarından tarafımdan derlenmiştir.

Tablo 2’de, seçilmiş üniversitelerde iktisat ve diğer temel alanlar açısından derslerin yüzdesel dağılımı görülebilir. Görülüyor ki, programlarda İngilizce, Bilgisayar, İşletme, Hukuk ve Maliye grubu derslerinin toplam içindeki payı ortalama yüzde 28, 34’tür. Genel olarak diğer sosyal bilim derslerine (siyaset bilimi, sosyoloji, tarih vb) ve yöntem derslerine çok kısıtlı olarak yer verilmektedir (toplam içindeki payları ortalama yüzde 5,77’tir). Marmara Üniversitesi Türkçe İktisat programında bu derslere hiç yer

**Neo-klasik
anlayışın
iktisat eğitimi,
bilginin içeriği
ile olduğu kadar,
onun elde ediliş
ve aktarım
biçimleri ile de
tektipleştirici bir
çaba içindedir.
Gerçeği
yansıtmaya
gücünün ne
olduğu
önemsenmeden
oluşturulan
modelleme
yöntemi ile
öğrencilerin
düşünme ve
eleştirme
yetenekleri
tahrip edilir.**

verilmemiştir. Bilkent ve Ankara Üniversitesi'nde de yöntem dersleri hiç okutulmamaktadır. İktisat derslerinin ağırlığının azaldığı yerlerde, işletme ve hukuk derslerinin öneminin arttığı tespit edilebilir.

Tablo 3: Ders Programlarında İktisat Derslerinin Yüzdesel Dağılımı

	Matematiksel İktisat	Tarih	Disiplinlerarası
Ankara SBF	14,1	9,2	3,3
DEÜ İİBF	9,3	4,6	4,6
İstanbul İkt. Fak.	12,2	9,2	2,1
Gazi İİBF	11,1	8,3	2,8
Marmara İİBF	7,7	10,7	4,6
Galatasaray İİBF	11,6	9,0	6,4
Bilkent İİSBF	18,1	8,6	2,8
ODTÜ İİBF	18,6	12,2	4,1
Pamukkale İİBF	22,0	7,1	2,4
KTÜ İİBF	16,3	5,7	2,4
Uludağ İİBF	15,8	8,8	2,6
İzmir Ekon. İİBF	13,6	5,5	0

Kaynak: Üniversitelerin internet sayfalarından tarafımdan derlenmiştir.

Diğer taraftan Tablo 3'te de, iktisat dersleri içinde bir sınıflandırma yapılmaya çalışılmıştır. Tabloda yer almayan iktisat dersleri; temel teori, tamamlayıcı ve ileri teori, politika, ekonominin güncel sorunları ve uygulama alanlarındadır. Burada karşılaştırma yapılmak istenen alanlar ise, matematiksel iktisat dersleri ile iktisat tarihi dersleri ve iktisat sosyolojisi, çalışma ekonomisi gibi dersleri içeren "disiplinler-arası" derslerdir. Öncelikle görünen şudur; disiplinler-arası dersler ve iktisat tarihi dersleri yetersizdir; üstelik bu tür dersler genellikle seçimsiz kapsamdır. Aksine matematiksel iktisat dersleri artmaktadır ve çoğu zorunlu kapsamdır. Matematiksel iktisat ve ekonometri (iki dönem olmak üzere) temel dersler olmuş; modelleme teknikleri, oyun teorisi, genel denge gibi dersler ise bazı bölümlerde zorunlu kapsama bile alınmıştır. Asıl önemli olan ise, matematiksel iktisat kapsamında yer almayan, temel ve ileri teorik derslerin de ağırlıklı olarak matematiksel tekniklerle anlatılır olmasıdır.

Ayrıca ders programlarında önceden bulunan İktisadi Planlama, Çalışma Ekonomisi, Türkiye İktisat Tarihi, Tarım Ekonomisi, Bölüşüm, Gelir Dağılımı gibi dersler kalkarken; yerlerini Sermaye Piyasaları, Bankacılık, Rekabet Teorisi, Bilgi Ekonomisi gibi dersler almaktadır. Böyle bir gelişmeyi sistemin işleyişi ve ihtiyaçları açısından tutarlı ve yerinde bulmak gerekir. Çünkü bugünkü dünya sistemini finansal piyasalar ve kazançlar ile bilgi teknolojileri sürük-

mektedir. Türkiye'de iktisat eğitimi için vurgulanması gereken bir nokta da, ders programlarının sistemin ihtiyaçları doğrultusunda sistemli bir biçimde yenilenmesi önündeki (açık ve belirgin niyete rağmen) kadro kısıtıdır. Ders programları, sistemli bir eğitim ve bilim politikasının doğal bir sonucu olarak değil; öncelikle mevcut o anki öğretim kadrosunun uzmanlıklarıyla sınırlı olarak oluşturulur. Kadroda Oyun Kuramcısı veya Genel Dengeci yoksa yöneticiler hayıflanmakla yetinirler. Tersinden; elde Planlamacılar ve Tarımcılar varsa, çağı yakalamaktan kimse söz edemeyecektir.

2. kurgu: nasıl bir iktisat eğitimi?

a. temel ilkeler

20. yüzyılda üniversiteler, dünyada model alınan Batı Avrupa, ABD ve Japonya üniversite sistemleri, meslek eğitimi içerecek şekilde geliştiler ve giderek birbirlerine benzediler. Günümüzde sınırlı sayıda elit üniversite dışında lisans düzeyinde akademik eğitim, öncelikli faaliyet olmaktan çıkmıştır. Akademik eğitimin sadece doktora programlarının işi olduğu yaygın bir kana olarak kabul görünür.

Oysa fakülteler, lisans düzeyinde de akademik bir eğitim için yeniden biçimlendirilebilir. Meslek yüksek okullarının sayısı, çeşitliliği ve niteliği artırılarak; bugünkü fakültelerin meslek edindirme işlevi ve bunun doğal sonucu olarak aşırı öğrenci yükleri buralara kaydırılabilir. Böylece fakülteler öncelikle, akademik eğitim için gelen öğrencileri araştırmacı adayları olarak mezun edebilir. Diğer taraftan fakültelerin iktisat bölümleri aynı zamanda, toplumsal ihtiyaçlar dikkate alınarak özel ve kamu sektörleri için yönetici, uzman, analist, müfettiş adayları da yetiştirecektir.⁷

Öyleyse iktisat eğitimi hangi ilkeler üzerinde yapılandırılmalıdır? Bilimsel araştırmaya dayalı ve onun öğretildiği fakültelerde, öğretim üyeleri ve öğrenciler, bilimsel bilginin ne olduğu, nasıl üretildiği ve toplumsal gerçekliği nasıl açıkladığı üzerinden karşılıklı aktif bir etkileşimi oluşturmalarıdır.⁸ Bilginin ne olduğu değil, nerede olduğu ve ona nasıl ulaşılacağı veya onun nasıl üretilceği daha önemlidir. Bilim, görünürdeki olguların görünmeyen nedenlerinin üstündeki örtüyü kaldırmaya çalışır (Lawson, 2001). Öyleyse öğrencinin şüphe etmesi, merak etmesi, sorgulaması ve eleştirmesi her şeyden daha değerlidir. Bunu sağlamanın öncelikli koşulu, bilim felsefesi, bilimsel yöntem ve bilimsel etik üzerine eğilmek; yöntemde çoğulculuğu savunmak ve tüm iktisat okullarını, akımlarını aynı ağırlıkta ele almaktır.

İktisat eğitimi, öğrencilere iktisadın sosyal bir bilim olduğunu, diğer sosyal bilimlerle kuvvetli bağları olduğunu ve sosyal bilimcinin toplumsal bütünü incelediğini sık sık hatırlatmalıdır.

Türkiye'de iktisat eğitimi için vurgulanması gereken bir nokta da, ders programlarının sistemin ihtiyaçları doğrultusunda sistemli bir biçimde yenilenmesi önündeki kadro kısıtıdır.

İktisadın konusu; genel olarak tarihin iktisadî analizi, toplumsal hareketlerin oluşmasındaki iktisadî nedenler, insanların iktisadî davranışlarının nedenleri, insanlar (veya uluslar, sınıflar, gruplar) arasındaki üretim ve bölüşüm ilişkilerinin analizidir. Bu çerçevede iktisatçı aday; tarih, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi gibi disiplinlerle tanıştırılmalıdır ve disiplinlerarası çalışmalara özendirilmelidir. Hatta Bernard Guerrien, bu konuda "ben ekonomi ile ilgili öğrendiklerimi tarihçilerden öğrendim" diyerek daha cüretkâr olmaya davet etmektedir (IFMÇ, 2005).

Bir diğer önemli nokta, iktisadî analiz araçlarının öğretilmesidir. Gözlemleme ve mantıksal akıl yürütme becerilerinin gelişmesi ile birlikte öğrenci, olaylar arasında neden-sonuç ilişkilerini kurgulayabilecek ve bu ilişkileri sınayabileceklerdir. Sınamanın başarısı, matematik ve istatistik becerileri ile de doğrudan ilişkilidir.

Üniversite eğitimi genel olarak öğrencilere; bilimsel bilginin önemini, araştırma tutkusunu, fikir üretmeyi, özgüveni, şüpheciliği, sorgulamadan kabullenmemeyi, itiraz etmeyi, hatta reddetmeyi ve yeniden kurgulamayı öğretmelidir.

b. program önerisi

Lisans düzeyinde bir iktisat eğitiminin nasıl olması gerektiği üzerine yürütülen tartışmaların kaçınılmaz uzantısı, ders programları üzerine de düşünmek ve öneriler oluşturmaktır. Ne tür dersler verilmelidir? Derslerin kredi yükleri ne olmalıdır? Teorik ve uygulamalı derslerin ağırlıkları nasıl olmalıdır? Bir dönemde kaç ders verilmelidir? Eğitim kaç dönem olmalıdır?

Bu çalışmada önerilen program, bu sorulardan bazılarını değerlendirme dışında tutmuş ve bazı ön kabullere ihtiyaç duymuştur. Öncelikle eğitim süresi, 4 yıl ve 8 dönem olarak kabul edilmiş; böylece mevcut programlarla karşılaştırma yapma kolaylığı sağlanmıştır. Toplam kredi yükleri açısından, mevcut programlarla paralellik bulunmaktadır.⁹ Diğer taraftan bir eğitim döneminin kaç hafta sürdüğü ve uygulanacak sınav sisteminin, ders ve sınıf geçme koşullarının tartışılması da çalışmanın amacı dışındadır.¹⁰ Program önerisi yanda sunulmuştur:

Bölüm İçi Seçimlik Dersler İçin Örnek Liste:

Kamu Ekonomisi, İktisadî Planlama, İktisatta Modelleme, Ekonometri I, Ekonometri II, Emek İktisadı, Türkiye'de İşgücü Piyasaları, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Osmanlı İktisat Tarihi, Türkiye İktisat Tarihi, Karşılaştırmalı İktisadî Sistemler, Dünya Ekonomisinde Yeni Gelişmeler, Ekonomik Entegrasyon ve AB'nin Ekonomi Po-

BİRİNCİ SINIF			
İlk Dönem		İkinci Dönem	
Bilim Felsefesine Giriş	4	Sosyal Bilimlerde Yöntem I	4
İktisat Teorisi I	4	İktisat Teorisi II	4
Sosyoloji	3	Siyaset Bilimi	3
Temel Hukuk	3	Anayasa Hukuku	3
İktisatçılar İçin Matematik	3	İktisatçılar İçin İleri Matematik	3
Bilgi Teknolojileri / Bilgisayar	2	Uygarlık Tarihi	2
Kredi	19	Kredi	19
İKİNCİ SINIF			
İlk Dönem		İkinci Dönem	
Sosyal Bilimlerde Yöntem II	4	İktisatta Yöntem	4
İktisat Teorisi III	4	İktisat Teorisi IV	4
İktisadî Olaylar Tarihi	4	İktisadî Düşünceler Tarihi	4
İktisatçılar İçin İstatistik	3	İktisatçılar İçin İleri İstatistik	3
Siyasî Düşünceler Tarihi	3	Psikoloji	3
Eleştirel Metin Çözümlemesi I	2	Eleştirel Metin Çözümlemesi II	2
Kredi	20	Kredi	20
ÜÇÜNCÜ SINIF			
İlk Dönem		İkinci Dönem	
Felsefe	3	Bilim ve Etik	3
Büyüme ve Bölüşüm	4	Kalkınma İktisadı	4
Para Teorisi	4	İktisat Politikası	4
Uluslararası Ticaret Teorileri	4	Uluslararası Ticaret Politikası	4
Bölüm İçi Seçimlik	3	Bölüm İçi Seçimlik	3
Serbest Seçimlik	3	Serbest Seçimlik	3
Kredi	21	Kredi	21
DÖRDÜNCÜ SINIF			
İlk Dönem		İkinci Dönem	
Seminer	4	BITİRME TEZİ	6
Bölüm İçi Seçimlik	3	Seminer (Türkiye Ekonomisi)	4
Bölüm İçi Seçimlik	3	Serbest Seçimlik	3
Serbest Seçimlik	3	Serbest Seçimlik	3
Serbest Seçimlik	3		
Kredi	16	Kredi	16

litiği, Bölge ve Kent Ekonomisi, Ege Bölgesi Ekonomisi, Sanayi İktisadı, Rekabet Teorisi, Yatırım Projeleri Analizi, Tarım Ekonomisi, Eğitim Ekonomisi, Sağlık Ekonomisi, Çevre Ekonomisi, Teknoloji ve Yenilik İktisadı, Finansal İktisat, Ortadoğu'nun Ekonomi Politikası, Balkanlar'ın Ekonomi Politikası, Oyun Kuramı ve Karar Alma Teknikleri, Genel Denge Kuramı...

Bölüm Dışı Seçimlik Dersler İçin Örnek Liste:

Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler ve Kentleşme, Sosyal Politika, Sosyal Psikoloji, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Devlet Kuramları, İşletme Yönetimi, Mali Tablolara Analizi, Ticaret Hukuku, Uluslararası Hukuk, Sosyal Antropoloji, Anadolu Arkeolojisi, Aydınlanma ve Modernizm, Osmanlı'nın Toplumsal Yapısı, Popüler Kültür ve Medya, Söylem ve İdeoloji, Bilim Tarihi ve Politikaları...

Gözlemleme ve mantıksal akıl yürütme becerilerinin gelişmesi ile birlikte öğrenci, olaylar arasında neden-sonuç ilişkilerini kurgulayabilecek ve bu ilişkileri sınayabileceklerdir. Sınamanın başarısı, matematik ve istatistik becerileri ile de doğrudan ilişkilidir.

Programı madde madde incelersek:

- Öncelikle ilk iki yıl tüm derslerin zorunlu olduğu, üçüncü sınıfta iktisat seçmeli ders olduğu ve son sınıfta da Bitirme Tezi ve Seminer dersleri dışında tüm derslerin seçmeli olduğu belirtilmelidir.

- Seçmeli dersler, iki kategoride sınıflandırılmıştır: Bölüm İçi Seçmeli ve Bölüm Dışı Seçmeli. Öğrenciler, programda belirtildiği sayıda Bölüm İçi Seçmeli dersi almakla yükümlüdürler. Programda Serbest Seçmeli olarak gösterilen derslerde, öğrenci isterse Bölüm Dışı Seçmeli listesinden de seçim yapabilir.

- Seçmeli ders listeleri, program önerisine esas teşkil eden ilkeler, kabuller, amaçlar ve hedefler doğrultusunda oluşturulmuştur. Üniversitelerin özgün olanakları doğrultusunda istendiği gibi yeni dersler eklenebilir. Geçerken; programın özel olarak İzmir'de uygulanacağı varsayılarak Ege Bölgesi İktisadi dersi seçmeli kapsama alınmıştır.

- Fakülte-meslek yüksek okulu ayrımı dikkate alınarak mevcut programlarda yer alan; ayrıntılı hukuk dersleri, muhasebe, pazarlama, insan kaynakları, envanter bilanço, işletme finansı, vergi denetimi gibi derslere hazırlanan programda yer verilmemiştir.

- Mezunların hedefleri, eğer özel veya kamu sektöründe yönetici, uzman, müfettiş olmaksızın; bu formasyona uygun seçmeli dersler üçüncü ve dördüncü sınıfta alınabilir.

- Alanlara göre programdaki derslerin ağırlıklarına bakılırsa (seçmeli ders listeleri de dahil); mevcut programlardan farklı olarak, tüm derslerin yüzde 15,8'inin diğer sosyal bilimler, yüzde 9'unun da yöntem alanında olduğu görülmüştür. "Bilgiye nasıl ulaşılabileceğinin öğretilmesi, ne olduğunu öğretmekten daha önemlidir" temel ilkesine dayanarak her bir öğrenciye, mezuniyet için gerekli toplam 152 kredinin 22'si (yani yüzde 14,5'i) mutlaka felsefe ve yöntem içerikli derslerden verilecektir.

- Öğrenciler, alacakları zorunlu veya seçmeli derslerde, birden fazla öğretim üyesi tarafından açılmış bir derste, istedikleri öğretim üyesinin sınıfını tercih edebileceklerdir. Örneğin, İktisat Teorisi II-I dersinin K.M. ve F.E. gibi iki öğretim üyesi tarafından verileceği dönem başında duyurulur ve öğrenciler istedikleri sınıfa kayıtlarını yaptırabilirler.

- Programda İktisada Giriş derslerine yer verilmemiştir. Mevcut programlarda ikinci sınıf derslerinde, İktisada Giriş dersinde anlatılan konuların tekrar edilmesi sıkça görülen bir durumdur. Tekrara düşülmeyeceği vurgusu yapılmak istendiği için birinci sınıfta İktisat Teori I ve II dersleri ile başlanacaktır.

- Mevcut programlarda ikinci sınıfta verilen

Mikro ve Makro İktisat derslerine hazırlanan programda yer verilmemiştir. Onların yerine, birinci sınıftan başlayarak dört dönem, genel bir İktisat Teori dersi yer almaktadır. Bu dersler, (örneğin) tarih sırasına göre temel iktisadi teorilere yer verecektir (Raveaud, 2004).

- Temel ve ileri matematik – istatistik dersleri ilk iki yıl zorunlu dersler kapsamındadır. Daha sonrasında öğrenciler, matematiksel iktisat çerçevesinde dersler seçebileceklerdir.

- Programın disiplinler arası düşünebilen iktisatçılar (sosyal bilimciler) yetiştirme hedefi doğrultusunda, Sosyoloji, Siyaset Bilim, Hukuk, Tarih ve Psikoloji dersleri ilk iki yıl tüm öğrencilere verilecek; sonrasında öğrencinin yönelimine göre Sosyal Antropoloji, Arkeoloji, Sosyal Psikoloji, Sosyal Politika gibi dersleri alması mümkün olabilecektir.

- Önerilen programda tabii ki, şimdiki zorunlu YÖK dersleri yer almamaktadır. Ayrıca dil dersleri de gereksiz bulunmuştur. Öğrencilerin önceden (lise veya hazırlık sınıfında) bazı yabancı dilleri öğrendikleri dikkate alınarak, onlara derslerde sadece Türkçe değil, bildikleri yabancı dillerde de kaynak verilmesi mümkün olacaktır ve tercih edilecektir. İkinci sınıfta iki dönem boyunca verilecek olan Eleştirel Metin Çözümlemeleri dersi ile bir yandan söylem analizleri öğretilirken, diğer yandan orijinal kaynaktan okuma becerileri geliştirilebilecektir.

- Araştırma ödevleri, özellikle üçüncü ve dördüncü sınıf derslerinin doğal bir parçası olacaktır. Araştırma yapmayı, bunu yazılı ve sözlü olarak sunmayı öğretmek amacıyla son sınıfta programa özel olarak Seminer dersleri konulmuştur. Öğrenci, ilk dönem istediği iktisat bölümü öğretim üyesi ile çalışıp istediği alanda bir araştırma yürütebilecektir. İkinci dönemde ise, yine istediği öğretim üyesi ile bu sefer Türkiye Ekonomisi alanında bir seminer hazırlayacaktır.

- Programı tamamlayabilmek için her öğrenci bir Bitirme Tezi hazırlamak zorundadır. Bu çalışma, bir izleme komitesi tarafından yürütülecek ve yine bir jüri karşısında savunulacaktır.

- Son olarak, öğretim/öğrenim dilinin Türkçe olacağı belirtilmelidir.

SONUÇ

Bu çalışmada, üniversitelerde iktisat eğitiminin nasıl olması gerektiği üzerine savlar öne sürülmüş ve bu savlar doğrultusunda kurgulanmış bir lisans ders programı tartışmaya açılmıştır. Çalışmanın, programın Türkiye'de veya başka bir yerde, bugün veya yarı uygulanabilirliği hakkında bütünlüklük bir çerçeve oluşturma gibi bir iddiası bulunmamaktadır.

Bilimsel bilgi üretiminin değer yargılarından,

Programın disiplinler arası düşünebilen iktisatçılar yetiştirme hedefi doğrultusunda, Sosyoloji, Siyaset Bilim, Hukuk, Tarih ve Psikoloji dersleri ilk iki yıl tüm öğrencilere verilecek; sonrasında öğrencinin yönelimine göre Sosyal Antropoloji, Arkeoloji, Sosyal Psikoloji, Sosyal Politika gibi dersleri alması mümkün olabilecektir.

ideolojilerden arındırılmasının mümkün olamayacağı kabul edilir bir gerçektir. Günümüzde iktisat eğitimi, seçeneksizliği dayatmakta ve eleştireliliği yok saymaktadır. Üstelik bunu yaparken hâkim iktisat öğretisinin ağır ideolojik yüklerini gözlerden kaçırmakta ve bu öğretinin bilimsel yansızlık ilkesini doğruladığını iddia etmektedir. Gerçek ile görünen arasındaki fark veya gerçeği göstermeyen maske; işte bu ideolojik yükler, perdeler, tüller, etiketler, yanılsamalar, kandirmacalardır.

Bilimsel çaba gerçeğin tarafındadır. Perdeyi aralamak ve gerçeği aramak için yürütülen bir mücadeledir. İktisat eğitiminin amacı, öğrencilerin ve mezunların tutkuyla gerçeğin peşinde koşmalarını sağlamak olmalıdır. Bu konunun asıl önemi, hedefe varabilmek değil, yoldaki engelleri tanıyabilmek olacaktır. Bilginin, gündelik malûmatın, politik söylemin, iletişim kodlarının ideolojik şifrelerini çözebilen veya onların farkında olan mezunlar yetiştirmek akademi için fazlasıyla yeterlidir

Ek: Türkiye'deki bazı üniversitelerin iktisat bölümlerinin öğrenci yükleri

	Üniversite ve Fakülte	Kontenjan	Öğr. Üyesi *	Öğr. Üyesi / Kontenjan	Öğrenci Yüğü **
1	Galatasaray İİBF	21	13	1,61	8
2	ODTÜ İİBF	113	28	4,03	20
3	İstanbul İkt. Fak. (Türkçe)	205	45	4,55	23
4	Boğaziçi İİBF	103	22	4,68	23
5	Ankara SBF	72	14	5,14	26
6	Bilkent İİSBF	160	29	5,51	28
7	İstanbul Bilgi İİBF	115	20	5,75	29
8	Hacettepe İİBF	155	27	5,74	29
9	DEÜ İşletme Fak.	52	8	6,50	32
10	Yeditepe İİBF	120	16	7,50	37
11	Yıldız Teknik İİBF	144	18	8,00	40
12	Atatürk İİBF	175	21	8,33	42
13	Gazi İİBF	257	28	9,17	46
14	Marmara İİBF (Türkçe)	319	33	9,66	48
15	Muğla İİBF	185	18	10,27	51
16	Ege İİBF	134	13	10,30	51
17	Sakarya İİBF	124	12	10,33	52
18	Anadolu İİBF	370	34	10,88	54
19	S. Demirel İİBF	205	15	13,66	68
20	Adnan Men. Nazilli İİBF	134	9	14,88	74
21	Pamukkale İİBF	205	13	15,77	79
22	Erciyes İİBF	180	11	16,36	81
23	İzmir Ekonomi İİBF	100	6	16,66	83
24	DEÜ İİBF	328	18	18,22	91
25	Osmangazi İİBF	134	7	19,14	96
26	Dumlupınar İİBF	308	12	25,66	128
27	KTÜ İİBF	308	12	25,66	128
28	Selçuk İİBF	205	8	25,62	128
29	Selçuk Karaman İİBF	226	6	37,66	188
30	Celal Bayar İİBF	257	4	64,25	321

Kaynak: Üniversitelerin internet sayfaları ve ÖSYM verilerinden yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

* Yan-zamanlı çalışan öğretim üyeleri de hesaplamlarda dikkate alınmıştır. Ancak onların sayıları, yarım işgücü sayıldıkları için ikiye bölünerek toplam sayılara dâhil edilmiştir.

** Öğrenci Yüğü = (Öğr. Üyesi / Kontenjan) x 5

Bilimsel çaba gerçeğin tarafındadır. Perdeyi aralamak ve gerçeği aramak için yürütülen bir mücadeledir. İktisat eğitiminin amacı, öğrencilerin ve mezunların tutkuyla gerçeğin peşinde koşmalarını sağlamak olmalıdır.

Bu çalışmanın ilk versiyonu, 19-21 Ekim 2005'te, Gazi Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü tarafından düzenlenen, "İktisat İdeolojisi" temalı 4. Ekonomik Yaklaşım Kongresi'nde sunulmuş ve bildiriler kitabında yayımlanmıştır. Orada ve sonrasında eleştirilerin etkisi altında, yeni verileri dikkate alarak ve farklı iktisat programlarının da incelenmesiyle bu hâlini almıştır.

dipnotlar:

- ¹ Bu çalışmanın ilk versiyonu, 19-21 Ekim 2005'te, Gazi Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü tarafından düzenlenen, "İktisat İdeolojisi" temalı 4. Ekonomik Yaklaşım Kongresi'nde sunulmuş ve bildiriler kitabında yayımlanmıştır. Orada ve sonrasında eleştirilerin etkisi altında, yeni verileri dikkate alarak ve farklı iktisat programlarının da incelenmesiyle bu hâlini almıştır.
- ² Üniversitelerin (veya iktisat bölümlerinin) eğitim/öğretim etkinliklerinden daha az bir öneme sahip olmayan araştırma etkinliklerinin mevcut durumu ve onun eleştirisi bu çalışmanın kapsamı dışındadır.
- ³ "İktisat Programı" ile anlaşılması gereken, İktisat, Ekonomi, Ekonomi-Finans ve Ekonomi-Yönetim Bilimleri adlarıyla benzer programlar yürüten ve iktisatçı formasyonu kazandıran programlardır.
- ⁴ ÖSYM tarafından yurt dışındaki (KKTC, Kırgızistan ve Bulgaristan'daki) üniversitelerin iktisat programlarına da sınavla öğrenci yerleştirilmektedir. Bu tabloda bunlara yer verilmemiştir. ÖDTÜ'nün Küzey Kubus Kampüsündeki öğrenciler de dâhil olmak üzere, yurt dışından iktisat ve muadili bölümlerin kontenjan sayısı toplam 335'dir (ÖSYM, 2007).
- ⁵ Devlet üniversitelerindeki durum, sayıların gösterdiğinden de vahimdir. Çünkü özel üniversitelerde yan-zamanlı çalışan öğretim üyelerinin önemli bir bölümü, devlet üniversitelerinde tam-zamanlı istihdam edilenlerden seçilir. Bu durumda bunlar, kendi üniversitelerine tam-zamanlı hizmet vermezler.
- ⁶ Bu analiz için, üniversitelerin iktisat lisans programlarında açılan zorunlu ve seçmeli tüm dersler dikkate alınmıştır (sadece zorunlu YÖK dersleri olarak bilinen Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türkçe, Müzik, Resim ve Beden Eğitimi dersleri değerlendirme dışında tutul-

muştur). Tüm derslerin kredileri toplanmış ve sınıflandırmaya tâbi tutulan ders kümelerinin, toplam kredi miktarı içindeki yüzdesel ağırlığı hesaplanmıştır.

⁷ Bu çalışmanın esas amacı, yeni bir lisans ders programı önerisi geliştirmektir. Bunun için toplumsal ihtiyaçları dikkate aldığı halde, böyle bir programın bugünkü toplumsal sistem ve eğitim sistemi açısından uygulanabilirliğini tartışma dışı bırakmaktadır.

⁸ Öğretim üyeleri ve öğrencilerin niteliklerini tartışmak çalışmanın amacı değildir. Öğretim üyesi kadrosunun önerilen lisans programını, yani nitelikli akademik bir eğitimi yürütebileceği kabul edilecektir. Aynı şekilde, öğrencilerin lise ve daha öncesinde aldıkları eğitimle, ezbercilik ve taklitçiliği değil; süphecililiği, merak etmeyi, araştırmayı, analitik düşünmeyi, akıl yürütmeyi, fikir ve eleştiri üretmeyi öğrendikleri varsayılacaktır. Yeri gelmişken; çalışmada yine bir ön kabul olarak, fakültelerin fiziki koşulları, maddi olanakları ve sosyo-kültürel ortamlarının böyle bir kurgu-programı yürütebilecek düzeyde olduğu hayal edilmektedir.

⁹ Türkiye'de iktisat lisans programları, 145-160 toplam kredi (ders saati, 45-50 dakika) yüklerine sahiptir. Önerilen programın toplam kredi yükü de 152 ders saatidir.

¹⁰ İktisat eğitiminin nasıl olması gerektiği ve nasıl bir ders programının uygulanması gerektiği ele alındığında göre ölçme-değerlendirme sisteminin de tartışılması beklenebilir. Fakat belki de başlı başına bir çalışmayı gerektirir. Kısaca, mevcut sınav ve başarı ölçütleri tümüyle değiştirilmelidir. Burada ve sadece dipnotta; öğrencilerinin birbirleri ile rekabet etmeyecekleri, barajları veya ortalamaları hesaplamayacakları, yazılı ve sözlü ifade etme becerilerini birlikte ele alan, ortak çalışmaları kayıran, ders esnasındaki katkılarını, araştırma ödevlerini, yaratıcılığını ödüllendiren bir ölçme-değerlendirme sistemini savunduğumu ifade etmekle yetineceğim.

kaynakça:

- Gök, Fatma (1997), "Eğitim Politikaları", İktisat Dergisi, Sayı: 364.
- İFMC (2005), "İktisat ve Eğitimde Yeni Tartışmalar" paneli, İktisat Dergisi, Sayı: 457-458
- Lawson, Tony (2001), "Gerçeğe Dönüş", İktisat Dergisi, Sayı: 415.
- Önder, İzzettin (1998), "İktisat Öğretisi Üzerine", İktisat Dergisi, Sayı: 376.
- ÖSYM (2007), www.osym.gov.tr, 2 Mart 2007.
- Raveaud, Gilles (2004), "İktisadi Tartışmalarla Öğretmek", Post Otistik İktisat içinde (der. Kaya Ardic), İFMC İktisat Dergisi Yayınları, İstanbul.

Yeldan, Erinc (2002-3), "İktisat ve İktisatçı Nereye?", Toplum ve Bilim, Sayı: 95.

Üniversitelerin internet sayfaları: <http://nazilliibf.edu.edu.tr>, www.iibf.anadolu.edu.tr, www.politics.ankara.edu.tr, <http://iibf.atauni.edu.tr>, www.bilkent.edu.tr/~economics, www.econ.boun.edu.tr, www.bayar.edu.tr/~iibf, www.iibf.deu.edu.tr, www.deu.edu.tr/isletme, www.dumlupinar.edu.tr, www.ege.edu.tr, <http://iibf.erciyes.edu.tr>, <http://iktisat.gsu.edu.tr>, www.iibf.gazi.edu.tr, www.iibf.hacettepe.edu.tr, www.istanbul.edu.tr/iktisat, www.bilgi.edu.tr, www.izmirekonomi.edu.tr, <http://iibf.ktu.edu.tr>, <http://iibf.marmara.edu.tr>, www.mu.edu.tr, www.econ.metu.edu.tr, <http://iibf.pamukkale.edu.tr>, www.ogu.edu.tr, www.iibf.sakarya.edu.tr, www.iibf.selcuk.edu.tr, www.kiibf.selcuk.edu.tr, www.sdu.edu.tr, <http://iibf.uludag.edu.tr>, www.yeditepe.edu.tr, www.ikt.yildiz.edu.tr.

iktisada giriş gibi dersler olmamalıdır

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İngilizce İktisat bölümünde halen öğretim üyesi olan, Yrd. Doç. Dr. Nedim Süalp'e Türkiye'de iktisat eğitimi hakkındaki görüşlerini sorduk. Yanıtları için kendisine teşekkür ederiz.

Sizce egemen iktisat anlayışının açmazları nasıl bir zeminde biçimlenmektedir? Bu çerçevede gerçekleştirilen iktisat eğitimi nasıl bir işlev yerine getirmektedir?

Bu çok genel, daha doğrusu yanıtı bir çok yönünün hesaba katılmasını gerektiren çok geniş kapsamlı bir soru. Dolayısıyla ben buna, önemli gördüğüm bir-iki noktayı vurgulayarak yanıt vereyim. Bunu yaparken, egemen iktisat anlayışının kapitalist sistemin işleyişi, dinamikleri üzerine bilgi birikimimize ne(ler) kattığı meselesini ön plana çıkararak açıklamaya çalışayım.

Egemen iktisat anlayışının açmazlarını ve aynı zamanda "gücünü" nasıl koruduğunu anlamak için, bugün dünya çapında doktora programlarında en yaygın okutulan temel kitaplardan biri olan David Romer'in "*İleri Düzey Makro İktisat (Advanced Macroeconomics)*" kitabındaki şu kısma bakmak sanırım bir çok ipucu veriyor bize. 1996 yılındaki ilk baskısının 11 ve 12'inci sayfalarından mealen çevirerek söyleyeyim.

".... Modelin bu özelliklerini noksanlıklar (kusurlar) olarak düşünmek doğaldır: model dünyanın çok aşık olan bir çok özelliklerini göz ardı etmektedir. Ancak bir modelin amacı gerçekçi olması değildir. Nihayetinde, bütünüyle gerçekçi bir modele hali hazırda sahibiz – dünyanın kendisi. Bu modelle ilgili sorun anlamak için çok karmaşık olmasıdır. Bir modelin amacı, dünyanın belirli özellikleri hakkında iç görü (insights) sağlamasıdır. Eğer basitleştirici varsayım modelin, hitap etmesi için sorulan sorulara doğru olmayan cevaplar vermesine neden oluyorsa, bu durumda gerçekçilikten yoksunluk bir noksanlık (bir kusur) olabilir. (Bu durumda bile, basitleştirme –ideal bir kurgu içinde dünyanın o özelliklerinin (varsayımlara uyan özellikler kastediliyor) neticelerini açık bir şekilde göstererek– yararlı bir referans noktası olabilir.) Ancak, eğer basitleştirme modelin, hitap etmesi için sorulan sorulara doğru olmayan cevaplar sağlamasına neden olmuyorsa, bu durumda gerçekçilikten yoksunluk bir fazilet (er-

demdir – virtue). Basitleştirme, ilgilenilen etkileri daha açık biçimde ayrıştırarak (izole ederek) anlamamızı kolaylaştırır."

İlk bakışta, iktisat eğitiminin içinden geçmiş ve geçmekte olan insanların hiç yadırgamayacakları, her hangi bir sorun görmeyecekleri bir metin bu. Çünkü bütün eğitim süreci boyunca kendilerinde içselleştirilen, öyle düşünme alışkanlığı kazandırılan; ve akademik seviyede çalışma yapan insanların çoğunun da sorgulamasız kabul ettikleri, olmazsa olmaz bir yaklaşım biçimi bu. Bir ideolojik bilgi üretimi olarak gücünü de buradan alıyor.

Belirttiğim metinde ifadesini bulan yaklaşıma biraz daha yakından bakıldığında, burada bilgi üretme biçiminin ve bunun sonunda ulaşılan bilginin son derece standart bir forma sokulduğu hemen dikkati çeker. İktisadi analizin tüm aşamalarında, zorluk dereceleri belki farklı, standart bir bilgi paketinin modelleştirmeler yoluyla oluşturulması çabası.

Bu bilgi üretme biçiminin (ve bunun doğal ön koşulu ve uzantısı olarak düşünme faaliyeti-nin) standartlaştırılması çabası, kanımca, en sorunlu meselelerden biri. Çünkü bilginin (ve üretiminin) standartlaştırılması bir yandan o alanda hangi sorunların ve soruların önemli olduğunu tek taraflı olarak belirlerken, diğer taraftan da bu sorunların ve soruların hangi bağlamda ve nasıl bir tarihi süreç içinde ortaya çıktıklarını, daha önce o alandaki hangi tikanlıklara ve yetersizliklere bir çözüm olarak önerildiklerini göz ardı etmekte, perdelemektedir. ".... bir modelin amacı gerçekçi olması değildir." ifadesi tam da buna karşılık geliyor bence. Bu bağlamda son derece karmaşık bir organizma olan toplumsal hayatın iktisadi faaliyetlerinin analizinde sorunların ve sorunların tek taraflı belirlenerek, bunları standart bir bilgi paketinin modelleri aracılığıyla düşünmek, daha ziyade kurgulamak, ortaya çıkan sonuçların bilimsel olmaktan çok bir teknik bilgi, teknoloji özelliğine sahip olmalarını beraberinde getirir. Ancak şunu da hemen belirtirim; teknik, teknolojik bir karaktere bürünmesinden kastettiğim bu bilgi içinde kullanılan yöntemlerin, çok şikayet edildiği gibi matematik, istatistik tekniklerin ulaştığı gibi matematik değil, bizzat üretilmiş bilginin kendisinin teknik, teknolojik bir karaktere bürünmüş olmasıdır.

M. Nedim Süalp*

Bilimsel faaliyet, toplumsal hayatın karmaşıklığı nedeniyle soyutlamalarla yürütülmek zorunda. Buna kuşku yok.

* M.Ü. İ.İ.B.F. İngilizce İktisat Bölümü, Öğretim Üyesi

Bu teknik bilginin en ayırt edici yanlarından biri varolan, kurgulanan bir yapı içinde işleme mekanizmasının kesin olarak tanımlanması ve ortaya çıkması muhtemel problemlerin çözüm biçimlerinin büyük oranda önceden belirlenmesidir. Nitekim bahsettiğim metinde "... ideal bir kurgu içinde dünyanın o özelliklerinin neticelerini açık bir şekilde göstererek" ifadesi bunu çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bilimsel faaliyet, toplumsal hayatın karmaşıklığı nedeniyle soyutlamalarla yürütülmek zorunda. Buna kuşku yok. Bu anlamda teorik faaliyetin kendisi gerçekliğin zihinde yeniden üretilmesi sürecidir. Ancak, bu zihinde yeniden üretim süreci gerçekliğin içinde varolan karşıtlıkları, çelişkileri kapsayabildiği, yeniden üretebildiği ölçüde bu gerçekliğin ortaya çıkarması muhtemel olan dinamiklerini anlayabilme ve muhtemel gelişme doğrultularını öngörebilme gücüne sahip olur. Yalnız burada kastedilen karşıtlıklar, örneğin yatırımlar ile faiz hadleri yada tüketim ile tasarruflar arasındaki ters yönlü ilişkiler değildir. Daha ziyade insanların, toplumsal sınıfların "iktisadi" olarak nitelendirilen faaliyetlerini sürdürürken bulundukları karşıt konumlarını kastediyorum. Örneğin görünüşte piyasa kuralları içerisinde çözümleniyor olsa da, kiracı ile ev sahibi bulundukları konumları itibarıyla bir karşıtlık ilişkisi içindedirler ve kiralama üzerine bir teori ancak bu karşıt konumları "modelleyebildiği" ölçüde anlamlıdır.

Bu perspektiften bakıldığında, bir bilgi gövdesinin ortaya çıkış ve gelişme biçimini en genel hatlarıyla teorilerin ortaya çıktığı dönemlerde toplumsal hayatın o alana ait yaşanan sorunlarını anlayabilmek ve çözüm yolları bulabilmek için geliştirilmiş analiz araçları olarak tanımlayabiliriz. Bu gelişim çizgisi ise aynı sorunlar üzerine düşünen farklı insanların birbirleriyle girdikleri eleştirel tartışmaların bir ürünü şeklinde kendini gösterir. Bu bağlamda her kuramın bir *tarihi*, bir *hafızası* vardır. Bu tarih ve dolayısıyla bu ha-

fıza, ihtiyaç duyulduğunda dönüp bakılacak bir ontolojik olaylar dizisi olmayıp; bizzat bu bilginin *edinimi ve üretimi* sürecinde her an orada olması gereken, birlikte kavranılması gereken bir bütünlüktür. Bu tarih içinde *demode* olmuş, *işe yaramayan*, günümüzü açıklayamayan ve bu nedenle atılması gereken hiç bir bilgi olmamalıdır. En azından bugünü açıkladığı düşünülen bilginin ortaya çıkış ve gelişim süreci üzerinde önemli etkileri olduğu bir gerçektir. Bu nedenle bugünün bilgisini derinliğine *kavrayabilmek* o bilgilerle birlikte karşılıklı bir etkileşim halindeki süreci ve döneme *hakim olan sorunları* bu bilgilerle bir *bütünlük* içinde edinmekten geçer.

Bu çerçevede yukarıdaki metinde önerilen metodolojinin böyle bir soyutlama faaliyetiyle hiçbir ilgisinin olmadığı hemen görülür. Orada aslolan basitleştirmeler vasıtasıyla bir model yaratmak, ideal bir kurgu ortaya çıkartmak; sonra dünyada gözlenen belli olguların bu kurguyla ne kadar uyum gösterdiğinin bir sınavını yapmaktır. Eğer bazı uyumsuzluklar gözleniyorsa, öncelikle yapılması gereken, çoğu iktisat politikası tartışmalarında olduğu gibi, gerçekliğin bu ideal kurgunun öngördüğü tarzda yapılandırılmasıdır. Örneğin işgücü piyasalarının öncelikle tam esnekliğe kavuşturulmasının zorunluluğu gibi. Bu anlamda bugün, iktisat alanında, geliştirilen modellerin çoğunun, toplumsal gerçekliğin zihinde yeniden üretilmesinden ziyade, *kendi başına bir gerçekliği olan* bir sanal gerçeklik ürettiklerini söylemek yanlış olmaz. Bu bağlamda geliştirilen modeller, birer simülasyon modelleri niteliğini taşımaktadırlar. Biraz açmak gerekirse, böyle bir model kurgusu içinde "basitleştirici" gibi gözükken, ama en karmaşık modellerde bile bir şekilde değiştirilmeyen, örneğin "tek malın üretildiği bir dünya" gibi, varsayımlar her hangi bir ekonominin gerçekliğine, gerçek dünyaya ne kadar aykırı olursa olsunlar modellerin merkezine konulmaktadır. Bu yapının köşe taşları bu şekilde oluşturulduktan sonra ardından gelen model inşası, gerçekliğe giderek yak-

**Bugünün
düşünsel
dünyasına
hakim olan
iktisat
teorisi(leri)nin
bir ideolojik
formasyon
olarak gücünün,
en az
Walras'dan
itibaren,
kendisini bir
teknoloji
mertebesine
oturtmasında
yattığını ileri
sürüyorum.**

laşılan daha alt seviyelerde bir soyutlama faaliyetiyle değil, bu parçaların mantıksal çıkarımlarının oluşturulması biçiminde tezahür etmektedir. Bu durum John Weeks'in son derece yerinde bir şekilde adlandırdığı "soyut-ideal" bir model ortaya çıkarır. Ben bu "soyut-ideal" metodu simülasyon olarak isimlendiriyorum. Daha önce teknoloji ile kastettiğim bu.

Teknoloji ile ideoloji ilişkisi konusundaki meseleler burada içine giremeyeceğimiz kadar derin tartışmaları içeriyor. Ancak şu kadarını söyleyebilirim. Bugünün düşünsel dünyasına hakim olan iktisat teorisi(leri)nin bir ideolojik formasyon olarak gücünün, en az Walras'dan itibaren, kendisini *bir teknoloji mertebesine oturtmasında* yattığını ileri sürüyorum. Teknoloji, en genel anlamda, kültürel ve düşünsel algılama biçimlerinin ve dönüşümün çekirdeğini oluşturmakta; ve bu teknolojilerin meşrulaştırılması, bunların toplumsal gelişime katkıda bulundukları inancıyla pekiştirilerek, *işlevi sistemin kararlılığının nedeni ve rasyoneli* olarak sunulan bir ideolojiler kümesi ortaya çıkarmaktadır. Her sorunun teknolojik olarak veya teknoloji kanalıyla çözülebileceği gibi. Yeter ki bu teknolojinin uygulanması için gereken koşullar oluşturulmuş olsun. Biraz derinlemesine bakıldığında Michel Foucault'nun çalışmalarında *teknoloji* kelimesini gerçekte *ideoloji* kavramının yerine, onunla eşanlamlı olarak kullanması, Michel Foucault'nun günümüz fikriyat dünyasında sahip olduğu yer dikkate alındığında oldukça anlamlıdır.

Gramsci ve Althusser'den alıntıyla, teorik olarak, ideoloji *tarihsizdir*. Teknolojinin bilgi yaratım faaliyeti birbirleriyle bağlantılı, ancak *ontolojik olarak bağımsız* kavramların, unsurların-günümüz iktisat terminolojisiyle değişkenlerin-üzerine inşa edilen bir mantık silsilesine dayanır. Bu tarzda üretilen bilgi, doğası gereği, *tarihsiz ve hafızasızdır*. İdeolojik gücünü ve işlevini de tam bu niteliğiyle kazanır.

Sorunun ikinci kısmına bu perspektiften bakınca, egemen iktisat anlayışının, *şu ana* kadar çerçevesini çizmeye çalıştığım düşünme ve bilgi üretme metodolojisi olarak, hemen hemen tartışmasız bir şekilde bütün dünya üniversitelerinin iktisat müfredatlarına yaklaşık 1950'lerden beri hakim olduğunu belirterek başlayalım. Birkaç istisna dışında. Bu süreç içinde, neoklasik-keynesyen sentez, parasalcı okul, yeni klasik yaklaşım vb. gibi, hangi standart bilgi paketlerinin önem kazandığı zaman zaman değişse bile temel yaklaşım ve anlayış hep aynı kalmıştır. Bu eğitim süreci, bu standart düşünme ve bilgi üretim faaliyetleri süzgecinden geçen insanların bir bilimsel altyapıya sahip olmalarından ziyade bir teknisyen, bir toplum mühendisi olarak yetişmeleri gibi bir işlevi yerine getirmekte, daha doğrusu ortaya çıkartmaktadır. Doğal olarak bil-

ginin standart bir forma kavuşturulmuş olması ve bu standart bilginin sahip olduğu teknik, teknolojik içerik, hüviyet, alıcıları açısından bu bilgilerin bilimsel niteliğinin önüne geçer, onu gölgeler. Bunu tek bir örnekle somutlaştırmak yararlı olabilir. Bu bilginin standartlaştırılmasının nasıl bir teknik öz yarattığına ilişkin en çarpıcı örneklerden biri. (Bunun gibi bir çok örnek rahatlıkla verilebilir)

Bugün bir çok yüksek lisans programının makro iktisat derslerinin en başlarında yer alan ve makro iktisat literatüründe temel model (benchmark model) olarak konumlandırılan Ramsey modelinin hane halklarının "*özel zaman tercihlerini yansıtan*" parametresi (subjective rate of time preference) mantıki ve sorgulamasız bir gerçeklik olarak öğrencilere sunulur. Gelecek (ve daha doğmamış) kuşakların tüketimden elde edecekleri faydayı belli bir oranda iskonto eden, daha az değerli kılan ve Ramsey'nin kendisinin bile *ahlaki olarak savunulamayacak* bir durum olarak nitelediği bu parametrenin, modelin literatüre standart temel model olarak girmesinden önce ciddi tartışmalara konu olduğu ve bir çok iktisatçı tarafından kabul edilemez bulunduğu tartışması hiç bir şekilde yapılmaz iktisat derslerinde ve ders kitaplarında. Bu parametrenin *varlığının modelin matematiksel olarak çözümlenebilmesi için gerekli olduğu bilgisi de es geçilir*. Bu arada, genel olarak belli özellikleri sağlayan üretim ve fayda fonksiyonlarının modelin çözümü için gerekli koşulları *verdiği ispatlanmakla birlikte*, bu model Cobb-Douglas gibi *birkaç tane* son derece sınırlı sayıda üretim fonksiyonu için somut olarak çözülebilir. Bu nedenle bir çok ileri düzey ders kitabı (ve hatta makale) bu konuları Cobb-Douglas fonksiyonunu kullanarak anlatmayı tercih eder. Sorun teknik bir sorundur ve ifade edilen tartışmalı noktaların teknik bilgi dağarcığına katacağı fazla bir şey yoktur; bir kere kabul edildikten sonra modelin diğer parametrelerindeki değişmelerin karşılaştırmalı statik analizi yapılabilir.

İktisat eğitiminin gerek lisans gerekse, *özellikle*, lisansüstü seviyelerde belli bir konu anlatıldıktan sonra hemen hemen tüm ödevlerin ve sınavların en temel (benchmark) modelin *belli varsayımlarının* değiştirilerek, yani *bir sorun yaratılarak* oluşturulan problem çözümlerinden meydana gelmesi bir rastlantı olmamalıdır. Yine özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki doktora programlarına son dönemlerde giderek artan oranda mühendislik diplomasına sahip olan insanların alınıyor olması, sadece, mühendislerin matematik bilgilerinin yüksek düzeyde oluşuna bağlanmamalıdır kanımca. Buraya kadar ifade edilmeye çalıştığım, standartlaştırılmış bir bilgi sisteminin eğitiminden geçen iktisat bölümleri mezunlarının büründükleri teknisyen olma niteliklerinin, sadece ortalama mezunlar açısından

Standartlaştırmanın bilimsel eğitim açısından, bana göre yarattığı önemli bir başka sakınca ilgili alanda daha önce ortaya atılmış başka görüşleri kendi bütünlükleri içinde kavrama nesnelliğini perdelemesidir.

değil, akademik üretimlerde bulunan insanlar bakımından da, yapılan çalışmaların ve yayımların düşünce üretmekten çok belli modellerde küçük uyarlamalarla bir problem çözümü içeriğine dönüştüğüne ilişkin Mark Blaugh'un "*Modern İktisatta Rahatsız Edici Akımlar*" (1998) makalesi oldukça çarpıcıdır.

Yine standartlaştırmanın bilimsel eğitim açısından, bana göre yarattığı önemli bir başka sakınca (bu egemen iktisat anlayışı açısından önemli bir işlev olabilir) ilgili alanda daha önce ortaya atılmış başka görüşleri kendi bütünlükleri içinde kavrama nesnelliğini perdelemesi; bu görüşleri, doğası gereği, standartlaştırılmış bilginin kendi süzgecinden geçirerek insanlara sunmasıdır. Böyle bir eğitim sürecinden geçmiş bireylerin diğer bilgi gövdelerini objektif olarak yeniden okumak ve anlamak olanakları kısıtlanmaktadır. Bu da bilimsel faaliyetin olmazsa olmaz koşulu olan özgür düşünme ve sorgulama potansiyelini ortadan kaldırır. Örneğin tüm iktisat eğitimi süresince Keynesyen bir model dendiğinde tek bir şey akla gelmektedir: parasal ücretlerin ve/veya fiyatlar genel seviyesinin rijitliği. Bu doğru veya yanlış tartışmasına burada girmek gereksiz; ancak, bütün bu eğitim süreci boyunca başlangıç düzeyinden ileri seviye derslerine kadar Keynes'in kendi yaptığına bir referans hemen hemen hiç verilmemektedir. Yine bu yorumun Hicks, Modigliani, Samuelson gibi iktisatçıların yorumu olduğunu ve bunların, israrla, Keynes'in görüşleri olmadığını iddia eden ve bu konuda önemli çabalar harcayan R. Clower, A. Leijonhufvud vb. iktisatçıların tartışmalarına kapsamlı olarak girilmemektedir.

Bu şekilde aktarılan, öğretilen bilginin de bilimsel olmaktan ziyade, en genel anlamda ideolojik bir işlev yerine getirdiği sanırım tartışma götürmez.

Verili koşullarda gerçekleştirilen iktisat eğitimi "bilimsel" niteliğe sahip kılmak için, nasıl bir çerçeveye ihtiyaç var?

Ben bu soruya, J. G. Ballard'ın çok sevdiğim şu sözüyle başlayarak cevap vereyim: "*Kurmaca hali hazırda yaşanmakta. Yazarın görevi gerçeği keşfetmektir.*" Ben buna eğitimin görevinin genç insanlara gerçeği anlamak, keşfetmek için gerekli entelektüel donanımı kazandırmaktır diye bir ilavede bulunayım. Eğitim sadece bir öğretme metodolojisi sorunu değildir. Bu gerçeğin keşfi tarihe bakmakla, onu tarih içinde aramakla mümkündür. Teorilerin bu tarih içinde kendi iç yolculukları, deneyimleri ve bu anlamda bir tarihleri ve hafızaları vardır. Bu yolculuk içinde yanlışlıklar, içsel tutarsızlıklar, diğer teorilerle ve alanlarla karşılaşmalar, çelişkiler, iktisadi faaliyetlerin yarattığı yeni olgular ve bu olgular karşısında o ana kadar olan bilgilerimizin yetersizlikleri bir yumak oluştururlar. Eğitimin

amacı bireylere analitik düşünme yetisini kazandırmak olamazsa, bu ancak bu yumağın kendi bütünlüğü içinde öğrencilere aktarılmasıyla sağlanabilir.

Dolayısıyla bir bilgi gövdesi ancak kendi bütünlüğü içinde ve geliştirildiği dönemdeki tarihi gelişmelerle birlikte kavranırsa bilimsel bilgi olma özelliğini koruyabilir. Bu perspektiften bakıldığında sabit döviz kuru rejiminin işleme mekanizmalarının, Bretton Woods'un ortaya çıktığı tarihi koşullar ve o dönemde nasıl bir dünya düzeni önerildiğinin tarihi bağlantısı iyice işlenmeden teorik olarak anlatılması, bizzat bu teorilerin, bu yumağın içinin boşaltılmasına ve tamamen teknik bir içeriğe dönüşümüne yol açmaktadır. Pedagojik anlamda son derece "yararlı" bir araç olmakla birlikte, J. Hicks tarafından geliştirilen, Keynes'in teorisinin IS-LM ilişkileri çerçevesindeki yorumunun, daha sonra Hicks'in kendisinin de kabul ettiği gibi, akım değişkenler olan tasarruf ve yatırımlarla stok kavramları olan para arz ve talebini aynı düzlemde değerlendirmesinin ortaya çıkardığı içsel tutarsızlığı (matematiksel olarak çözüle bile) tartışmadan, iktisat eğitimi gören insanlara analitik düşünme yetisini kazandırmak mümkün değildir. Teorilerin gelişimi bu tür tartışmaların yapıldığı bir tarihi zemin üzerinde gerçekleşir. Bugünkü iktisat eğitiminde yapıldığı gibi bu zemin kaldırıldığında teoriler dayanaklarını yitirirler ve tarihsiz, hafızasız birer teknik araç haline dönüşürler. Böyle bir aktarım içinde, belli bir aşamaya kadar sadece harcanabilir gelirin (ve bazen reel faiz haddinin) bir fonksiyonu olan tüketim fonksiyonunun içinde daha sonra birden beliriveren Pigou etkisinin, aslında Keynes'in Modigliani tarafından yapılan yorumunda ortaya çıkan üç düşük istihdam dengesi durumundan birini bertaraf ederek, Keynes'ci durumu ancak nominal ücretlerin rijitliği halinde mümkün olan bir kısa dönem olgusuna indirgelediği bilgisi yok edilmiş olur. 1920'lerde Ramsey tarafından çözümlenmesine rağmen, yarım yüzyılı bulan bir süre sonra niye Ramsey modelinin 1980'lerde standart bir model haline geldiği, örten kuşaklar, içsel büyüme modelleri gibi bugün başlangıç seviyeleri için bile önerilen kuramların niye bu dönemde yaygınlaşarak kazandığı sorulara cevapsız kalır iktisat eğitimi gören insanların kafalarında. Bu konudaki örnekleri çok sayıda artırmak mümkündür.

Buraya kadar açıklamaya çalıştığım noktalar, iktisat eğitimi "bilimsel" bir niteliğe sahip kılmak için nasıl bir çerçeve çizilmesi gerektiğine ilişkin ipuçlarını, önermeleri içinde barındırmaktadır aslında. Tabii ki ben sadece anlatmaya çalıştığım çerçeve içinde bazı öneriler getirmeye çalışıyorum. Aslında bu mesele geniş bir katılımı çok daha geniş bir çerçevenin çizilmesini gerektirir. Ancak genel olarak belli bir teorik açıklama iktisat eğitimi gören insanlara bu teori-

Bir teorik "modelin" bağlamı iyi anlaşıldıktan sonra, eğer o modelin çalışmasını anlamak yüksek düzeyde bir matematik, istatistik ve ekonometri gerektiriyorsa, bu teknikler gerektiği seviyede kullanılabilir.

yi ortaya atan insanın neyi açıklamayı hedeflediğini, kimlerin eleştirisinden yola çıktığını, analizin nereye doğru gideceğini, hangi sorulara cevap vermek kalacağını, belirli bir aşamada neyin açıklanması ve hangi bilginin analize dahil edilmesi gerektiğini vermeli, hissettirmelidir. Örneğin Ricardo'nun neden rant teorisini geliştirdikten sonra emek-değer kuramını analize dahil etmek durumunda kaldığı, Keynes'in parasal bir ekonominin analizinde efektif talebin niye önem kazandığı ve ne olduğunu öncelikle açıklamak zorunda kaldığı bu eğitim süreci içinde bu düşünürlerin kendi yapıtlarına başvurularak anlatıldığı taktirde bu eğitim bilimsel olma doğrultusunda işlevini yerine getirebilecektir. Eğer bir bilgi gövdesi bu tarzda edinilirse üretken bir bilgi haline dönüşebilir ve daha önce ifade ettiğim standartlaştırma ve tamamen teknik, teknolojik bir bilgiye dönüşme sakıncalarından muaf olabilir kanaatindeyim. Böyle bir eğitim sürecinden geçen insanlar, alanın genç öğrencileri de pasif alıcı olmaktan çıkıp bilginin aktif edincisi hatta üreticisi konumuna gelebileceklerdir diye düşünüyorum.

İktisat eğitimi bu şekilde oluşturulduğunda zaten görülecektir ki, belli bir kuram oluşturulurken yapılan basitleştirmeler yine John Weeks'in "soyut basitleştirme" (abstract simplified) dediği bir tarzda gözlemler ve tarihi olgulara dayanmaktadır; ve sonucu öncüllerinde taşıyan bir model inşasından çok gerçekliğin o düşünürler tarafından en önemli bulunan yönlerinin ön plana çıkartıldığı ve bu temelde gerçek ekonominin işleyişinin en genel ve basit (soyut) bir yeniden yapılandırılması, zihinde yeniden üretilmesi zemininde bir işlevi yerine getirmektedirler. Kendi deneyimlerinden biliyorum ki, örneğin bankerliğin ve bankacılık sisteminin ilk ortaya çıkışına ait, kendi içinde basit bir tarihi anlatım, ilk sene öğrencilerinin bile para çarpanı ve finansal krizlerin ortaya çıkabilme koşullarının neler olabileceğine ait daha başlangıçta bir sezgiye ve öngörüye sahip olmaları sonucunu yaratabilmektedir. Böyle bir motivasyon sağlandıktan ve bir teorik "modelin" bağlamı iyi anlaşıldıktan sonra, eğer o modelin çalışmasını anlamak yüksek düzeyde bir matematik, istatistik ve ekonometri

gerektiriyorsa, bu teknikler gerektiği seviyede kullanılabilir. Örneğin Ricardo'nun değişmeyen değer ölçüsü analizi teknik, matematik araçların mutlaka kullanılmasını zorunlu kılıyorsa bunların dahil edilmesinde bir zorluk yoktur. Eğer bir mühendislik öğrencisi lisans seviyesinde bile alanının gerektirdiği yüksek düzeyde bir matematik bilgisi edinebiliyorsa iktisat bölümleri öğrencileri de bu teknik bilgiyi öğrenebilirler.

Buraya kadar, bazen somutlaştırmaya çalışsam da, iktisat eğitiminin "bilimsellik" niteliğine sahip olması için nasıl yapılması gerektiğine dair genel bir çerçeve çizmeye çalıştım. Bu çerçevenin içinde nasıl biçimleneceği, doldurulacağı ayrıca geniş olarak tartışılması gereken konular. Ancak daha somut olarak bazı öneriler getirmek gerekirse, iktisat eğitimine lisans seviyesindeki ilk sene iktisatla ilgili olarak sadece kapsamlı bir iktisat tarihi ile başlanması gerektiğini savunuyorum. Tabii ki felsefe, sosyoloji, siyaset bilimi gibi "alan-dışı" konular, matematik ve istatistik gibi belli bir aşamada kullanılması gerekebilecek dersler mutlaka yer almalıdır. Ortaya çıkan sorunların, bölümün, emek-değer, fayda-değer, arz-talep, faiz haddi vb. bir çok kavramın ve bunların öneminin bu tarih perspektifi içinde, o dönemlerde ortaya atılan görüşlerle, kuramlarla bağlantıları içinde kazandırılmaları gerektiğini düşünüyorum. Daha sonraki seneler daha önce belirtmeye çalıştığım kapsamda iktisadi düşüncelerin birbirleriyle ilişkileri çerçevesinde dönemeleştirilerek, geliştirilerek aktarılabilir. Böyle bir perspektif içinde *İktisada Giriş* gibi dersler olmamalıdır. Bir bilgi gövdesinin anlaşılmasına giriş olmaz; olsa olsa bilgisayara giriş gibi teknik konulara giriş olabilir. Bu konular kapsamlı ve derin okumalar gerektirir. Bunların aktarılma yöntemi içinde düşünürlerin soyutlamalarla giden düşünce süreçleri izlendiğinde zaten gözlemlere ve tarihi olgulara dayanan basitleştirmeleri, analizlerine nereden ve nasıl bir giriş yaptıkları bu bilgi gövdesinin içinde yer almaktadır.

Böyle bir yöntemin iktisat eğitimini tarihsiz ve hafızasız bir bilgi aktarımı olma sürecinden çıkarmakta ve "bilimsel" bir niteliğe sahip olmasında önemli bir başlangıç olacağına inanıyorum.

**İktisada Giriş
gibi dersler
olmamalıdır.**

**Bir bilgi
gövdesinin
anlaşılmasına
giriş olmaz;
olsa olsa
bilgisayara
giriş gibi
teknik konulara
giriş olabilir.
Bu konular
kapsamlı ve
derin okumalar
gerektirir.**

KTİSAT DERGİSİ OCAK-ŞUBAT 2007

Eğreti Kamusalılık

Kayseri Örneğinde İslami Belediyecilik

Ali Ekber Doğan

İletişim Yayınları

Kayseri örneğinde, "Milli Görüş" geleneğinden gelen siyasi kadroların yönetimindeki belediyecilik pratiğini ele alan bu inceleme, aslında birkaç düzlemde okunabilir. Öncelikle, elbette, İslami belediyeciliğe dair bir analiz: Muhafazakâr mekân üretim politikası ve kent imgesi... yerel sınıfsal-toplumsal ittifak yapısı... Geleneksel

eşraf ve yükselen 'yeni burjuvazi'... Kent yoksullarını tavlaman hayırsever yardım politikası... Ve bu politikanın neoliberalizmle eklemlenmedeki başarısı. Eğreti Kamusalılık, tam da bu sentezin sonuçlarını kavramlaştırıyor. Ali Ekber Doğan'ın kitabı, Türkiye'de yerel yönetimlerin ekonomi- politik tarihine genel bir bakış olarak da okunabilir. Yine Kayseri örneğinde, Tek Parti iktidarından AP-DP çizgisine, 12 Eylül sonrası ANAP tecrübesine, sosyal demokrat yönetimlere ve oradan İslami belediyeciliğe -ikinci döneminde neoliberal çizgisi belirginleşen- uzanan sürecin titiz bir analizi. Bu değişimde, 1970'ler CHP'sinin "üretici belediyecilik" akımı ile 1989-94 döneminin SHP deneyimi arasında yapılan mukayese başlı başına önem taşıyor.

Kavramsal bir düzlem de başlı başına önemli. Yazar, kenti değişim değeri (rant ve pazarlama nesnesi) olarak görmekle ve kullanım değeri (yaşamın yeniden üretileceği bir mekân ve ilişki ağı) olarak görmek arasındaki temel politik farka oturtuyor analizini. İlk giderek ağır basmasının yol açtığı tahribatı gösteriyor. "Türk Muhafazakârlılığının" analizi bakımından da, takibe değer yol izleri bulunabilir kitapta. "Kayserili tüccar" klişesinin ardında yatan pragmatizmle buluşan yol izleri... Bütün bunların yanında, Kayseri'ye dair bir kitap bu. Orta Anadolu'nun bu kadim ticaret merkezinin modern bir kent olma -veya: olmama!- serüvenine dair bir kitap...

Türk Sağı ve AKP

Hasan Bülent Kahrman

Agora Kitaplığı

AKP, Türkiye'nin gerçeği. Ama AKP, kendisini açıklayabilen bir gerçek değil. Kendisini açıklayamadığı için de AKP'yi anlamak istiyorsak Türk sağının gelişimine de bakmamız gerekir. Elinizdeki kitabın amacı da bu. Sadece AKP'yi ele alan bir monografi olmaktan ve bu partinin gündelik siyasal pratik içinde yaptıklarının bir dökümünü çıkarmaktan ziyade, AKP'nin attığı her adımın, aldığı her siyasal tutumun hep bir arkaplanı bulunduğu düşüncesinden hareketle bunu gösteriyor. Kısacası, AKP burada, Türkiye'de genel anlamda sağın, daha sonra da özel olarak İslami siyasetin içinde ele alınıyor.

Türkiye, her ne kadar muhafazakâr olduğunu söylese de, muhafazakârlığı ne bir siyasal ideoloji olarak benimsemiştir, ne de kültürel bir kategori olarak. Her dönemde etkin ve egemen olan Sağ'ın kültürel eksikliği ve yetersizliğinden kaynaklanan bir durumdur bu. Kültürel planda kendisine ait geçmişi bilmeyen, pratik olarak da onu modern bir davranış kalıbına dönüştüremeyen Türk sağı, giderek didaktik-pragmatik bir sıklık içinde kalmış, içine kapalı, kısır bir milliyetçiliğin kucaklarında toplumu tahakküm altında tutmaktan öte bir yol bulamamıştır. AKP, işte bu tarihin kristalleşmiş şeklidir, bu tarihsel-siyasal süreklilik içinde rolünü oynamaktadır ve bu yüzden, geleceği malum, geleceği meçhul bir partidir...

Gülümseyin! Kendi Flexi'nizi yaratın.

Sevdiklerinizle
geçirdiğiniz unutulmaz
anların fotoğrafını
Flexi'nizin üzerinde
görmek ister misiniz?
Tek yapmanız gereken,
flexicard.com.tr'ye girip,
fotoğrafınızı yüklemek.

flexicard.com.tr
444 0 333 Alo Garanti
FLEXİ yazın 3340'a
SMS yolların, Flexiniz gelsin.

Garanti

Flexi

Hem sizin özel avantajlarınız var,
hem de **"İktisatlılar Evi"**nin.

İktisat Fakültesi
Mezunları Cemiyeti
üyelerine özel IFMC
Kredi Kartı'nızla hem
CardFinans'ın sunduğu
tüm avantajlardan
yararlanacak, hem de
kredi kartınızı kullan-
dıkça, hiçbir ek ödeme
yapmaksızın "İktisatlılar
Evi"ne destek sağlaya-
caksınız. (Finansbank, IFMC
Kredi Kartları ile yapılan
harcamaların belirli bir oranını,
"İktisatlılar Evi" destek fonuna
bağış olarak aktarmaktadır.)

Her Karınca, IFMC
Kredi Kartı kullandıkça,
"İktisatlılar Evi" kısa
sürede hayat bulacak...

- "CardFinans avantaj işareti" gördüğünüz üye kuruluşlarda* çok özel indirim ve taksit avantajlarından yararlanırsınız.
- Kartınızı kullandıkça ParaPuan kazanırsınız.
- ParaPuan'larınızla istediğiniz havayolundan bedava uçak bileti ya da Varan'dan otobüs bileti alırsınız.

